

**T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ**

**BALKAN HARBI'NDE OSMANLI GAYRİNİZAMİ HARP
TECRÜBESİ**

**STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ANA BİLİM DALI
HARP TARİHİ VE STRATEJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Ali GÜNEŞ**

**Tez Danışmanı
Dr. Mehmet BEŞİKÇİ**

İSTANBUL – 2014

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.)

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Ali GÜNEŞ

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Balkan Harbi'nde Osmanlı Gayrinizami Harp Tecrübesi

ENSTİTÜ : Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

ANA BİLİM DALI : Strateji ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 25.06.2014

SAYFA SAYISI : 193

TEZ DANIŞMANI : Dr. Mehmet BEŞİKÇİ

DİZİN TERİMLERİ : Gayrinizami Harp, Gerilla, Eşkıya, Çete, Komita, Balkan Harbi, Osmanlı Ordusu, Askerî Tarih.

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışma Balkan Harbi'nde gayrinizami harp görevleri verilen unsurların teşkilat, ikmal-iaşe işleri ile taktik ve tekniklerini modern gayrinizami harp teorisinin kavramları ışığında incelemek amacıyla yapılmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. Stratejik Araştırmalar Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Bu tezin içerdiği hususlar bireysel görüşlerimi yansıtır, Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini yansıtmaz.

Ali GÜNEŞ

**T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ**

**BALKAN HARBI'NDE OSMANLI GAYRİNİZAMİ HARP
TECRÜBESİ**

**STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ANA BİLİM DALI
HARP TARİHİ VE STRATEJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Ali GÜNEŞ**

**Tez Danışmanı
Dr. Mehmet BEŞİKÇİ**

İSTANBUL – 2014

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ali GÜNEŞ'in "Balkan Harbi'nde Osmanlı Gayrinizami Harp Tecrübesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Strateji ve Stratejik Araştırmalar ana bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Gültekin YILDIZ

Üye

Dr. Mehmet BEŞİKÇİ
(Danışman)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Mert SUNAR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

25 / 06 / 2014

Dr. Öğ. Alb. Zekeriya TÜRKMEN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Stratejistlerin ona olan ilgisinde olduğu gibi, gayrinizami harbin kendisi de yeni bir şey değildir. Bu nedenle gayrinizami harbin tarihi kökenleri ve geçmiş çatışmalardan-savaşlardan alınan dersler onun hakkındaki bilgi dağarcığımızı zenginleştirebilir. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri tarihi gayrinizami harp konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. 1826-1912 yılları arasında, özellikle 1878-1912 Makedonya Sorunu döneminde, Osmanlı askeriyesi gayrinizami harp harekâtının en aktif uygulayıcıları arasındaydı. Buna rağmen onun gayrinizami harp mücadeleleri ve bu alandaki zengin tecrübeleri, sadece Türkiye'de değil, ayrıca 21. yüzyılın başında mevcut olan gayrinizami harp hakkındaki İngilizce literatürde de ya görmezden gelindi ya da tamamen unutuldu. 1826-1912 yılları arasında, Osmanlı ordusu zamanının ve enerjisinin-etkinliğinin büyük bir kısmını isyancılara, komita, çete ve eşkıyalara karşı yürütmüş olduğu mücadelelere ayırmak zorunda kalmıştır.

Osmanlı ordusunun gayrinizami harbe yönelik sürekli meşguliyeti, onun askeri kimliği ve performansı ile subayları üzerinde önemli izler bırakmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, Osmanlı askeriyesinin, kazanılan deneyimler yoluyla inşa ettiği, etkileri modern Türk ordusunun günümüzdeki uygulamalarına da yansıyan, resmi ya da gayri resmi, kendine has bir gayrinizami harp doktrinine sahip olduğu tezi savunulmuştur. Çalışmamızda, örnek olay incelemesi kapsamında, Osmanlı subaylarının gayrinizami harp tecrübelerini uygulama şansı bulduğu ilk nizami harp olduğu için Balkan Harbi'ni (1912-1913) seçtik. Bu yüzden, Balkan Harbi'nde gayrinizami harp görevleri verilen unsurların teşkilatı, personel kaynağı, ikmal-iaşesi ile uyguladığı taktik ve tekniklerin, modern gayrinizami harp teorisi çerçevesinde sorgulanması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Bu nedenle araştırmamızın, modern gayrinizami harp teorisinin esaslarıyla taktik ve tekniklerini derli toplu olarak ortaya koymaya çalışması bakımından bu alandaki Türkçe literatür eksikliğini dolduracağı düşünülmektedir. Ayrıca Balkan Harbi'nde gayrinizami harp görevleri verilen unsurların teşkilatı, personel kaynağı, ikmal-iaşesi ve uyguladığı taktik ve teknikleri, modern teori çerçevesinde sorgulamaya çalışması bakımından da Balkan Harbi hakkında yapılmış çalışmalara bir yenilik getireceği değerlendirilmektedir.

SUMMARY

Unconventional warfare is not new, nor is strategist's attention to it. Therefore, historical roots of Unconventional warfare and lessons learned from the past conflicts-wars may enrich our understanding of it. From this perspective, the military history of the Ottoman empire has a great potential in Unconventional warfare. Ottoman army were among the most active practitioners of Unconventional warfare between 1826-1912 years, especially during the Macedonian Question 1878-1912. However, not only in Turkey but also in the vast English literature on Unconventional warfare available in the early twenty-first century, its Unconventional campaigns and rich experiences are ignored or largely forgotten. Between 1826-1912 years, The Ottoman army had to allocate an important percentage of its combat effectiveness-energy and time in fighting against insurgents, komitas, bandits and brigands.

Its continuous occupation with Unconventional operations left its stamp on the identity and performance of the Ottoman military and on its officers. This study presents the thesis that the Ottoman military has an Unconventional warfare doctrine which was developed through the experience gained during the fights against Macedonia bandits. And this Ottoman doctrine has also some effects on applications of modern Turkish army. The historical event analysis is used for the methodological purpose and 1912-1913 Balkan Wars is selected. Because this was the first conventional war in which Ottoman officers had the chance to practice their Unconventional warfare experiences. Therefore, organization, personnel resources, support affairs and tactics-techniques of the elements given Unconventional warfare tasks in Balkan War was considered with the viewpoints of recent definitions of modern Unconventional warfare doctrine.

From this point of view, it is assessed that this research will bring an innovation in scholarly studies on Balkan War. Also it is expected that, revealing the principles and tactic-techniques of modern Unconventional warfare, this study will fill the gap of Turkish literature on Unconventional warfare.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VI
TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
EKLER LİSTESİ	IX
ÖN SÖZ	X
GİRİŞ	1
BÖLÜMLER	
BİRİNCİ BÖLÜM: GAYRİNİZAMİ HARBİN GELİŞİMİ VE MODERN TEORİNİN OLUŞUMU	10
1.1. TARİHÇE	10
1.2. MODERN GAYRİNİZAMİ HARP DOKTRİNİNİN EVRİMİ	16
1.2.1. Teorinin Temelleri	16
1.2.2. ABD Usulü Gayrinizami Harp'in Evrimi	21
1.2.3. Amerikan Modeli Gayrinizami Harp'e Türkiye'nin Uyumunu	25
1.3. GAYRİNİZAMİ HARBİN KAVRAMSAL ANALİZİ	27
1.4. SONUÇ	30
İKİNCİ BÖLÜM: BİR ÖZEL HARP TÜRÜ OLARAK GAYRİNİZAMİ HARP	32
2.1. GAYRİNİZAMİ HARP	33
2.1.1. Kuruluş	33
2.1.2. Gerilla Harbi	35

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
2.1.3. Kurtarma ve Kaçırma	38
2.1.4. Bozguncu (Yıkıcı) Faaliyetler	39
2.1.5. Lojistik/İkmal ve Sıhhi İşler	39
2.2. GAYRİNİZAMİ KUVVETLERE KARŞI HAREKÂT	43
2.2.1. Harekât Çeşitleri ve Hedefleri	44
2.2.2. Polis Harekâtı	44
2.2.3. Muharebe Harekâtı	45
2.2.4. Karşı Harekât Prensipleri	49
2.2.5. Harekât Sorumluluğu, Teşkilatı, Sevk ve İdaresi	50
2.2.6. İstihbarat-Haber Alma	51
2.3. SONUÇ	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BALKAN HARBİ ÖNCESİNDE GAYRİNİZAMİ HARP	54
3.1. BALKAN HARBİ'NİN GİZLİ AKTÖRLERİ: MAKEDONYA SORUNU BAĞLAMINDA KURULAN GAYRİNİZAMİ ÖRGÜTLER	54
3.2. OSMANLI GAYRİNİZAMİ KUVVETLERE KARŞI HAREKÂT DOKTRİNİ	59
3.3. SONUÇ	70
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SEFERBERLİK EVRESİNDE GAYRİNİZAMİ HARP VE BALKAN HARBİ'NİN CEPHELERİ	72
4.1. SEFERBERLİK EVRESİ	72
4.1.1. Seferberlik İlânı ve Osmanlı Ordusunun Durumu	72
4.1.2. Seferberlik ve Sefer Planlarında Gayrinizami Harp	76
4.2. CEPHELER HAKKINDA GENEL BİLGİLER	81
4.3. SONUÇ	88
BEŞİNCİ BÖLÜM: BALKAN HARBİ'NDE GAYRİNİZAMİ UNSURLARIN	90

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
TEŞKİLAT VE LOJİSTİK FAALİYETLERİ	
5.1. TEŞKİLATLANMA VE PERSONEL KAYNAĞI	90
5.1.1. Müstahfızlar	91
5.1.2. Jandarma	94
5.1.3. Gönüllüler	96
5.1.4. Yerel Milisler	99
5.1.5. İttifak Devletlerinin Teşkilatlanma Faaliyetleri	101
5.2. İKMAL İAŞE/LOJİSTİK	103
5.3. SONUÇ	111
ALTINCI BÖLÜM: BALKAN HARBİ'NDE GAYRİNİZAMİ HARP	115
6.1. GAYRİNİZAMİ UNSURLARA BALKAN HARBİ ESNASINDA VERİLEN GÖREVLER	115
6.1.1. Grebene, Nasliç ve Soroviç Cihetlerinde Çete Harekâtı	115
6.1.2. Yanya Dolaylarında Çete Eylemleri	120
6.1.3. Ustruma Kolordusu Bölgesi Çete Eylemleri ve Alınan Tedbirler	124
6.1.4. Eşref Bey (Kuşçubaşı) Çetesi ve Batı Trakya Hareketleri	129
6.1.5. Gayrinizami Unsurlara Verilen Diğer Görevler	134
6.2. BALKAN HARBİ'NDEKİ GAYRİNİZAMİ HARP DENEYİMİNİN HARP SONRASINA BIRAKTIĞI MİRAS	136
6.3. SONUÇ	145
SONUÇ	148
KAYNAKÇA	159
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

AKDTYK	: ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
ATAD	: ASKERÎ TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ATASE	: ASKERÎ TARİH VE STRATEJİK ETÜT
BLH	: BALKAN HARBI
BOA	: BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ
COIN	: COUNTERINSURGENCY
FID	: FOREIGN INTERNAL DEFENCE
FM	: FIELD MANUAL
FMI	: FIELD MANUAL INTERIM
GNH	: GAYRİNİZAMİ HARP
GNKKH	: GAYRİNİZAMİ KUVVETLERE KARŞI HAREKÂT
HQDA	: HEADQUARTERS DEPARTMENT OF THE ARMY
IW	: IRREGULAR WARFARE
MT	: MÜŞTEREK TALİMNAME
JP	: JOINT PUBLICATION
SF	: SPECIAL FORCES
ST	: SAHRA TALİMNAMESİ
TC	: TRAINING CIRCULAR
TTK	: TÜRK TARİH KURUMU
UW	: UNCONVENTIONAL WARFARE
4GW	: FOURTH GENERATION WARFARE

TABLÖLAR LİSTESİ

	SAYFA
TABLO-1 HEDEF VE GAYELERİNE GÖRE ÖRGÜTLENME ŞEKLİ	11

ŞEKİLLER LİSTESİ

	SAYFA
ŞEKİL-1 AMERİKAN USULÜ GAYRİNİZAMİ HARBİN YEDİ SAFHASI	24
ŞEKİL-2 ÖZEL HARP'İN HARP ÇEŞİTLERİ ARASINDAKİ YERİ	32
ŞEKİL-3 GAYRİNİZAMİ KUVVETLER	34
ŞEKİL-4 GAYRİNİZAMİ HARBİN BÖLÜMLERİ	34

EKLER LİSTESİ

EK-A 1928-1986 YILLARI ARASINDA GAYRİNİZAMİ HARP HAKKINDA YAYINLANAN TELİF, TERCÜME ESERLER VE MAKALELER

EK-B ÖRNEK BLOCKHOUSE RESİMLERİ

EK-C MEŞRUTİYET'İN İLÂNİ'NDA ROL OYNAYAN MANASTIR ÇETESİ ZABİTÂNI

EK-Ç 1913 GARBİ TRAKYA HÜKÜMETİ MUVAKKATESİNDEN RESİMLER

EK-D RAUF ORBAY VE ÖMER FEVZİ'NİN BİRLİKTE ÇEKİLMİŞ BİR FOTOĞRAFI

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, şimdiye kadar Osmanlı askerî tarihi ve gayrinizami harp üzerine yapılan akademik incelemelerde yeteri kadar ilgi görmeyen Osmanlı askeriyesinin gayrinizami harp tecrübesi konu alınmıştır. Örnek olay incelemesi kapsamında, Osmanlı subaylarının gayrinizami harp tecrübelerini uygulama şansı bulduğu ilk nizami harp olan Balkan Harbi seçilmiştir. Dolayısıyla, Balkan Harbi'nde gayrinizami harp görevleri verilen unsurların teşkilat, personel kaynağı, ikmal-iaşesi ile uyguladığı taktik ve teknikler, modern gayrinizami harp teorisinin kavramları ışığında sorgulanmaya çalışılmıştır.

Metnin sonunda yer alan bibliyografyada sıralanan, çalışmanın dayandırıldığı kaynakların başında Genelkurmay ATASE Arşivi belgeleri gelmektedir. Konuyla ilgili çok sayıda belgeyi çalışmamızda kullanmış olmamıza rağmen, söz konusu arşivin bazı bürokratik problemleri yanında, Balkan Harbi kataloğunda yer alan belge özetlerinin yetersizliği araştırmayla ilgili veya ilgisiz birçok belgeyle karşılaşmamıza, bu durum da gereksiz zaman ve enerji kaybına sebep oldu.

Yüksek lisans tez çalışmam sırasında pek çok kişi ve kurumun doğrudan ya da dolaylı olarak yardım, destek ve katkılarını gördüm. Bunların başında tez danışmanım Dr. Mehmet Beşikçi gelmektedir. Öğretici yorumları ve analitik eleştirileri çalışmayı sonlandırabilmemde önemli bir âmil oldu. Sürekli desteği ve demokratik nezaretinden dolayı kendisine minnettarım.

Mevzuat hükümlerinin elverdiği ölçüde her türlü kolaylığı sağlayan ATASE Arşiv Müdürü Dr. Öğ. Alb. Suat Akgül'e ve arşiv çalışanlarına; temin etmekte zorlandığım bazı İngilizce kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen ve çalışmalarından da istifade ettiğim Doç. Dr. Mesut Uyar'a; Osmanlıca eserlerin büyük bir kısmını temin ettiğim Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı personeline ve rahat bir çalışma ortamı sağlayan Kütüphane Kısım Amiri Öğ. Bnb. Hasan Hüsnü Yıldız ve Mal Sorumlusu Ömer Çalışkan'a; sürekli taleplerimi sabırla karşılayan Taksim Atatürk Kitaplığı ve Harp Akademileri Komutanlığı Bilgi Merkezi personeline; yüksek lisans eğitimi süresince önemli desteğini gördüğüm SAREN öğretim elemanlarına ve idare personeline şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans jürimde yer alarak tez metni üzerinde değerli tenkit ve tavsiyelerde bulunan Doç. Dr. Gültekin Yıldız ve Yrd. Doç. Dr. M. Mert Sunar'a;

metni bütünüyle okuyarak şekil yönünden kritiklerini, düzeltme ve katkılarını esirgemeyen Tnk. Yzb. Serkan Er'e ve çalışma boyunca her anlamda desteğini gördüğüm değerli dostum Erhan Çifci'ye teşekkür borçluyum.

Nihayet ve belki de en çok teşekkürü borçlu olduğum yakın aile çevremi de burada zikretmeden geçmem elbette mümkün değildir. En başta beni izole ederek rahat ve sessiz bir çalışma ortamı sağlayan sevgili eşim Selin'e; çalışma boyunca çoğu zaman ihmal etmek zorunda kaldığım oğlum Ata Kıvanç ve kızım Deniz'e; bu süreçte aileme destek olarak yokluğumu aratmayan kayınpederim Erol Güven ve kayınvalidem Yıldız Güven'e en kalbî teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Son olarak üzerimde en çok hakkı olan değerli annem Fadik Güneş ve babam Hasan Güneş'e; her zaman maddi ve manevi desteğini arkamda hissettiğim ağabeyim H. Hüseyin Güneş'e ve bu süreçte İstanbul'da bizi yalnız bırakmayan ablalarım Cemile ve Zeynep'e destekleri için müteşekkirim.

Ali GÜNEŞ

İstanbul, Haziran 2014

GİRİŞ

Her ne kadar günümüzde güçlünün de zayıfa veya dengine karşı dolaylı strateji kapsamında başvurduğu bir hareket tarzı olsa da, gayrinizami harp geçmişten günümüze kadar her dönemde, çoğunlukla zayıfın güçlüye karşı kullandığı bir silah olmuştur. Bu yüzden gayrinizami harbin tarihî kökenleri ve geçmiş çatışmalardan savaşlardan alınan dersler onun hakkındaki bilgi dağarcığımızı zenginleştirebilir.

Bununla birlikte son zamanlarda özellikle popüler yayınlarda Türkiye'nin gayrinizami harp tecrübesinin NATO'ya katılmayı müteakip kurulan Özel Harp Dairesi'yle başladığı ve bu harp türünü ABD'den öğrendiği şeklinde bir algı oluşmuştur. Şüphesiz bu yanlış algının en önemli sebebi, ABD ordusunun gayrinizami harbe yönelik üç talimnamesinin Türk ordusunda kullanılmak üzere Türkçe'ye çevrilmiş olmasıdır.

Hâlbuki modern Türkiye Cumhuriyeti dönemi bir yana, Osmanlı İmparatorluğu'nun askerî tarihi gayrinizami harp konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak, Osmanlı ordusunun gayrinizami harp operasyonları ve bu alandaki zengin tecrübeleri, ya araştırmacılar tarafından görmezden gelindi ya da bu tecrübeler yazılı bilgi birikimine dönüştürülemediği için unutulmaya yüz tuttu. Gayrinizami harp kapsamında Fransız ve İngiliz koloni tecrübelerine benzer olarak, Osmanlı ordusu da zamanının ve enerjisinin-etkinliğinin büyük bir kısmını ayaklanmalara, komita, çete ve eşkıyalara karşı yürütmüş olduğu çeşitli tipteki konvansiyonel harp dışında gösterilen mücadelelere ayırmak zorunda kalmıştır. 1826 yılında kurulan Osmanlı nizami ordusunun 1918'e kadar katıldığı konvansiyonel savaşların büyük bir kısmı, Kırım ve Yunan Harbi (1897) hariç, yenilgiyle sonuçlanmıştır. Bununla birlikte aynı ordu, devletin merkezileşme çabalarının bir ürünü olan vergi ve zorunlu askerlik politikalarına tepki olarak, İmparatorluğun Bulgaristan, Arnavutluk, Güney ve Doğu Anadolu, Suriye, Irak, Lübnan ve Libya topraklarında doğan bölgesel direnişlere karşı genellikle başarılı harekâtlar icra etmiştir. Benzer şekilde, daha çok politik karakterde ortaya çıkan Bosna-Hersek (1875), Bulgaristan (1876), Girit (1897), Makedonya (1903) ve Yemen (1904-1912) ayaklanmalarına karşı da mücadele etmiştir.¹ Özellikle Makedonya Sorunu bağlamında, Rumeli Umum Müfettişliği (1902-1908) döneminde,

¹ Gültekin Yıldız, Ottoman military organization (1800-1918), **The Encyclopedia of War**, First Edition, (ed.) Gordon Martel, Blackwell Publishing, 2012.

genelde Osmanlı askerîyesinin, özelde onun 3. Ordusunun gayrinizami harp harekâtlarıyla devam eden meşguliyeti, bu harp türü üzerine birçok tecrübeler kazanmasını sağladığı gibi onun askerî kimliği ve performansı ile subayları üzerinde önemli izler bırakmıştır.²

Yukarıda belirttiğimiz hususların ışığında, şu konuyu hipotez olarak seçip çalışmamızda kanıtlamaya çalıştık; “İmparatorluk topraklarında türeyen ayrılıkçı ve milliyetçi gayrinizami örgütlere karşı mücadele eden Osmanlı askerîyesi, kazandığı bu tecrübelerle, etkileri modern Türk ordusunun günümüzdeki uygulamalarına da yansıyan, resmi ya da gayriresmi bir gayrinizami harp doktrini geliştirmiştir.”

Çalışmamızda, örnek olay incelemesi kapsamında, Osmanlı devletinin Balkan Harbi (1912-1913) deneyimini seçtik. Balkan Harbi’ni seçmemizin nedenleri; Makedonya çetelerine karşı mücadele eden Osmanlı subaylarının bu tecrübelerini uygulama şansı bulduğu ilk nizami harp olması ve Balkan Harbi öncesinde Makedonya’da kurulan gayrinizami örgütlerin, bu harpte Osmanlı devleti aleyhinde etkin bir rol oynamasıdır.

Bu yüzden, Balkan Harbi’nde gayrinizami harp görevleri verilen unsurların teşkilatı, personel kaynağı, ikmal-iaşesi ile uyguladığı taktik ve tekniklerin, modern gayrinizami harp teorisi çerçevesinde sorgulanması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Osmanlı askerîyesinin Balkan Harbi’ndeki gayrinizami harp deneyimini modern teorinin esasları çerçevesinde değerlendirebilmek adına modern gayrinizami harbin taktik ve teknikleri hakkında yaptığımız literatür taramasında şu sonuçlara ulaştık. 20. yüzyılın ençarpıcı öğelerinden olan bu harp türü, özellikle yüzyılın ikinci yarısından itibaren bazen azalan bir eğri çizse de uluslararası gündemde kalmayı başarmıştır. Bu durumun en önemli sebeplerinden birincisi coğrafi faktörlerdir. Gerilla kuvvetlerinin coğrafyayı -özellikle dağlık bölgeleri- bir silah olarak kullanmasından ötürü, bu harp türü tarih boyunca genellikle aynı bölgelerde cereyan etmiştir. Potansiyel enerji kaynağı olan coğrafyalar da bu kapsamda değerlendirilebilir. İkinci sebep ise, her ne kadar dönemsel olarak aktörler değişse de, zamanın güçlü devletlerinin bu bölgeler üzerindeki hâkimiyet arzusunun

² A. Kadir Varoğlu and Mesut Uyar, “The Impact Of Asymmetric Warfare On The Military Profession And Structure: Lessons Learned From The Ottoman Military”, Giuseppe Caforio(ed.), **Armed Forces and Conflict Resolution: Sociological Perspectives**, Vol. 7, Emerald Group Publishing, 2008.

devam etmesidir. Örneğin önce Fransa'nın sonra ABD'nin Vietnam, Sovyetler Birliği'nin Afganistan ve yine ABD'nin koalisyon ülkeleriyle beraber Afganistan maceralarında olduğu gibi gayrinizami harbin belirli bir süre için bile olsa süper güçlerin iç ve dış politikalarını etki altına aldığı gözlemlenmiştir.

Kapsamı, uygulaması ve kökenleri birçok tartışmalara yol açan bu harp türü, başta ABD, Fransa, İngiltere ve Rusya olmak üzere batı ülkelerinde akademik bir inceleme konusu haline geldi. Bu konuda uzmanlaşmış araştırmacılar yetiştiği gibi ana ilgi alanı sadece gayrinizami harple ilgili konular olan enstitüler açıldı. Buna karşılık Türkiye'de ise gayrinizami harp üzerine iki yüksek lisans tezi dışında bilimsel anlamda çalışmalar yapılmadığını fark ettik. Bunlardan Vietnam Savaşı'na odaklanan ve 'Gerilla Savaşı' başlıklı olan inceleme, gerilla savaşının dünyadaki gelişimi ve Mao'ya kadarki klasik teoriler üzerinde dururken modern gayrinizami harbin taktik ve tekniklerine değinmemektedir.³ 'Düşük Yoğunlukta Çatışma (DYÇ)' başlıklı olan tez ise, konuyu sadece uluslararası hukuk çerçevesinde ele almaktadır.⁴ Bunların dışındaki mevcut Türkçe kaynaklar ise, bir takım çeviri eser ve bilimselliği tartışmalı derlemeler ile subay eğitimlerinde kullanılmak üzere hazırlanmış askerî ders kitaplarından ibarettir. Üstelik çevirilerin bir kısmında çeşitli ideolojik düşüncelerden dolayı büyük tahrifat bulunmaktadır. Buna terminoloji ve konuya yabancılık, orijinal eserin dili ve Türkçeye hâkimiyet zayıflığının sebep olduğu yanlışlar da eklenince ortaya çıkan tablo pek iç açıcı değildir.

Osmanlı gayrinizami harp deneyimini konu alan çalışmalar ise çok azdır. Bunlardan ilki James J. Reid'in 'Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse' başlıklı kitabıdır. Reid, 1839-1878 dönemiyle sınırlandığı bu çalışmada 19. yüzyılda nizami ordudan ayrı olarak gayrinizami kuvvet istihdamının nedenlerini sorguladıktan sonra Osmanlı devletinin bu anlamda istihdam ettiği Arnavut, Çerkez ve Kürtlerin sosyo-kültürel yapısını ve bunlardan teşkil edilen gayrinizami süvari birliklerinin fonksiyonlarını ele almaktadır. Ayrıca yazar eserinde 1835-1878 yılları arasında İmparatorluk topraklarında meydana gelen isyan ve ayaklanmaları Ermeni Çatışması (1848), Girit İsyanı (1866-1869), Kürt Ayaklanması (1860) ve Karadağ (1876-1877) örnekleriyle incelemektedir. Son olarak eserde, 1853-1856

³ Mesut Uyar, Gerilla Savaşı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁴ Sadi Çaycı, Düşük Yoğunlukta Çatışma, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1989. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

arası Kırım Savaşı ve Başbozuklar, 1875-1878 arasında ise Balkan topraklarındaki isyanlar ve Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki gayrinizami uygulamalar ele alınmaktadır.⁵

Osmanlı askerîyesinin doğrudan gayrinizami harp tecrübesine odaklanan diğer çalışma ise, tezin yazım aşamasında (Kasım 2013) yayınlanan Edward J. Erickson'ın 'Ottomans and Armenians: A Study in Counterinsurgency' isimli İngilizce kitabıdır. Bu kitapta Erickson, Ermeni çetelerinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki eylemleri, Osmanlı yönetiminin karşı önlemleri ve Ermeni tehciri üzerinde odaklanmaktadır. Ayrıca modern gayrinizami harp teorisine hiç değinmeyen yazar, Osmanlı askerîyesinin Yemen (1904-1912), Arnavutluk İsyanı (1908-1912) ve Trablusgarp Harbi (1911-1912) sırasındaki tecrübelerine kısmen yer vermekle beraber, Bulgarlar safında sembolik olarak yer alan gönüllü Ermeni bölümü dışında, Balkan Harbi'nde yaşanan gayrinizami hareketlere dair en ufak bir tespitle bulunmamıştır.⁶

Bu iki eser dışında, asimetrik harbin Osmanlı askeriyesi üzerindeki etkilerinin sorgulandığı, A. Kadir Varoğlu ve Mesut Uyar tarafından hazırlanan makale de bu kapsamda değerlendirilmektedir.⁷

Başka araştırma konuları üzerine hazırlanan kimi çalışmalarda da ayrı bir başlık altında veya genel olarak Osmanlı gayrinizami harp tecrübesine değinildiği görülmektedir.⁸ Gültekin Yıldız'ın, 1826-1839 yılları arasında zorunlu askerliğe geçiş sürecinde Osmanlı devletinin siyaset, ordu ve toplum yapısını ele aldığı 'Neferin Adı Yok' başlıklı eserinde, Osmanlı gayrinizami harp tecrübesine yönelik uygulamalardan sıklıkla bahsedilmektedir. Başbozukların ayrı bir başlıkta incelendiği kitapta, özellikle devlet nüfuzunun ve otoritesinin sağlanamadığı bölgelerde yönetimin zorunlu askerlik politikasına tepki olarak ortaya çıkan direnişler ve isyanlar karşısında, yeni kurulan Osmanlı ordusunun karşı harekât uygulamaları ve âyânların bertaraf edilmesiyle onların bakiyesi olan eşkıya topluluklarının Osmanlı ordusunda istihdam edilmesi hakkında değerlendirmeler bulunmaktadır.⁹

⁵ James J. Reid, *Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse 1839-1878*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, Germany, 2000.

⁶ Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians: A Study in Counterinsurgency*, Palgrave Macmillan, New York, 2013.

⁷ A. Kadir Varoğlu and Mesut Uyar, *a.g.m.*

⁸ Bkz. Gültekin Yıldız, *a.g.m.*, Mesut Uyar and Edward J. Erickson, *A Military History of The Ottomans, From Osman to Atatürk*, Praeger Security International, ABC-CLIO, California, 2009, s. 211-219.

⁹ Bkz. Gültekin Yıldız, *Neferin Adı Yok*, Kitapevi, İstanbul, 2009.

Görüldüğü gibi söz konusu kaynakların hiçbirisi, gerek kapsadıkları dönem ve gerek ana amaçları nedeniyle Osmanlı askeriyesinin Balkan Harbi dönemindeki tecrübelerine değinmemektedir.

Balkan Harbi'ne yönelik olarak literatür taramasında ise kaynakçada gösterilen ve gösterilmeyen yerli ve yabancı resmi kurum yayınları, bireysel araştırma ve incelemeler ile birçok hatıratla ulaşılmıştır. Hatıratlar içerisinde Resneli Niyazi, Fuat Balkan, Halil Kut, Bekir Grebene ve kısmen Cemal Paşa'nın anıları çalışma kapsamında görülmekle beraber, tamamında sadece yapılanlar anlatılmış, ama teorik olarak o dönemin doktrin ve literatür eksikliği nedeniyle yapılanların ne olduğu izah edilememiştir. Resneli Niyazi bu konuda çok değerli bilgiler vermesine rağmen Balkan Harbi değil, Rumeli Umum Müfettişliği dönemini anlatmaktadır.¹⁰ Halil Paşa'nın hatıratı da büyük oran da müfettişlik dönemini anlatırken, yalnızca Edirne'nin geri alınmasıyla ilgili çalışmamız kapsamında bilgiler bulundurmaktadır. Fuat Balkan ise daha çok Balkan Harbi sonrasındaki anılarını kaleme almıştır. Başından sonuna kadar gayrinizami harp kapsamında Balkan Harbi'ni konu alan tek hatırat ise Bekir Bey'in hatıratıdır. Bu hatıratta gayrinizami uygulamalar ile ilgili birçok açıdan kapsamlı bilgiler bulunmakla beraber, müfrezenin büyüklüğü gereği sadece bir cephe (Yunan cephesi) ile ilgili bilgi sunmaktadır. Cemal Paşa'nın anılarında da Birinci Cihan Harbi uygulamaları bulunması sebebiyle çalışmamızın kapsamı dışındadır. Yine Tahsin Uzer'in "Makedonya Eşkialık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi" isimli eseri Balkan Harbi öncesi eşkıyalık olaylarını ve Tefik Bıyıklıoğlu'nun "Trakya'da Milli Mücadele" başlıklı eseri ise Balkan Harbi sonrasını incelemekle beraber mücadeleler çete muharebesi şeklinde basite indirgenmiş doktrin bazında işlenmemiştir. Adı burada zikredilmeyen diğer eserler ise daha çok sonuç odaklı olup, harbin kaybedilmesindeki iç ve dış sebepler ile ana sebep olarak görülen seferberlik, orduda yozlaşma, kötü yönetim ve büyük devletlerin politikaları konularını incelemektedir.

Bu nedenle çalışmamız, modern gayrinizami harp teorisinin esaslarıyla taktik ve tekniklerini derli toplu olarak ortaya koymaya çalışması bakımından bu alandaki Türkçe literatür eksikliğini doldurmayı ve Balkan Harbi'nde gayrinizami harp görevleri verilen unsurların teşkilatı, personel kaynağı, ikmal-iaşesi ve uyguladığı taktik ve teknikleri, bu modern teori çerçevesinde sorgulamaya çalışması bakımından Balkan Harbi hakkında yapılmış çalışmalara bir yenilik getirmeyi

¹⁰ Resneli Niyazi, *Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Hatıratı*, Haz. İsmail H. Uzunçarşılı, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004.

hedeflemektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın önemi, Erickson'ın Ermeni Tehciri odaklı eseri hariç, şimdiye kadar Osmanlı askerî tarihi üzerine yapılan akademik çalışmalarda unutulmuş ya da görmezden gelinen Osmanlı gayrinizami harp deneyimini ortaya koyma çabasıdır.

Bu çalışma, kaynakçada belirtilen gayrinizami harp ve Balkan Harbi ile ilgili yazılmış Türkçe, Osmanlı Türkçesi ve İngilizce eserlerden, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve Genelkurmay ATASE Arşivlerinden faydalanılarak yapılmıştır.

Osmanlı askerîyesinin Balkan Harbi'nde başvurduğu uygulamaları modern gayrinizami harp teorisinin esasları çerçevesinde incelemeyi amaçladığımız çalışmamızın teorik altyapısını ve bilgi setini oluşturabilmek adına ilk olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

(1) Gayrinizami harp 19. yüzyıldan günümüze kadar hangi mücadelelerde ve nasıl bir rol oynamıştır?

(2) Modern gayrinizami harp teorisinin temelleri nasıl ve kimlerin katkılarıyla şekillenmiştir?

(3) Günümüzde gayrinizami harp alanında otorite kabul edilen ABD'nin modern teoriye özgün katkısı ne yönde olmuştur?

(4) NATO'ya katılan Türkiye'nin NATO konseptine, dolayısıyla ABD usulü gayrinizami harbe uyumu nasıl gelişmiştir?

(5) Günümüzde geldiği son aşama itibarıyla, modern gayrinizami harp teorisi ve türevleri ile gayrinizami kuvvetlere karşı harekâtın esasları, taktik ve teknikleri ile gereklilikleri nelerdir?

Daha sonra ise, Osmanlı askerîyesinin Balkan Harbi'ndeki uygulamalarının modern gayrinizami harp teorisinin esaslarıyla sorgulanabilmesi için aşağıdaki diğer sorulara cevap aranmıştır:

(1) Balkan Harbi öncesinde yaşanan ayaklanma hareketleri ve çete muharebeleri ile Makedonya Sorunu bağlamında teşkil edilen komitaların Osmanlı gayrinizami harp tecrübelerine nasıl bir etkisi olmuştur?

(2) Bu tecrübeler ışığında Osmanlı devletinin Balkan Harbi'ne yönelik harekât planlarında gayrinizami harbe yönelik hangi hususlar planlanmış ve yapılan planların ne kadar uygulanabilmiştir?

(3) Harp esnasında, hangi unsurlara gayrinizami harp görevleri verilmiştir ve bunların teşkilat ve ikmal-iaşe işleri nasıl planlanmıştır?

(4) Teçhiz edilen bu unsurlara harp esnasında hangi amaçlarla ne tür gayrinizami harp vazifeleri tevcih edilmiştir? Beklentileri karşılayabildiler mi? Fayda ve mahsuları nelerdi?

(5) Balkan Harbi'ndeki Osmanlı gayrinizami harp deneyiminin, harp sonrası döneme bıraktığı etkiler nelerdir?

(6) Harp esnasından başvuru alan uygulamaların ne kadarı modern gayrinizami harp teorisinin taktik, teknik ve esaslarıyla benzeşmektedir?

Görüldüğü gibi, hem teorik-kavramsal bir yanı, hem de tarihî bir analiz yönü olan çalışmamız ikili bir yapıda şekillendi. Araştırmada öncelikle, gayrinizami harp ve türevleri ile gayrinizami kuvvetlere karşı harekât esasları ve kavramları iz sürme yöntemi ile tanımlanmaya, daha sonra, modern gayrinizami harp teorisinin, 19. ve 20. yüzyıl boyunca geçirdiği evrim incelenerek, günümüz doktrini açıklanmaya çalışıldı. Müteakiben örnek olay incelemesi yöntemi ile Balkan Harbi'ndeki uygulamalar araştırıldı. Harp esnasında gayrinizami harp görevleri verilen unsurların kuruluş, ikmal-iaşe işleri ile taktik ve tekniklerinin incelenmesinde de tekil araştırma modeli kullanıldı. Çalışmamızın bölüm sonlarında ve sonuç kısmında ise Balkan Harbi uygulamalarının modern gayrinizami harp esasları ile benzeşen yönleri, karşılaştırma ve ilişiksel araştırma modeline göre incelendi.

Bu bağlamda birinci bölümde, ilk olarak, 19. yüzyıldan itibaren gayrinizami harp üzerine gerçekleşen en çarpıcı deneyimler kısaca ele alındı. Bölümün devamında Sun Tzu, Clausewitz, Jomini, Lawrence, Mao, Lenin, Marks ve Engels'in gayrinizami harp teorisine olan özgün katkıları açıklanmaya çalışıldı. Bölümün bu kısmında kaynakların kullanılmasında mümkün olduğunca hassas davranmaya çalıştık. Yazarların kendi ideolojik görüş ve yaklaşımları nedeniyle olayların anlatımındaki bilinçli veya bilinçsiz tahrifat, hatalar ve atlamalardan tarafsız ve genel referans kitaplar kullanarak kaçınmaya çalıştık. Özellikle Marksist teorisyenlerin eserlerinde çokca rastlanan propagandaya yönelik söylemler süzülerek asıl özden istifade etmeye çalıştık. Kapsamını amacımıza hizmet edecek genişlikte tutmaya çalıştığımız bu kısımda, Endonezyalı Abdülharis Nasution, Josef Tito, Che Guevera ve Regis Debray, Carlos Marighella, Vo Nguyen Giap gibi bazı önemli teorisyenler ve katkılarından bahsetmedik. Daha sonra, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bütün dünyada askerî doktrin üretmede başı çeken ABD'nin modern teorisinin oluşmasındaki katkısı ve bu katkıya Türk ordusunun uyumunu ortaya koymaya

çalıştık. Bölümün sonunda, literatürde bulunan kavram kargaşası nedeniyle, çalışmamızın amacına uygun bir tanımlama yapabilmek adına, gayrinizami harbin kavramsal analizini yapmaya çalıştık.

İkinci bölümde, çalışmamızın teorik-kavramsal alt yapısını oluşturmaya çalıştık. Gayrinizami harbe Türkiye genelindeki yabancılık ve bu alandaki Türkçe literatür eksikliği nedeniyle, çalışmamızın bilgi setini oluşturabilmek adına, Özel Harp'in bölümlerinden olan modern gayrinizami harp ve gayrinizami kuvvetlere karşı harekât teorilerinin esaslarını en temel kavramlar da dahil olmak üzere açıklamak gereğini hissettik. Bu yüzden bölümün tanımlayıcı (descriptive) ve didaktik yönü ağır bastı. Çalışmamızla ilgisi olmadığı için Özel Harp'in diğer bir bölümü olan psikolojik harekâta değinmedik. Ayrıca ABD ordusu yayınlarından tercüme edilen ST 31-15 ve ST 31-21 yürürlükten kaldırılmış olmasına rağmen, çalışmanın "HİZMETE ÖZEL" gizlilik derecesinde sınıflandırılmaması için TSK talimnamelerini kaynak olarak kullanmadık. Yine İngilizce dışında yabancı dil bilinmediğinden konuyla ilgili büyük önem ve geniş birikime sahip Fransızca literatürden faydalanamadık. Bu eksikliği İngilizce ikincil kaynaklardan istifade ederek kapatmaya çalıştık. Dolayısıyla bölümün ana omurgasını günümüzde bu konuda otorite kabul edilen ABD ordusu talimnameleri ile İngilizce kaynaklardan oluşturduk.

Üçüncü bölümde, ilk olarak Makedonya Sorunu bağlamında bu topraklarda tarafların kurduğu gayrinizami örgütler -özellikle VMRO- ve bunların eylemlerini inceledik. Daha sonra bölümün diğer başlığında, Balkan Harbi'ne giden süreçte, Osmanlı devletinin ve onun ordusunun gayrinizami harp doktrininin Osmanlı subayları nezdinde nasıl şekillendiğini ve harp öncesinde geldiği son noktayı sorgulamaya çalıştık.

Dördüncü bölümde, ilk olarak Balkan İttifakı'nın oluşması, buna karşılık Osmanlı devletinin seferberlik ilanı ve bu sırada topraklarında çıkan ayaklanmaların bastırılması için, birçok birliği organik kuruluşundan alınarak farklı coğrafyalara sevk edilen Osmanlı ordusunun durumunu açıklamaya çalıştık. Daha sonra 1912 yılına kadar kazanılan tecrübeler ışığında, Başkumandanlık tarafından yayımlanan seferberlik ve sefer planları ile bu planlar doğrultusunda kaleme alınan ordu ve kolordu harekât emirlerinde gayrinizami harp esaslarına ne denli yer verildiğini inceledik. Ayrıca çalışmamızın Balkan Harbi kısmına geçmeden önce, okuyucuya fikir vermesi açısından, bu bölümün diğer başlığında Balkan Harbi'nin seyri ve cepheleri hakkında genel bilgiler verdik.

Beşinci bölümde, ilk olarak, Osmanlı ordusu kuruluşu içinde ve dışında bulunan ve Balkan Harbi'nde gayrinizami görevler tevcih edilen unsurların teşkilatlanma şekilleri ve personel kaynakları incelendi. Benzer şekilde İttifak devletlerinin gayrinizami unsurlarının da teşkilatlanma faaliyetlerini açıkladıktan sonra, bölümün devamında, tarafların gayrinizami unsurlarının harp esnasında ikmal-iaşe işlerinde, modern teorinin esaslarından olan iç ve dış destek vasıtalarını ne denli uyguladıklarını sorgulamaya çalıştık.

Altıncı bölümde, ilk olarak, tarafların kendine müzahir komita, çete, milis veya benzeri diğer gayrinizami unsurlara harp esnasında verdiği vazifeleri çeşitli örnekler üzerinde açıklamaya çalıştık. Taranan arşiv belgelerinden yola çıkarak organize ettiğimiz bu bölümde, Balkan Harbi'nde gayrinizami harp hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı Grebene, Nasliç ve Soroviç cihetleri, Yanya dolayları, Ustruma Kolordusu bölgesi ve harbin ikinci evresinde Eşref Bey (Kuşçubaşı) çetesinin müdahil olduğu Batı Trakya harekât alanında gerçekleşen çete harekâtlarını inceledik. Bölümün diğer başlığında ise, Balkan Harbi'nde kazanılan gayrinizami harp deneyiminin harp sonrasına etkilerini sunmaya çalıştık.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise, her bölümün kendi sonuç kısmında olduğu gibi, tez ve alt sorularımız hakkında yaptığımız son değerlendirmeler dışında, bulgularımızın modern gayrinizami harp teorisi ile benzeşen yönlerini açıklamaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

GAYRİNİZAMİ HARBİN GELİŞİMİ VE MODERN TEORİNİN OLUŞUMU

Gayrinizami harp insanlık tarihi kadar eski bir harp şekli olup, 21. yüzyılda gerçekleşen mücadelelerde de etkin olarak rol oynamaktadır. Günümüze kadar geçen süreç boyunca, bu harp türü gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda birçok evrimden geçmiştir. Gayrinizami harbin bu gelişimini anlayabilmek adına bu bölümde ilk olarak, 19. yüzyıldan itibaren gerçekleşen en çarpıcı deneyimler kısaca ele alınmıştır. Bölümün devamında Sun Tzu, Clausewitz, Jomini, Lawrence, Mao, Lenin, Marks ve Engels'in gayrinizami harp teorisine olan özgün katkıları açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bütün dünyada askerî doktrin üretmede başı çeken ABD'nin modern teorinin oluşmasındaki katkısı ve bu katkıya Türk ordusunun uyumu ele alınmıştır. Bölümün sonunda, literatürde bulunan kavram kargaşası nedeniyle, çalışmamızın amacına uygun bir tanımlama yapabilmek adına, gayrinizami harbin kavramsal analizi yapılmaya çalışılmıştır.

1.1. TARİHÇE

Gayrinizami harp ve onun türevlerinden olan gerilla savaşı, insanlık tarihi kadar eski ve dünyanın her köşesinde meydana çıkacak evrenselliğe sahip olup, bu konudaki deneyim ve örnekler çok sayıdadır.¹¹ Bu nedenle gayrinizami harbin tarihçesi derinliğine ve genişliğine analiz edilmesi gereken bir araştırma alanıdır. Çalışmamızda, hepsine değinmek imkânsız olduğu ve amaca da hizmet etmeyeceği için, 19. yüzyıldan itibaren gerçekleşen en çarpıcı ve kapsayıcı olan deneyimlerden kısaca bahsedilmiştir.

Gayrinizami harp, iki hasım güç arasında (devletler veya devlet dışı aktörler), herhangi bir dış kaynak tarafından teşkilat, eğitim ve lojistik kapsamında desteklenen yerli halkın hâkim olduğu, nizami kuvvetler dışındaki kuvvetler ya da onların desteklenmesiyle, münferit ya da bölgedeki dost nizami kuvvetlere yardımcı unsur olarak, hedef ülkede veya düşman işgali altındaki bölgelerde egemen olan sivil/askerî otoriteyi zayıflatmak/yıkarak ve bölgeye sahip olmak amacıyla askerî ve yarı askerî yöntemlerle yürütülen uzun soluklu bir savaş şeklidir. Bölümün

¹¹ Lewis H. Gann, *Guerrillas in History*, Hoover Institution Press, Stanford University, Stanford, California, 1971, s. 1, Mükerrrem Erensu vd., *Gayri Nizami Harp*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1968, s. 13, Mustafa Özyanar, *Gayri Nizami Harp Harekâtı*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1971, s. 55, Virgil Ney, *Gerilla Harbinin Prensipleri ve Tatbikatı Hakkında Notlar*, Çev. Özel Harp Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1974, s. 10, Mesut Uyar, a.g.t., s. 1.

devamında da görüleceği üzere, bu harp şekli dağlık, ormanlık gibi benzer özelliklere sahip coğrafyalarda daha çok karşımıza çıkmaktadır. Gayrinizami harp güçsüz devletlerin, güçlüler karşısındaki güç dengesini asimetrik yöntemlerle sağlama ihtiyacından doğabileceği gibi, kuvvetleri denk tarafların asimetrik etki yaratmak için başvurabileceği bir formda da ortaya çıkabilmektedir.

Gayrinizami harp tarihi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde konunun yöntem olarak tarihi sürecin, ilkel gerilla deneyimleri, sosyal haydutluk, köylü savaşları, sömürge savaşları¹² gibi veya sanayileşme çağı, emperyalizmin doğuşu¹³ ya da birinci ve ikinci dünya savaşları öncesi ve sonrası¹⁴ şeklinde evrelere ayrılarak ele alındığı, hedef ve gayelerine göre sınıflandırılarak¹⁵ izah edildiği görülmektedir. Örnekler verilerek hazırlanan benzer bir sınıflandırma Tablo-1’de sunulmuştur.

Tablo-1 Hedef ve Gayelerine Göre Örgütlenme Şekli

Harekât Bölgesi	Örgütlenme Şekli	Tarih
Nizami Kuvvetlerin Yerini Alıcı Şekilde Örgütlenme		
Çin’de Japonlara karşı harekât		1927-1937
Yugoslavya’da partizan harekâtı		1944
Fransa’daki maki harekâtı		1943-1945
Nizami Kuvvetleri Destekleyecek Şekilde Örgütlenme		
Yarımada Seferi- İspanyol gerillalar		1807-1814
Rusya’da partizan harekâtı		1941-1945
Mevcut Bir İktidara Karşı Silahlı Ayaklanma		
(Kendi Milli Hükümetine veya Diğer Bir Devletin Kukla Hükümetine Karşı Örgütlenme)		
Yunanistan komünist gerilla harekâtı		1945-1950
Küba’da Castro’nun harekâtı		1957-1959
Hindi Çini Fransızlara karşı harekât		1945-1954
Cezayir Fransızlara karşı harekât		1954-1959

Not: Bu sınıflandırma verilen örneklerle sınırlı değildir.

¹² Mesut Uyar, a.g.t., s. 14-49.

¹³ Lewis Gann, *a.g.e.*, s. v.

¹⁴ Adnan Doğu, GNH ve Bu Harbin Doktrini Nedir?, Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul, 1967, s. 4-20 (*Silahlı Kuvvetler Akademisi Bitirme Tezi*).

¹⁵ Cihat Akyol, *Gayri Nizami Harp*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1970, s. 13-17.

Fransız devrimiyle 19. yüzyılda Napolyon'un gücünün artması, bütün Avrupa'da mukavemet gruplarının doğmasına sebep olmuştur.¹⁶ Devrimin önemli sonuçlarından biri zorunlu askerlik sistemine dayalı ilk milli ordunun kurulmasıdır. Bu dönemde zorunlu askerlik uygulamasının, bu sisteme dâhil olmak istemeyen grupların isyan ve gerilla hareketlerini tetikleyici bir rol üstlenmesi devrimin diğer bir sonucudur. Ancak Napolyon ve Fransız generallerinin dikkate almadığı bir konu, kurdukları ordunun, sivil halktan oluşturulmuş milis kuvvetlerine karşı, yani gerilla savaşına, ulusal ve bölgesel enerjilerle mücadeleye hazırlıksız olmasıdır.¹⁷ Bu eksiklik ilk defa 1793'te Vendee'de ayaklanan Katolik köylülere karşı yapılan seferlerde, sonrasında ise aynı başarısızlık Tyrol, Belçika ve Kuzey İtalya köylü ayaklanmalarında ortaya çıkmıştır.¹⁸ Bu bölgelerin ortak özellikleri hepsinin dağlık bölgeler olmasıdır.

Fransız ordusu, asıl olarak gerilla savaşıyla İspanya, daha iyi bilinen adıyla Yarımada seferinde, 1807-1814, uğraşmak durumunda kaldı. Büyük çaptaki ilk çete harekâtı, bugün gayrinizami harbin bir bölümüne adını vermiş olan İspanyol gerillalarının, Napolyon'un işgal ordularına karşı verdikleri mücadelede görülmektedir. İspanyollar, İngilizler tarafından yalnız silah ve malzeme yardımıyla değil, İngiliz ve Portekiz birlikleriyle ve bu arada Alman Kraliyet Lejyonu ile de desteklenmiştir.¹⁹ Bu mücadeleyle literatüre giren İspanyolca guerrilla kelimesi 'Küçük Savaş' anlamına gelmektedir. Küçük savaş türünün ortaya çıkmasının en önemli sebebi, şüphesiz devletlerin merkezileşme ve nüfuzlarını arttırma çabasından kaynaklanmıştır. Aslında daha önceleri de kuzey Hollandalılar İspanyollara karşı 'Küçük Savaş' tekniklerini kullanmıştı. Rumlar da (Arma Toli) Osmanlı devletine karşı bu harp türüne başvurmuştu.²⁰ Alman general Valentini 19. yüzyıl başında Osmanlı-Türk savaş tipini de Küçük Savaş'a (Kleiner Krieg) benzetmektedir.²¹

¹⁶ Mustafa Özyanar, *a.g.e.*, s. 57.

¹⁷ Michael S. Neiberg, *Dünya Tarihinde Savaş*, Çev. Mehmet Tanju Akad, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011, s. 92, Lewis Gann, *a.g.e.*, s.15, Mesut Uyar, *a.g.t.*, s. 26.

¹⁸ John Pimlott, *Guerrilla Warfare*, Bison Books Ltd., London, 1985, s. 11-17, Lewis Gann, *a.g.e.*, s.16.

¹⁹ Munter Otte, "Gerilla Savaşı ve Terörizm", Çev. Fahri Çeliker, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 1980, sayı:275, s. 34-35, Bert Levy, *Gerilla Savaşı*, Çev. ve Yay. Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1947, s. 20-21, Karl Marx, "İspanya'da Gerilla Savaşı", İsmail Boztepe (ed.), *Gerilla Savaşı*, Akyüz Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 9-14, Mükerrrem Erensu, *a.g.e.*, s. 14, Mesut Uyar, *a.g.t.*, s. 26-31, John Pimlott, *a.g.e.*, s. 8-17, Lewis Gann, *a.g.e.*, s.15-18.

²⁰ James Emerson, *The History of Modern Greece*, Colburn and Bentley, London, 1830, p. xxxvi, 423.

²¹ Georg Wilhelm von Valentini, *Abhandlung über den kleinen Krieg und über den Gebrauch der leichten Truppen*, Berlin, 1802. Aktaran Gültekin Yıldız, *a.g.e.*

Napolyon'a tekrar dönecek olursak, 24 Haziran-30 Aralık 1812 tarihleri arasında, sayısı yüz binleri bulan bir orduyla giriştiği meşhur Rusya seferinde, Rus gayri muntazam kuvvetlerinden büyük darbeler yemişti.²²

Bu harp şekli, Napolyon sonrası dönemde ise, kendisine emperyalizmin bir sonucu olan sömürge savaşlarında yer bulmuştur. Sömürge savaşlarına en çarpıcı örnekler olarak Fransızların 1830'da sömürge kurmaya başladığı Cezayir, İngilizlerin 1880-1881 ve 1899-1902 yıllarında Boer²³ ve Amerikalıların 1899-1902 Filipinler deneyimleri gösterilebilir.²⁴ Filipinlerdeki mücadele 1913'e kadar devam etmiştir.

19. yüzyıl boyunca, merkeziyetçiliğe tepki olarak özellikle Balkan milletleri Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verdikleri bağımsızlık mücadelelerinde, mücadeleye imkân veren dağlık Balkan coğrafyasını ve araç olarak da bu coğrafyaya dayalı gayrinizami harbi yöntem olarak kullanmışlardır. Sırp, Karadağ ve Bulgar komitalarının giriştikleri harekât ile Mora isyanında Yunan çetecileri ve bu hareketlerin destekçisi olan Ortodoks Kilisesi, tezin konusu olan Balkan Harbi sonunda, bu milletlerin Osmanlı idaresinden ayrılmasında başlıca rolü oynadılar.²⁵

Balkan Harbi öncesinde ise, 1911-1912 Trablusgarp Harbi'nde genç subayların liderliğinde teşkil edilen Osmanlı gayrinizami kuvvetleri İtalyan birlikleri karşısında bu harp türünü etkin olarak kullanmıştı. Bu harpte ilk defa İtalyanlar tarafından hava unsurları kullanılmış, Osmanlı gayrinizami kuvvetlerine karşı hava harekâtı icra edilmişti.²⁶

Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde ise, bu savaş üzerine yayımlanan eserlerde kendisinden pek fazla söz edilmeyen Teşkilat-ı Mahsusa ön plana çıkmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa dönemin Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya doğrudan bağlı olarak çalışan, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Pan-İslamizm ve Pan-Türkizm politikalarının somut bir uygulamasını gösteren bir istihbarat ve gayrinizami harp örgütüdür. Teşkilat savaş esnasında oldukça geniş bir coğrafyada faaliyet göstermiştir. Doğu Anadolu ve Kafkasya'ya, Suriye'ye, Afrika içlerine, Hindistan'a, Türkistan'a ve Rusya içlerine gayrinizami harp konusunda yetişmiş personel ve bazı

²² Mükerrerem Erensu, **a.g.e.**, s. 14.

²³ Bert Levy, **a.g.e.**, s. 25.

²⁴ Lewis Gann, **a.g.e.**, s. 25-42, Mesut Uyar, a.g.t., s. 31-44.

²⁵ Mükerrerem Erensu, **a.g.e.**, s. 15, Lewis Gann, **a.g.e.**, s. 19-23, 43.

²⁶ Edward J. Erickson, **Ottomans and Armenians**, s. 69-74.

müfrezeler gönderilmiştir. Bu personel ve müfrezeler, yandaş yerli halk arasında örgütlenmeye ve buralarda özellikle İngilizlere ve Ruslara karşı halkı harekete geçirmeye çalışmışlardır. Bu faaliyetler esnasında kimi cephelerde Almanlarla işbirliği yapılmış, ancak Osmanlı Devleti'nin harpten yenik ayrılması üzerine teşkilat ilga edilip varlığına son verilmiştir.²⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın Doğu Afrika cephesinde, dar bir bölgede gerçekleşmesine rağmen, Alman Generali Paul Emil von Lettow-Vorbeck'in müttetiklere karşı verdiği mücadele gayrinizami harp modeli olarak değerlendirilmektedir. Lettow-Vorbeck, Ağustos 1914 yılında, savaşın ilk aşamalarında, sadece 2600 Alman vatandaşı ve 2472 Afrikalı askerden oluşan küçük bir askerî garnizonun komutanıydı. Lettow-Vorbeck, Tanga şehrinde önemli bir İngiliz amfibisinin saldırısını püskürtmek için hazırlanmıştı. Saldırı 2 Kasım 1914'te başladı ve dört gün boyunca Alman kuvvetleri Tanga'da savaştı. Sonrasında Lettow-Vorbeck Doğu Afrika'daki İngiliz demiryollarına saldırı düzenledi. 19 Ocak 1915'te ise Jassin'de İngilizler üzerinde ikinci bir zafer kazanmıştı.²⁸

Ayrıca İngiliz Thomas Edward Lawrence tarafından Araplardan organize edilen ve Osmanlı kuvvetlerinin demiryolu hattını, ikmalini ve geri emniyetini sekteye uğratan uygulamalar Allenby kuvvetlerinin harekâtını ziyadesiyle kolaylaştırmıştır.²⁹

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, zemini gayrinizami harp uygulamalarına dayanan ve 1917 yılında patlak veren Rus İhtilâli de bu konuda iyi bir örnek teşkil etmiştir.³⁰

Kendinden sonraki birçok kurtuluş savaşlarına örnek teşkil eden Türk İstiklal Savaşı, işgal kuvvetlerine karşı verilen mücadelede, kurulan Kuvayı Milliye

²⁷ Polat Safi, *The Ottoman Special Organization-Teşkilat-ı Mahsusa: An inquiry into its operational and administrative characteristics*, The Department of History, Bilkent University, Ankara, 2012. **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**. Philip H. Stoddard, **Osmanlı Hükümeti ve Araplar 1911-1918: Teşkilat-ı Mahsusa Üzerine Bir Ön Çalışma**, Çev. Tansel Demirel, Arba Yayınları, İstanbul, 1993, s. 43-67. Alman destekli Osmanlı Gayrinizami Harp stratejisi için bkz. Kadir Kon, **Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İslam Stratejisi**, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.

²⁸ Michael Neiberg, **a.g.e.**, s. 116, Cihat Akyol, **a.g.e.**, s. 7.

²⁹ Lewis Gann, **a.g.e.**, s. 44-45, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 57, Mesut Uyar, **a.g.t.**, s. 61-66, John Pimlott, **a.g.e.**, s. 18-20, Adnan Doğu, **a.g.t.**, s. 8, Bert Levy, **a.g.e.**, s. 22-25.

³⁰ Mükerrerem Erensu, **a.g.e.**, s. 15, İhtilalin öncesi ve alt yapısı hakkında detaylı bilgi için bkz. Lewis Gann, **a.g.e.**, s. 46-49, Marks-Engels-Lenin, **Gerilla Savaşı**, İsmail Boztepe (ed.), Akyüz Yayıncılık, İstanbul, 2001.

çeteleriyle ve bunların sonradan yerini muntazam ordulara bırakmasıyla başarılı bir gayrinizami harp olup, ayrıca incelenmeye değerdir.³¹

İki dünya savaşı arası dönemde meydana gelen çatışmalardan İtalya- Habeş harbine bakıldığında, 1935-1936, klasik manada muntazam bir Habeş ordusu mevcut olmadığı, bu sebepten Habeş savunmasının tamamen gayrinizami harp karakterinde cereyan ettiği görülmektedir.³² Keza '5'inci Kol' kavramının ortaya çıktığı İspanya iç harbi de, 1936-1939, gerilla harekâtı ile birlikte bozguncu ve yıkıcı faaliyetlerin de uygulanması sebebiyle, gayrinizami harbe bugünkü anlamda bir tatbikat getirmiştir.³³

Gayrinizami harp, Avrupa'da Alman, Güneydoğu Asya'da Japon işgalinin mukavemet hareketlerini tetiklediği İkinci Dünya Savaşı'nda bir kez daha önem kazanır. Ancak söz konusu savaşın arefesinde, yukarıda zikredilen tecrübelerin ve alınan derslerin çoğu unutulmuş, taraflar bu anlamda hazırlıksız yakalanıp savaş esnasında tedbir geliştirmeye çalışmışlardır.³⁴

Mukavemet hareketleri ve buna karşı alınan tedbirler farklı formlarda, farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda gayrinizami harbin bütün unsurlarıyla uygulama alanı buldu.³⁵ Japonların Çin'i işgal girişimi 1937 yılında başlamıştı. Bu girişim Japonların İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Japonların Çin'i istila hareketi ile gayrinizami harp modern anlayışa uygun olarak uygulama alanı bulmuştu. Japonların mağlubiyetine kadar Mareşal Chiang Kai Shek ile birlikte hareket eden Mao Tse-Tung, galibiyetten sonra Shek'i bertaraf ederek Çin'de hâkimiyeti sağlamıştır.³⁶

³¹ Mükerrerem Erensu, *a.g.e.*, s. 16, Ayrıntılı bilgi için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbinde Gayri Nizami Harp*, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1986, Örnek olaylar için bkz. Hakkı İştîp, *Gerilla Çete Muharebeleri*, Harp Okulu Basımevi, 1949. Ayrıca bkz. İzzet Öztoprak, "Türkiye'nin İşgali ve Millî Direniş Hareketleri", *Genel Türk Tarihi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, Cilt: 8, s. 135-172.

³² Mükerrerem Erensu, *a.g.e.*, s. 16, Adnan Doğu, a.g.t., s. 13, Bert Levy, *a.g.e.*, s. 27.

³³ Mükerrerem Erensu, *a.g.e.*, s.16-17, Bert Levy, *a.g.e.*, s. 25-26.

³⁴ Lewis Gann, *a.g.e.*, s.60, John Pimlott, *a.g.e.*, s. 23, Mükerrerem Erensu, *a.g.e.*, s.18, Virgil Ney, *a.g.e.*, s. 66.

³⁵ Detaylı bilgi için bkz. Virgil Ney, *a.g.e.*, s. 66-112, Adnan Doğu, a.g.t., s. 13-17, Mükerrerem Erensu, *a.g.e.*, 17-23, Munter Otte, *a.g.m.*, s. 37-39, John Pimlott, *a.g.e.*, s. 23-29, Lewis Gann, *a.g.e.*, s. 60-64, Ayrıca Sovyet gerilla faaliyetleri ve Alman karşı gerilla faaliyetleri için bkz. Aubrey Dixon ve Otto Heilbrunn, *Komünist Gerilla Savaşları*, Çev. Alaattin Haydaroglu, Genelkurmay Basımevi, Ankara,1968, ÖZYANAR,*a.g.e.*,s.98-117

³⁶ Mükerrerem Erensu, *a.g.e.*, 17-18, Mesut Uyar, a.g.t., s. 66-78, John Pimlott, *a.g.e.*, s. 30-48.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem ise, dekolonizasyon süreci, nükleer silahlanma ve nizami harbin imkansızlaşması gibi faktörler nedeniyle her yönüyle gayrinizami harp çağıdır. O tarihten günümüze kadar dünyanın her köşesinde sayısız mücadeleler görülmüştür. En çarpıcı olanlar Hollanda ve Endonezya arasındaki mücadele (1945-1962), yine Endonezya'da 1965 komünist devrim teşebbüsü, Hindicini (1945-1954), Malaya (1948-1960), Cezayir (1954-1959), Kıbrıs, Küba (1957-1959) ve Vietnam (1963-1973) mukavemetleridir.³⁷

Sadece bir kısmını açıklamaya çalıştığımız gayrinizami harbin tarihi, anlatılanlarla kapanmış değildir. 1979-1988 yılları arasında Sovyetler Birliği-Afganistan savaşında, 2001 yılından günümüze kadar ise Amerika liderliğindeki koalisyon ülkelerince Afganistan'da yaşananlar, yine tarihi kanlı mücadelelerle dolu olan Ortadoğu'da Irak, Suriye ve Afrika'nın birçok köşesinde günümüzde devam eden çatışmalar, gayrinizami harbin evrimleşerek bugün olduğu gibi gelecekte de önemini artarak muhafaza edeceğini göstermektedir.

1.2. MODERN GAYRİNİZAMİ HARP DOKTRİNİNİN EVRİMİ

1.2.1. Teorinin Temelleri

Kökeni Antikçağa kadar dayanan gayrinizami harp teorisi ve onun yöntemlerinin askerî terminolojiye girmesini, İspanyol halkının Napolyon ordularına karşı mukavemeti ile başlatanlar olsa bile, embriyo aşamasını Roma tarihinde aramak gerekir.³⁸ Hatta daha da gerilere giderek, her ne kadar dolaylı olarak gerilla savaşını incelemişse de yazdıkları teoriden ziyade taktik açısından faydalı olan, Sun Tzu'da bu aşamayı görmek mümkündür.³⁹ Sun Tzu'nun, "Bu savaş bilgileri, Sarı İmparator'un pek çok düşmanını yenmekte kullandığı stratejinin temel bilgileridir"⁴⁰ tanımlaması, 2500 yıl sonra Mao'nun "halk savaşı" yaklaşımının esin kaynağı olmuştur. Bu açıdan bakıldığında teorinin kökenleri Roma tarihinde, felsefesi ve ruhu Sun Tzu'dadır. Ayrıca Roma öncesi kadim Türk Turan taktiğinde olduğu gibi göçer/atlı gruplarda da gayrinizami harbin izlerine rastlamak mümkün. Gayrinizami

³⁷ Michael Neiberg, *a.g.e.*, s. 145, Bahsi geçen GNH'lerin detaylı bilgisi için bkz. Lewis Gann, *a.g.e.*, s.60-77, Mesut Uyar, *a.g.t.*, s. 83-107, Mükerrrem Erensu, *a.g.e.*, 22-23, Munter Otte, *a.g.m.*, s. 39-40, Adnan Doğu, *a.g.t.*, s. 17-19, John Pimlott, *a.g.e.*, s. 48-157.

³⁸ M.Ö.197'de Roma'nın Kartaca ve Kelliberler ile Lusitanlar kabileleri ile olan mücadeleleri için bkz. Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi: Birinci Cilt*, AKDITYK ve TTK yayınları, Ankara, 1987, s. 258.

³⁹ Ergüder Toptaş, *21. Yüzyılda Savaş*, Kripto, Ankara, 2009, s. 261.

⁴⁰ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Çev. Adil Demir, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2004, s. 187.

harp güç asimetrisi varsa, coğrafya mukavemete elverişli ise, tahakküm kurulmak isteniyorsa ve karşı harekâtı kuracak sürekli istihbarat, lojistik desteği mevcut değilse ortaya çıkar ve başarılı olur.

Modern dönemde ise, gerilla terimi, 1807-1814, Yarımada Seferi'yle lügate ilave edilmiştir. Yarımada Seferi'nde muharebe meydanlarında kazandığı zaferlerle mücadeleyi sonlandırmak gibi boş bir ümide kapılan Napolyon, dağlık coğrafyadan istifade eden İspanyol gerillalarının mukavemeti karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Bu döneme kadar daha çok düzensiz küçük kuvvetlerle yapılmış olan gayrinizami harp, Napolyon'un yenilgisiyle askerî teorisyenlerin dikkatlerini üzerine çekmeye başlamıştır.⁴¹ Keza dönemin teorisyenlerinden Clausewitz ve Jomini'nin eserlerinde kendisine az da olsa yer bulmuştur.⁴² Her ikisinin de, rasyonalist ve büyük birlik harekâtına dayalı nizami ordu doktrincileri olmaları nedeniyle eserlerinde küçük savaşa çok az yer verilmiş olası normaldir. Clausewitz ve Jomini'nin aksine Valentini ve Kinsky'nin eserlerinde küçük savaş hakkında birçok tespit yer almaktadır.⁴³ Valentini'nin Türk savaş tipini küçük savaşa benzetmesinde olduğu gibi, Habsburg ordu generallerinden, Viyana Neustadt Harp Akademisi Komutanı Franz Graf Kinsky'de "Türk Savaşı Üzerine" (Über den Türkenkrieg) başlıklı eserinde, Osmanlı ordusunun düzenli ve daimî bir ordu teşkilatından çok münferit savaşçılar topluluğu görüntüsü verdiği tespitinde bulunmaktadır.⁴⁴

Kimi çalışmalarda modern gerilla teorisinin kurucusu olarak gösterilen, çağının ve bekli de bütün zamanların en iyi askerî stratejist ve teorisyeni Carl von Clausewitz, esasen bu harp şekli ile pek ilgilenmemiştir. Uyar'ın da tespit ettiği gibi "Harp Üzerine" adlı başyapıtında gerilla savaşına ayrılan kısım sadece beş sayfadır.⁴⁵

⁴¹ Ergüder Toptaş, *a.g.e.*, s. 262.

⁴² Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians: A Study in Counterinsurgency*, Palgrave Macmillan, New York, 2013, s. 80.

⁴³ Bkz. Georg Wilhelm von Valentini, *Abhandlung über den kleinen Krieg und über den Gebrauch der leichten Truppen*, Berlin, 1802, Franz Kinsky, *Über Emplacement der Festungen im Türkenkriege: erster Nachtrag zu den Elementarbegriffen*, Wiener Neustadt, 1790. Aktaran Gültekin Yıldız, *a.g.e.*

⁴⁴ Gültekin Yıldız, *Neferin Adı Yok*, s. 312-313. Ayrıca bkz. Thomas Scheben, "Schwendi, Montecuccoli, Kinsky: Analysen der osmanischen Kriegsmacht vom 16. bis zum 18. Jahrhundert", *CIEPO Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi VII. Sempozyumu Bildirileri, Peç, 7-11 Eylül 1986*, Haz. Louis Bacque, Grammont, İ. Ortaylı, E. Von Donzel, TTK, Ankara, 1994, s. 211-212. Aktaran Gültekin Yıldız, *a.g.e.*

⁴⁵ Mesut Uyar, *a.g.t.*, s. 50.

Liddell Hart'a göre "Bu konuyu istilacıya karşı bir savunma tedbiri olarak halkın silahlandırılması şeklinde ele alan Clausewitz, gerillanın başarıya ulaştırılması şartlarını ve bunun sınırlı yönlerini tespit etmiş, fakat ilgili politik sorunları tartışmamıştır. Ayrıca, bu terimin askerlik diline girmesini sağlayan ve Napolyon ordularına karşı girişilen İspanyol halk mukavemeti gibi zamanın en dikkate değer gerilla örneğinden de hiç söz etmemiştir."⁴⁶ Clausewitz gerilla savaşını istilacıya karşı bir savunma tedbiri olarak düşünmüştü. Çünkü Napolyon dönemindeki Fransız istilasına karşı Almanya'da halk milisleştirilmişti.

Bu tespit doğru olmakla beraber, Clausewitz'in gayrinizami harbin siyasi boyutunu göz ardı ettiği rahatlıkla benimsenemez.⁴⁷ "Halk harbi hakkındaki politik düşünceye biz burada hiç değinmeyeceğiz; çünkü halk harbini sadece muharebe vasıtası olarak, yani düşmanla ilişkisi içinde inceliyoruz"⁴⁸ yaklaşımı, Clausewitz'in gayrinizami harbi, nizami harp ile birlikte değerlendirdiğini gösterir. Alman tecrübesiyle hareket eden Clausewitz halk harbini (Volkskrieg) nizami kuvvetin yokluğunda geçici hareket unsuru olarak görmektedir.

Clausewitz'in yaklaşımını Jomini'de de görmek mümkündür. Aynı şekilde nizami harp doktrincisi olan Jomini, kanat emniyetine dayalı büyük birlik harekâtı teorisyeni ve her şeyi kontrol altında tutmak eğiliminde olması sebebiyle düzen dışı uygulamalardan uzak durmaktadır. Bununla birlikte "Fontenoy'da olduğu gibi İngiliz ve Fransızların birbirini düelloya davet ettiği eski günleri, halkın askerleri birer birer yakalayıp öldürdüğü İspanya İç Savaşlarına tercih ederim." ifadesini kullanarak, mezkûr harbin önemine değinen Jomini'nin, eserinin "İstila Savaşları"⁴⁹ başlıklı bölümünde gayrinizami harbin doğasını sıhhatli bir biçimde tahlil ettiği, ancak politik yönünü analiz etmediği görülür. Handel'e göre iki uzmandan yalnızca Jomini stratejik bir tercih olarak gayrinizami harbin büyük potansiyelini fark etmiştir. Son çare değil, tercih edilen hareketin özerk yönü olarak, oysa Clausewitz yardımcı güç olarak düşünmüştü.⁵⁰

⁴⁶ B.H.Liddell Hart, *Strateji: Dolaylı Tutum*, Çev. Cemal Erginsoy, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s.281.

⁴⁷ Ergüder Toptaş, *a.g.e.*, s. 262.

⁴⁸ Carl van Clausewitz, *Harp Üzerine*, Çev. H. Fahri Çeliker, Cilt:2, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1984, s. 233.

⁴⁹ Antoine Henri Jomini, *Savaş Sanatının Ana Hatları*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayınları, İstanbul, 2002, s. 54-57.

⁵⁰ Michael I. Handel, *Masters of War: Sun Tzu, Clausewitz and Jomini*, Frank Cass, Londra, 1992 ya da *Savaşın Ustaları: Klasik Stratejiler*, Doruk Yayınları, İstanbul, 2004, s. 161.

Batı merkezli çalışmalarda, gerilla harbinin ilk modern teorisyeni olarak gösterilecek kadar yaptıkları gereğinden fazla abartılan Lawrence ise Ortadoğu'da Türklere karşı Arapları ayaklandırarak giriştiği harekâtta gerilla harbinin tarruzî anlamdaki uygulayıcılarından biri olmuştur.⁵¹

İkinci Dünya Savaşı esnasında Avrupa ve Rusya cephelerinde nizami harple eşit derecede önemli bir rol oynayan⁵² gerilla savaşını ve gayrinizami harbi, harp sonrası dönemde büyük ölçekte uygulanacak biçimde, daha alt bir konumdan konvansiyonel bir orduya karşı savaş kazandıracak şekle sokan⁵³ ve sağlam bir politik temele oturtup politik gücü kullanarak yeniden formatlayan Mao'dur.⁵⁴ Onun esin kaynağı ise Sun Tzu'dur. Mao'nun düşüncesi üzerine analiz yapanların pek çoğu bu durumu görmezden gelmiş, daha çok onun Marksist kaynakları üzerinde durmuşlardır.⁵⁵ Gerilla harbinin komünistlerin tekelinde olmadığını ve onlar tarafından icat edilmediğini söyleyerek bu durumu başarılı bir şekilde ortaya koyan Thayer, Mao'yu, gayrinizami harp stratejisi ve taktiği üzerine ilk detaylı çalışmayı yaptığı için, komünist gerilla savaşının baş stratejistti olarak görmektedir.⁵⁶

Mao'yu yalnızca Marksist kaynaklarından değerlendirmek yanlıştır. Varlıklı bir ailenin oğlu olarak iyi bir klasik Çin eğitimi alan Mao'nun en büyük şansı modern batı eğitimi de almış olmasıdır. Her ne kadar söylemlerinde komünist sloganları kullansa da, bundan daha çok başta Sun Tzu olmak üzere Çin askerî klasiklerinden alıntıları tekrarlamaktadır. Aldığı iki farklı eğitimi başarıyla sentezlemiş, klasik komünist öğretisine saplanıp kalmamıştır.⁵⁷

Mao'nun, zamanla zayıflayan düşman karşısında güçlenen devrimci kuvvetler esasına dayanan, "uzun ve yıpratıcı savaş" teoremi verdiği mücadele esnasında şekillendi. İlerleyen mücadelesinde, 'üç aşama' teoremine ulaştı. İlk hali, 'on altı

⁵¹ Charles W. Thayer, **Guerrilla**, Harper and Row, New York, 1963, s. 13, T.E. Lawrence, **Bilgeliğin Yedi Sütunu**, Çev. Bilal Çölgeçen, Çivi Yayınları, İstanbul, 2001.

⁵² Virgil Ney, **a.g.e.**, s. 66.

⁵³ Thomas X. Hammes, **The Sling and the Stone: On War in the 21st Century**, Zenith Press, Osceola, 2004, s.51.

⁵⁴ Detaylı bilgi için bkz. Mao Çe-Tung, Askerî **Yazılar**, Çev. N. Solukça, Eriş Yayınları, İstanbul, 2003 ve Mao Tse-Tung ve Che Guevera, **Gerilla Harbi**, Çev. Can Yücel, İstanbul, 1967.

⁵⁵ Ergüder Toptaş, **a.g.e.**, s. 227.

⁵⁶ Charles Thayer, **a.g.e.**, s. 13.

⁵⁷ E. L. Katzenbach, "Zaman, Mekan ve İrade: Mao Tse-Tung'un Politik ve Askerî Görüşleri", T.N. Greene (ed.), **Gerilla ve Gerillaya Karşı Savaş**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1965, s. 11, Mesut Uyar, **a.g.t.**, s. 66.

karakterli formül' olarak nitelenen, "Düşman ilerlerse, çekiliriz; düşman kamp kurarsa, taciz ederiz; düşman yorulursa, taarruz ederiz; düşman çekilirse, takip ederiz" söylemiyle ortaya çıktı. Son hali ise, Çin-Japon Savaşı temalı 1938 yılında gerçekleşen 'Uzun Savaş Üzerine' (On Protracted War) başlıklı konferans metninde ifade edildi. Buna göre birinci aşama stratejik savunma, ikinci aşama stratejik denge, üçüncü aşama ise stratejik taarruzdur.⁵⁸

Birinci aşamada, gerillalar düşmana karşı taarruza geçecek kadar kuvvetli olmadıklarından devamlı bir şekilde geri çekilmelidir. Bu safhaya teşkilatlanma ve hazırlık safhası denebilir. İkinci aşamada, gerilla birlikleri geniş istihbarat ağına sahiptir. Bu safhada düşman ikmal kollarına, konvoy ve tesislerine pusu, taciz ve baskınlar yapılarak ihtiyaç duyulan silah ve malzeme ele geçirilir. Düşman ulaştırma ve haberleşme noktalarına akınlar yapılabilir. Son safhada ise, yeterli büyüklüğe ve kuvvete ulaşan gerillalar, artık yıpranmış olan düşman birlikleri üzerine ilerleyerek geri çekilmelerini sağlar ve karşı taarruzlarla netice almaya çalışırlar.⁵⁹ Bayo⁶⁰, Giap⁶¹ ve Che Guevera⁶² da çok az farklılıklarla bu ekolün takipçileri olmuşlardır.

Esasen, klasik savaş, politika ve ekonomi konularında yaptıkları çalışmaları ile farkına varmadan komünist gerilla savaşı teorisinin temellerini atan Marx ve Engels'tir.⁶³ Bu alanda doğrudan bir çalışması bulunmayan Lenin ve aynı ilgisizliği gördüğümüz Leon Trotsky komünist ideoloji üzerine odaklanmışken, "profesyonel devrim" ve "komünist parti örgütlenmesi" teoremleriyle farkında olmadan gerilla teorisinin gelişimine katkı sağlamışlardır.⁶⁴

Bununla birlikte yukarıda sıralanan Lenin, Karl Marx ve Friedrich Engels ve hatta Mao, Clausewitz'ten etkilenmişlerdir.⁶⁵ Aslında etkilendikleri Clausewitz'den

⁵⁸ Mesut Uyar, a.g.t., s. 70, Mao Çe-Tung, *Askerî Yazılar*, s. 111.

⁵⁹ Adnan Doğu, a.g.t., s. 40-41, Cihat Akyol, 1970, 34-35, Mesut Uyar, a.g.t., 70-72.

⁶⁰ Bkz. Alberto Bayo, *Gerilla Nedir?*, Çev. Metin Gönenç, Ant Yayınları, İstanbul, 1968.

⁶¹ Bkz. Vo Nguyen Giap, *Halk Savaşı, Halk Ordusu*, Sol Yayınları, Ankara, 1968, Mesut Uyar, a.g.t., s. 83-107.

⁶² Bkz. Ernesto Che Guevera, *iki üç daha fazla vietnam*, Çev. Günay Cem, Yar Yayınları, İstanbul, 1976.

⁶³ Sigmund Neumann ve Marx von Hagen, "Engels and Marx on Revolution, War and the Army in Society", Petter Paret and John Shy (ed.), *Makers of modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, 2nd edition, Princeton University, 1986, s. 264-268.

⁶⁴ Mesut Uyar, a.g.t., s. 57.

⁶⁵ Harry G. Summers, *A Critical Analysis of the Vietnam War*, Presidio Press, 1982, s. 81, Charles Thayer, *a.g.e.*, s.217, E.L. Katzenbach, *a.g.m.*, s. 11.

ziyade rasyonalizmdir. Bu nedenle olsa gerek, Clausewitzçi anlayışta olduğu gibi, Jomini, Karl Marx, F. Engels, Mao ve Che Guevera da gayrinizami harbi düzenli ordunun harbiyle birlikte düşünmüşlerdir. Hatta Mao ikisinin boy ölçüştürülmesini saçma olarak değerlendirir. Çünkü ona göre gayrinizami birliklerin görevini yapmasını müteakip nizami birliklere dönüşmeleri ve zaferin düzenli orduların eseri olması gerekir.⁶⁶

1.2.2. ABD Usulü Gayrinizami Harbin Evrimi⁶⁷

Gayrinizami harbin Amerikan Ordusu üzerindeki askerî etkileri çok karmaşık olmakla beraber, askerî yapı, teşkilat ve eğitim ihtiyaçları üzerindeki bu etkiyi kavrayabilmek için, Daft'ın⁶⁸ geliştirdiği teorik modelden ve Şayin'in⁶⁹ askerî tarih çalışmaları için sentez aracı olarak önerdiği yaklaşımdan istifade edilebilir.

Daft'ın öne sürdüğü modele göre, bir organizasyonun değişen koşullara olan tepkisi hem yapısal alanda hem de kültürel alanda gerçekleşir. Teorik anlamda bu tepki iki başlık altında ele alınabilir. Birincisi bireysel tabanlı profesyonelleşmeye doğru olmalı, ikincisi de organizasyon tabanlı kurumsallaşmaya doğru olmalıdır. Bu kapsamda gayrinizami harbin son dünya savaşı sonrasında artan önemine reaksiyon olarak Amerika'da, adı 1985 yılında "U.S. Army John F. Kennedy Special Warfare Center and School" şeklinde değiştirilen, Özel Harp Okulu 1950 yılında kurulmuş, 1952 yılında ise Ordu bünyesinde teşkilat değişikliğine gidilerek Özel Kuvvetler Komutanlığı teşkil edilmiştir. Bu andan itibaren gayrinizami harp ve karşı harekât görevleri Özel Kuvvetler birliklerine verilmiştir. Diğer ordu birliklerinden farklı olarak, bu birliklerde görevlendirilecek personel özenle seçilerek, gayrinizami harp konusunda uzmanlaşmak üzere farklı eğitim programlarına tabii tutulmuştur. Vietnam Savaşı'na karşı Amerikan kamuoyunda yükselen tepkilerin de etkisiyle 1973 yılında zorunlu askerlik sistemi yerini profesyonel orduya bırakmıştır. Bu nedenle Daft'ın modelinde olduğu gibi, Amerikan Ordusunda bireysellik, inisiyatif,

⁶⁶ Ergüder Toptaş, *a.g.e.*, s. 219-220.

⁶⁷ Detaylı bilgi için bkz. FM 3-05.130, *Army Special Operations Forces Unconventional Warfare*, Washington D.C.: HQDA, 2008, s. 1-1, 1-5, Stephen T. Jordan, "Framework For Counterguerrilla Tactical Doctrine", School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College, Kansas, 1990, s. Ek A. (Monograph).

⁶⁸ Bkz. Richard L. Daft, *Organization Theory and Design*, (Ninth Edition), Thomson South-Western, USA, 2007.

⁶⁹ Bkz. Cevat Şayin, "Askerî Tarih Araştırmasında Yeni Bir Yaklaşım 3T (Teşkilat, Teçhizat, Tefekkürat)", Der. Cevat Şayin ve Gültekin Yıldız, "*Osmanlı Askerî Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar*", Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 58-88.

profesyonelleşme başlamış ve kurumsal olarak da teşkilatta zikredilen değişiklikler yapılmıştır.

Şayin'in bir sentez aracı olarak önerdiği 3T (Teşkilat-Teçhizat-Tefekkürat) analiz yönteminde ise iddia edilen, değişen koşullara karşı bir orduda, bu üç maddeden birisinde meydana gelen bir değişikliğin diğer ikisini de etkileyeceği yönündedir. Bu etki farkına varılmadan kendiliğinden gerçekleşeceği gibi, durumun farkında olan yetkili makamlar tarafından da doğrudan uygulanabilir.⁷⁰ Bu anlamda Daft'ın modelinde anlatmaya çalıştığımız, Amerikan Ordusu teşkilatında meydana gelen değişim, teçhizat ve tefekkürata da sirayet etmiştir.

Teçhizat başlığı incelenecek olursa, ABD Vietnam'daki gerillaları etkisiz hale getirebilmek için bir bilimsel araştırma merkezi kurmuştur. Bu merkezin geliştirdiği başlıca teçhizatlar arasında işitme ötesi sesleri duymayı sağlayan kulaklık, insan sesini analiz eden sırt detektörü, pusuya karşı çeşitli mayınlar ve hassas hava analizi yapan küçük uçaklar sayılabilir. Günümüzde ise nakliye ve taarruz helikopterleri, jammer (sinyal kesici), insansız hava aracı ve sivil kayıpları en aza indirmek için hassas güdümlü başlıklar sahip olunan teçhizatın sadece bir kısmıdır.⁷¹

Tefekkürat bağlamında da, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren doktrin üretmede başı çeken ABD'de, John F. Kennedy'nin başkan olmasıyla, soğuk savaş döneminde gayrinizami harbe olan ilgi birden bire artmıştır. Yeni başkanın gerilla harbine olan özel ilgisinin de etkisiyle, günümüz Amerikalı birçok subayın eleştirdiği, tepeden inme doktrinler üretilmeye başlamıştır.⁷² İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1951 yılında bu savaşın tecrübelerinin de kısmen yansıtıldığı *FM 31-21, Organization and Conduct of Guerrilla Warfare* ve *FM 31-20, Operations against Guerrilla Forces* talimnameleri yayınlanarak mezkûr doktrin kısa zamanda şekillenmeye başlamıştır. 1953'te *FM 31-15, Operations against Irregular Forces*, 1962'de ise *FM 21-50 Ranger Training and Ranger Operations* yayımlanmıştır. Vietnam Savaşı esnasında, 1963 yılında *FM 31-22, US Counterinsurgency Forces*, *FM 31-16, Counter guerrilla Operations* ve 1972 yılında *FM 31-23, Stability and Support Operations* talimnameleriyle, ABD mevcut gayrinizami harp doktrinini yeniden düzenlemiştir. Vietnam sonrasında ise bu tip harekâtı konvansiyonel yüksek

⁷⁰ Cevat Şayin, *a.g.m.*, s. 83.

⁷¹ Cihat Akyol, 1970, s. 51.

⁷² Stephen Lee Bowman, *The Evolution of United States Army Doctrine for Counterinsurgency Warfare*, Ann Arbor, MI, University Microfilms International, 1985, s. 83, 135, 179.

yoğunluklu harpten ayırarak 1990 yılında *FM 100-20, Military Operations in Low Intensity Conflict* ve 1986 yılında *FM 90-8, Counter guerrilla Operations* talimnamelerini yayınlayıp, ABD bugünkü doktrinini şekillendirmiştir.⁷³ Bu süreç içerisinde günümüze kadar gayrinizami harp ve türevleri ile ilgili ABD ordusu tarafından yayınlanan ve başlığında Irregular Warfare (IW), Counterinsurgency (COIN), Foreign Internal Defence (FID), Unconventional Warfare (UW), Special Forces (SF) ifadeleri bulunan, burada adını zikretmediğimiz daha birçok talimname ile yeni doktrinler üretilmiştir.⁷⁴ İlk olarak Guerrilla Warfare (GW) olarak kabul olan doktrin 1955 yılında değişerek GNH, UW, IW halini almış, günümüzde ise GNH veya UW doktrinini türevlerinden olan COIN ve FID üzerinde yoğunlaşmıştır.⁷⁵

ABD'nin resmî yayınlarla oluşturduğu özellikle Ayaklanmaya Karşı Koyma doktrinine ordu içinden veya dışından bazı kaynakların katkısı görmezden gelinemez. Bunların başında birçok talimnamede görüşlerine ve gayrinizami unsurlarla mücadelede tavsiye ettikleri prensiplere yer verilen ve üçü de subay kökenli olan İngiliz Robert Thompson, Fransız David Galula⁷⁶ ve Charles Callwell gelmektedir.⁷⁷

Bir İngiliz subayı olan Callwell, 1880-1881 ve 1889-1902 Boer Savaşları'ndaki İngiliz tecrübeleri ışığında, askerî taktik ve doktrinde gayrinizami harp konusunda bazı uygulamalara ihtiyaç duyulduğunu fark etmiş ve 1885 yılında kaleme aldığı "British Small Wars Manual"⁷⁸, 1896 yılında İngiliz Ordu talimnamesi olarak yayınlanmıştır.⁷⁹ Son zamanlarda ise Avustralyalı yazar, stratejist ve gayrinizami

⁷³ FMI 3-24.2 (FM 90-8, FM 7-98), *Tactics in COIN*, Washington D.C.: HQDA, 2009, s. ix.

⁷⁴ ABD Ordusu talimnamelerinin tam metinleri için bkz. <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-army.htm>. (Erişim Tarihi: 20.05.2014)

⁷⁵ 2008 yılında ABD'de Mr. Griffaw tarafından verilen Özel Kuvvetler GNH kursu (U.S.A. Special Forces UW Course) ders notlarından alıntıdır.

⁷⁶ Bkz. David Galula, *COIN Warfare Theory and Practice*, Frederick A. Praeger, Inc, U.S.A., 1964.

⁷⁷ FMI 3-24.2, s. 3-9,3-10.

⁷⁸ Bkz. İlk baskısı 1896'da yapılan eserin, yeni tecrübeler ilave edilen 1899'da ikinci, 1906 'da üçüncü baskısı yapılmıştır. Üçüncü baskı için bkz. Charles E. Callwell, *Small Wars: Their Principles and Practices*. Third Edition, General Staff War Office, London, 1906. Daha yeni baskı için Charles E. Callwell, *Small Wars: A Tactical Textbook for Imperial Soldiers*, Novato, California: Presidio Press, 1990.

⁷⁹ Alexander A. Cox, "The Strategic Use Of Military Force: Was the Strategic Use of Force in the Late 19th and the Early 20th Century A Model for the U.S. Army and Operations Other Than War?", School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College, Kansas, 1996, s. 9.

harp uzmanı olan David J. Kilcullen⁸⁰ bu alandaki teorileri ve önerdiği “Twenty-Eight Articles”⁸¹ ile Amerikan doktrinine katkı sağlamaktadır.

Şekil-1 Amerikan Usulü Gayrinizami Harbin Yedi Safhası⁸²

Sonuç olarak icra edilecek harekâtın türü ne olursa olsun (IW, UW, COIN, FID, GW), özellikle devlet dışı aktörlere karşı yapılacak günümüz Amerikan usulü gayrinizami harp doktrini, **Şekil-1**'de gösterildiği gibi, birbirinden ayrı yedi safhalı bir

⁸⁰ David J. Kilcullen, “Countering Global Insurgency”, *Journal of Strategic Studies*, 28:4, 2005, s. 597- 617.

⁸¹ David J. Kilcullen, “Twenty Eight Articles: Fundamentals of Company-Level Counterinsurgency”, 28 madde için bkz. <http://smallwarsjournal.com/documents/28articles.pdf>. (Erişim Tarihi: 20.05.2014), Ayrıca bkz. FMI 3-24.2, s. Ek-C.

⁸² FM 3-05.201, s. 1-12, FM 31-20, s. 9-6.

plan haline gelmiştir.⁸³ Nihayetinde ABD Hükümeti günümüz doktrinini yansıtan 'Ayaklanmaya Karşı Koyma Rehberi'ni⁸⁴ yayınlamıştır. Bu hızlı değişimin sebebi, ideoloji, etnik yapı, coğrafya, kültür ve ekonomik koşullara göre birbirinden ayrı olarak değerlendirilmesi gereken Filipinler, Vietnam, Irak ve Afganistan'da yaşananlara karşı farklı yöntemlere ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmaktadır.

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle, ABD'nin gayrinizami harp teorisine olan özgün katkısı kurumsal ve doktrinsel olarak şöyle özetlenebilir. ABD, gayrinizami harp ve karşı harekât görevini, hafif teçhizatlı ve manevra kabiliyeti yüksek, özel ve ayrı bir eğitime tabii tutulan personelden oluşan Özel Kuvvetler birliklerine vererek, bu harekât türünü resmi olarak Ordu bünyesine dâhil etmiştir. Ayrıca dönemsel değişikliklere ve ihtiyaçlara cevap bulabilmek adına, Clausewitz'den Mao'ya kadar ortaya atılan düşünceleri ve diğer orduların tecrübelerini çok iyi tahlil ederek, yukarıda zikredilen talimnameler yoluyla, hem gayrinizami harp hem de karşı harekât için operatif ve taktik seviyede sistematik hale getirdiği yeni yöntemler ve doktrinler üretmiştir.

1.2.3. Amerikan Modeli Gayrinizami Harbe Türkiye'nin Uyumu

Türkiye'de, İkinci Dünya Savaşı'na kadar, gayrinizami harp hakkında daha çok kendi tarihini ilgilendiren, Türk İstiklal Harbi ile Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde meydana gelen isyanları konu alan muhtelif yayınlar yapılmıştır. (1928-1986 yılları arasında yayınlanan telif ve tercüme eser ve makalelerin listesi için bkz. EK-A).

İkinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında ise, gayrinizami harbe olan ilgi ABD'de olduğu gibi Türkiye'de de artmıştır. Bu kapsamda 1944'te birinci maddesi, "Fevkalade hallerde ve seferde havadan kıta indirmelerine, paraşütçülere ve denizden çıkarmalara ve hudutlardan sızmalara karşı o mahallin 15 kilometre çevresi içinde bulunan 18 yaşını bitirmiş ve 60 yaşını tamamlamamış vatandaşlar ihtiyaca göre silahla mukavemet etmekle mükellef tutulurlar. Yaş haddi kadınlar için yirmi ile kırk beş arasındır"⁸⁵ olan kanun yürürlüğe konulmuştur. Aynı dönemde

⁸³ FM 3-05.201, *Special Forces UW Operations*, Washington D.C.: HQDA, 2003, s. 1-11,18, TC 18-01, *Special Forces Unconventional Warfare*, Washington D.C.: HQDA, 2010, s. 3-1,8, FM 31-20, *Special Forces Operations*, Washington D.C.: HQDA, 1990, s. 9-5,11, FM 3-05.130, s. 4-4,10.

⁸⁴ U.S. Government Counterinsurgency Guide, Interagency Counterinsurgency Initiative, Ocak 2009, bkz. <http://www.state.gov/documents/organization/119629.pdf>. (Erişim Tarihi: 20.05.2014)

⁸⁵ 4654 sayılı "Memleket içi Düşmana Karşı Silahlı Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu" (07.08.1949) bkz. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.4654.pdf> (Erişim Tarihi: 20.05.2014). Ayrıca 3/3169 sayılı

mezkûr savaşta cereyan eden gayrinizami harpler ile ilgili bazı eserler kaleme alınmış, bazıları ise tercüme edilmiştir.(bkz. Ek A)

Türkiye'nin Kore Harbi'yle birlikte NATO'ya üye olması bu kapsamda dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu tarihten itibaren Türkiye, her ne kadar yazılı bir halde mevcut olmasa da, kendi tarihinden aldığı derslerle ve bilgi görgüsüyle vücut bulan tefekküratını terk ederek, NATO ve dolayısıyla Amerikan doktrinine bağımlı bir hale gelmiştir. 1952'de Özel Harp Dairesi kurulmuş, bazı Amerikalı eğitmenler tarafından kısa süreli gerilla kursları verilmiştir. 1960'lı yıllarda, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gayrinizami harbe olan ilgi ikinci defa bu sefer Vietnam Harbi nedeniyle artmıştır. Ancak Amerikan doktrinine bağımlılık bu süreçte kendisini göstermiş, Türkiye için artık konvansiyonel harpte olduğu gibi gayrinizami harp için de tercüme döneminin başlamasına sebep olmuştur. Resmi yayın talimname olarak, 1964 yılında *FM 31-21, ST 31-21 Gerilla Harbi ve Özel Kuvvetler Harekâtı*, bir yıl sonra ise *FM 31-15 ve FM 21-50, ST 31-15 Gayrinizami Kuvvetlere Karşı Harekât ve ST 21-50 Komando Eğitimi ve Komando Harekâtı* isimlerinde tercüme edilmiş ve Özel Kuvvetler Komutanlığı'nda gayrinizami harp kursu vermeye başlanmıştır. Bunların dışında aynı dönemde bir dizi resmi olmayan eserlerin de tercümesine gidilmiştir. (bkz. EK-A). Bu durum 1997 yılında *ST 31-21 ve ST 31-15* talimnamelerini yürürlükten kaldıran ve iç güvenlik harekâtı tecrübelerini kısmen içeren *MT 31-2 İstikrar Harekâtı Milli Talimnamesi* yayınlanana kadar devam etmiştir. Gayrinizami harp konusunda askerî personelin bilgi ve görgüsünü arttırmaya yönelik yukarıda sayılan adımlar atılmasına rağmen, 2005 yılında bu defa tersine olarak, geriye doğru bir adım atılmıştır. Her ordunun ihtiyacı olan gayrinizami harp eğitimi, siyasi sebeplerle Özel Kuvvetler Komutanlığı müfredatından tamamen çıkarılmış ve hali hazırda iç güvenlik eğitimleri dışında bu ve diğer askerî kurumlarda böyle bir kurs verilmemektedir.

Bir önceki paragrafta izah edilen süreçten dolayı günümüz popüler yayınlarında, yazılı ve görsel basınında Türkiye'nin, NATO öncesi gayrinizami harp tecrübesi görmezden gelinmiş, bu harp şeklini Amerika'dan öğrendiği şeklinde bir algı oluşmuştur. Türkiye'nin, NATO konseptine uyum sağlamak için, konvansiyonel harbe yönelik talimnamelerinin büyük bir oranı ABD talimnamelerinden çeviri olabilir, ancak uygulamada Amerikalıların gereksiz olarak gördüğu 'İhtiyat Kuvveti'ni Türk ordusu önemsemekte ve uygulamaktadır. ABD ordusunun İhtiyat kuvvetini israf

kararname, 3/9709, 3/11571/, 4/3248, 4/4308 sayılı ek fıkralar kanunun valiler eliyle nasıl uygulanacağını gösterir.

olarak görmesinin sebeplerinden biri üstün istihbarat yeteneğine sahip olması, diğeri de hareket kabiliyeti yüksek kuvvetlerini kısa sürede etki bölgesine yoğunlaştırabilme becerisidir. Türk ordusunun bu imkan ve kabiliyetlere sahip olmadığı için ‘İhtiyat Kuvveti’ni önemsediğini söylemek güç. Çünkü Osmanlı devletinin en güçlü olduğu dönemlerde dahi sürekli ihtiyat kuvveti ayrılmıştı. Acaba, Türk ordusunun ihtiyat ayırma eğilimi Osmanlı ordusundan kalma bir miras veya alışkanlık mıdır?

Gayrinizami harp için de aynı şey söz konusudur ki üç tane bu konuyla ilgili talimname çevirisi mezkûr algıya sebep olmamalıdır; zira iç güvenlik harekâtında bu talimnamelerin dışında çok farklı yöntemler uygulanmaktadır. Bu konuda Türkiye’nin esas eksikliği, bırakın Osmanlı dönemini, İstiklal Savaşı döneminde icra edilen gayrinizami harpten dahi gerekli dersleri almayarak kendine has yazılı bir doktrin veya teori ortaya koymamış olmasıdır.

“12. yüzyıl İngiliz askerî düşünürü Giraldus Cambrensis, Galler isyanı üzerine yazdıklarında Clausewitz’in bulgularına benzer gerilla savaşının kritik özelliklerini yakalamayı başarmışsa da, yazdıklarının derli toplu olmaması, bulguları ilgisiz ayrıntılara boğması ve vardığı sonuçları genelleştirme başarısını gösterememesi nedeniyle sorunun anlamlı bir teorisini yapamadı.”⁸⁶ Gann’ın bu tespitinin aynısını Osmanlı ve Türkiye dönemi Türk askerî düşünürleri için de yapmak yanlış olmasa gerek.

1.3. GAYRİNİZAMİ HARBİN KAVRAMSAL ANALİZİ

İlk defa Yarımada Seferi (İspanya) sırasında ‘Gerilla Savaşı’ tabiriyle karşımıza çıkan terimin anlamı, günün gerekleri ve zamanla önemli ölçüde değişti. Buna ilave olarak tanımlayanın ideolojik kimliği, çıkarları ve taraflılığına göre bazen birbirine tamamen ters, zıt tanımlamalar yapılarak içinden çıkılmaz hale getirildi.⁸⁷

Tanımlamadaki bu problem, gayrinizami harp taktiklerini kullanan gruplar için, onların ‘terörist grup listesine dâhil edilmesi veya gerilla olarak tanınması’ arasındaki tercihten kaynaklanmaktadır. Birinci durum tercih edilirse mezkûr gruba yönelik her

⁸⁶ Mesut Uyar, a.g.t., s. 50, Lewis Gann, a.g.e., 3-4, 22-23.

⁸⁷ John Shy ve Thomas W. Collier, “Revolutionary War”, Petter Paret and John Shy(ed.), **Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age**, 2nd edition, Princeton University, 1986, s.818, Mesut Uyar, a.g.t., s. 5.

türlü harekât meşru sayılır, ikinci durum tercih edilirse aynı grup bu defa uluslararası hukuktan faydalananarak muharip statüsünde değerlendirilir. Bu nedenle ülkelerin genel eğilimleri menfaatleri doğrultusunda olduğu için yaptıkları tanımlar da farklılaşmaktadır. Tam da bu noktada güçlü devletler devreye girmektedir.

Güçlüler, gücün kullanım şekillerini (strateji, doktrin üretme) kendi gelecek planları doğrultusunda çoğunlukla keyfi bir biçimde örgütlerler. Hal böyle olunca onlar, bilgi üretim süreçlerini de ellerinde bulundurmakta ve farklı toplumlar için de bilgi üretmektedirler. Yani yeniliği yapan, teknolojiyi üreten, başka bir deyişle bilgiyi üreten o alanda tanım tekelini de elde bulundurmaktadır. Dolayısıyla Batılı toplumların bilgi ürettikleri yerlerde Batı dışında kalanlar bu bilgileri tüketmektedirler. Ancak bu süreç masumane bir şekilde işlememekte, bazı müdahale mekanizmaları devreye girmektedir. Tanım tekelini elinde bulunduran güçlüler, bilgi kirliliği oluşturarak kendi konumlarının bekasını sağlamaya çalışmaktadırlar.⁸⁸

Buradan hareketle İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar, gayrinizami harp konusunda bilgi kirliliğini oluşturan ve bu alanda tanım tekelini elinde tutan ABD'dir. Buna rağmen kendisinin yarattığı bilgi kirliliğinden istem dışı olarak Amerikan askerî personelinin ve kamuoyunun da nasibini aldığını, *FM 3-05.130* talimnamesinde, kavramların birbirine karıştırılmaması konusunda tekrar tekrar yapılan ikazlardan anlamak mümkündür. Talimnamede doktrinel olan ve olmayan şeklinde iki başlık altında yapılan ikazlarda doktrinel kavramlar için varılan nihai sonuç, Gayrinizami Harp -UW, Insurgency, COIN, terörizm, FID, İstikrar Harekâtı-Stability, Psikolojik Harekât, CIVIC-Sivil Asker İşbirliği, Bilgi Harekâtı kavramlarının farklı olduğu, birbirinin yerine kullanılamayacağı ve hepsinin de IW'nin şemsiyesi altında bulunması gerektiği yönündedir.⁸⁹ Aynı şekilde doktrinel olmayan asimetrik savaş, sınırsız harp, dördüncü nesil savaş (4GW) kavramlarının gayrinizami harbi tam olarak açıklamada yetersiz kaldığı için kabul görmediği ifade edilmektedir.⁹⁰

Yakın dönemde İngilizlerin *Unorthodox Warfare*, Amerikalıların *Unconventional Warfare*, Fransızların *La guerre non Conventionele* diye adlandırdıkları bu harp şekli, Amerikan doktrinine uyum sağlamaya çalışan Türkiye'de ise, UW terimi Türkçeye gayri muntazam harp, serbest harp, klasik

⁸⁸ Ergüder Toptaş, *a.g.e.*, 254-255.

⁸⁹ FM 3-05.130 s.1-2,1-8.

⁹⁰ FM 3-05.130,s.Ek J.

olmayan harp, teamül dışı harp terimleriyle tercüme edilmişse de bunlar tutulmamış, talimname ve resmi dokümanlarda tespit edilen Gayrinizami Harp kavramı yerleşmiştir. Askerî literatürde daha önceden kullanılmış olan eşkıya, çete, gerilla, sivil harp, partizan harbi, yıkıcı harp, beşinci kol gibi terimler bugünkü anlamda gayrinizami harbin muayyen kısımlarını ifade edebilen isimlerdir. Özellikle çete terimi 1908-1918 arasında Osmanlı otoriteleri tarafından oldukça analitik bir şekilde kullanılmıştır.⁹¹ Bununla birlikte 'gayrinizami' deyimine bakarak bu harbin başıbozuk, nizamsız, kuralsız bir harp şeklinde algılandığı görülmektedir. İkinci bölümde açıklamaya çalıştığımız gibi gayrinizami harbin kendine özgü kuralları, düzeni ve metotları olduğu için bu anlayış yanlıştır.⁹²

Tanımlamada yaşanan bu problemlerden dolayı, incelenen mevcut talimname ve kitaplarda, gayrinizami harbin teknik ve taktikleri ile maksadında birliktelik olmasına rağmen, müşterek bir tanım yapılamamıştır. Bu nedenle mezkûr yayınlardaki tanımlardan faydalanmadan önce tanımlayanın menşesine bakmakta fayda vardır.

Bu hususlar ışığında mevcut tarifleri burada alt alta sıralamak yerine⁹³, onların tahrif edilmiş, ideolojik ve yanlı kısımlarının çıkarılıp eksik yönlerinin tamamlanmasıyla ve çalışmamızın gayelerine uygun basitlikte, teknik ve taktik bir tanımlama yapmayı uygun bulduk.

Bu kapsamda gayrinizami harbin tarifini konvansiyonel tanımlardan uzak şekilde aşağıdaki gibi yapmak mümkündür.

Gayrinizami harp, iki hasım güç arasında (devletler veya devlet dışı aktörler), herhangi bir dış kaynak tarafından teşkilat, eğitim ve lojistik kapsamında desteklenen yerli halkın hâkim olduğu, nizami kuvvetler dışındaki kuvvetler ya da onların desteklenmesiyle, münferit ya da bölgedeki dost nizami kuvvetlere yardımcı unsur olarak, hedef ülkede veya düşman işgali altındaki bölgelerde egemen olan

⁹¹ Çete teriminin Osmanlı otoritelerince kullanım biçimleri ve sınıflandırılmasını, resmîyet ve meşruiyet gibi çok yönlü kavramlar etrafında nasıl şekillendiğini ele alan bir çalışma için bkz. Polat Safi, "Üç Tarz-ı Çete", *Kebikeç, Şaki, Celali, Asi II*, No:34/2012, s. 85-105. Aynı derginin Şaki, Celali, Asi Dosyası başlıklı 33, 34 ve 35'inci sayıları çete ve eşkıyalık üzerine yazılmış makalelerden oluşmaktadır.

⁹² Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 11.

⁹³ Bu tanımlar için bkz. Samuel B. Griffith, *Devrimci Gerilla Harbinin Yapısı Gerilla Harbi*, İstanbul, 1967, s.10, JP 1-02, *Dictionary of Military and Associated Terms*, DOD USA, 2010, JP 3-24, *COIN Operations*, USA, 2009, Glossary, FM 31-20, s. 3-1, FM 3-05.201, s. 1-1,3, FM 31-21, *Special Forces Operations*, Washington D.C.: HQDA, 1969, s. 3-1,5, FM 90-8, *Counter guerrilla Operations*, Washington D.C.: HQDA, 1986, s. 1-1,5, FM 3-05.130,s.Ek J.

sivil/askerî otoriteyi zayıflatmak/yıkmak ve bölgeye sahip olmak amacıyla askerî ve yarı askerî yöntemlerle yürütülen uzun soluklu bir savaş şeklidir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzdeki çatışmalarda da; bir ülkenin bir kısmı veya tamamı düşman tarafından işgal edilebilir veya düşman ülkedeki (hedef ülke) bir kısım halkı kendi lehine kullanma imkânı belirebilir.

Her iki durumda da, harbin devamlılığını sağlamak ve mücadeleyi bir ülkenin kendi lehine neticelendirebilmesi için geniş ölçüde mahalli halktan faydalanarak müstakilen veya klasik harbi destekleyici olarak uygulanabilecek bir mücadele şeklinin mevcut olduğunu görebiliriz.

1.4. SONUÇ

Öncelikle kökenlerini, daha sonra Amerika eksenli dünyadaki evrimini ve Türkiye'ye olan yansımalarını açıklamaya çalıştığımız gayrinizami harp doktrininin günümüzde geldiği noktayı şu şekilde açıklamak mümkündür. Geçmişte zayıfların güçlülere karşı verdiği mücadelede, asimetrik etki yaratmak, onun teknolojik ve diğer bazı üstünlüklerini kullanmasını kısıtlamak maksadıyla başvurduğu bir yöntem olan gayrinizami harp, artık günümüzde, daha az maliyetli olması ve daha birçok özelliklerinden dolayı, güçlünün de (ABD gibi) zayıfa veya dengine karşı icra edeceği konvansiyonel bir harpten önce bu harekâtına meşruiyet kazandırmak için başvurduğu bir harp şekline dönüşmüştür. Harp esnasında ise, yardımcı kuvvet olarak ya da kendine dost olmayan bir ülkedeki mevcut hükümeti zayıflatmak veya iktidardan uzaklaştırmak için o ülkedeki muhalifleri kendi gayrinizami unsurları ile istihbarat, eğitim, harekât ve lojistik alanlarda desteklemesi şeklinde uygulama alanı bulmaktadır.

Konuya bu yönüyle bakıldığında, "Birinci Dünya Savaşı'nda büyük harbi destekleyen küçük savaş, İkinci Dünya Savaşı'nda büyük boy ölçüşür hale, soğuk savaş döneminde ise onu geçer duruma gelmiştir. Savaşın evrimleştiği yeni bir çağın başladığı bu dönemde, hem güçlüler hem de güçsüzlerin amaca ulaşmada kullandıkları vasıta gayrinizami harp ve onun asimetrik yöntemleridir. Birinciler bunu etki odaklı yaklaşımlarla ucuza getirmeye çalışırken, ikincilerin başvurduğu usul ise güç asimetrisini dengelemektir."⁹⁴

⁹⁴ Ergüder Toptaş, *a.g.e.*, s. 252.

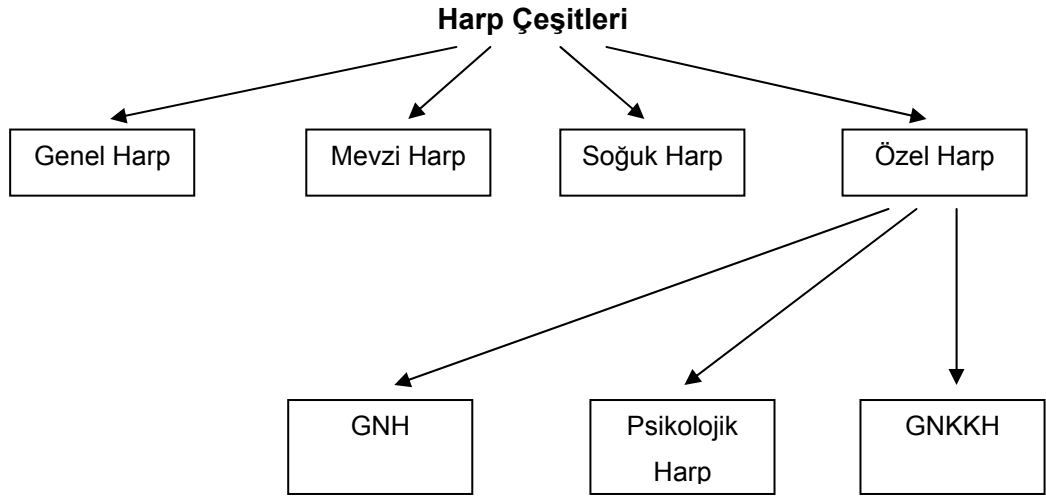
Yakın tarihin m¼cadeleleri incelendiğinde, hem güçlü olanların ve/veya emperyal devletlerin hem de güçsüzlerin gayrinizami savaşının konvansiyonel savaşı aştığı ve ondan her yönüyle daha büyük bir hale geldiği kolaylıkla görülebilir. Bu nedenle Ergüder Toptaş'ın kitabında bahsettiği gibi, nizami harbin bağımsız değişken olduğu, gayrinizami harbin ise tali, tabi ya da yardımcı unsur olarak telakki edildiği durum değişmiş, 'Nizami Harpte GNH' anlayışı tersine dönerek 'GNH' de Nizami Harp' e dönüşmüştür.⁹⁵ Esasen tezimizin konusunu teşkil eden Balkan Harbi, öncesi ve sonrasındaki mücadelelerle, gayrinizami harp içindeki bir nizami harptir.

⁹⁵ Ergüder Toptaş, *a.g.e.*, s. 211-251.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR ÖZEL HARP TÜRÜ OLARAK GAYRİNİZAMİ HARP

Harp çeşitleri konusunda günümüzde genel eğilim harbin Genel Harp, Mevzi Harp, Soğuk Harp ve Özel Harp olmak üzere dörde ayrıldığı yönündedir. Bu sınıflandırmadan da anlaşılacağı üzere Özel Harp diğer üçünün dışında kalan harp şeklini ifade etmektedir⁹⁶ ve yakın dönemde bu harp şekli, daha çok devletlerin Özel Kuvvetleri tarafından icra edilir.

Şekil-2 Özel Harp'in Harp Çeşitleri Arasındaki Yeri⁹⁷

Bazı resmi yayınlara göre gayrinizami harp, özel harp şekillerinden birini teşkil eder ve **Şekil-2'** de görüldüğü üzere bir tasnif şekline göre Özel Harp, Gayrinizami Harp, Psikolojik Harp ve Gayrinizami Kuvvetlere Karşı Harekât bölümlerinden ibarettir.⁹⁸ Müteakip bölümlerde, çalışmamızın kapsamı dışında bulunması sebebiyle Özel Harbin bölümlerinden olan Psikolojik Harbe⁹⁹ değinmeyeceğiz.

Gayrinizami harp hedef ve gaye bakımından iki başlık altında değerlendirilebilir. Birincisi askerî stratejinin bir parçası olarak kullanılması, diğeri de bir memlekette hâkim otoriteyi yıkarak iktidarı ele geçirmek, bir ideolojiyi yerleştirmek veya mevcut iktidardan muhtariyet ve özel haklar temin etmek üzere

⁹⁶ Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 61-64.

⁹⁷ Cihat Akyol, **a.g.e.**, s.12, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 61-64.

⁹⁸ Cihat Akyol, **a.g.e.**, s.12.

⁹⁹ Psikolojik Harp hakkında detaylı bilgi için bkz. FM 3-05.301, **Psychological Operations Tactics, Techniques and Procedures**, Washington D.C.: HQDA, 2003, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 1-49.

yapılmasıdır.¹⁰⁰ Gaye ayrı olmakla beraber kullanılan taktik ve teknikler genellikle birbirine benzemektedir. Ancak ikinci tip gayrinizami harp askerlerin ve orduların ilgi sahası dışında kaldığı ve tezimizde nizami bir harbi, Balkan Harbi'ni inceleyeceğimiz için, bu bölümde birinci tip, yani askerî stratejide yeri olan Gayrinizami Harbi ve Gayrinizami Kuvvetlere Karşı Harekâtı, hakkında hem fikir olunan teşkilat, taktik, teknik ve yöntemleri açısından kısaca açıklamaya çalışacağız.

2.1. GAYRİNİZAMİ HARP

Önceki bölümde izah edildiği üzere gayrinizami harbin taraflarının tanımlanmasında yaşanan problemlerden dolayı, her devletin kendi menfaatleri doğrultusunda bu harekâtı uygulayanlara terörist, muhalif, isyancı, gerilla, partizan veya aktivist gibi sıfatlar vermesine rağmen, mezkûr grupların uyguladıkları teşkilat, taktik, teknik ve yöntemler konusunda, çok az farklılıklarla, bütün çevreler hem fikirdir. Müteakip maddelerde, teşkilatı üzerinden gayrinizami harbin taktik ve teknikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Kuruluş

Gayrinizami kuvvetlerin kuruluşu maksada, araziye, halkın karakter ve yoğunluk derecesine, yiyecek, sağlık ikmal maddeleri, silah ve teçhizatın mevcudiyetine, liderlik özelliğine, dış desteğin ölçüsüne ve kendilerine karşı alınan tedbirlere göre değişir. Büyüklük olarak birkaç sabotajcı ile büyük çapta milis birlikleri arasında değişir.¹⁰¹

Bu kuvvetler nizami orduya mensup olmayan gerilla, çeteci, asi, yıkıcı, mukavemetçi, tedhişçi, ihtilalcı ve benzeri örgütleri kapsar. Mülteciler, yerinden edilenler ve yöresel halk değerli insan gücü kaynaklarıdır. Ayrıca bu kuvvetler çeşitli kategorilere mensup şahıslardan meydana gelir.¹⁰² Aralarında:

1. Sivil gönüllüler ve zorla kuruluşu dâhil edilenler,
2. Asker kaçakları,
3. Muvazzaf askerler ve uzmanlar,

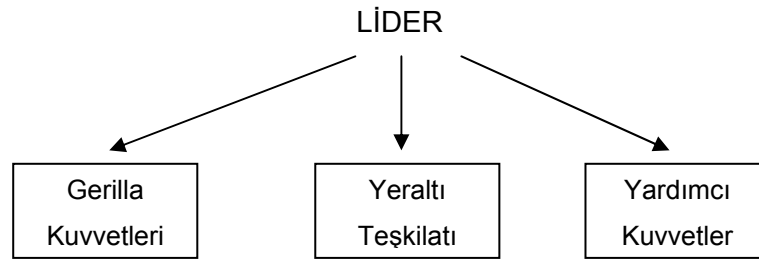
¹⁰⁰ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 13-17.

¹⁰¹ FM 31-15, *Operations against Irregular Forces*, Washington D.C.: HQDA, 1961, s. 5, FM 31-21, s. 75.

¹⁰² FM 31-15, s. 3.

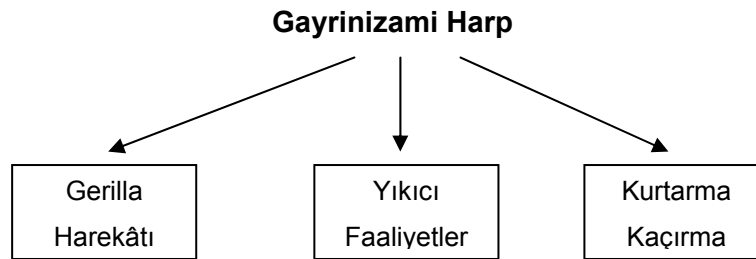
4. Savaş esnasında, birlikleriyle irtibatı kopmuş ya da bilerek geride bırakılmış askerî personel veya küçük müfrezeler ve firar etmiş harp esirleri bulunur.¹⁰³ Bunlara ilave olarak hüküm giymiş mahkûmlardan da faydalanılmaktadır.

Şekil-3 de görüldüğü üzere kaide olarak mezkûr kuvvet, bir liderin önderliğinde, biri açık faaliyet gösteren gerilla unsuru, diğeri gizli faaliyette bulunan yer altı unsurundan oluşur. Gerilla birliklerine mensup şahıslar genellikle sivil işlerinden ayrılmakla beraber, küçük gerilla çetelerine mensup olanlar zaman zaman, hem görünürde gerilla hem de uysal vatandaşlardır. Yer altı teşkilatı üyeleri ise sivil işlerine devam ederler. Her iki gruba mensup üyeler, çok defa, hiçbir grubun resmi üyesi olmadan istihbarat, kaçma kurtulma ve ikmal işlerinde yardım sağlayan kimseler veya küçük gruplar tarafından desteklenirler. Bu grubun adı da yardımcı kuvvetlerdir.¹⁰⁴

Şekil-3 Gayrinizami Kuvvetler¹⁰⁵

Bu kuvvetlerin faaliyet alanlarını göstermek üzere, **Şekil-4** de gösterilen gayrinizami harp harekât tipleri müteakip maddelerde açıklanacaktır.

Şekil-4 Gayrinizami Harbin Bölümleri¹⁰⁶

¹⁰³ FM 31-15, s. 6, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 95.

¹⁰⁴ FM 3-24, **Counterinsurgency**, Washington D.C.: HQDA, 2006, s. 1-12, Cihat Akyol, **a.g.e.**, s. 18-22, FM 31-15, s. 5-10, FM 3-05.130, s. 4-6,4-8, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, 95-97, Mükerrerem Erensu, **a.g.e.**, s. 24-29.

¹⁰⁵ Mükerrerem Erensu, **a.g.e.**, s. 24-29.

¹⁰⁶ Cihat AKYOL, **a.g.e.**, s. 18-22.

2.1.2. Gerilla Harbi

Gerilla kavramının askerî literatüre girmesinden önce Türkçede kullanılan çete harekâtı deyimini bu terimin tam karşılığıdır.¹⁰⁷ Bu kapsamda gerilla harbi, hedef ülkede ya da düşmanın fiziki işgali altındaki bölgede politik ve askerî kontrolünü kırmak ve bölgede yeni bir askerî-politik otorite tesis etmek maksadıyla, dost askerî veya yerli halkın hâkim olduğu yarı-askerî ya da bu ikisinin karışımından oluşan unsurların, küçük birlik harekâtı¹⁰⁸ tekniklerini kullanarak icra ettikleri silahlı mücadeledir.¹⁰⁹ Bu harp şekli yerli halkın desteğiyle düşman gerisinde bilerek bırakılan (Stay Behind), birliğinden ayrı düşen veya o bölgeye sızma yöntemiyle gönderilen unsurlar tarafından gerçekleştirilir.

Ancak gayrinizami harbin açık silahlı unsurunu teşkil eden gerilla harekâtı, mezkûr bölgede icra edilmeden önce düzgün planlanmış bir teşkilatlanmaya muhtaçtır. Teşkilatlanma harekât alanının etnik dağılım, coğrafya, düşman durumu gibi faktörlere göre bölgelere ayrılarak yerel halkın silahlandırılmasıyla başlar.¹¹⁰ Her bir bölgenin teşkilatlanması, o bölge yerel halkının içinden çıkacak, bir doğal liderin¹¹¹ sorumluluğunda yürütülür. Bütün bölgelerin hareketlerini kontrol ve koordine edecek, bölge liderlerinin üstü konumunda, üst bir lider daha tespit edilmesi zaruridir.¹¹² Ayrıca gerilla kuvvetlerine komuta eden yöresel liderlere danışmanlık etmek ve nizami birliklerle irtibatı sağlamak maksadıyla muvazzaf personel görevlendirilebilir.

Bu kapsamda bölge sorumluları personel temini, istihbarat, harekât ve lojistik/ikmal işleri için insan kaynaklarını araştırmak üzere kendine yakın dost köylerle temasa geçer ve yapılacak propagandalar neticesinde gerilla unsurlarına yardımcı olacak yer altı teşkilatının köy ve kasabalarda kurulmasını sağlar.¹¹³ Teşkilat büyüdükçe ve harekât geliştikçe bir önceki başlıkta belirtilen insan kaynaklarından faydalanılır.

¹⁰⁷ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 19.

¹⁰⁸ Temel Küçük Birlik Harekâtı Teknikleri; Pusu, taktik akın, baskın, keşif, misilleme, sabotaj, casusluk gibi özel harp tekniklerini kapsar. Detaylı bilgi için bkz. FM 31-21, 1951, s. 155-193.

¹⁰⁹ FM 31-21, 1969, s. 3-3, FM 3-05.201, s. 1-1, FM 3-05.130, s. 4-6.

¹¹⁰ FM 31-21, 1951, s. 75, FM 31-21, 1969, s. 7-2.

¹¹¹ Liderde bulunması istenen özellikler için bkz. FM 31-21, 1951, s.77.

¹¹² FM 31-21, 1951, s. 76.

¹¹³ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Özyanar, *a.g.e.*, 139, FM 31-21,1951, s. 75-90.

Teşkilatlanmasını tamamlamış bir gerilla birliğine askerî stratejinin parçası olarak verilecek vazifeler harbin o anki safhasına göre çeşitlenir.

Harp ilanından önce verilecek en önemli görev, dost birliklerin seferberlik ve yığınak faaliyetlerini düşman keşif ve gayrinizami unsurlarına karşı örtmek, düşmanın seferberlik ve yığınak faaliyetlerini ise geciktirerek sekteye uğratmaktır. Bu görevi yerine getirirken birincil vazifesi, nizami birliklerin kolaylıkla temin edemeyeceği, düşmanın tertibi, tertibatı ve faaliyetleri ile ilgili istihbaratı onlara sağlamaktır. Aynı dönemde verilecek ikinci vazife, düşmanın harp çabaları için hayati öneme haiz olan tesislerini tahrip veya geçici bir süre kullanılamaz hale getirmek için sabote etmektir. Bir diğer görev ise dost birliklerin harekât planları hakkında düşmanı yanıltmak ve dikkatini başka yöne çekmek maksadıyla farklı bölgelerde tacizlerde bulunmaktır. Bütün bu görevleri yaparken harp ilanına kadar geçen sürede teşkilatlanmasını, hazırlıklarını tamamlaması ve yerel halkı propaganda faaliyetleri ile kendine taraf hale getirmesi gerekmektedir.¹¹⁴

Harbin ilan edileceği gün yaklaştıkça gerilla kuvvetlerine, kendilerine verilen vazifeleri yerine getirmeleri için, görev bölgelerine intikalleri doğrultusunda talimatlar verilir. Gerilla unsurları düşman tertiplenmesi ve faaliyetleri konusunda son ana kadar bilgi akışında bulunmalıdır. Ayrıca sivil halkın askerî hedeflerden ve harekât yollarından uzak tutulması görevi de onlara verilebilir. Asıl taarruz noktası hakkında düşmanı aldatma faaliyetlerine devam ederler.¹¹⁵

Harp ilan edildiği gün gerillaların en önemli vazifesi harekât alanının tecridine yardımcı olmaktır. Bu maksatla düşmanın harekâtını kolaylaştıracak yol ve köprüleri tahrip veya bu güzergâhlar boyunca pusu harekâtı icra ederler. Buna mukabil dost nizami birliklerin harekâtını kolaylaştıracak tesisleri, yol ve köprüleri ise kontrol altına alarak düşmanın olası sabotajlarından sakınırlar. Bu dönemde düşman gerisine sızma yapacak dost nizami unsurlar için, bölgeyi ve yerli lisanı bilen gerillalara rehberlik görevi verilebilir. Ayrıca düşmanın komuta kontrolünü zayıflatmak maksadıyla onun komuta merkezlerine taktik akınlar yaparken, bir yandan da onun iletişim hatlarını tahrip edebilir. Düşmanın lojistik kaynakları ve üsleri de gerilla kuvvetleri için önemli hedeflerdendir. Nizami birlikler cepheden taarruz ederken

¹¹⁴ FM 31-21, 1951, s. 216-219.

¹¹⁵ FM 31-21, 1951, s. 220.

gerilla unsurların düşman gerisindeki bu faaliyetleri, onun muharebe kabiliyetinde ve moralinde yıkıma sebep olur.¹¹⁶

Harp ilan edildikten sonra, harekâtın devamında gerilla birliklerine verilecek görevler, dost nizami birliklerin taarruz, savunma veya geri çekilme harekât çeşitlerinden hangisini uyguladığına bağlı olarak değişir.¹¹⁷ Eğer taarruz harekâtı uygulanıyorsa, düşman hakkında istihbarat temin etmesi ve dost unsurlara zaman kazandırması için öncü, yancı ve artçı görevleri verilebilir.¹¹⁸

Savunmada ise, güçlü gerilla unsurlarına zayıf düşman birlikleri karşısında sektörde savunma¹¹⁹ ya da düşmanın erken yayılıp açılmasını sağlamak ve dost savunma mevzilerinin yeri konusunda düşmanı aldatmak maksadıyla ileri karakol görevi verilebilir.¹²⁰

Vur-Kaç taktiğini etkin olarak kullanabilen gerilla unsurları, geri çekilme harekâtında düşmanın takip harekâtını engellemek için cephede küçük müfrezeler halinde bırakılır. Vur-Kaç taktiğini kullanarak düşmana azami zayıat verir ve onun ilerlemesine mani olur. Bu sayede dost nizami birlikler, düşmana birlik kaptırmadan, emniyetli bir bölgeye intikalini tamamlar.

Bunların dışında, sivil halkın ve mültecilerin kontrolü gerilla kuvvetlerine bırakılarak dost nizami birliklerin esas görevlerine odaklanması sağlanır. Yerli halkı ve onun dilini iyi bilen gerillalar bu göreve uygundur.¹²¹

Sonuç olarak gerilla düşmanın nizami birliklerini taciz ederek, emniyete daha fazla kuvvet ayırtmak suretiyle onları esas vazifelerinden alıkoyar, ulaştırma ve muhabere irtibatlarını bozarak hasmı zayıflatır, küçük düşman birliklerini ve gayrinizami unsurlarını imha ederler.¹²²

¹¹⁶ Mustafa Özyanar, *a.g.e.*, 135, FM 31-21, 1951, s. 221.

¹¹⁷ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 49.

¹¹⁸ FM 31-21, 1951, s. 222-223.

¹¹⁹ FM 31-21, 1951, s. 223.

¹²⁰ Mustafa Özyanar, *a.g.e.*, 133.

¹²¹ FM 31-21, 1951, s. 224.

¹²² Mükerrerem Erensu, *a.g.e.*, s. 43.

Gerilla birlikleri hafif silahlarla donatıldığı için kapasitelerini aşacak görevler verilmemelidir.¹²³ Bu gibi durumlarda dost nizami birliklerin ateş destek vasıtaları ile desteklenmelidir.¹²⁴

Nizami birliklerin gayrinizami unsurlarla birleşmesini müteakip veya harekâtın sonuna doğru gerilla birlikleri sistemli bir şekilde nizami birliklere dönüştürülmeli ya da lağvedilerek silahları toplanmalıdır. Gerilla kuvvetleri yararlı olmadıkları halde lağvedilmezse yağma gibi başıbozuk hareketlerle nizami kuvvetler için sorun olabilir veya harp sonrası başarıdan pay almak ümidiyle politik ihtiraslara kapılabilirler.¹²⁵

2.1.3. Kurtarma ve Kaçırma

Kurtarma ve kaçırma; gayrinizami harbin, düşman bölgesinde bulunan dost askerî personele veya diğer önemli şahıslara, dost kuvvetlerin veya tarafsızların kontrolü altındaki bir bölgeye geçme imkânı sağlayan yöntemler ve hareketleri kapsayan kısımdır.¹²⁶

Dost askerî personel ve diğer önemli şahıslar düşman eline geçmiş ve harp esiri konumunda bulunabilirler. Bunun dışında düşman esir toplama kampından kaçabilen ancak halen düşman bölgesinde bulunanlar da olabilir. Son olarak henüz düşmanın harekât icra etmediği, dost kontrolündeki bir bölgede bulunan, ancak düşman eline geçmesi sakıncalı görülen şahısların tahliyesi de bu harekâtın konusuna girer.¹²⁷

Bu harekât kapsamında, personel haricinde, harp gücüne katkısı olacağı değerlendirilen kritik bir malzeme veya diğer taşınabilir ikmal kaynakları kurtarılıp emin bir bölgeye veya dost tarafa geçirilir. Bu harekâta gerillalar ve yardımcı kuvvetler görev alırlar.¹²⁸

¹²³ FM 31-21, 1951, s. 213,225.

¹²⁴ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 27.

¹²⁵ Mustafa Özyanar, *a.g.e.*, s. 142, 148-150, Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 20, FM 31-21, 1951, s. 228-233,

¹²⁶ FM 31-21, 1969, s. 3-4, Mükerrer Erensu, *a.g.e.*, s. 27.

¹²⁷ Detaylı bilgi için bkz. FM 21-77, *Evasion and Escape*, Washington D.C.: HQDA, 1958.

¹²⁸ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 22.

2.1.4. Bozguncu (Yıkıcı) Faaliyetler

Yıkıcı faaliyetler; hedef ülkede veya işgal altında bulunan bir bölgede işgal kuvvetlerine veya hâkim otoriteye karşı, onun askerî, politik, ekonomik, psikolojik ve moral gücünü yıpratmayı, zayıflatmayı ve otoritesini yıkmayı hedef alan, gayrinizami harbin yer altı teşkilatı tarafından ve gizli olarak genellikle meskûn mahallerde icra edilen pasif direnişten, şiddet eylemlerine kadar uzanan faaliyetlerdir.¹²⁹

Tanımdan da anlaşılacağı üzere yer altı teşkilatı ile meydana getirilen bu gizli mukavemet, pasif ve aktif mukavemet şeklinde uygulanır. Pasif mukavemet olarak boykot ve grevin teşvik edilmesi, yerel halkın itaatsizliğe sürüklenmesi, sokak eylemleri, gizli propaganda ve casusluk gösterilebilir. Sabotaj, tahrip ve tedhiş eylemleri ise aktif mukavemet hareketleri olarak değerlendirilir.¹³⁰

Pasif direniş hareketlerinin esas hedefi, hasmın itibarını, otoritesini ve moral değerlerini azaltıp, propaganda ile yerel halkı kazanmaktır. Doğal olarak hedef insandır. Aktif direnişte ise hedef, özellikle harp zamanı, hasmın muhabere ve ulaştırmasını sekteye uğratarak maddi kaynaklarını yok etmektir. Bu kapsamda onun ulaştırma ve haberleşme tesisleri, yolları, köprüleri, işyerleri ve fabrikalarından gerekli olanlarla, ikmal kaynakları tahrip edilir veya işe yaramaz hale getirilir. Bu faaliyetler daha çok düşman kuvvetlerinin hemen gerisinde yoğunlaştırılır.¹³¹

2.1.5. Lojistik/İkmal ve Sıhhi İşler

Gayrinizami unsurların sahip olacağı ikmal iaşe ve sıhhi hizmetlerin şekli ve kalitesi, onların teşkilat, kapasite ve sınırları ile kendilerine verilecek görevlerin çeşitlerini etkiler.¹³² Harekât öncesinde her türlü ikmal dost birliklerden yapılır. İşgalin başlamasıyla birlikte çekilen nizami birlikler fazla malzemelerini gizlerler ve yerini gayrinizami unsurlara bildirirlerse bu gizli depolardan istifade edilebilir.¹³³

¹²⁹ FM 3-05.201, s. E-1, FM 31-21,1969, s. 3-5.

¹³⁰ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 21.

¹³¹ Mükerrerem Erensu, *a.g.e.*, s. 28.

¹³² FM 31-21, 1951, s. 53.

¹³³ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 42.

Harekâtın başlamasıyla, muharebe hizmet desteği iç destek ve dış destek olmak üzere iki şekilde yapılır.¹³⁴ İç destek, gayrinizami unsurların daha çok tercih ettiği veya tercih etmek zorunda kaldığı destek şekli olup, direkt kendi imkânları ile uygulanan mahallinden ikmal ve düşmandan ikmal yöntemleriyle icra edilir.¹³⁵ Bu nedenle teşkilatlanma safhasında, harekât alanı bölgelere bölünürken, yiyecek üretme potansiyeli olan yerleşim yerleri dikkate alınmalıdır. Ancak hangi usul uygulanırsa uygulansın bölgedeki sivil halkın ihtiyaçları da göz önüne alınmalı, zor durumda bırakılmamalıdır.¹³⁶

Mahallinden ikmal yöntemi gasp, gönüllülük, değiştirme, tekâlif-i harbiye veya satın alma usulleri ile uygulanır. Yerel halkın sürekli desteğine ihtiyaç duyan gayrinizami unsurlar, bu destekten mahrum kalmamak için alınan her şeyin bedelini nakit para ile veya ilaç karşılığı giyecek gibi değiştirme yoluyla ödemeli, yapamıyorsa daha sonra ödenmek üzere tutanak altına almalıdır. Her ne kadar siviller üzerinde olumsuz etkisi olsa da, düşmanla işbirliği yapanları cezalandırmak maksadıyla veya acil bir durumda destek olmayı reddedenlere karşı, gasp yöntemi uygulanabilir.¹³⁷

İç desteğin diğer bir şekli olan düşmandan ikmal metodu gayrinizami unsurların sık sık başvuracakları bir yoldur.¹³⁸ Çünkü bu yöntemle, düşman birliklerine ve lojistik tesislerine yapılacak pusu, akın ve baskınlarla ele geçen ikmal maddelerinden hasmını mahrum bırakırken, bunlarla kendi unsurlarını destekleyerek iki farklı kazanım elde ederler.¹³⁹ Silahların düşmanıninki ile aynı olması durumunda bu yöntem büyük fayda sağlar. Bu nedenle harekât öncesi, yerel halk ve gerilla unsurları silahlandırılmadan evvel, hangi tip silahın kullanılacağına muharebe esnasında uygulanacak ikmal şekline göre karar verilmesi gerekmektedir.¹⁴⁰ Bununla birlikte iç destek yoluyla harekât bölgesinden ve yerel halkın bulunduğu

¹³⁴ FM 31-21, 1961, s. 95, Mükerrer Erensu, **a.g.e.**, s. 40-41, FM 31-21, 1969, s.7-8, , FM 3-05.201, s. E-3.

¹³⁵ Cihat Akyol, **a.g.e.**, s. 42, , FM 3-05.201, s. E-3,4.

¹³⁶ FM 31-21, 1951, s. 121.

¹³⁷ TC 18-01, s. 2-16,17, FM 31-20, s. 9-15, FM 31-21, 1961, s. 96-97, Mükerrer Erensu, **a.g.e.**, s. 41, FM 31-21, 1969, s.7-9.

¹³⁸ Cihat Akyol, **a.g.e.**, s. 42.

¹³⁹ FM 31-21, 1961, s. 96.

¹⁴⁰ FM 31-21, 1951, s. 60, Cihat Akyol, **a.g.e.**, s. 43.

yerleşim yerinden temin edilecek ikmal maddelerinin veya yerleşim bölgesinin düşman tarafından yakılıp yıkılmasına karşı gerekli tedbirler alınmalıdır.¹⁴¹

Küçük bir gerilla birliği iç destek yoluyla ihtiyaçlarını karşılayabilir. Fakat kuvvetler büyüdükçe önemli ölçüde lojistik problemler ortaya çıkar veya iç destek yoluyla harekât alanından temin edilemeyecek kritik malzemelere ihtiyaç duyulabilir.¹⁴² Bu noktada dış destek devreye girer.

Dış destek, gayrinizami unsurların mensubu olduğu ülkenin varsa özel kuvvetleri eliyle, yoksa nizami kuvvetleri vasıtasıyla veya savaşa doğrudan iştirak etmeyen üçüncü bir dost ülke tarafından sağlanır. Desteğin ulaştırılacağı harekât alanının coğrafi konumu ve düşman durumuna göre kara, hava veya deniz yollarından birisi tercih edilir. Dış destek yoluyla daha çok silah, mühimmat, patlayıcı, sıhhi malzemeler ve muhabere vasıtaları temin edilmekle beraber bazı durumlarda takviye için nizami veya gayrinizami kuvvetler gönderilebilir.¹⁴³ Özellikle bu destek, savaşa doğrudan taraf olmayan, üçüncü bir ülke tarafından sağlanıyorsa, içlerinde uzman personel ve gönüllüleri ihtiva eden özel birlikler, komando birlikleri ve hatta nizami kuvvetler, gayrinizami unsurları takviye maksadıyla gönderilebilir.¹⁴⁴ Dış desteğin çapı büyüdükçe, gayrinizami unsurların iç desteğe olan ihtiyacı azalır, dolayısıyla yerel halk üzerindeki yük de hafifler. Yeterli bir dış destek aynı zamanda gayrinizami unsurların gayretlerini muharebe görevleri üzerinde toplamalarına imkân verir.

Güvenlik ve erken ikaz, istihbarat toplama, insan gücü temini, iletişimin sağlanması, psikolojik harekât, propaganda ve kurtarma kaçırma hususlarında gerilla kuvvetlerine yardımda bulunan yer altı ve yardımcı kuvvetler, lojistik destek faaliyetlerinde kilit rolü oynamaktadır. İkmalin yöntemine bakılmaksızın, bu unsurlar sağlanan destek maddelerinin bölgeden temini, dış destekten teslim alınması, depolara taşınması, bölgedeki mağara, sığınak veya evlerde gizlenerek emniyete alınması ve gerilla kuvvetlerine dağıtılmasında yerel halkı da kullanarak görev alırlar.¹⁴⁵

¹⁴¹ Mükerrerem Erensu, **a.g.e.**, s. 41.

¹⁴² Mükerrerem Erensu, **a.g.e.**, s. 40.

¹⁴³ FM 31-21, 1951, s. 125-133, FM 31-21, 1961, s. 95-96, FM 31-21, 1969, s.7-9, , FM 3-05.201, E-4.

¹⁴⁴ Mükerrerem Erensu, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁴⁵ FM 3-05.130, s. 8-5, FM 3-05.201, E-10, FM 31-21, 1961, s. 98-99, FM 31-21, 1951, s. 134-135.

Hayatta kalabilmek için düşman kuvvetlerine karşı gizlenmek zorunda kalan gayrinizami unsurların bu durumu, zikredilen ikmal kaynaklarına ulaşırken hassasiyet kazanır. Bu nedenle lojistik destek faaliyetleri gayrinizami kuvvetlerin yumuşak karnıdır. Bu kuvvetlerin gizliliğine hassasiyet kazandıran karşı karşıya kaldıkları diğer bir problem ise sağlık hizmetleridir. Bunun nedeni emniyetli bir geri bölgeleri olmadığı için yaralı veya hasta personelin lojistik bir probleminden ziyade taktik bir sorun haline dönüşmesidir.¹⁴⁶ Bu personelin düşman eline düşmesi bütün gerilla kuvvetinin güvenliğini tehlikeye atabilecek muhtemel bir istihbarat sızmasına sebep olabilir.¹⁴⁷

Gayrinizami unsurların sıhhi işleri nizami kuvvetlerden iki yönde farklılık gösterir. Bunlardan birincisi kendine has taktiklerinden dolayı muharebe zayıfatı ve yaralı oranının daha düşük olması, diğeri de hastalık ve sağlık vakalarının daha fazla olmasıdır.¹⁴⁸ Bu nedenle başlangıçta gerillalara ilk yardım eğitimi verilir. Lojistik destekte olduğu gibi sağlık desteği de iç ve dış destek vasıtaları ile sağlanır. İç destek yönteminde yardımcı kuvvetler büyük rol oynar.¹⁴⁹

Yardımcı kuvvetler yerel halkın içinde bulunan doktor, hemşire gibi sağlık konusunda uzman personeli tespit edip, sayı yeterliyse gönüllüleri, değilse yeteri kadarını alıkoymaz. Bu personelden bir kısmı gerilla harekâtı eğitimine tabi tutulup gerilla unsurlarıyla hareket edecek şekilde görevlendirilir. Kalanlardan ise, gerilla kuvvetlerinin faydalanabileceği kritik yerlerde, gizli bölgesel ilk yardım üniteleri kurulur. Bunların yetersiz kaldığı veya acil durumlarda güvenli olduğu değerlendirilen sivil sağlık tesislerinden de istifade edilebilir.¹⁵⁰

Gerilla kuvvetlerinin teşkilatı büyüdükçe ve kurtarılmış veya güvenli bir bölge de tesis edildiyse, maddi olanakların elverdiği ölçüde bir gerilla hastanesi teşkil edilebilir.¹⁵¹

Kurulan bu iç destek ağının yetersiz kaldığı durumlarda dış destek yoluyla varsa özel kuvvetler, yoksa nizami kuvvetler devreye girer. Bu kuvvetler gayrinizami

¹⁴⁶ FM 31-20, s. 9-15,16,

¹⁴⁷ FM 31-21, 1951, s. 136.

¹⁴⁸ FM 3-05.130, s. 8-6, FM 31-21, 1961, s. 99-100.

¹⁴⁹ FM 31-21, 1969, s. 7-10.

¹⁵⁰ FM 31-21, 1951, s. 136-138.

¹⁵¹ TC 18-01, s. 2-18, FM 3-05.201, s. C-7,9, FM 31-21, 1951, s. 142-144, FM 3-05.130, s. 8-9.

unsurlara uzman sağlık personeli, sağlık tesisi, ağır yaralı ve hastaların tahliyesi konularında destek sağlar.¹⁵²

İlaç temini ise mahallinden ikmal yönteminin usulleri ile bölgeden elde edilebileceği gibi düşmandan ikmal yoluyla da sağlanabilir. Kritik durumlarda dış destek yoluyla da ilaç ikmali yapılabilir.¹⁵³

2.2. GAYRİNİZAMİ KUVVETLERE KARŞI HAREKÂT

Birinci bölümde belirtildiği üzere, tarihte nizami olmayan kuvvetlerle yapılan harplere muhtelif isimler verilmiştir. Bu nedenle gayrinizami harp ile mücadeleyi ifade etmek için kullanılan terimler de çok ve değişiktir. Ayaklanmaya karşı koyma (counterinsurgency), gerillaya karşı koyma (counterguerrilla), 5'inci kolla mücadele, yıkıcı faaliyetlere karşı koyma, isyanların bastırılması, ihtilale karşı koyma (counter revolutionary), çetelerin ortadan kaldırılması, mukavemetin bertaraf edilmesi, istikrar harekâtı (stability) veya Fransızların Cezayir'de ifade ettikleri psikolojik tesir (action psychologique) bu alanda kullanılmış terimlerdir. Nasıl ki gayrinizami harp için kullanılan terimler bazen konunun bütününü ifade etmiyorsa, gayrinizami harp ile mücadeleyi belirtmek için kullanılan terimler de eksik veya harekât çeşitlerinden bir kısmını kapsayacak şekilde kullanılmış ifadelerdir. Ancak askerî literatüre giren Gayrinizami Kuvvetlere Karşı Harekât deyimini konuyu bütün kapsamı ile ifade etmektedir.¹⁵⁴ Örneğin FM 90-8'de belirtildiği üzere, Ayaklanmaya Karşı Koyma ve Gerillaya Karşı Koyma terimleri ve kapsamaları birbirinden farklıdır. Ayaklanmaya Karşı Koyma ayaklanan topluma karşı girişilen sosyal, ekonomik ve askerî tüm çabaları kapsarken, Gerillaya Karşı Koyma ise bu grubun açık unsurunu teşkil eden gerillalara karşı icra edilen askerî harekâtı içine alır. Yani Gerillaya Karşı Koyma, Ayaklanmaya Karşı Koyma çabalarını destekleyen bir harekât olarak görülebilir.¹⁵⁵ Adı ne olursa olsun, sonuçta karşı harekâtın zor bir iş olduğu ve yavaş ilerlediği, başka bir deyişle çorbayı bıçakla kesmeye benzediği ifade edilmiştir.¹⁵⁶

¹⁵² Özel kuvvetlerin gerillalara sağlayacağı sağlık destek görevleri için bkz. FM 3-05.201, Ek-C.

¹⁵³ FM 31-21, 1951, s. 138.

¹⁵⁴ Cihat Akyol, *Gayri Nizami Kuvvetlere Karşı Harekât*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1971, s. 10-11.

¹⁵⁵ FM 90-8, s. 1-5.

¹⁵⁶ John. A. Nagl, *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons From Malaya and Vietnam*, University of Chicago Press, 2005, Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 9.

Bu kapsamda karşı harekât için bazı esaslar belirlenmiştir. Öncelikle gayrinizami unsurun detaylı teşkilatı dâhil, taktiği ve tekniği ile düşünceleri hakkında doğru teşhis yapılmalı, müteakiben bu teşhise binaen uygun icraat yollarına gidilmelidir.¹⁵⁷

2.2.1. Harekât Çeşitleri ve Hedefleri

Karşı harekât, ortaya çıkan bir ayaklanmaya karşı veya düşmanın harp esnasında askerî maksatlı olarak harekât alanında görevlendirdiği gayrinizami unsurlarına karşı olmak üzere iki farklı türde uygulanır.¹⁵⁸

İsyanlara karşı ordunun kullanılması ile harp esnasında düşman gayrinizami unsurlarına karşı kullanılması arasında büyük fark vardır. Her iki durumda da halkın desteğini kazanmak esastır fakat birinci durumda harekât esnasında veya hemen sonrasında çeşitli siyasi, sosyal, ekonomik ve idari bazı problemler ortaya çıkar. Bunlar halledilmezse isyan kronikleşir, kendine müsait zamanlarda tekrar eder.¹⁵⁹

Buna göre karşı harekâtı icra yönünden tasnif edecek olursak, askerî harekât ve siyasi, sosyal, ekonomik harekât (harekâtın politika-militer veçhesi) olmak üzere iki bölüme ayırabiliriz.¹⁶⁰ Biz burada yalnızca askerî harekâtı inceleyeceğiz. Askerî harekât müteakip maddelerde açıklayacağımız polis harekâtı ve muharebe harekâtından mürekkeptir.¹⁶¹

2.2.2. Polis Harekâtı

Bu harekâtın amacı gayrinizami unsurların desteklenmesine engel olmak ve düşmanın yıkıcı faaliyetlerini önlemektir. Bu nedenle hedefinde gizli mukavemet yapan yer altı ve kurtarma kaçırma kuvvetleri ile yardımcı kuvvetler vardır.¹⁶²

¹⁵⁷ Mustafa Özyanar, *a.g.e.*, s. 152, Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 8-9.

¹⁵⁸ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 14.

¹⁵⁹ Mustafa Özyanar, *a.g.e.*, s. 161-162.

¹⁶⁰ Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 15.

¹⁶¹ FM 31-16, *Counter guerrilla Operations*, Washington D.C.: HQDA, 1963, s. 31-74, FM 31-15, s. 19-31, Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁶² Cihat Akyol, *a.g.e.*, s. 16.

Harekât iki başlık altında yürütülür. Birincisi bölge halkının kontrolü ve güvenliği, diğeri de kaynakların, askerî birlik ve tesislerin, kritik müesseselerin ve iletişim hatlarının güvenliğinin sağlanmasıdır.¹⁶³

Birinci durumda dost nüfusun güvenliği sağlanırken, düşmanla işbirliği halinde olan halkın kontrolü amaçlanır. Bu maksatla nizam ve asayiş muhafaza etmek ve gayrinizami unsurun sivil halk ile münasebetini ve bunun tarafından desteklenmesini önlemek için, sivil halkın faaliyet ve hareketleri, ihtiyaca göre, tahdit ve kontrol edilir. Birincil ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak hürriyet kısıcı tedbirler alınıp, propagandaya engel olmak için sansür uygulanabilir. Gerekliyse siviller tahliye edilir ve kritik bölgelere dost nüfus yerleştirilir. İşbirlikçi sivillerin yetki dâhilinde adilce ve basiretle cezalandırılması sağlanır. Dost birlik harekâtını tehlikeye atabileceği değerlendirilen önemli şahıslar gerekliyse harekât bitene kadar alıkonulur. Bu kapsamda yol tıkamaları ve devriye, şahıs ve köy aramaları ve müsadere, gözetleme, blok kontrolü ve tutuklama metotları kullanılır.¹⁶⁴

İkinci durumda ise, gayrinizami unsurların asıl hedefleri arasında bulunan tesislerin ve amme müesseselerinin, yerüstü muharebe hatlarının, karayolu ve demiryolları ile dost birlik intikallerinin güvenliği için gerekli tedbirler alınır. Bu kapsamda kritik tesis, geçit, tünel vb. yerlere maksadı aşmayacak derecede kendi kendine yeterli müfrezeler, nöbetçiler ve devriyeler görevlendirilip, acil müdahale kuvvetleri hazırda tutulur.¹⁶⁵

Polis harekâtı, askerî birliklerin esas vazifelerine odaklanmasına engel olacağı ve kapasitelerini de aşacağı için bu tip harekât büyük miktarda sivillerin desteğine ihtiyaç duyar. Bu kapsamda dost gayrinizami unsurlar, milisler, gönüllüler ve yerel kuvvetler bu görevlerde etkin rol oynar.¹⁶⁶

2.2.3. Muharebe Harekâtı

Bu harekât esas itibariyle gayrinizami kuvvetlerin açık mukavemet ve vurucu gücünü oluşturan gerilla unsurlarına karşı icra edilir. Bunun dışında muharebe

¹⁶³ FM 31-16, s. 37.

¹⁶⁴ FM 31-15, s. 19-20, FM 31-16, s. 38-40. Detaylı bilgi için bkz. FMI 3-24.2, s. 5-4,33, FM 90-8, Ek C,D, FM 31-16, s. 40-42, FM 31-15, s. 20-22.

¹⁶⁵ FM 31-15, s. 22-24, FM 31-16, s. 43-48, FM 90-8, Ek H 14-16.

¹⁶⁶ FM 31-16, s. 37-38.

harekâtı yerleşim bölgelerinde yer altı kuvvetleri tarafından geniş çapta oluşturulan ayaklanmaların bastırılmasında da kullanılır.¹⁶⁷

Gayrinizami unsurlara karşı icra edilen bu harekâtın amacı, inisiyatifi ele geçirmek ve gerilla kuvvetini yok etmektir. Sadece savunma tedbirleri uygulamak, kuvvetlerin harekâta parça parça katılmalarına ve israfına neden olur. Bu sebeple gerilla unsurlarını devamlı yer değiştirmeye, tedirgin ve düzensiz kalmaya zorlamak, destek kaynaklarından ayırmak, moralsiz bırakmak ve sabotaj faaliyetlerinde bulunmalarına engel olmak maksadıyla aralıksız olarak taarruzlar icra edilmeli ve baskı sürdürülmelidir. Bununla birlikte sınırlı bir bölgede şaşırtma maksadıyla savunma durumu alınması yararlı sonuç verebilir.¹⁶⁸

Harekât alanı gayrinizami unsurların teşkilatı, arazi ve kaynakların mevkileri dikkate alınarak sorumluluk bölgelerine ayrılmalıdır. Ancak sorumluluk bölgeleri gerilla unsurlarının komşu bölgelerde takibine engel olmamalı, bu husus komşu birlikler arasında koordine edilmelidir.¹⁶⁹

Muharebe harekâtında yeri bilinen gayrinizami unsurların kuşatılması ve çevrilmesi önemlidir. Bu alanda geliştirilen 'Çekiç ve Örs'¹⁷⁰ taktiği kısa sürede sonuç almayı sağlar. Yeri kesin olarak bilinmeyen unsurlar için ise harekât, birliklere sorumluluk bölgeleri vermek suretiyle 'Tavşan Avı'¹⁷¹ tekniğiyle icra edilir.

Muharebe harekâtı maksat, gayrinizami unsurun kuvveti, harekât icra edilecek arazi, dost kuvvetlerin durumu ve zaman¹⁷² faktörlerine bağlı olarak kapsamlarını aşağıda açıklayacağımız Tepki, Taciz, Esirgeme, İmha ve Meskûn Mahallerde Harekât şekillerinden biriyle veya bunların karışımıyla icra edilir.¹⁷³

Tepki Harekâtı yerel gerilla faaliyetlerine karşı sabit emniyet karakollarından ve muharebe üslerinden harekete geçen seyyar muharebe birlikleri tarafından icra

¹⁶⁷ FM 31-16, s. 49, FM 31-15, s. 25, Cihat Akyol, **a.g.e.**, s. 16, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 164.

¹⁶⁸ FM 31-15, s. 28-29.

¹⁶⁹ FM 90-8, s. 3-11, FM 31-16, s. 49, FM 31-15, s. 26, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 165, Cihat Akyol, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁷⁰ Taarruz kuvveti çekiç, tıkama kuvveti örs olarak adlandırılır. Bkz. FM 31-16, s. 66-67, FM 90-8, G-5.

¹⁷¹ Arama, Tıkama ve İhtiyat Unsuru kuvvetleriyle icra edilir. Bkz. FM 31-16, s. 67.

¹⁷² Askerî durum muhakemesinin maddeleri detaylı bilgi için bkz. FM 90-8, s. 4-4, 4-7.

¹⁷³ FM 31-16, s. 49-71, FM 31-15, s. 25-31, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 165-168.

edilen harekâttir. Çeşitli haber kaynaklarından alınan bilgiler doğrultusunda bir gerilla birliği tespit edildiği zaman, tepki harekâtı, gerilla unsurları ile temas sağlamak ve onu parçalamak, esir almak veya imha etmek amacıyla yapılır. Çevrilip imha edilemediği takdirde taarruz sürdürülerek herhangi bir yerleşim yerine ulaşım halkın arasına karışıp gizlenmesine engel olmak maksadıyla kaçış yolları kapatılır. Bu harekât genellikle gece yapılacağı için prova edilmelidir. Bunun için gerillaların muhtemel hedeflerinden olan kara ve demiryolları, geçitler, köprüler, kritik tesis ve binalar ile halkın toplu olarak yaşadığı mevkiler hakkında ayrıntılı bilgi toplanmalıdır. Bu hedeflere bir gerilla taarruzu halinde tepki kuvveti derhal harekete geçmelidir.¹⁷⁴

Taciz Harekâtı düşman gayrinizami unsurlarının dinlenip toparlanmalarını önleyerek, zayıt verdirmek ve arazi hakkında detaylı bilgi sahibi olmak maksadıyla icra edilir. Düşman gayrinizami unsurlarına karşı icra edilen muharebe harekâtının başında, bu unsurların yeri ve büyüklüğü hakkında nadiren bilgi sahibi olunur. Bu nedenle gerilla unsurlarının yerini tespit etmek, zayıt verdirmek, arazi hakkında detaylı bilgi sahibi olmak, hareket serbestini kısıtlamak ve harekât alanında dost kontrolünü tesis etmek için sistemli bir taciz harekâtına ihtiyaç vardır. Zaten bütün bunlar biliniyorsa derhal taarruz harekâtı uygulanır. Taciz harekâtı, uzun soluklu bir mücadele olmasına rağmen, gayrinizami unsurlara karşı direkt bir taarruza imkân verecek derecede, büyüklüğü ve yeri hakkında yeterli ve detaylı bilgi elde edilene kadar devam ettirilmelidir. Bu kapsamda gerilla unsurları ve kamplarının tespiti için keşif, tespit edilen ya da şüphe duyulan bölgelerdeki kamplarına, ikmal tesislerine, devriye ve ileri karakollarına karşı muharebe devriyeleri, akın ve pusu harekâtı icra edilir. Taciz harekâtı gündüz ve gece yapılır. Gündüz harekâtı, istirahat amacıyla toplanılan veya eğitim yapılan kamp yerlerine karşı, gece harekâtı ise, dost birliklerin taktik ve ikmal desteğini aksatmak üzere bir yerden başka bir yere hareket eden gayrinizami unsurlara karşı yöneltilir.¹⁷⁵

Esirgeme Harekâtı gayrinizami unsurların bir dış destek veya himaye kuvveti ile irtibat kurmasına ve bu kuvvet tarafından desteklenmesine engel olmak amacıyla yapılan harekât olup, diğer harekât türleri ile beraber icra edilir. Esirgeme harekâtı, geniş kara sınırlarının ve sahil bölgelerinin emniyeti ve dış destek kuvvet ile düşman gayrinizami unsurların arasındaki irtibat ve ikmal faaliyetlerinin önlenmesi için etkili tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duyar. Öncelikli olarak bu unsurların temas usulü ve

¹⁷⁴ FM 31-15, s. 26-27, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 165-166, FM 90-8, s. 3-34.

¹⁷⁵ FM 31-16, s. 49-51, FM 31-15, s. 27, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 166.

personel, ikmal maddeleri ve teçhizat sevk metotları ve noktaları mümkün olduğu kadar erken tespit edilmelidir. İmkânlar nispetinde sınır bölgeleri, karakollar, tepki kuvvetleri, devriye, gözetleme ve dinleme postaları, tel engeller, mayın tarlaları ve geniş istihbarat ağı ile emniyet altına alınır.¹⁷⁶

İhtiyaç duyulan bütün bu emniyet tedbirleri için, sınırın çok geniş olması veya elde yeterli askerî birlik bulunmaması sebebiyle, sınır boyunca askerî kuvvet yerleştirilemiyorsa sınır kontrol metotlarından yasak bölge ilanı veya dost nüfustan oluşan tampon bölge uygulamasına başvurulabilir.¹⁷⁷ Sınır boyunca veya seçilmiş bir bölgede yasak bölge uygulanacak ise halka bildiriler dağıtılarak bu bölgede yakalanacak şahıs ve grupların düşman gayrinizami kuvvetinin elemanı olarak kabul edileceği duyurulmalıdır. Yasak bölge uygulaması küçük çapta devriye, gözetleme ve dinleme postaları ile desteklenmelidir. Muharebe harekâtında kullanılması daha verimli olacağı değerlendirilen askerî birliklerden tasarruf etmek maksadıyla, bu tür faaliyetlerin mahalli kuvvetler tarafından icra edilmesi tercih edilmelidir.¹⁷⁸

Dost nüfustan oluşan tampon bölge uygulamasında ise harekât bölgesinde yaşayan sivil nüfus, sınır boyundaki bölgelerde devlet yanlısı bir yerleşim alanı oluşturmak üzere, gerektiği takdirde yeniden yerleşime tabi tutulur. Bu uygulama gerillayı desteklediğinden kuşku duyulan nüfusu tecrit amacıyla olabileceği gibi söz konusu nüfusun başka bir bölgeye taşınıp yerine devleti destekleyen dost bir nüfusun yerleştirilmesi şeklinde de olabilir. Bu yolla sınır boyunca etken bir istihbarat ağı kurulması, dost sivil unsurlarla bölgede mahalli kuvvetler oluşturulması sağlanarak gerillaların sınırı geçerken sınır boyunca sivillerle temas kurması ve buralara sığınması engellenebilir. Ancak hukuki ve siyasi hassasiyet dikkate alınmalıdır.¹⁷⁹

İmha Harekâtının amacı saptanmış gayrinizami kuvvetlerin tümü ile ortadan kaldırılmasıdır. Bunun için gerilla kuvvetinden daha büyük bir kuvvete ihtiyaç duyulur. Gerilla kuvvetlerinin çember içine alınmaları, tam imhalarına imkân verecek bir nokta bakımından, genellikle, en faydalı yoldur. Arazi ve kuvvetlerin yetersizliği, gerillalar elindeki bölgenin etkili bir şekilde çember içine alınmasına imkân vermiyorsa, bölgenin en önemli kısmı çevrilir. Mevziye intikal ve çevirme, emniyetle

¹⁷⁶ Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 166-167, FM 31-15, s. 27, FM 31-16, s. 71.

¹⁷⁷ FM 90-8, s. 3-44,47, FM 31-16, s. 71.

¹⁷⁸ FM 31-16, s. 71, FM 90-8, s. 3-46, FMI 3-24.2, s. 3-13.

¹⁷⁹ FM 90-8, s. 3-46,47, FMI 3-24.2, s. 3-13,14, FM 31-16, s. 71-74.

yapılabilmesi ve baskın sağlayabilmesi için gece yapılır. Çevirme¹⁸⁰ gece ile beraber tamamlanmalı, böylece birlikler harekâtın devamı olan imha safhasında iyi bir görüş imkânına kavuşmuş olurlar.¹⁸¹

Zaman olmayışı, kuvvetlerin yetersizliği veya arazi, çevirme harekâtını engelleyebilir. Bu durumda baskın taarruzunu müteakip takip harekâtı¹⁸² başarılı sonuç verebilir. Harekât öncesinde gayrinizami unsurların yeri, muhtemel kaçış yolları ve gücü incelenmeli, muhtemel kaçış yolları üzerinde önceden pusu tesis edilmelidir. Dost kuvvetler ile işbirliği yapacak ve kendisine gizli istikametlerde kılavuzluk edecek, arazi ve gerilla teşkilatını iyi bilen, güvenilir mahalli kılavuzlar temin etmek suretiyle baskında başarı ihtimali artırılır. Taarruz harekâtını müteakip gizlenen gerilla personeli ve malzemesi bulunup bulunmadığını tespit etmek için bölge taranır.¹⁸³

Meskûn Mahallerde Harekâta ise şehir ve kasabalardaki yer altı unsurları hedef alınır. Bu unsurlar çok defa, teşkilatlı ayaklanmaları teşvik eder, blok halinde bölgeleri ele geçirir ve bölgeye girme teşebbüslerine karşı koyarlar. Bölge içerisinde yakalanmış bu faaliyetlere katılmayan şahıslar rehine olarak tutulur. Bu harekâtın hedefi, asayiş kuvvetlerini, sivil halka karşı, gayrinizami kuvvetlere taraftar kazandırma sonucu verecek çatışmalara sokmak ve gayrinizami kuvvetin bir halk davası için mücadele ettiğine onları inandırmaktır.¹⁸⁴

2.2.4. Karşı Harekât Prensipleri¹⁸⁵

- (1) Her safhada istihbarat büyük bir ihtiyaçtır,
- (2) Düşmanın taktik ve tekniği detaylı olarak bilinmelidir,
- (3) Karşı harekâta gecikmemek gerekmektedir,
- (4) Hedef seçilirken gayrinizami kuvvetin gerilla, yardımcı ve yer altı unsurlarının tamamı planlamaya dâhil edilmelidir,

¹⁸⁰ Çember ve çevirme harekâtı hakkında bilgi için bkz. FM 90-8, s. 3-24, G-1, FM 31-16, s. 63-66.

¹⁸¹ Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 167-170, FM 31-15, s. 27-28, FM 31-16, s. 60-61.

¹⁸² Takip harekâtı hakkında detaylı bilgi için bkz. FM 90-8, s. 3-28.

¹⁸³ FM 31-15, s. 29.

¹⁸⁴ FM 90-8, s. 3-48-50, Ek B, FM 31-16, s. 61-63, FM 31-15, s. 29-31.

¹⁸⁵ Maddeler verilen kaynaklardan derlenmiştir. Cihat Akyol, 1971, s. 18-27, Mustafa Özyanar, **a.g.e.**, s. 162-163, FM 31-16, s. 20-22, FM 31-15, s. 4, FM 90-8, s. 3-6,10, FM 3-24, 2006, s. 1-16,24.

(5) Gayrinizami kuvvet halk desteğinden ve dış destekten tecrit edilmelidir,

(6) Sürekli taarruzlarla inisiyatif elde tutulmalıdır,

(7) Muharebe ve polis harekâtı ile sivil faaliyetler birlikte yürütülmelidir.

Bu kapsamda askerî ve sivil gayretler askerî veya sivil, tek bir makama verilmelidir. Ancak Uyar'ın tezinde sık sık dile getirdiği ve Akyol'un da ifade ettiği gibi "bütün meslek hayatı boyunca kendisine daima nizami metotlar telkin edilmiş çekirdekten yetiştirme subaylar" gayrinizami harp ve buna karşı girişilen harekâtlarda genellikle başarısız olmuş, buna mukabil böyle bir eğitimden geçmeyen siviller daha başarılı olmuştur.¹⁸⁶

(8) Halk desteği için etkili propaganda ile siyasi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar karşılanmalı, eşzamanlı olarak harekâta meşruiyet kazandırılmalıdır,

(9) Karşı harekât kuvvetleri düşman gayrinizami unsurlarından daha üstün bir güce ve hareket kabiliyetine sahip olmalı, ölçülü kuvvet kullanılmalıdır,

(10) Karşı harekât kuvvetinin morali yüksek tutulmalıdır. Taktiği gereği pek seyrek hedef gösteren, mukavemet görmeden dağılan ve tekrar toplanıp hiç beklenmedik yerde taarruza geçen bir gayrinizami kuvvete karşı harekât esnasında personel arasında kuvvetli bir boşuna iş görme hissi doğabilir.

2.2.5. Harekât Sorumluluğu, Teşkilatı, Sevk ve İdaresi

Sevk ve idare için ordu, sivil idare, emniyet ve hükümet yetkilileri arasında sıkı bir işbirliğinin tesis edilmesine ihtiyaç vardır. Ordu birlikleri ile mahalli kuvvetler, emniyet kuvvetleri, asker ve polis işbirliği önemlidir. Bu kapsamda idare ve mahalli harekât sorumluluğu, askerî veya sivil tek bir yetkili makama verilecek şekilde düzenlenmeli, harekât bölgesi, askerî kuvvetler, sivil kuvvetler ve halk, harekât maksadını sağlayacak şekilde teşkilatlandırılmalıdır.¹⁸⁷

Teşkilat içerisinde kullanılan kuvvetler askerî birlikler ile sivil kuvvetler ve mahalli şahıslar olarak sınıflandırılabilir. Aktif harp zamanı, istihbarat veya dinlendirme maksatlı geriye alınmış muharip birlikler ile muharebede görevlendirilmek üzere eğitim almış taze birliklere, olağanüstü durumlar dışında, gayrinizami kuvvetlere karşı harekât görevi verilmemelidir.¹⁸⁸

¹⁸⁶ "Mao kütüphaneci, Ho Chi Minh sosyalist tarihçi, Giap tarih hocası, Castro avukat, Magsaysay otomobil tamircisi" bkz. Cihat Akyol, 1970, s. 44-45, Mesut Uyar, a.g.t., s. 33.

¹⁸⁷ Cihat Akyol, 1971, s. 33-34, FM 31-15, s. 32.

¹⁸⁸ FM 31-15, s. 37-39.

Geçmişte gayrinizami kuvvetlere karşı, özellikle ayaklanmaların bastırılması söz konusu ise, görevin nizami birliklere verilmesi temayülü yaygındı. Ancak bu mücadelenin nizami birliklerle yapılamayacağı tecrübelerle sabit olunca akla gelen husus, silaha aynı silahla mukabele etmenin gerektiği hatırlanarak karşı harekâtın dost gayrinizami unsurlarla yapılabileceğidir. Günümüzde ise tercih edilen karşı harekât kuvvetleri ise özel kuvvetler, nizami birlikler ve dost gayrinizami unsurların müşterek kullanımıdır.¹⁸⁹

Askerî birliklere olan ihtiyacı en aza indirmek için, sivil polis, milis birlikleri ve dost mahalli fertlerden azami seviyede faydalanılır. Askerî, sivil veya gerilla tecrübesi ve eğitimi görmüş erkek ve kadın mahalli şahıslar, yardımcı polis ve köy savunma birlikleri olarak teşkilatlandırılıp kullanılabilir. Bunların dışında kalanlar ise işçi, haber elemanı, propaganda ajanı, muhafız, kılavuz, tercüman olarak istihdam edilir. Yerleşim yerlerinin ikmal maddesi temini için taarruzlara karşı savunulması için mahalli sivil savunma birlikleri teşkil ve teçhiz edilir. Bu birlikler mahalli yerel halktan kurulur ve teşkilat köy, ilçe ve vilayet esasına dayanır. Bu kapsamda köyler gibi uzak bölgelerde asayişin temini için jandarma ve diğer milis birlikler faydalıdır. Dost gayrinizami unsurlar genellikle karşı harekâta yardıma arzuludurlar. Bu unsurlar taciz ve keşif görevlerinde kullanılabileceği gibi mensuplarına, kılavuzluk tercümanlık, istihbarat görevleri verilebilir.¹⁹⁰

2.2.6. İstihbarat-Haber Alma

Gayrinizami kuvvetlere karşı harekâtın başarıyla sonuçlanması için doğru, detaylı ve zamanında değerlendirilen istihbarat temini şarttır. Düşman durumu, kıtaların taktik yayılması ve harekât alanında hem dost hem de hasım sivillerin bulunması normal istihbarat toplama yöntemlerinde değişiklik yapılmasını gerektirir. Bu kapsamda yerel polis, emniyet, askerî ve idari teşkiller harekât bölgesinin mahalli adet ve kültürü hakkında bilgilere sahip en iyi personel kaynaklarıdır. Münferit sivil irtibat personeline, muhbirlere, tercümanlara, dost gayrinizami unsurlara, kılavuzlara ve gizli ajanlara ihtiyaç duyulur. İstihbarat temini için bu personele nakdi ve ayni yardımlarda bulunulur. Ancak bu şahısların sadakat ve güven dereceleri iyi tespit edilmeli ve maksattan ayrılmaları olasılığına karşı zaman zaman kontroller yapılmalıdır. Gayrinizami kuvvet mensupları, özellikle liderleri hakkında detaylı bilgi

¹⁸⁹ Cihat Akyol, 1971, s. 28.

¹⁹⁰ FM 31-15, s. 34-35.

dosyaları tutulmalı, tanınan üyelerin aile, akraba ve dostlarının isim ve adreslerinin öğrenilmesine çalışılmalıdır. Harekât bölgesinde icra edilen arama ve müsadere gibi faaliyetlerle eş zamanlı olarak gerektiğinde sansür uygulanır. Bu kapsamda istihbarat açık ve gizli olmak üzere iki şekilde temin edilir.¹⁹¹

2.3. SONUÇ

Bir tasnif şekline göre Genel harp, Mevzi harp ve Soğuk harp dışında kalan harp şekline Özel harp adı verilmektedir. Özel harp ise gayrinizami harp, psikolojik harp ve gayrinizami kuvvetlere karşı harekât bölümlerinden ibarettir.

Askerî stratejinin bir parçası olarak ele alınan bir gayrinizami harp unsuru, çeşitli kaynaklardan istihdam edilerek oluşturulan gerilla kuvvetleri, yer altı teşkilatı ve yardımcı kuvvetlerden mürekkeptir. Bu şekilde teşkilatlanmış bir unsurun harekât tipleri ise gerilla harekâtı, yıkıcı faaliyetler ve kurtarma-kaçırma harekâtı şeklindedir. Kendine has kuruluşu, taktik ve teknikleri olan gayrinizami kuvvetlerin iç-dış destek yöntemleri kullanılan lojistik ve sıhhi işleri, emniyetli geri bölgeleri olmadığı için yumuşak karnı olmasına rağmen, nizami kuvvetlere nazaran daha az maliyetli ve kolaydır.

Gayrinizami kuvvetlere karşı harekâtın askerî harekât bölümü polis harekâtı ve muharebe harekâtı olmak üzere iki şekildedir. Polis harekâtının amacı gayrinizami unsurların mahalli halk tarafından desteklenmesine engel olmak ve düşmanın yıkıcı faaliyetlerini önlemektir. Bu nedenle hedefinde gizli mukavemet yapan yer altı ve kurtarma kaçırma kuvvetleri ile yardımcı kuvvetler vardır.

Esas itibarıyla gayrinizami kuvvetlerin açık mukavemet ve vurucu gücünü oluşturan gerilla unsurlarına karşı uygulanan Muharebe harekâtı ise Tepki, Taciz, Esirgeme ve İmha harekâtı şekillerinden biriyle veya bunların karışımıyla icra edilir. Bunun dışında muharebe harekâtı yerleşim bölgelerinde yer altı kuvvetleri tarafından geniş çapta oluşturulan ayaklanmaların bastırılmasında da kullanılır. Bu maksatla da Meskûn Mahallerde Harekât icrasına başvurulur.

Giriş bölümünde de ifade ettiğimiz gibi gayrinizami harbe Türkiye genelindeki yabancılık ve bu alandaki Türkçe literatür eksikliği nedeniyle, bu bölümde

¹⁹¹ FM 31-16, s. 92-98, FM 31-15, s. 36-39, FM 90-8, Ek H 1,6.

Çalışmamızın bilgi setini oluşturabilmek adına, en temel kavramlar da dahil olmak üzere, gayrinizami harbin esaslarını açıklamak gereğini hissettik. Bu yüzden bölümün tanımlayıcı (descriptive) ve didaktik yönü ağır bastı.

Müteakip bölümlerde, Balkan Harbi öncesinde ve esnasında vuku bulan gayrinizami faaliyetler, bu bölümde esaslarını ortaya koymaya çalıştığımız modern gayrinizami harp teorisinin kavramları ışığında tartışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BALKAN HARBİ ÖNCESİNDE GAYRİNİZAMİ HARP

Balkan Harbi'nde yaşanan gayrinizami hareketleri ortaya koyabilmek için harp öncesinde gelişen gayrinizami girişimleri incelemenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Dolayısıyla bu bölümde ilk olarak Makedonya Sorunu bağlamında bu topraklarda tarafların kurduğu gayrinizami örgütler -özellikle VMRO- ve bunların eylemleri ele alınmıştır. Daha sonra bölümün diğer başlığında, Balkan Harbi'ne giden süreçte, Osmanlı devletinin ve onun ordusunun gayrinizami harp doktrininin Osmanlı subayları nezdinde nasıl şekillendiği ve harp öncesinde geldiği son nokta sorgulanmaya çalışılmıştır.

3.1. BALKAN HARBİ'NİN GİZLİ AKTÖRLERİ: MAKEDONYA SORUNU BAĞLAMINDA KURULAN GAYRİNİZAMİ ÖRGÜTLER

Makedonya Sorunu Avrupalı devletlere göre Şark Meselesi'nin bir parçasıdır.¹⁹² İlk olarak 1815 Viyana Kongresinde gündeme gelen Şark Meselesi veya Eastern Question, 19. yüzyılın son on yılında, zayıflayan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarındaki nüfuzunu kaybetmesiyle meydana gelebilecek muhtemel bir güç boşluğunu tanımlamak/doldurmak için, batılılar tarafından sıkça kullanılan popüler bir terimdir.¹⁹³ Bunlardan en ünlüsü 1876 yılında William Gladstone'un, Osmanlı hükümetini ve Türkleri acımasızca eleştirdiği kitapçığının "The Bulgarian Horrors and the Question of the East" şeklindeki başlığıdır.¹⁹⁴

Şark Meselesi'ne başından beri müdahil olan İngiltere, Rusya ve Avusturya-Macaristan'a sonradan Almanya, İtalya ve Fransa da katıldı. 19. yüzyılın ilk yarısında meselenin çözümünde genel eğilim, Osmanlı devletinin toprak bütünlüğünü sağlama yönündeyken, mezkûr yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu bütünlüğün parçalanması şekline dönüşmüştür.¹⁹⁵ Bu bağlamda Kırım Harbi'nde Osmanlı devletinin eski müttefikleri olan Fransa 1881'de Tunus'a, İngiltere ise 1878'de Kıbrıs'a ve 1882'de Mısır'a el atmıştır.¹⁹⁶

¹⁹² Meltem B. Saatçi, XIX'ncü Yüzyıl Sonunda Makedonya Sorunu ve Makedonya'da Kurulan Örgütler, **Türkler**, Cilt:13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 188-207.

¹⁹³ Edward J. Erickson, **Defeat in Detail**, Greenwood Publishing Group, USA, 2003, s. 37.

¹⁹⁴ William E. Gladstone, **Bulgarian Horrors and The Question of The East**, London, 1876.

¹⁹⁵ Zikredilen devletlerin Şark Meselesine yönelik politikaları için bkz. Ahmed Saib, **Tarih-i Meşrutiyet ve Şark Mesele-i Hazırası**, Gayret Kütüphanesi, İstanbul, 1328.

¹⁹⁶ Edward Erickson, **Defeat in Detail**, s. 38.

Bu mücadele 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında, Makedonya coğrafyasında da kendisini hissettirmiş ve ortaya Makedonya Sorunu çıkmıştır. Meselenin ortaya çıkmasında bölgenin etnografik yapısının da etkisi olmuştur. Bu konuda millet sistemini geçerli sayan Osmanlı devleti, din unsurunu ölçü alırken, Balkan milliyetçileri ise dil unsurunu ön plana çıkarmıştır. Bu doğrultuda taraflar, iddialarını desteklemek için birbiriyle tutarsız çeşitli nüfus istatistikleri ortaya koydular.¹⁹⁷ Ayrıca Sırlar, Bulgarlar ve Yunanlar medeniyet tarihine sahip çıkarak hak iddiasında bulundular. İç etken olarak meselenin çıkış sebebi de buna bağlanmaktadır.¹⁹⁸ Dış etken olarak ise, Makedonya Sorunu Fransız İhtilâli ile yayılan milliyetçilik akımları, kurulan Alman ve İtalyan Birliklerinin Balkan milliyetçileri tarafından rol model alınması, Osmanlı devletinin merkezileşme çabası ve buna bağlı olarak gelişen mücadeledir. Bu mücadeledeki en aktif unsurlar ise Slavlar ve Slavlaşmış Bulgarlardır.¹⁹⁹

Makedonya Sorunu'nu, Rum Patrikhanesi'nden ayrı, bağımsız bir Bulgar Eksarhlığı'nın kurulması ve bir süre sonra Bulgar ayaklanmaları ile Panslavist faaliyetler neticesinde patlak veren ve 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1877-1878) sonuçları ile başlatmak pek yanlış olmayacaktır.²⁰⁰ Çünkü bu savaşın ardından 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan'a terk edilen Makedonya toprakları²⁰¹, İngiltere'nin müdahalesi ve 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşmasıyla tekrar Osmanlı Devleti'ne iade edilmiştir.²⁰² Kısa süreliğine de olsa Makedonya topraklarında sağladığı bu egemenlik, Bulgarların unutamadığı ve bunu tarihi bir hak olarak saydığı bir durum yaratmıştır. Dahası kendinden çalındığını iddia ettiği Doğu Rumeli ve Makedonya bölgelerini geri almak, Bulgar

¹⁹⁷ Tarafların iddiaları için bkz. Meltem B. Saatçi, Makedonya Sorunu, **Balkanlar El Kitabı**, I. Cilt, (der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ), Karam Yayıncılık, Çorum, 2006, s. 553-567. Ayrıca Hüseyin Hilmi Paşanın Rumeli Müfettişliği döneminde 1904'te yaptığı nüfus istatistiği için bkz. Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılâbı Tarihi**, Cilt I Kısım I, 2. Baskı, TTK, Ankara, 1963, s. 165-166, Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913, Harbin Sebepleri, Askerî Hazırlıklar ve Osmanlı Devletinin Harbe Girişi**, I. Cilt, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993, s. 164.

¹⁹⁸ Osman Nuri, **Abdulhamid-i Sani ve Devri Saltanatı**, Cilt:3, Kütüphane-i İslam ve Askerî, İstanbul, 1327, s. 979-980, Tunalı Hilmi, **Makedonya'nın Mazisi, Hali, İstikbali**, Kahire, 1908, s. Mazi.

¹⁹⁹ Zekeriya Türkmen, "Makedonya Meselesi ve Osmanlı Ordusunun Makedonya Bölgesinde Eşkıya ile Mücadelesi", **Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri**, 22-24 Ekim 2003, İstanbul, Cilt: I, Gnkur. Basımevi, Ankara 2005, s. 289.

²⁰⁰ Kemal Beydilli, "II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Meselesi'ne Dair", **Osmanlı Araştırmaları**, Cilt: 9, İstanbul 1989, s. 78.

²⁰¹ Esat Fuat Tugay, "1877-1878 Türk-Rus Savaşından Sonra Balkanlar'da Durum", **Belleten**, C. XXXVI/141, s. 15-16.

²⁰² Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: VIII, TTK, Ankara, 1983, s. 276-289.

siyasetinin lokomotifi haline gelmiştir.²⁰³ Bu siyasetten etkilenen Bulgar subayları²⁰⁴ ve aydınları, büyük Bulgaristan'ı kurmak için bölgede propaganda faaliyetlerine giriştiler.²⁰⁵ Hatta Bulgar Kralı Ferdinand, komite teşkilatları kurmak üzere bölgeye subaylar gönderiyordu.²⁰⁶ Eş zamanlı olarak, Slavlaştırma politikasına hizmet için, okullarda öğretmenler, kiliselerde papazlar, taşrada silahlı çeteler ilk başta gizli olarak faaliyetlerini arttırdılar, daha sonra bu faaliyetler açıktan açığa yapılmaya başlandı.²⁰⁷

Bulgarların bu eylemlerine tepki olarak ve bölge üzerindeki kendi emellerini gerçekleştirmek üzere diğer Balkan milliyetçileri de, ya yeni örgütler kurdu ya da eskiden var olan örgütlerinin silahlı çetelerini aktif hale getirdiler. Böylece şimdiye kadar politik bir zeminde devam eden mücadelenin silahlı aksiyon safhası, 1878 Berlin Antlaşması ile başlamıştır.²⁰⁸ Ayrıca Rusya ve Avusturya-Macaristan Mayıs 1897'de Balkanlar ve Boğazlar konusunda anlaşmışlardı. Antlaşmanın 'c' fıkrasında; "... geri kalan yerler küçük Balkan devletleri arasında adilane surette, bunlar arasında bugün mevcut olan kuvvet denkliliği korunmak şartıyla paylaşılacaktır..." denmekteydi. Kongrenin kapsadığı bu hüküm Makedonya'da Bulgar, Sırp, Rum çete boğuşmasının esas etkenlerinden bir diğeridir.²⁰⁹

Tarık Z. Tunaya'nın 'Ayrılıkçı Örgütler'²¹⁰ olarak tanımladığı bu örgütlerden etkili olanları, Viteşna Makedonska i Odrinska Revolütsionna Organizatsiya (VMRO),²¹¹ Yüksek Makedon Komitesi (YMK), Etniki Etery ve Saint Sava'dır.²¹²

²⁰³ Özgür Çınarlı, "Balkanların Jeo-Politik Yapılanması Işığında Makedonya sorunu", **SAD Stratejik Araştırmalar Dosyası**, Sayı:10, Ankara, 2002, s. 21.

²⁰⁴ Bulgar subaylarının gizli teşkilatlanması ve faaliyetleri için bkz. Svetlozar Eldrov, **Taynite Ofiçerski Bratstva vo Bulgarskata Armiya i Osvoboditelnite Borbi na Makedoniya i Odrinsko 1897-1912**, Sofya, 1993. (Türkçeye şu şekilde çevrilebilir: "1897-1912 Bulgar Ordusundaki Gizli Subay Grupları ve Bunların Makedonya için Bağımsızlık Mücadelesi), Zekeriya Türkmen, **a.g.m.**, s. 294.

²⁰⁵ Selanikli Şemseddin, **Makedonya, Tarihçe-i Devr-i İnkılâp**, Artin Asaduryan Matbaası, İstanbul, 1324, s. 19.

²⁰⁶ Hüseyin Kazım Kadri, **II. Meşrutiyetin Perde Arkası ve Makedonya, Arnavutluk, Ermenistan ve Suriye'nin Elden Çıkması, Türkiye'nin Çöküşü**, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1992, s. 70-71.

²⁰⁷ Selanikli Şemseddin, s. 19.

²⁰⁸ Şevket S. Aydemir, **Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1970, s. 426.

²⁰⁹ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, I. Cilt, s. 36.

²¹⁰ Tarık Z. Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi**, Cilt: I, 2. Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 501-612.

²¹¹ İngilizce kaynaklarda Inner Macedonian Revolutionary Organization (IMRO) şeklinde geçmektedir. Türkçe kaynaklarda ise Makedonya Dahili İhtilal Komitesi (MDİK), Makedonya İç Devrim Komitesi (MİDK) veya Makedonya İç Devrim Örgütü (MİDO) şeklinde de karşılaşılmaktadır.

Bunlardan “Makedonya Makedonyalılarıdır” görüşünü benimseyen VMRO 1893 yılında Selanik’te kuruldu. Kısmen VMRO’ya karşılık olarak, Bulgarlar 1895 yılında YMK’ni, diğer adıyla Dış Örgüt’ü kurdu. Bu durumda dahi VMRO’nun eğilimi açıkça Sofya yönündeydi. Yunanlılar 1894’te Etniki Eteryas, Sırp’lar ise daha 1866 yılında Saint Sava örgütünü kurdular. Bütün bu örgüt ya da komitelerin eğitim, propaganda ve silahlı çeteler vasıtasıyla eylem amaçları vardı.²¹³

Yeri gelmişken, genellikle eş anlamlı olarak kullanılan komite ve çete sözcüklerini açıklamakta fayda var. İkisi de eylemci olmakla beraber, komite ya da komita, planlayıcı, beyin görevine sahip, yüksek seviyede karar organıdır. Çete ise, uygulayıcı özelliği ağır basan, her an harekete hazır tedhişçi, militan bir vurucu güçtür. Genellikle 10-15 kişiyi geçmeyen hafif ve seyyar teşkilatıyla suikast, bombalama ve sabotaj gibi eylemlerde görevlendirilir.²¹⁴ Bu durumda komitanın karşılığı gayrinizami kuvvet iken, çetenin karşılığı gerilla kuvvetleri olarak gösterilebilir.

Özet olarak Makedonya’daki bu unsurların eylemlerinin iki hedefi vardı. Birincisi Makedonya’da veya onun belirli bir bölgesinde nüfus nispetinde çoğunlukta olduklarını ispatlamak, ikincisi de bu bölgenin mensubu olduğu Balkan devletine ilhakını sağlamaktı. Bu nedenle kurulan örgütlerin ilk safhadaki düşmanlığı Osmanlı devletinden ziyade diğer unsurlara karşıydı ve mücadele kendi aralarında idi. Başvurdukları vasıtalar ise çeteler, papazlar ve öğretmenlerdi. Çetelere verilen görev, diğer unsurlara ait köylerde azami sayıda adam öldürmek ve yakıp yıkmakla onları zayıflatıp kendi unsurunun nispi kuvvetini arttırmaktı. Papaz ve kiliselerin rolü ise, dini yoldan yerel halkı etkileyerek onları kendi mensup olduğu unsura katılmaya sevk etmektir. Öğretmenler de, kendi dillerini yaymaya çalışarak amaçlarına hizmet etmekteydiler.²¹⁵ Ayrıca okul ve kiliseler çeteler için silah ve mühimmat deposu vazifesi de görüyordu.²¹⁶

Kurulan bu örgütler içerisinde, teşkilatlanması ve icraatlarıyla dikkat çeken en ünlü örgüt VMRO’dur. Hatta kimi çalışmalarda ilk modern gerilla teşkilatı olarak

²¹² Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı’nın Provası*, Çev. M. Tanju Akad, Homer Kitapevi, İstanbul, 2003, s. 6, Meltem B. Saatçi, *a.g.m.*, s. 193.

²¹³ Richard Hall, *a.g.e.*, s. 6.

²¹⁴ Tarık Z. Tunaya, *a.g.e.*, s. 509.

²¹⁵ Yusuf H. Bayur, Cilt I Kısım I, s. 165-166, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 37.

²¹⁶ Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, TTK, Ankara, 1988, s. 23.

gösterilmektedir.²¹⁷ Bu iddia, örgüt nizamnamelerinde bulunan bilgiler ışığında, tarafımızca da doğrulanmaktadır.²¹⁸ Bu anlamda nizamnamenin ilk üç maddesi önemlidir. Birinci maddesinde Makedonya ve Edirne'ye bir muhtariyet idaresi esası benimsenen nizamnamenin ikinci maddesinde, ilk maddenin gereği için yerli halkı Türk idaresine karşı ayaklandırmak ve firarileri kontrol altına almak amacı güdülmüştür. Bu maksada ulaşmak için de, üçüncü maddede, "...Ahaliden ne kadar ziyade müsellaḥ efrad çıkarsa o kadar daha iyi olacaktır" düşüncesi ifade edilmiştir.²¹⁹ Ayrıca, modern gayrinizami harp konseptinde olduğu gibi, komite harekât alanını sorumluluk alanlarına bölerek, Makedonya'yı sekiz ihtilal sancağına ayırmıştır. (Selanik, Manastır, Üsküp, Serez, Drama, Usturumca, Melnik, Edirne).²²⁰ Buna ilave olarak sancakların köy, kaza, liva teşkilatı ve bunların çalışma usulleriyle kime karşı sorumlu oldukları da belirtilmişti.²²¹ Hücre esasına göre çalışan bu örgütte hücreler 10'ar kişiden oluşturulmuştu.²²² Gizlilik kuralından dolayı hücrelerin birbirlerini tanımaması genel kuraldı. Örgütün devamı için gizlilik şart koşulmuştu. Her komitenin iç ve dış tehditlere karşı kendini korumak için gizli polis teşkilatı vardı.²²³ Örgütün maddi kaynaklarının gönüllü bağışları, üye aidatları ve merkezin uygun göreceği yollardan sağlanması ön görülmüştü.²²⁴ Merkezin uygun göreceği yollardan kast edilen, halktan toplanacak vergilere karşı çıkanlardan veya para vermeyenlerden, silah zoruyla para tahsilinden başka bir şey değildi. Komite ayrıca yurtdışından getirtilecek silahların yandaş ahaliye dağıtılmasıyla ilgili esasları da belirlemişti.²²⁵ Modern bir gayrinizami teşkilatının özelliklerine benzer daha birçok esası, örgütün nizamnamelerinde bulmak mümkündür. Büyük devletlerin kendi menfaatleri icap ettiği zaman askerî müdahalede bulunacağının farkında olan

²¹⁷ Mesut Uyar and Edward J. Erickson, *A Military History of The Ottomans, From Osman to Atatürk*, Praeger Security International, ABC-CLIO, California, 2009, s. 214.

²¹⁸ 1896 tarihli nizamnamenin orijinal Bulgarca metni için bkz. Bulgar Bilimler Akademisi, *Macedonia*, Tarih Enstitüsü Yayını, Sofya, 1978, s. 419-422, Aynı metnin Türkçesi için bkz. Tarık Z. Tunaya, *a.g.e.*, s. 527-529. BOA' da bulunan 1902 tarihli nizamnamenin transkripsiyonu için bkz. Tarık Z. Tunaya, *a.g.e.*, 529-532. Son olarak Askerî Müzede ulaştığımız 5 başlangıç, devamında 12, toplam 17 maddeden oluşan örgüt nizamnamesinin 1904 Osmanlıca basımı için bkz. Brut, *Dahili İhtilal Komitesinin Kavaid-i Esasiyesi*, Ayasofya Matbaası, Sofya, 1904.

²¹⁹ Brut, *a.g.e.*, s. 3-8.

²²⁰ Duncan McVicar Perry, *The Macedonian Cause: A Critical History Of Macedonian Revolutionary Organization 1893-1903*, Duke University Press, London, 1988, s. 66-67, TUNAYA, *a.g.e.*, 511, Meltem B. Saatçi, *a.g.m.*, s. 197.

²²¹ Tarık Z. Tunaya, *a.g.e.*, s. 527-532, Brut, *a.g.e.*, s. 17.

²²² Tarık Z. Tunaya, *a.g.e.*, s. 531.

²²³ *Macedonia Documents and Material*, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, 1978, s. 420.

²²⁴ Tarık Z. Tunaya, *a.g.e.*, s. 528.

²²⁵ Selanikli Şemseddin, *a.g.e.*, s. 19-24.

örgüt²²⁶, nizamnamenin onuncu maddesinde aldığı nihai kararı şu şekilde ifade etmiştir:

“Dahili Komite Makedonya ve Edirne vilayetlerinde İdare-i Osmaniye’ye hatime çekerek muhtariyet-i idare temin edecek olan Avrupa müdahale-i askerîyesini istihsal ve davet için muharebeye lüzum görmüştür, Komite bizzat köylerin kendi kendilerine idare edilmeleri, her yerde hristiyanîyenin hakim kılınması, bunun için kuvve-i müsellaha bulundurulması, eşkıya çetelerinin ve tazyikte bulunan Türklerin tenkili ve buna mümessil hususatta tertibat-ı mukteziye-i dahiliye icrasından geri durmaz.”²²⁷

Anlaşılan o ki, Osmanlı idaresine son verecek büyük devletlerin müdahalesi sağlanana kadar, komite yandaş nüfus nispetini artırmak ve diğer rakipleriyle mücadeleye devam etmek için silahlı eylemlere hız verme kararı almıştır. Hal böyle olunca VMRO ve bölgedeki diğer komite ve çetelerin eylemleri Hürriyetin İlanı olan 1908’e kadar artarak devam etmiştir. 1908 sonrası kısa bir eylemsizlik ve legal yapılanma dönemini müteakip, yeni yönetimden umduğunu bulamayan ya da bulmak istemeyen bu komite ve çeteler, Balkan Harbi’ne kadar şiddetli eylemlerine hız vermiştir. ‘Peki, harp başlayınca bu örgütlere ne oldu?’ sorusunun cevabı, Troçki’nin mülakat yaptığı, ihtilalci akımlardan birinin lideri olan Hristo Matov’un cümlelerinde saklıdır: “Savaş Makedonyalı ihtilalcıyı kendi içine alıp yuttu. Anarşist Gerjikov’u telgraf tellerini kesmeye gönderdi, ihtiyar komplocu Georgi Petrov’a Makedon Lejyonu’nun lojistik hizmetlerini yürütme görevini yükledi.”²²⁸

3.2. OSMANLI GAYRİNİZAMİ KUVVETLERE KARŞI HAREKÂT DOKTRİNİ

Yabancı askerî danışman, ıslah heyetleri veya askerî yardım misyonlarının son dönem Osmanlı harp doktrini üzerine büyük ölçüde etkisi olmuştur. Güçlü olduğu dönemlerde dahi fert bazında yabancı askerî danışman veya mühendis istihdamında bulunan Osmanlı devleti, zayıfladığı son dönemlerde, takip ettiği dış politikayı da dikkate alarak, yabancı askerî uzman ve danışmanları, o tarihte paradigma ordusu hangisiyse onun mensuplarından seçmiştir. Bu kapsamda tercihini, kara ordusunda 18. yüzyılda Fransız, 19. yüzyılda Prusyalı, donanmada ise

²²⁶ Brut, **a.g.e.**, s. 31.

²²⁷ Brut, **a.g.e.**, s. 28.

²²⁸ Lev Troçki, **Balkan Savaşları**, Çev. Tansel Güney, TİŞ Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 331-342.

19. yüzyıl boyunca İngiliz danışmanları yönünde yapmıştır. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında ise, Alman askerî yardım misyonunun Osmanlı ordusu üzerindeki etkisi o kadar artmıştır ki, Carl Mühlmann'ın verdiği rakamlara göre, Birinci Dünya Savaşı sonrası Ekim 1918'de memleketlerine dönen Alman personelin toplam sayısı 10.000'i bulmuştu.²²⁹

Balkan Harbi öncesinde, Alman Islah Heyeti'nden²³⁰, en önemli modern Alman operatif ve taktik doktrinel yayınlarını temin eden Osmanlı subayları, bunları tercüme ederek okul ve birliklere yayınladılar. Bu kapsamda, Balkan Harbi esnasında Osmanlı askerîyesinin kullandığı Alman talimnameleri şunlardı: Piyade Talimnamesi (Exerzier-Reglement für die Infanterie), Sahra Topçu Talimnamesi (Exerzier-Reglement für die Artillerie), Seferiye Nizamnamesi (Felddienst Ordnung), Menzil Hidematı Talimnamesi ve Tahrip Talimnamesi. Bunların dışında bazı subaylar da münferit tercümeler yapmıştı. Örneğin Mustafa Kemal (Atatürk), Karl Litzmann'ın yazdıklarını, 1909'da 'Takımın Muharebe Talimi' ve 1912'de 'Bölüğün Muharebe Talimi' başlıklarında tercüme etmiştir. Taktik seviyede birliklere agresif bir ruh aşılayan bu yayınlar, ateş üstünlüğünü elde tutmayı ve taarruzu esas alıyordu. İçerdiği talimatlar, düşmanı imha etmek için kuşatma ve çevirme harekâtını en iyi yöntem olarak tavsiye ediyordu. Sonuç olarak, Osmanlı ordusunun Balkan Harbi'ndeki harekâtı, başarısız olmasına rağmen, Alman harekât felsefesinin ordu üzerindeki etkilerini yansıtmıştır.²³¹ Örneğin aynı tarihlerde (22-24 Ekim 1912) gerçekleşen Kırkkilise ve Kumanova muharebeleri Osmanlı elitlerinin stratejik düşüncesindeki Alman etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Her iki muharebede Osmanlı kurmayları, inisiyatifi elde tutmayı amaçlamıştı. Düşmanı kesin sonuçlu bir zaferle imha edebilmek için, planlamada kuşatma harekâtı öngörülüyordu. Ancak uygulamada koordinasyon eksikliği, düşman kuvvetini olduğundan daha az hesaplama ve kuşatma için ihtiyaç duyulandan daha az birlik görevlendirilmesi nedeniyle Osmanlı birlikleri başarılı olamamıştı.²³² Ayrıca

²²⁹ Yabancı askerî danışman ve heyetlerin Osmanlı Ordusu'ndaki serüveni için bkz. Fatih Yeşil, "Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar", Gültekin Yıldız (ed.), **Dünya Savaş Tarihi Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, TİMAŞ, İstanbul, 2013, s. 79-98.

²³⁰ Alman Islah Heyeti hakkında detaylı bilgi için bkz. Jehuda L. Wallach, **Bir Askerî Yardımın Anatomisi 1835-1919**, Çev. Fahri Çeliker, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1985, Kazım Karabekir, **Türkiye ve Türk Ordusunda Almanlar**, Haz. O.Hülagü ve Ö.H. Özalp, Emre Yayınları, İstanbul, 2001.

²³¹ Edward J. Erickson, **Defeat in Detail**, s.58-59, 335.

²³² Bu muharebeler için bkz. Edward J. Erickson, **Defeat in Detail**, s.86-100, 171-181.

Donanma için İngiliz, Jandarma için ise Fransız talimname ve tüzükleri tercüme edilmişti.²³³

Bu talimnameler zamanın en mükemmel nizamnameleri idi. Ancak temel esaslarını kendi gelenek ve gelişen iktisadi ve mali imkânlarına göre sürekli mükemmelleştiren Almanların bu sevk ve idare esasları ile zengin teşkilatını aynen Osmanlı Ordusu'nda uygulamak hayaldi. Esaslarda ufak bazı değişiklikler yaparak teşkilat yönünden daha mütevazı ve memleketin maddi imkânlarıyla orantılı uygulamalar yapılmalıydı. Çünkü bu yayınlar memleketin içinde bulunduğu şartlara uymadığından ağır bir yük getirmiş ve uzun bir süre uygulanamamıştı. Keza 1900 yılından itibaren benimsenen "Seferiye Nizamnamesi" ordunun anlaşılabilir bir talimnamesi olarak kalmış, ordu birliklerince ortak bir talimname olmamış ve bu durum Birinci Dünya Savaşı'na kadar hemen hemen birçok komutan ve subaylar tarafından kavranılamamıştı. Uygulanması maddeten imkânsız olan bu üstün dereceli talimname ile de Balkan Savaşı'na girilmişti. Bu sebeple de bütün komutanlar ve karargâhları en değerli zamanlarını anlamadıkları esaslar ve bu esaslara dayanılarak verilen emirler karşısında açıklama, bir sorunun açıklanmasını isteme dilekleriyle oyalanarak yitirmişlerdi. Herkesin kendi mantığına ve bilgisine göre yorumladığı emirler karışıklıklara da sebep olmuştu.²³⁴ Zaten talimnameleri okuma konusunda çoğu ilgisiz ve isteksiz olan dönemin subaylarından²³⁵ istekli olanlar dahi bu yayınlarda anlatılanları kavrayamamış, eski metotlarla birliklerini sevk idareye devam etmişlerdir.²³⁶

Osmanlı askerîyesinin gayrinizami harp doktrini ise, 1878-1912 yılları arasında, topraklarında meydana gelen ayaklanmaları organize eden, milliyetçi gayrinizami kuvvetlere karşı verdiği mücadeleye paralel olarak gelişmiştir. Bu durum, büyük devletlerin müdahalesini engellemek isteyen Osmanlı devletini, ayaklanmaları süratle bastırabilmek için, alternatif çözümler üretmeye zorlamıştır. Özellikle Makedonya Sorunu bağlamında Avrupa topraklarında artan komita tehdidine karşı, Osmanlı 2. ve 3. Orduları, bu dönemde karşı-harekât üzerine

²³³ Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III'ncü Cilt 6'ncı Kısım (1908-1920)*, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1996, s. 167.

²³⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III'ncü Cilt 6'ncı Kısım*, s. 166-167.

²³⁵ Subayların talimnamelere olan ilgisizliği hakkında örnekler için bkz. Selanikli Bahri, *Balkan Harbinde Garp Ordusu*, Yeni Turan Matbaası, İstanbul, 1331, s. 8-10, Bekir Sıtkı, *Garp Ordusu Harekâtı Cavid Paşa Kolu ve Vardar Ordusu*, İstanbul, 1331, s. 5-6.

²³⁶ Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, s. 166-167, 242-243.

yoğunlaşmıştır.²³⁷ Balkan topraklarında kuvvetli nizami kuvvetlerle icra edilen bu harekâtlar, dönemin modern batı uygulamaları ile benzeşmektedir. Ancak komitaların güçlenip eylemlere başladığı 1890'larda Osmanlı devletinin resmi bir gayrinizami harp doktrini mevcut değildi. Esasen dönemin askerî felsefesi de Clausewitz ve Jomini'nin aktardığı Napolyon tarzı nizami harp üzerine yoğunlaşmıştı. Bu nedenle dönemin tabiriyle küçük savaş, tecrübeler yoluyla anlaşılması gereken bakir bir konu olarak kalmıştı.²³⁸

Ayrıca bazı çalışmalarda, Abdülhamid'in tahtını kaybetme korkusuyla, siyasi tarih ve Osmanlı askerî tarihi alanlarında olduğu gibi, gayrinizami harp üzerine de askerî okullarda ders verilmesini, herhangi bir askerî yayın yayınlanmasını yasakladığı ve hatta isyan, ayaklanma gibi konuların konuşulmaması ve halktan gizli tutulması için elinden geleni yaptığı belirtilmektedir.²³⁹ Abdülhamid'in bu yönde hareket etmiş olmasında, 19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı devletinin gayrinizami uygulamaları terk ederek nizami bir ordu kurma çabasının da etkisi olduğu söylenebilir. İlave olarak yüksek seviyedeki komutanlar bir strateji üretmek yerine bu görevin yükünü doğrudan astlarının sırtına yüklemişti.²⁴⁰

Ancak, Abdülhamid'in yasakları nedeniyle resmi ders programının parçası olmamasına rağmen, Afet İnan'ın aktardıklarından anladığımız kadarıyla, Mustafa Kemal Erkan-ı Harp öğrencisiyken, hocası Nuri Bey'in gayriresmi olarak onlara gerillacılık hakkında bir ders ve bir de ödev vermiş olması, konunun gizli olarak da olsa askerî okullarda tartışıldığını göstermektedir.²⁴¹ Bu yasaklama ve sansür nedeniyle olsa gerek, 1899'da '*Petite Guerre*' başlığıyla Fransızcaya tercüme edilmesine rağmen, Callwell'in yazdığı '*Small Wars*' yayını hiçbir zaman Osmanlıcaya çevrilmemiştir. Bununla birlikte gayrinizami harp üzerine formel bir

²³⁷ 1911 yılına kadar Edirne'de konuşlu olan 2. Ordu, 3. Ordu'nun bu tarihte Erzincan'a taşınmasıyla Selanik'te konuşlanmıştır. 3. Ordu ise 1911 yılına kadar Selanik'te konuşlu olup Makedonya topraklarından sorumluydu. 1911 yılında karargâhını Erzincan'a taşımıştır.

²³⁸ Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians: A Study in Counterinsurgency*, Palgrave Macmillan, New York, 2013, s. 45,46, Stanford J. Shaw, *The Ottoman Empire in World War I: Prelude to War*, TTK, XVI No:109, Ankara, 2006, s. 353.

²³⁹ Mesut Uyar and A. Kadir Varoğlu, "In Search of Modernity and Rationality, The Evolution of Turkish Military Curricula in a Historical Perspective", *Armed Forces&Society*, vol. 35, no. 1 (October 2009), p.189.

²⁴⁰ Mesut Uyar and Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 215, Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 46.

²⁴¹ Tahsin Ünal, "Atatürk ve Gerillacılık", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı:10, 1966, Ayrıca bkz. Afet İnan, "Gerilla Hakkında İki Hatıra", *Belleten*, Cilt:1, Sayı: 1, T.T.K., Ankara, Ocak 1937, s.10-14 ve *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, TİŞ, Ankara, 1968, Yavuz Abadan, *Mustafa Kemal ve Çetecilik*, Varlık, İstanbul, 1972, s. 24-27, Asım Gündüz, *Hatıralarım*, Kervan, İstanbul, 1973, s. 19-22, Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 46, Stanford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 354.

eğitim almayan ancak Avrupa dillerinden en az birini öğrenen Erkan-ı Harp mezunu Osmanlı subayları, bu yayının Fransızca ve İngilizce baskılarını şahsi olarak temin ederek çağın gelişmelerini ve bu alandaki muharebeleri takip etmiştir. Bunun diğer bir örneği Pertev Paşa ile von der Goltz arasında geçen ve Boer Savaşı'ndan alınan dersleri konu alan mektuplaşmadır.²⁴² Yine aynı savaşta, gerilla taarruzlarının yoğunlaştığı demiryolu gibi kritik yerler ile engebeli arazileri kontrol altına almak için İngilizlerin inşa ettikleri 'Blockhouse' uygulamasından esinlenen Osmanlı subayları, hemen hemen aynı adla (Blokhavz), Balkan çetelerine karşı benzer barakaları geniş ölçüde inşa edip kullanmıştır.²⁴³ Bunun fiili bir uygulamasını, Rahmi Apak'ın demiryolu korumasında görevlendirilen bölüğünün, hat boyunca 7-8 kilometrede bir inşa edilen koruganlar vasıtası ile bölgeyi kontrol etmesinde bulabiliriz.²⁴⁴

Osmanlı subaylarının diğer ülkelerdeki gelişmeleri takip etmesinin başka bir göstergesi de askerî kıyafetlerde kademeli olarak haki renge geçilmesidir. Dünya orduların da haki renk ilk kez İngilizler tarafından 1850'li yıllarda Hindistan'da kullanılmaya başlanmıştır. Britanya Ordusu'ndan Hary Lumsden İngiliz askerlerinin beyaz üniformaları ile kolay hedef olduklarını fark edince, üniformaların üzerine toz ve çamur sürdürerek ve biraz da çay ile boyatarak renklerini gölgeli kahverengine dönüştürmüş ve giysilerin rengini araziye uydurmaya çalışmıştır. Toprak rengine benzeyen bu üniformalara Hintçe toprak anlamına gelen 'Khaki' adı verilmiş ve Türkçe'ye de 'Haki' olarak geçmiştir.²⁴⁵ Bu tondaki rengin fabrikasyon uygulaması ise ilk defa Boer Harbi'nde yine İngilizler tarafından yapılmıştı. Zaten bu nedenle Boerliler, savaş esnasında bir dönem, İngilizleri 'Khakies' şeklinde tanımlamışlardı.²⁴⁶ İngilizlerin bu uygulamasından esinlendiğini değerlendirdiğimiz Osmanlı ordusu ise, bu rengi ilk defa 1880'lerden itibaren yalnızca Birinci İstihkâm Taburu erlerinin kıyafetlerinde kullanmıştı. 1900'lü yıllarda da, Makedonya çetelerine

²⁴² Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 46.

²⁴³ Mesut Uyar and Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 216. **Blockhouse**: Türkçe karşılığı Beton Korugan veya Beton Sığınak anlamına gelmektedir. Duvarlarında ateş etmek için mazgallar bulunan müstahkem küçük binalardır. Küçük bir kaleyi andıran standart bir blockhouse zemin dâhil üç kattan oluşmaktadır. En üst kat gözetleme, orta kat yaşam alanı, alt kat ise depo maksatlı kullanılır. Örnek blockhouse resimleri için bkz. Ek-B.

²⁴⁴ Rahmi Apak, *a.g.e.*, s. 16-17. Osmanlı'nın demiryollarını muhafaza doktrini için bkz. Ömer Fevzi, *Demiryolları ve Usul-ü Muhafazası*, Matbaa-i İkbal, İstanbul, 1325.

²⁴⁵ Lionel J. Trotter, *A Leader of Light Horse, Life of Hodson of Hodson's Horse*, W. Blackwood and Sons, Edinburgh and London, 1901, p. 68-69.

²⁴⁶ Deetlefs du Toit, "South Africa's Boer Fighters in The Anglo-Boer War, 1899-1902 Part II", War College, 16 July 2012. Bkz. <http://www.armchairgeneral.com/south-africas-boer-fighters-in-the-anglo-boer-war-1899-1902-part-ii.htm>. Ayrıca makalenin birinci bölümü için bkz. <http://www.armchairgeneral.com/south-africas-boer-fighters-in-the-anglo-boer-war-1899-1902-part-i.htm>. (Erişim Tarihi: 20.05.2014)

karşı kolay hedef olmamak adına, Avcı Taburları kıyafetleri haki renge dönüştürülmüştü. 1909 yılına gelindiğinde ise çıkarılan bir nizamname ile bütün Osmanlı Ordusu'nun kıyafetlerinde bu rengin kullanılması sağlanmıştı.²⁴⁷

Osmanlı yüksek seviyedeki komutanlarının da dönemin literatürü ve bu harekât türünün özelliklerine kısmen de olsa hâkim olduklarını hatıratlarda geçen 'Küçük Savaş' tabirlerinden anlıyoruz. Örneğin Abdullah Paşa hatıratında, Bulgar eşkiya çetelerinin yapacağı muhtemel saldırıları izah ederken küçük savaş tabirini kullanmıştır.²⁴⁸ Yine Mahmud Muhtar Paşa da, hatıratında, Osmanlı kumandanlarını eleştirirken, onların bilgi ve ustalığının çoğunlukla katılmış oldukları, çetelere karşı girişilen, küçük harplerde kazanabildikleri askerî tecrübelerden ibaret olduğunu ifade etmişti.²⁴⁹

Sonuçta, Balkan topraklarındaki ayrılıkçı ve milliyetçi gayrinizami örgütlere karşı harekât, tamamen, yönetici tabakanın işbirliğinden yoksun olarak bir başına kalan bölük ve tabur seviyesindeki subayların eline bırakılmıştı. Dahası, askerî görevlerine ilave olarak, eğitim, sağlık, yapılanma ve hatta ağaç dikme gibi sivil yönetimin görevlerini de yapmak zorunda kalmışlardı.²⁵⁰ Takip müfrezeleri, tahditler nedeniyle alenen yapılamayan gayrinizami harp eğitimleri için, alternatif askerî eğitim yerleri haline gelmişti. Subayların iskân iâşe ve barınma için kullandıkları yerler, onların korkmadan ve kaygısızca fikir ve tecrübe alışverişinde bulunduğu kulüplere dönüşmüştü.²⁵¹ Kısa sürede, yerel halkın desteğinin önemini ve bu desteğin sadece Müslümanlardan değil aynı zamanda farklı Hristiyan gruplardan da edinilmesi gerektiğini kavrayan Osmanlı zabıtları, Bulgarların baskın olduğu bölgelerde Yunanlılarla, Yunanlıların baskın olduğu bölgelerde ise Bulgarlarla işbirliğinden çekinmemiştir. Örneğin Osmanlı birlikleriyle temasa girmekten kaçınan Bulgar komitalarına karşı, gerektiğinde Yunan çete kıyafet ve teçhizatı kuşanarak mücadele edilmiştir.²⁵²

²⁴⁷ Elbise-i Askerîye Nizamnâmesi, *Düstur*, Tertip I, cilt II, s. 279-297.(18.06.1909)

²⁴⁸ *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı*, Çev. Hülya Toker vd., ALFA, İstanbul, 2012, s. 63.

²⁴⁹ Mahmud Muhtar, *Üçüncü Kolordunun ve İkinci Doğu Ordusunun Muharebeleri*, Haz. A. Basad Kocaoğlu, İlgi Kültür Sanat, İstanbul, 2012, s. 169.

²⁵⁰ Enver, *Enver Paşa'nın Anıları*, Haz.H. Erdoğan Cengiz, İletişim Yayınları, İstanbul,1991, s. 48-51, Kazım Karabekir, *Hayatım*, Haz. Faruk Özerengin, Emre Yayınları, İstanbul, 1995, s. 496,

²⁵¹ Halil Kut, *İttihat ve Terakki'den Cumhuriyete Bitmeyen Savaş*, Der.Taylan Sorgun, Kum Saati, İstanbul, 2007, s. 30, Karabekir, *Hayatım* s. 443, Duncan McVicar Perry, *a.g.e.*, s. 17-19, 129, 155-156, 182-184.

²⁵² A. Kadir Varoğlu and Mesut Uyar, *a.g.m.* s. 54, Halil Kut, *a.g.e.*, s. 35-41.

Taktik olarak, bir eşkıya çetesi ile karşılaşan Osmanlı zabıtları, evvela arazi durumunu inceleyip, kuvvetlerini çeteyi çembere alacak ve kaçış yollarını kapatacak şekilde yerleştirerek, en kısa yoldan etkili bir hücumla çetenin merkezine doğru taarruz edecek şekilde harekâtını planlayarak başarıya ulaşıyordu.²⁵³ Ancak ele geçirilen komita ve çete üyelerinin, Osmanlı devletinin içinde bulunduğu âciz durum, delil yetersizliği veya diğer devletlerin konsoloslar aracılığıyla yaptıkları baskı nedeniyle serbest bırakılması, onlar arasında ümitsizliğe sebep oluyordu. Bu nedenle bölgedeki, özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi, subaylar ceplerinden para harcayarak ya da gizlice depolardaki silahları dağıtarak çeteler teçhiz ediyor, bunlar da mahkemelerin serbest bıraktığı çetecileri ya da liderlerini öldürüyorlardı. Ohri gibi merkezlerde bizzat cemiyet yanlısı mülki amirlerin desteğinde kurularak silahlandırılan ve çoğu Osmanlı subayları tarafından yönetilen bu çetelerin faaliyetlerine hem idare hem de askerî makamlar göz yumuyordu.²⁵⁴ Buna ek olarak, Osmanlı yönetiminin yerel halktan istihdam ettiği paralı askerler, gönüllüler ve başıbozuklardan²⁵⁵ oluşan düzensiz kuvvetler çete ve komitalara karşı kullanılıyordu. Benzer bir uygulamaya 1903 İlinden İsyanı'nda da başvuruldu²⁵⁶. VMRO tarafından tahmini olarak 10.000 silahla silahlandırılan yaklaşık 25.000 kişiyle organize edilen²⁵⁷ bu ayaklanmayı bastırmak için ilk etapta Ömer Rüştü Paşa komutasında sevk edilen 12 piyade taburunun yetersiz kalması sebebiyle, Osmanlı yönetimi yerel Müslüman halkı silahlandırıp istihdam etmişti.²⁵⁸ Bu nedendir ki, büyük devletlerin aktif müdahalesine yol açan İlinden İsyanı sonrası dayatılan Mürtsteg Reform Programının son maddesi şöyleydi: "Süiistimâlât ve mezalimin kısm-ı a'zamı ilave redif sınıf-ı sanîler ile başıbozuklar tarafından ika' edilmekte olduğundan evvelkilerin terhis ve başıbozuk çetelerinin de teşkilinin katiyen men edilmesi elzemdir."²⁵⁹

²⁵³ Bu konuda çeşitli örnekler için bkz. ENVER, *a.g.e.*

²⁵⁴ M. Şükrü Hanioğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Zihniyet, Siyaset ve Tarih*, Bağlam, İstanbul, 2006, s. 263-264, Halil Kut, *a.g.e.*, s. 40-41.

²⁵⁵ İlk defa 1828-29 Osm.-Rus Savaşının arefesinde, paralı Arnavut askerleri, gönüllü ve diğer benzer düzensiz kuvvetleri nizami birliklerden ayırmak için, Osmanlı idaresinin Başbozuklar adı altında sınıflandırdığı bu grup, 1880'lere kadar seferi ordunun önemli bir parçası olarak kaldı. bkz. Gültekin Yıldız, *Neferin Adı Yok*, s. 212 vd., Mesut Uyar and Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 136.

²⁵⁶ 2 Ağustos 1903 tarihinde başlayan ve VMRO tarafından organize edilen İlinden Ayaklanması, Slavlar için kutsal sayılan İlinden gününde (İlyas Peygamber Yortusu) başladığı için bu ismi almıştır.

²⁵⁷ Nadine Lange-Akhund, *The Macedonian Question, 1893-1908: From Western Source*, Columbia University Press, New York, 1998, s.124-125.

²⁵⁸ Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 47.

²⁵⁹ Bu uygulamayı Almanya dahi tenkit etmiştir. Mürtsteg Reform Programının bütün maddeleri için bkz. Ahmed Selahaddin, *Makedonya Meselesi ve Balkan Harbi Ahiri*, Kanaat Matbaası, İstanbul, 1331, s. 36, Ali Dikici, "Osmanlı Makedonya'sında Kurulan İlk Uluslararası Polis Barış Koruma Misyonu: Mürtsteg Reform Programı", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 24, Kış 2010, s.75-108, Nadine Lange-Akhund, *a.g.e.*, s. 141-146, Yusuf H. Bayur, Cilt I Kısım I, s. 173-174.

Balkan komita ve çetelerine karşı yapılan mücadelenin Osmanlı askerîyesi ve genç subayları üzerinde, sonraki harplere de yansıyan, birçok politik ve askerî etkisi olmuştur.²⁶⁰ Bunlardan birisi, tenkil ve tedip harekâtları esnasında, bu komitalarla büyük bir etkileşim içine giren takip müfrezelerinde görevli genç subaylarda, komitacılığa meyyal bir psikolojinin doğmasıdır.²⁶¹ Bu sebeple, kökenleri 1880'li yıllara dayanan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne²⁶² (İTC) üye olan bu subaylar, cemiyetin entelektüel sivil üyelerinin aksine, meşrutiyetin yeniden tesisi için silahlı şiddet hareketlerinden başka bir yolu faydalı görmüyorlardı.²⁶³ Nihayetinde subaylar, sivil üyeleri de ikna ederek cemiyetin bu yönde adım atmasını sağladılar. Hatta 1895'ten beri çete ve şiddet hareketlerine karşı çıkan Ahmed Rıza dahi ikna olmuş, çeteler kurulmasını telkin eden bir mektup yazmıştır.²⁶⁴ Bundan sonrası için yapılması gereken sadece, bölgede zaten daha önceden mevcut olan, subayların ve yerel Müslüman halkın kendi imkânlarıyla kurduğu çeteleri İTC çatısı altında toplamaktır.²⁶⁵ İTC'nin bu dönüşümü üzerinde, bölgedeki komitaların, özellikle VMRO'nun, derin etkileri olmuş, cemiyet üyeleri arasında bunların teşkilat yapısı övülerek örnek alınması üzerinde durulmuştur.²⁶⁶ Ermeni Taşnak-Sütyun Cemiyeti'nden esinlenerek de Fedai grubu oluşturulmuştur.²⁶⁷ 1907 yılına gelindiğinde ise İTC, ortak hedef Abdülhamid yönetimine karşı, bu komitaların çoğunu müzakereler yoluyla ikna ederek kendi yanına çekmiştir.²⁶⁸ Hatta bu komita ve çetelerden bir kısmı, 1908 II. Meşrutiyetin İlânı-Jön Türk İhtilâli²⁶⁹ sonrası meydana gelen 31 Mart Ayaklanması'nı bastırmak için, Hareket Ordusu ile beraber hareket etmişti.²⁷⁰

²⁶⁰ Bu etkiler için bkz. A. Kadir Varoğlu and Mesut Uyar, *a.g.m.*, s. 49-60, Mesut Uyar and Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 216.

²⁶¹ Zekeriya Türkmen, *a.g.m.*, s. 295.

²⁶² Jön Türk hareketinin kökenleri ve gelişimi üzerine detaylı bir çalışma için bkz. M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908*, Oxford University Press, New York, 2001. Ayrıca bkz. Gül Tokay, *Makedonya Sorunu: Jön Türk İhtilâlinin Kökenleri (1903-1908)*, AFA, İstanbul, 1996 ve Tarık Z. Tunaya, *a.g.e.*, 19-130.

²⁶³ Mesut Uyar and Edward J. Erickson, *a.g.e.*, s. 217.

²⁶⁴ Çeteler kurulmasına yönelik, Dr. Nazım ile Bahattin Şakir arasında geçen mektuplar ve Ahmed Rıza'nın çete kurulmasını teşvik eden mektubu için bkz. M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution*, s. 217-230.

²⁶⁵ M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution*, s. 222.

²⁶⁶ Tarık Z. Tunaya, *a.g.e.*, 524-526, Standford J. Shaw, *a.g.e.*, s. 358, M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution*, s.217.

²⁶⁷ M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution*, s.217.

²⁶⁸ Yapılan müzakereler için bkz. M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution*, s.242-261.

²⁶⁹ İhtilâlin gerçekleşme süreci için bkz. M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution*, s.261-278. Ayrıca Meşrutiyetin İlânı'nda rol oynayan Manastır çetesi zâbitânının fotoğrafı için bkz. Ek C.

²⁷⁰ Zekeriya Türkmen, *a.g.m.*, s. 315.

“Hürriyetin İlânı” ile birlikte Jön Türk iktidarı da başlamış oldu. İTC’nin Hürriyetin İlânı, 1908 sonrası Makedonya sorununa yönelik politikaları, kimi çalışmalarda üç aşamada incelenmiştir. Buna göre ilk aşama, Haziran 1908-Nisan 1909 arası, uzlaşma arayışı ve pazarlıklar dönemi; ikinci aşama, Nisan 1909-1910 başları, kanun gücüyle Osmanlı birliğini sağlama çabası dönemi ve üçüncü aşama ise, 1910 sonrası, bu birliği silah zoruyla sağlama çabası dönemi şeklindedir. İlâve olarak da, İTC’ye karşı muhalefetin kuvvetlenmesi ve Balkan Harbi dönemi son aşama olarak gösterilebilir.²⁷¹ Esasen, birinci aşamada ifade elden uzlaşma ve pazarlıklar, İTC ve bölgedeki örgütler arasında, Hürriyetin İlânı’ndan çok önce başlamıştı ki, bu sayede birlikte hareket ettiler.²⁷² Meşrutiyetin yeniden tesisiyle birlikte beklentiye giren bu örgütler, silahlı eylemlerine son verip, meşrutiyet kulüpleri kurarak legal bir yapılanmaya dönüştüler. Ancak bu eylemsizlik dönemi çok uzun sürmedi. Merkezîyetçi programına karşılık, tarafların ayrılıkçı talepleri nedeniyle, hedeflediği Osmanlı birliğini sağlayamayan İTC, 31 Mart Vakası’nın da etkisiyle, bir dizi kanun çıkarma yoluna gitti.²⁷³ Konumuzla ilgili olan ilk kanun, dördüncü maddesinde “Milliyet ve kavmiyet esasları üzerine siyasi cemiyetler teşkili memnudur” ifadesi geçen, yani milliyet temeline dayanan bütün siyasal örgütleri yasaklayan 16 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunuydu.²⁷⁴ Diğer kanun ise, Balkan komitalarına karşı 27 Eylül 1909 tarihinde uygulamaya konulan ve ‘Çeteler Kanunu’ olarak bilinen kanun layihasıdır.²⁷⁵ Beş bölümden oluşan otuz sekiz maddelik bu kanunun ilk bölümünde takip müfrezelerinin faaliyetleri, uyacakları kurallar ile mülkiye memurlarıyla ilişkileri, ikinci bölümünde teftiş komisyonu faaliyetleri, üçüncü bölümünde jandarmanın emniyet görevleri, dördüncü bölümünde muhtar, ihtiyar heyeti, köy bekçileri ve ahaliye tevcih edilen vazifeler, son bölümünde ise cezai yaptırımlar düzenlenmiştir.²⁷⁶ “Bu kanun daha sonra 1910 yılında Arnavutluk ve Makedonya’da sert bir şekilde uygulanan silah toplama hareketinin temelini oluşturdu.”²⁷⁷

²⁷¹ Bkz. Mehmet Hacısalıhoğlu, “Jön Türklerin Balkan Politikası (1908-1913)”, *Divan*, C:13 S:24, 2008/1, s. 99-127.

²⁷² M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution*, s.242-261.

²⁷³ Mehmet Hacısalıhoğlu, *a.g.m.*, s. 112-116.

²⁷⁴ *Düstur*, Tertip II, cilt I: 1326-1327, Dersaadet, 1329, s. 604-608.

²⁷⁵ BOA; DH, MUİ, Dosya no: 2-3, Gömlek no:43 (Rumeli vilayâtında şekavet ve mefseletin men’i ve mütecasirlerinin takip ve tedibi hakkında kanun-i muvakkat) Ayrıca bkz. *Düstur*, Tertip II, cilt I: 1326-1327, Dersaadet, 1329, s. 757-765, 767-773.

²⁷⁶ BOA; DH, MUİ, Dosya no: 2-3, Gömlek no:43, 1-8.

²⁷⁷ Mehmet Hacısalıhoğlu, *a.g.m.*, s. 114.

Bu kanunlar kısa bir süreliğine tedirginlik yaratmasına rağmen, silahlı hareketlerin azalmasına katkıda bulunmadı. Çünkü Meşrutiyetten ve yeni yönetimden umduğunu bulamayan Balkan milliyetçilerinin çoğu, bu kanunların da bahanesiyle, kurdukları meşrutiyet kulüplerini feshederek, 1908 öncesinde olduğu gibi, tekrar silahlı çeteler teçhiz edip eylemlere başladılar. Kırsal kesimden şehirlere de taşınan silahlı eylemlerin şiddeti artarak, Balkan Harbi'ne kadar devam etti.²⁷⁸ İmparatorluğun diğer topraklarındaki durum bundan farklı değildi. 1908-1912 arası Osmanlı kuvvetleri, Makedonya çeteleri ve Arnavutluk ayaklanmalarına karşı mücadele ederken, büyük bir kuvvet de Yemen'de saplanıp kalmıştı. Buna bir de Trablusgarp Harbi (1911-1912) eklendi. Fakat bu defa roller tersine dönmüş, Osmanlı subayları İtalyanlara karşı gerilla mücadelesi vermişti.²⁷⁹

Çetelere karşı mücadelelerle yoğrulan genç subaylar, yukarıda zikredilen politik ve siyasi hamlelerden başka, bu tecrübelerini askerî eğitime de aktarmanın yollarını araştırdılar. İktidar gücünün bu subayların eline geçmesinden hemen sonra, gayrinizami harp ve karşı harekât konuları askerî okul akademik programlarının bir parçası haline geldi. Abdülhamid döneminin aksine, derinliğine ve serbestçe tartışılabilen bu konular hakkında makaleler ve kitaplar yayınlandı.²⁸⁰ Bunlardan en önemlisi, 1909-1911 yılları arasında Mekteb-i Harbiye'de bölük ve tabur kumandanlığı yaptığı dönemde rütbesi Piyade Yüzbaşı olan Ömer Fevzi'nin, 1909 yılında yayınlanan, "Muhafaza-i Asayişe Memur Zâbitânın Vezaifi: Usul-i Takib-i Eşkîya ve Çete Muharebeleri" isimli eseridir.²⁸¹ Yüzyirmi sayfadan oluşan kitapta, arazi değerlendirmesi, istihbarat vasıtaları ve muhbirler, eşkıya ve çete çeşitleri ve bunların amaçları ile mücadele yöntemleri, bunlara karşı mücadele eden zâbitânın tefekküratı, eşkıya ve çetelere karşı birliklerin (takip müfrezesi) sevk ve idaresi ile kullanacağı taktik ve teknikler, keşif ve gözetleme postaları ile devriyeler, molada hareket tarzları, açıkta konma ve konaklar (geçici üs bölgesi işgali), gündüz-gece yürüyüşleri, arama teknikleri, tesadüf harbi (rastlantı teması), pusu çeşitleri ve pusuya karşı koyma, meskûn mahallerde harekât, teslim olanların tahliyesi, süvari ve topçunun kullanılması gibi daha birçok konu esasa bağlanmıştır.

²⁷⁸ Lev Troçki, *a.g.e.*, s. 333-342, Mehmet Hacısalihoğlu, *a.g.m.*, s. 115-116.

²⁷⁹ Osmanlı ordusunun Arnavutluk, Yemen ve Trablusgarp'taki gayrinizami harp tecrübeleri için bkz. Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 57-74.

²⁸⁰ A. Kadir Varoğlu and Mesut Uyar, *a.g.m.*, s. 58-59.

²⁸¹ Ömer Fevzi, *Muhafaza-i Asayişe Memur Zâbitânın Vezaifi: Usul-i Takib-i Eşkîya ve Çete Muharebeleri*, İkbâl Matbaası, İstanbul, 1325. Tarafımızdan bu eserin Latin harflerine transkripsiyonu yapılmış ve yayınlanması planlanmaktadır.

Bu eserle, üçüncü baskısı 1906'da yapılan Callwell'in kitabında gösterilen mücadele yöntemleri arasında birçok benzerlikler bulunmaktadır. Ancak bu durum, eserin İngiliz talimnamesinin bir çevirisi ya da ondan esinlenerek yazıldığı izlenimi uyandırmamalıdır. Çünkü Ömer Fevzi'nin kitabı, tamamen, Makedonya çetelerine karşı verilen mücadelelerle edinilen tecrübelerin bir ürünüdür. Bu benzerlik, teknolojinin getirdiği farklılıklar dışında, bir ve ikinci bölümde esaslarını ortaya koymaya çalıştığımız, günümüz gayrinizami harp doktrinini yansıtan Amerikan talimnamelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bu alanda yayınlanan ilk talimname olarak kabul edilen Callwell'in kitabından sonra, Ömer Fevzi'nin eserini ikinci sıraya koymak yanlış olmasa gerektir. Özellikle, Amerika'nın, bırakın gayrinizami harbi, nizami harbe yönelik ilk doktrinel talimnamesini 1905'te yayınladığı düşünülürse²⁸², Ömer Fevzi'nin kitabının önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu öneminden dolayı olsa gerek, 1909 sonrası askerî okullarda ders olarak okutulan bu kitap, Mustafa Kemal gibi, bu okullardan daha önce mezun olan ve konuya ilgi duyan Osmanlı subayları tarafından da incelenmiştir.²⁸³

Yayınlandığı dönem göz önüne alındığında, çete harbi üzerine birçok konunun esasa bağlandığı bu kitabın, şüphesiz bazı eksik yanları da bulunmaktadır. Bunlardan birisi ve kanımızca en önemlisi, eserde her ne kadar top ve süvarinin kullanılmasına yer verilmişse de²⁸⁴, bu harp türünün, konvansiyonel bir harp zamanı, nizami birliklerin harekâtı ile olması gereken eşgüdüm ve entegrasyonunun yeteri kadar ele alınmamış olmasıdır. Gerçi bu durum o dönem Osmanlı subaylarının genel eksikliği idi. Bu sebeple nizami harp ve gayrinizami harp, birbirinden ayrı kulvarlarda değerlendirilip, hiçbir zaman entegrasyon yönünde bir çaba harcanmamıştı. Şüphesiz bu durumda, gayrinizami harp tecrübesi olmayan Alman Islah Heyeti ve subaylarının, Osmanlı zabitlerinin bu alandaki tecrübelerini küçük görmesinin de etkisi olmuştur. Çünkü Islah Heyeti'nde bulunan Alman subaylara göre, gayrinizami harp tecrübeleri ve bundan alınan dersler, modern konvansiyonel harp için hiçbir şey ifade etmiyordu. Bu nedenle gayrinizami harp doktrininin nizami

²⁸² ABD'nin nizami harbe yönelik ilk yayını **Field Service Regulations-1905**'dir. Gayrinizami harple ilgili olan ise, **Small Wars Manual-1940**'tir. Andrew J. Birtle, **U.S. Army Counterinsurgency and Contingency Operations Doctrine 1860-1941**, Center of Military History, Washington, D.C, 2009, s. 271.

²⁸³ Atatürk'ün bu kitabı okuduğunu yayınlanan not defterlerinden anlıyoruz. 'Çete Savaşları' başlığıyla başlayan notlarının devamında rastladığımız parantez içerisindeki 50 rakamı ile Ömer Fevzi'nin kitabının 50'nci sayfasını karşılaştırdığımızda birebir aynı ifadelerle karşılaştık. Atatürk bu başlıkla başlayan notlarında Ömer Fevzi'nin kitabının önemli noktalarını özet olarak not almıştır. Bu durum tarafımızdan tespit edilmiştir. **Atatürk'ün Not Defterleri V**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2005, s. 40-42.

²⁸⁴ Ömer Fevzi, **a.g.e.**, s. 114-120.

harbin bir parçası olma şansı engellenmişti.²⁸⁵ Bunun somut bir örneği Balkan Harbi öncesi yapılan manevralardır. Yapılan manevraların hiçbirisinin kapsamında, bu harp türü bulunmuyordu. Dahası, bu manevralar sonrası yapılan değerlendirmeler ve eleştiriler arasında da bu yönde bir katkı yapılmamıştı.²⁸⁶

Sonuç olarak, yönetimin desteğinden yoksun olarak Osmanlı subaylarının çeşitli taktik ve tekniklerden oluşan gayri resmi uygulamaları, bu subayların iktidara gelmesiyle resmi bir hal almıştır. Eksik veya fazla, oluşturulan bu gayrinizami harp doktrini ile Balkan Harbi'ne kadar gelinmiştir.

3.3. SONUÇ

Şark Meselesi'nin bir parçası olan Makedonya Sorunu, 93 Harbi sonrası ivme kazanmıştır. Bu savaş sonrasında Ayastefanos Antlaşması ile Bulgaristan'a terk edilen Makedonya toprakları, Berlin Antlaşması ile tekrar Osmanlı devletine iade edilmişti. Haksızlığa uğradığını düşünen Bulgarların VMRO ve YMK isimlerinde komitalar kurarak çete eylemlerine başlamasıyla, aynı topraklarda hak iddia eden diğer Balkan devletleri de kendine müzahir çeşitli komita ve çeteler teşkil ettiler. Makedonya'daki bu unsurların eylemlerinin iki hedefi vardı. Birincisi Makedonya'da veya onun belirli bir bölgesinde nüfus nispetinde çoğunlukta olduklarını ispatlamak, ikincisi de bu bölgenin mensubu olduğu Balkan devletine ilhakını sağlamaktı. Bu örgütler arasında en etkili olan ve kimi çalışmalarda ilk modern gayrinizami örgüt olarak gösterilen VMRO'nun nihai hedefi ise bu topraklardaki Osmanlı idaresine son verecek büyük devletlerin müdahalesini sağlamaktı. 1912 yılına kadar kimi zaman kendi aralarında, kimi zamanda Osmanlı devletine karşı eylemlerde bulunan bu örgütler, Balkan Harbi başlayınca menşei oldukları Balkan devletlerinin ordularına yardımcı kuvvet olarak katıldılar.

Osmanlı askerîyesinin gayrinizami harp doktrini ise, 1878-1912 yılları arasında, topraklarında meydana gelen ayaklanmaları organize eden, bu milliyetçi gayrinizami örgütlere karşı verdiği mücadeleye paralel olarak şekillenmiştir. Osmanlı subayları 2. ve 3. Ordulara bağlı birliklerde görevlendirilerek çetelere karşı tenkil ve tedip harekâtlarına katılmak üzere rotasyona tabii tutulmuşlardır. Yönetimin desteğinden yoksun olarak kısa sürede gayrinizami harbin kendine özgü esaslarını

²⁸⁵ A. Kadir Varoğlu and Mesut Uyar, *a.g.m.*, s. 59.

²⁸⁶ Bu eleştiriler için bkz. Nazım, *1326 Senesi Manevralarından Alınan Bazı Dersler*, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1326, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 131.

kavrayan bu subaylar bölgedeki komitalarla etkileşim içine girmiş, bu durum onlarda komitacılığa meyyal bir psikolojinin doğmasına sebep olmuştur. Bu komitaların teşkilatları örnek alınarak, özellikle İTC'ye mensup subaylar tarafından, mahkemelerin delil yetersizliği ve diğer ülkelerin baskıları sebebiyle serbest bıraktığı komita üyelerinin ortadan kaldırılması için, kendi imkânlarıyla Müslüman çeteler teşkil edilmiştir. Abdülhamid döneminde askerî eğitim müfredatının bir parçası olmadığı için gayrinizami harp üzerine formel bir eğitim alamayan Osmanlı subayları bu eksikliklerini diğer ülkelerdeki gelişmeleri takip ederek tamamlamaya çalışmışlardır. Özellikle İngilizlerin Boer tecrübeleri yakından takip edilmiş Blockhouse ve askerî üniformalarda haki rengin kullanılması gibi uygulamalar Osmanlı ordusuna adapte edilmiştir.

İTC mensubu Osmanlı subayları, Makedonya komitaları ile işbirliği ederek iktidarı ele geçirdikten sonra yaptıkları çeşitli yasal düzenlemeler yanında, Abdülhamid döneminin aksine, o güne kadar gayrinizami harp hakkında edindikleri tecrübeleri askerî eğitim müfredatının bir parçası haline getirdiler. Artık kısıtlamalar olmadan tartışılabilen bu harp türü üzerine birçok makale ve kitap yazıldı. Bunlar arasında en önemlisi, harp okulunda ders kitabı olarak da kullanılan, Ömer Fevzi'nin, 1909 basımlı, "Muhafaza-i Asayişe Memur Zâbitânın Vezaifi: Usul-i Takib-i Eşkiya ve Çete Muharebeleri" isimli eseridir. Callwell'in kitabından sonra bu alanda yayımlanmış ikinci eser olarak gösterebileceğimiz bu kitapta gayrinizami harp üzerine birçok konu esasa bağlanmıştır. Eserin en büyük eksikliği, gayrinizami harp ile nizami harbin birlikte düşünülmeyp ayrı kulvarlarda değerlendirilmiş olmasıdır. Aslında Alman Islah Heyeti subaylarının bu harp türünü ve Osmanlı subaylarının bu konudaki tecrübelerini küçük görmüş olmasının da entegrasyonun sağlanamamasındaki etkisi görmezden gelinemez.

Sonuç olarak, yönetimin desteğinden yoksun olarak Osmanlı subaylarının çeşitli taktik ve tekniklerden oluşan gayri resmi uygulamaları, bu subayların iktidara gelmesiyle resmi bir hal almıştır. Eksik veya fazla, oluşturulan bu gayrinizami harp doktrini ile Balkan Harbi'ne kadar gelinmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEFERBERLİK EVRESİNDE GAYRİNİZAMİ HARP VE BALKAN HARBİ'NİN CEPHELERİ

Bu bölümde ilk olarak Balkan İttifakı'nın oluşması, buna karşılık Osmanlı devletinin seferberlik ilanı ve bu sırada topraklarında çıkan ayaklanmaların bastırılması için birçok birliği organik kuruluşundan alınarak farklı coğrafyalara sevk edilen Osmanlı ordusunun durumu ele alınmıştır. Daha sonra 1912 yılına kadar kazanılan tecrübeler ışığında, Başkumandanlık tarafından yayımlanan seferberlik ve sefer planları ile bu planlar doğrultusunda kaleme alınan ordu ve kolordu harekât emirlerinde gayrinizami harp esaslarına ne denli yer verildiği sorgulanmıştır. Ayrıca çalışmamızın Balkan Harbi kısmına geçmeden önce, okuyucuya fikir vermesi açısından, bu bölümün diğer başlığında Balkan Harbi'nin seyri ve cepheleri hakkında genel bilgiler sunulmuştur.

4.1. SEFERBERLİK EVRESİ

4.1.1. Seferberlik İlânı ve Osmanlı Ordusunun Durumu

Rusların yönlendirmesi ve Kiliseler, Cemiyetler ve Çeteler Kanunlarını çıkaran İTC'nin ters tepen politikasının da kısmi etkisiyle, aralarındaki sorunları bir kenara bırakan Balkan devletleri, Osmanlı devletine karşı ittifak arayışına giriştiler. Bu kapsamda, Bulgaristan-Sırbistan arasında 29 Şubat 1912, Bulgaristan-Yunanistan arasında ise 16 Mayıs 1912 tarihinde bir dizi antlaşma ve askerî sözleşmeler imzalandı. Meydana gelen bu Balkan İttifakı'na Karadağ ise Ağustos 1912'de katıldı.²⁸⁷ Aralarında anlaşılan bu devletler, savaş için sebep oluşturmak, diğer bir deyimle hareketlerine meşruiyet kazandırmak maksadıyla sınır bölgelerinde ve Osmanlı topraklarında, Balkan Harbi'ne kadar sürecektir olan çete faaliyetlerine hız verdiler.²⁸⁸ Eylemler özellikle 29 Temmuz'dan itibaren, Malisörleri himaye eden Karadağ sınırında yoğunlaştı.²⁸⁹ Malisörler Tuz ve Gosina ile Tuz ve İşkodra arasındaki sınır kulelerine saldırdılar. Bu tecavüzleri takiben Karadağlılar da Plava yönündeki Tuksik ve Çakur kulelerine taarruz etti. Ağustos ortalarında Karadağlı

²⁸⁷ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 46-51, Yusuf H. Bayur, Cilt II Kısım I, 1943, s. 197-205, Suat Zeyrek, "Balkan Devletlerinin İttifak Arayışı ve Osmanlı Devleti", *Tarih Dergisi*, Sayı 57, 2013/1, İstanbul, s. 69-103, Richard C. Hall, *a.g.e.*, s. 12-20.

²⁸⁸ Yusuf H. Bayur, Cilt II Kısım I, 1943, s. 306-363.

²⁸⁹ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi Garp Ordusu Karadağ Cephesi*, III. Cilt 3. Kısım, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993, s. 65-67, Yusuf H. Bayur, Cilt II Kısım I, 1943, s. 335.

çeteler ve Malisörler Berana'ya saldırdı. Civardan yetişen asker ve gönüllü halkın yardımıyla kasabanın savunulmasına çalışıldı. Harp ilanından yaklaşık iki buçuk ay önce bu tecavüzlerle beraber Tikveş, Köprülü, Koçana, İştıp ve Selanik'te Bulgar çeteleri, özellikle VMRO, tarafından bombalar patlatıldı. Bundan maksat, şüphesiz Osmanlı kuvvetlerini harpten evvel kesin sonuç yeri olmayan Karadağ sınır boylarına çekerek asıl ilgi alanından uzak tutmaktır.²⁹⁰ Savaş çıkmasını istemeyen Osmanlı idaresi, Karadağ'ın sınır ihlallerine ve kışkırtmalarına uzun süre sessiz kaldı. Ancak Balkan topraklarında krizin artarak devam etmesiyle, geç de olsa Osmanlı yönetimi oluşturulan ittifakın farkına varmıştır.²⁹¹ Nihayetinde, talepleriyle ve tavırlarıyla savaşı isteyen Balkanlılar, Osmanlı rediflerinin manevra için çağırılmasını bahane ederek, 30 Eylül'de seferberliklerini ilan ettiler. Osmanlı devleti ise, çok büyük bir karışıklık içinde ve sonsuz gecikmelerle yapılacak olan seferberliğini, bir gün sonra 1 Ekim'de ilan etti.²⁹²

Seferberlik ilan edildiğinde Osmanlı ordusunun durumu iyi seviyede değildi. Meşrutiyetin ilanından sonra, orduya bazı siyasi düşüncelerin girmesi ordunun iç düzenini sarsmış, 1910 yılında ordu örgütünde ve eğitim sisteminde yapılmak istenilen yenilikler geliştirilemeden savaş tehlikesi belirmişti.²⁹³ Üstelik Yemen, Arnavutluk ve Makedonya ayaklanmaları da orduyu barış zamanında bile oldukça meşgul etmiş, birçok kuvvetlerin tedip harekâtına ayrılması, seferi ordunun kuruluşunda değişiklikler yapılmasına ve bu da seyyar ordunun ayrıca zayıflamasına sebep olmuştu.²⁹⁴ Örneğin 1908 yılı Osmanlı Ordusu genel kuvvesi 13.880 Subay ve 273.997 erden oluşuyordu. Ancak bu kuvvetten 1.342 Subay ve 35.196 er ayaklanmalar, eşkıya takibi ve benzer nedenlerle kıtalarında ayırdılar.²⁹⁵ Bu nedenle Abdullah Paşa'nın da dediği gibi "...ordu: eğitimden ve savaş gücünden mahrum, jandarma hizmeti yapan sessiz bir kitleden başka bir şey değildi." Çünkü

²⁹⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913, Garp Ordusu, Vardar Ordusu ve Ustruma Kolordusu*, III. Cilt, I. Kısım, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993, s.142.

²⁹¹ Osmanlı yönetiminin gelişmelerden haberdar olmayışını göstermesi bakımından, harp öncesi çok sayıda askerın terhis edilmesi hakkında bilgi için bkz. Rifat Uçarol, "Balkan Savaşı Öncesinde Terhis Olayı ve Seferberlik İlanı Sorunu", *Dördüncü Askerî ve Tarih Semineri-Bildiriler*, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1989, s. 257-277.

²⁹² Yusuf H. Bayur, Cilt II Kısım I, 1943, s. 383-381. Osmanlı'nın Balkan Harbi seferberliğinde yaşanan problemler hakkında bilgi için bkz. Serkan Er, Osmanlı Ordusu'nda Seferberlik Planı: Balkan Harbi Örneği, Harp Akademileri K.İ.İ. SAREN, İstanbul, 2012. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ayrıca genelde seferberlik özelde Redif Teşkilatını konu alan bir çalışma için bkz. Mehmet Beşikçi, "Balkan Harbi'nde Osmanlı Seferberliği ve Redif Teşkilatının İflası", *Türkiye Günlüğü*, No. 110, İstanbul, Bahar 2012), s. 27-43.

²⁹³ Yeni örgütün esasları için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 92-112.

²⁹⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 73.

²⁹⁵ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 86.

eğitim seviyesi yükseltilen 1. ve 2. Orduların en önemli birlikleri Yemen, Arnavutluk ayaklanmaları ve Trablusgarp Harbi nedeniyle dağıtılmış ve Balkan Harbi'nde onlardan maalesef yararlanılamamıştı. Yalnızca 2. Ordu mıntikasıdan 47 tabur, asayiş temin için organik kuruluşlarından alınarak Yemen, Adana, Suriye, Kosova, İzmir, Preveze ve İstanbul'a sevk edilmişti. 1. Ordunun da durumu bundan farklı değildi.²⁹⁶ Ordunun asayiş görevlerinde kullanılmasını Ali İhsan Sabis şu şekilde eleştirmektedir:

“Ordu ancak dış düşmanlara karşı savaşmak ve vatan savunması için kurulmuştur. Barış zamanındaki ordu –o haliyle- kavga edemez, savaşamaz... memleket dahilinde asayiş için jandarma ve polis vardır. Ordu... ancak dış düşmanlara karşı mukaddes vatan savunması göreviyle yükümlüdür... ordudan bu hizmet her gün bir eşkıyanın, baldırı çıplağın cezalandırılması için talep ve israf edilemez... Geçen sene Londra’da birkaç haydut kuvvetli bir binaya sığındıkları zaman bunları yakalamak için İngiltere tek asker bile kullanmadı. Londra’nın asayişinde görevli 16.000 polisten bir kısmı, binayı kuşatıp... eşkıyaları yok ettiler veya cezalandırdılar.”²⁹⁷

Osmanlı ordusunun aksine, Yunan Ordusu askerini iç güvenlik ve asayiş işlerinden çekerek çok sayıda birlik teşkil etmeye olanak sağladı.²⁹⁸ Bu eleştirilere rağmen, birbirini takip eden karışıklık ve ihtilallerin bastırılması için yapılan tenkil ve tedip harekâtları, hiç olmazsa bir kısım küçük ve orta birliklerin denemeye dayanan bir ilim ve yatkınlık kazanmalarını sağlamıştı. Ancak bunun devletin yapacağı nizami muharebelerdeki faydası şüpheliydi.²⁹⁹

Seferberliğin ilanı tarihinde, tedip ve tenkil harekâtları nedeniyle Osmanlı nizamiye kuvvetlerinin barış konusu, 1911 yılı için kararlaştırılan barış konusundan oldukça farklıydı. Bu anlamda Batı Rumeli nizamiye kuvvetlerini örnek verecek olursak, bunlardan 9 Piyade Alayı, 1 Nişancı Taburu, 1 Piyade Taburu, 3 Dağ Topçu Taburu ve 2 Batarya esas garnizonlarından ayrı olarak Batı Rumeli ve Yemen’de

²⁹⁶ **Abdullah Paşa’nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa’nın Cevabı**, s. 16, 18-19, 34-36, Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, I.Kısım, s.121.

²⁹⁷ Ali İhsan Sabis, **Balkan Savaşı’nda Neden Bozguna Uğradık?**, Çev. Hülya Toker, Alfa, İstanbul, 2012, s. 23-24. Benzer bir eleştiri için bkz. Hafız Hakkı Paşa, **Bozgun**, Haz. 1001 Temel Eser İlim Heyeti, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 95-100.

²⁹⁸ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, I.Kısım, s.57.

²⁹⁹ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, I. Cilt, s. 141, Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913, Garp Ordusu Yunan Cephesi Harekâtı**, III. Cilt, 2’nci Kısım, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993, s.80.

konuslanmıştı. Kendi esas garnizonlarında bulunan birliklerin bir kısmı da Arnavutluktan yeni dönmüş, intizam ve inzibatını kaybetmiş, teçhizatı yıpranmış bir haldeydi.³⁰⁰

Buna ilave olarak, komita ve çetelerin şehirlerde asayiş bozmak maksadıyla bombalama ve suikast eylemleri yapacağına dair Osmanlı Hükümeti birçok istihbarat raporları alıyordu. Harbiye Nezareti Erkân-ı Harbiye Dairesi'nden Rumeli Şark Ordusu Kumandanlığı'na gönderilen yazıda:

“Filibe Şehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 3 Ekim 1912 tarihli telgrafnamede komita rüesasından biri tarafından, komitaların Dersaadet'e yüzlerce kilogram dinamit ithal ettiğini ve bir iki güne kadar suikastların başlayacağını ve Edirne'de dahi aynı hal-i kavaid geleceğinin ihbar edildiğini ve bundan maksadın bir tehdit olduğu şüphesinin nazara alınması ve icab edenlere tembihatta bulunulması” tavsiye edilmişti.³⁰¹

Bu ve benzer raporlara binaen Osmanlı Hükümeti asayiş temin için seyyar ordu aleyhine bir kısım birlikleri İstanbul'da alıkoydu.³⁰² Bu haberlerin propaganda maksatlı olması ihtimaline karşın, Osmanlı Hükümeti'nin bu birlikleri alıkoymasında şüphesiz yakın zamanda birçok yerde, Koçana pazar yeri bombalaması gibi eylemlerin gerçekleşmiş olmasının da etkisi olmuştur.³⁰³ Hâlbuki itfaiye taburları sefer mevcuduna tamamlanmış olsaydı hem İstanbul'un asayiş korunur hem de savaş için ayrılmış birlikler parçalanmazdı.³⁰⁴

Sonuç olarak daha savaş başlamadan evvel organik kuruluşlarından alınan Osmanlı Ordusu'nun birlikleri, ayaklanmalar, asayiş problemleri ve muhtemel çete eylemleri nedeniyle İmparatorluk topraklarının dört bir yanına dağılmış vaziyetteydi.

³⁰⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s.124-125.

³⁰¹ **ATASE BLH**, Klasör: 140, Dosya: 82, Fihrist: 001-01. (Filibe Şehbenderi'nin 3 Ekim 1912 tarihli Hariciye Nezareti'ne gönderdiği telgraf). **ATASE BLH**, Klasör: 140, Dosya: 82, Fihrist: 001.

³⁰² **Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı**, s. 86.

³⁰³ Richard C. Hall, *a.g.e.*, s.17-18.

³⁰⁴ Ali İhsan Sabis, *a.g.e.*, s.113-114.

4.1.2. Seferberlik ve Sefer Planlarında Gayrinizami Harp

Osmanlı genelkurmayı, 1910 yılında yeni teşkilat kanununun kabulünden sonra çeşitli ihtimallere göre 12 sefer planı hazırlamıştı.³⁰⁵ Bu planlar seferberlik planı adı altında genellikle şu dört kısmı kapsamaktaydı:

Birinci Kısım: Nizamiye birliklerinin seferberliği, ikmal erlerinin yürüyüş ve nakilleri;

İkinci Kısım: Kuruluşlar, kuvvetler, yığınak bölgelerine ait yürüyüş ve nakliyat çizelgeleri, müstahkem mevkiiler, sınır müfrezeleri talimatı;

Üçüncü Kısım: Ulaştırma, katar ve kollarının seferberliği, menzil hizmetleri, menzil planı, sağlık hizmetleri, demiryolları, iaşe planı;

Dördüncü Kısım: Karadeniz nakliyat planı, seyir ve sefer çizelgeleri.

Ancak Balkanlarda krizin tırmanması, yakın gelecekte bir harp ihtimalini kuvvetlendirdiği ve 1912-1913 seferberlik hazırlıkları çok zaman alacağı için mevcut 1911 seferberlik planının yalnız birinci ve ikinci kısımları yeni koşullara göre aceleyle değiştirilerek diğer kısımları aynen bırakılmış ve hazırlanan bu cetveller peyderpey birliklere gönderilmişti.³⁰⁶ 12 sefer planından Balkan Harbi için en uygun olanları 1,4 ve özellikle 5 Numaralı Sefer Planlarıydı.³⁰⁷ Ancak 5 Numaralı Sefer Planının yalnız harekât kısmı ordulara tebliğ edilmiş, seferberliğin başında Şark Ordusuna 1 Numaralı Sefer Planı (Bulgaristan'a karşı), Garp Ordusuna da 4 Numaralı Sefer Planı (Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ'a karşı) verilmiş, Yunanistan dikkate alınmamıştı.³⁰⁸ Bu sebeple Garp Ordusu, 8 Ekim gibi geç bir tarihte, 4 Numaralı Sefer Planını değiştiren 1 Numaralı Harekât Planını hazırlamıştı.³⁰⁹

Biz burada bahsi geçen sefer ve seferberlik planlarının yalnızca gayrinizami harple ilgili olan kısımlarını açıklamaya çalışacağız. Bu kapsamda sınırların örtülmesi ve muhafazasının sınır bölükleri, harbin ilanı ile en yakın nizamiye ve redif kıtaları tarafından yapılması, seferberliğin ilanı ile beraber yurtiçinde çıkması

³⁰⁵ 12 sefer planı için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s.185.

³⁰⁶ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 117.

³⁰⁷ Planların metni için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s.185-229.

³⁰⁸ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 61-62.

³⁰⁹ **ATASE BLH**, Klasör: 658, Dosya: H-11, Fihrist:1-19, 24. (Batı Ordusunun 4 numaralı sefer planını değiştirmek suretiyle yaptığı 8 Ekim 1912 tarihli 1 numaralı harekât planı-Harekât-ı Harbiye Layıhası) Planın transkrip edilmiş özeti ve uygulanmasını emreden 1 numaralı Ordu emri için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 76-89.

muhtemel ayaklanmalara karşı nizamiye, müstahfız ve jandarma birliklerinin işbirliği yapmaları planlarda yer almıştı. Ayrıca Ordu'nun seferberliğini ve yığınağını ikmal ederek harekâta başlamasından evvel, düşman çetelerinin ve keşif kollarıyla süvari kıtalarının hemen sınırı geçip seferberliği ve yığınağı bozmaya kalkışması ihtimaline karşı örtme için bir takım pasif tedbirler alınması sağlanmıştı.³¹⁰

1 Numaralı Sefer Planında çete taarruzlarına karşı demiryolunu korumak ve halka destek olmak üzere Rodop ve Kırcaali taraflarında bir miktar kuvvet bırakılması düşünülmüş ve bölgedeki Müslüman halka verilmek üzere 10.000 martini tüfeği depolara gönderilmişti. Ayrıca keşif ve gözetleme için Istranca dağları kuzeyine kadar küçük askerî kıtalar koyarak bunları eşkiya ve bozgunculara kaptırmanın uygun bir tedbir olmadığı düşünülererek, bu dağlardan gelecek eşkiyanın demiryoluna yapacağı hasarı önlemek üzere Kırklareli'nin kuzeyinde Vize'de en az bir alayın bulundurulması tasarlanmıştı. Bulgar ordusunun ileri harekâtıyla koordineli olarak Mesta-Karasu vadisinden de yerli halk ve ihtilal çeteleri ile takviye edilmiş küçük bir müfreze ile hareket etmesi ihtimaline karşı bu bölgeye de kuvvet ayrılması planlanmıştı. 5 Numaralı Sefer Planında ise, Garp Ordusu'nun başarısız olması durumunda son çare olarak Arnavutluk dağlarına sığınarak Şark Ordusu'nun kesin başarısına kadar gerilla savaşları ile direnmeyi uzatması öngörülmüştü.³¹¹ Pertev Demirhan'ın "Karadağ İle Savaş Çıkması Durumunda Yapılacak Askerî Harekâta Dair Görüşler" adıyla 1912 Mart'ında kaleme aldığı projede ise, dağlık araziye kuvvet sokulmaması, bunun yerine Karadağ ordusunun bu dağlarda her türlü ulaşımdan mahsur kalacak şekilde tecrit edilmesi planlanmıştı. Bu sayede Karadağlılar için hiçbir taraftan erzak ve mühimmat temini mümkün olamayacaktı. Bölgedeki savaş çete ve eşkiya harbi halini alacak ve buna karşı çete tarzında fedai kol ve müfrezeleri çıkarmakla yetinilecek, ordunun asıl kuvvetleri Podgoriçe ve Reyaka havalisiyle Bar ve Ülgün civarında toplu bulunacaktı.³¹²

Aktif tedbir olarak da, harbin ilanıya beraber düşman memleketleri içerilerine çeteler sokularak, ulaştırma hatlarının kesilmesi ve geri hizmetlerinin aksatılmasıyla, düşmanın seferberlik ve harekâtını sekteye uğratmaya yönelik yönergeler verilmişti.³¹³ Garp Ordusunun 4 numaralı sefer planını değiştiren 1 Numaralı Harekât

³¹⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s.187.

³¹¹ *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı*, s. 58-60,64, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 194-197, 199, 218.

³¹² S. Pertev Demirhan, *Balkan Savaşı'nda Büyük Genel Karargâh*, Çev. Sema Demirtaş, Alfa, İstanbul, 2012, s. 213.

³¹³ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 91.

Planında Sırbistan'ın Kumanova yönünden gelecek kuvvetleriyle Priştine üzerinden ilerleyecek kuvvetlerine karşı, Priştine bölgesi savaşçı halkından faydalanılması düşünülmüştü. Bu bakımdan Priştine Müfrezesinin, Kosova havalisinde müstahfızlardan teşkil edilecek çetelerle birlikte sınırı tecavüz etmesi, Ristuvaç köprüsü ile diğer önemli demir ve karayolu köprülerini tahrip etmesi, telgraf hatlarını ve düşmanın geri ile ulaştırmasını kesmesi gerektiği planda belirtilmişti. Ayrıca bütün sınır boyunca müstahfız taburları ile takviye edilen sınır birliklerinin evvelce verilen yönergeye göre hareket etmeleri ve düşman memleketi içinde karışıklık çıkarmak, demiryollarını ve telgraf hatlarını tahrip etmek, şose ve köprüleri bozmak üzere girişimlerde bulunması tasarlanmıştı.³¹⁴ Ayrıca Garp Ordusu, 1 numaralı Harekât Planından bir hafta sonra, Sırbistan ve Yunanistan'ın da önemli kuvvetlerini hesaba kattığı, 2 Numaralı Harekât Planı ile Yunan cephesine ait olmak üzere 3 Numaralı Harekât Planını hazırlamıştı.³¹⁵ 3 Numaralı Harekât Planında 8'inci Kolordunun bütünü ile Karaferye istikametinde çekilmek zorunda kalması ihtimaline karşı "Karaferye-Kozana yolunun, Selanik'e çekilmesi ihtimaline karşı da Karaferye-Selanik yolu üzerindeki geçitlerin tahrip edilebilmesi için şimdiden buraların keşfi ve gerekli tedbirlerin alınması" düşünüldüğü emirler verilmişti.³¹⁶ Savaş öncesinde vali ve kaymakamlar tarafından da bir kısım hazırlıklar yapılmıştı. Örneğin savaş ilanı halinde, Bulgar harekâtını sekteye uğratmak için, Timraş ve Razlık ahalisinden kurulacak çetelerin sınır bekçileriyle beraber Belve Ormanı üzerinden geçerek Filibe demiryolunu havaya uçurması planlanmıştı.³¹⁷

Savaşın başlamasıyla beraber ilişkilerin kesilecek olması nedeniyle Balkan İttifakı devletleri topraklarında hiçbir Osmanlı memuru kalmayacağı için bu devletlerin seferberlik ve yığınak faaliyetleri hakkında yalnız ordu birlikleri ile Romanya, Viyana sefaretleri ve Budapeşte, Saray-Bosna şebhenderlikleri vasıtasıyla resmi yollardan bilgi elde edinilebilecekti. Bunların da Bulgar ve Sırp gazetelerini günü gününe tetkik etme imkânı olamazdı. Bu nedenle Romanya ve Macaristan dahilinde Tuna iskelelerinden ikisine biri Sırpça, diğeri Bulgarca bilen iki zabitanın haber elemanı olarak gönderilmesi Vardar Ordusu tarafından teklif edilmişti.³¹⁸ Ayrıca Balkan devletlerinin seferberlik ve yığınak faaliyetleri hakkında

³¹⁴ **ATASE BLH**, Klasör: 658, Dosya: H-11, Fihrist:1-10, 16.

³¹⁵ Bu planların özeti için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, I.Kısım, s. 92-99, 103-104.

³¹⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 649, Dosya: 3, Fihrist:16-1, Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 109.

³¹⁷ Tahsin Uzer, **Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi**, TTK, Ankara, 1999, s. 103.

³¹⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-78.

gayriresmi yollarla bilgi alabilmek için bu devletlerin sınırlarından içeri sokulan casuslar kanalıyla temin edilen bilgiler ve yapılan değerlendirmeler günü gününe Valilikler ve Dâhiliye Nezareti ile üst komutanlıklara bildiriliyordu.³¹⁹

Planlarda yer alan bu hususların ordu ve kolordu emirlerine yansması ise şu şekilde olmuştu. Garp Ordusunun 1 numaralı harekât planında belirtilen esaslar doğrultusunda hazırlayıp birliklere ayrı ayrı gönderdiği 2 numaralı ordu emrinde, harbin ilanı ile beraber, düşman memleketleri içine çeteler sokularak, daha önce verilen yönergelerle göre hareket edilmesi emrediliyordu.³²⁰ Aynı emrin Kozana'da bulunan 8'inci Kolordu'ya gönderilen nüshasında ise, bu kolordunun "evvelce verilen talimata tevfiğ hareket ederek, harp ilanı ile beraber Yunanistan dâhiline çeteler sevk ederek hutût-û muvasalanın (ulaşım yollarının) tahribine" çalışması emrediliyordu.³²¹

Garp Ordusunun 2 numaralı emrini alan Ustruma Kolordusu Komutanlığı da, yayınladığı kolordu emrinde, sınırlardaki müfrezelerle tertip edilecek çetelerin Bulgaristan içlerine gönderilerek ulaştırma yollarının tahribine çalışmasını emretmişti. Aynı emri alan Vardar Ordusu Komutanlığı ise, 1 numaralı harekât planında belirtilen Sırbistan'daki Ristuvaç köprüsü ile diğer demir ve karayolu köprülerinin tahribi ile muhabere hatlarının kesilmesi görevini 7'nci Kolorduya vermişti.³²² 7'nci Kolordu ise bu görevler için Priştine Müfrezesi ile Geylan³²³ Müfrezesi'ne³²⁴ gerekli emirleri vermişti. Görüldüğü gibi sefer, seferberlik planları ile ordu ve kolordu emirlerinde her şey kusursuz olarak planlanmıştı. Ancak uygulama safhasına geçildiğinde hiçbir şey planlandığı gibi gitmedi. Örnek olması bakımından aşağıda Geylan Müfrezesinin faaliyetlerini incelemeye çalışacağız.

Geylan Müfrezesi, harbin ilanı ile Sırp topraklarına saldırmak maksadıyla, bölgede iyi ün yapmış olan Üsküp Redif Tabur Komutanı Binbaşı Hamit Ağa komutasında, bir Kaçanik'ten, beş de Geylan'dan olmak üzere altı müstahfız taburu

³¹⁹ Tahsin Uzer, *a.g.e.*, s. 312. Osmanlı'nın yaptığı casusluk faaliyetleri ile casusluğa karşı almaya çalıştığı tedbirler hakkında yazışmalar için bkz. **ATASE BLH**, Klasör:175, Dosya: 75, Fihrist:001-01,06, **ATASE BLH**, Klasör:479, Dosya: 37, Fihrist:001-01,10.

³²⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 658, Dosya: H-11, Fihrist:1-41,42.

³²¹ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 54, Fihrist: 5-1.

³²² Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 92, 113.

³²³ "Geylan" bazı kaynaklarda "Gilan" olarak geçmektedir.

³²⁴ Müfreme: Türlü askerî görev ve hizmetlerin yapılması amacıyla küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan kendi kendine yeterli kuvvetlere denir. Genellikle herhangi bir birliğin organik kuruluşuna girmeden münferit olarak harekât icra eder.

ile bir nizamiye ve beş müstahfız sınır bölüğünden teşkil edilmişti. Müfreze, 7'nci Kolordudan özetle şu emri almıştı:

“Geylan, Kaçanik ve civar gönüllü müstahfızlarından mürekkep 5.000 kişi kadar kuvvette olan müfreze, sınırı geçerek İvranya kuzeybatısına doğru uzanan Sırp demiryolunu tahrip edecek ve bu maksatla Sırp halkını ve komitalarını tehdit için sınır bölüklerinde bulunan el bombalarından da faydalanacaktır. Müfrezenin ayrıca Kumanova dolaylarında yapılacak meydan muharebesi sırasında Sırpların sağ yanını taciz etmesi veya Ordunun sol yanına katılması... gerekir.”³²⁵

Ayrıca kolordu, müfrezeye askerî danışman veya müfreze kurmay subayı sıfatıyla gönderdiği, o dönem Mülazım-ı evvel rütbesinde olan, Rahmi Apak'a sözlü olarak şu emri vermişti: “...Sırp Ordusunun gerisindeki İvranya istasyonu ve demiryolunu tahrip edeceksiniz ve Sırpların ikmal işlerini güçleştirerek büyük yardımlar yapacaksınız.”³²⁶ 15-18 Ekim 1912 günleri arasında bu emirlere göre hareket eden müfrezeden 400 gönüllü sınır kulelerini takviye için gönderilmişti. Ayrıca İdris Safer adında gönüllü reislerinden biri (Bayrakçı) 200 kişi ile Tüçefçe'den Sırp sınırını geçmiş, fakat Geylan'lı Salih adındaki kılavuzun oyununa gelerek Sırp kuvvetlerinin pususuna düştüğü için bir hayli kayıp vererek geri çekilmişti.³²⁷ Müfrezeden diğer bir kuvvetin de Hogoşte bölgesinden sınır geçerek beş Sırp erini öldürmesi üzerine, Sırp çeteleri de Veliglava sınır karakolunu dinamitle tahrip edip 4 Osmanlı askerini şehit ettiler.³²⁸ İlerleyen Sırp kuvvetleri karşısında müfrezenin çekilmesinde Sırp top atışlarının büyük etkisi olmuştu. Makedonya'da Bulgar ve Sırp çetelerine karşı verdiği mücadelelerle tanınmış olan Hamid Ağa bile, diğerleri gibi, daha önceden hiç duymadığı top seslerinden korkmuştu. İğnesi kırılan martini tüfeklerini bahane eden müfreze erlerinin ailelerini korumak kaygısıyla firar etmesiyle 5000 kişilik kuvvetten geriye yalnız 30 jandarma eri kalmıştı. Her ne kadar Geylan Müfrezesi, varlığıyla bölgedeki Sırp kuvvetlerinin ağır hareket etmesini sağlayarak, Vardar Ordusu lehine üç gün kazandırmışsa da, ne demiryolunu ne de istasyonu tahrip edip Sırp ikmalini kesemeyerek başlangıçta kendisine verilen esas

³²⁵ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 161.

³²⁶ Rahmi Apak, *a.g.e.*, s. 51.

³²⁷ *Zeki Paşa'nın Balkan savaşı Hatıratı*, Çev. Selma Demirtaş, Alfa, İstanbul, 2012, s. 15.

³²⁸ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 162.

vazifeyi yerine getirememiştir. Üstelik müfrezenin iaşesi için önceden Kamenice Köyü'ndeki depoya koyulan 20.000 kilo peksimet Sırlara terk edilmiştir.³²⁹

Dönemin insan kalitesini yansıtmaması bakımından Hamid Ağa da diğer birçok akranı gibi okuryazar değildi.³³⁰ Bu nedenle müfreze kurmayı olarak gönderilen Rahmi Apak'la ilk karşılaştığında şu ifadeyi kullanmıştı: “Ha bire mori eyi oldu da geldin. Bana yazıcı olarak göndermişler. Ben emirlerimi ağızdan veririm, amma bazı kere uzak yerlere yazmak lazım olunca bu işi sen yaparsın be kardaş.” Bu cümleden de anlaşıldığı gibi Apak'ın yazıcı olarak gönderildiğini düşünmüş, belki de emir almak istemediği için bilmezden gelmişti ve onun taktik harekâta yönelik önerilerinin hiçbirini dikkate almamıştı.³³¹

Sonuç olarak Geylan Müfrezesi'ndeki çoğu Arnavut'un, kıta teşkilini kabul etmeyerek kendi bildikleri gibi serbest hareket etme eğiliminde olmaları, top ve mavzer yerine bozuk martini tüfekleri³³² gönderildiğini düşünerek hükümeti suçlamaları nedeniyle bu kuvvetten gerektiği şekilde faydalanılamadı.³³³ Açıklamaya çalıştığımız başarısızlık nedenleri sadece Geylan Müfrezesi'ne has problemler değildi. Geylan Müfrezesi gibi, harp öncesi gayrinizami harp görevleri verilen diğer cephelelerdeki müfrezeler de gayrinizami kuvvetlerin teorik-kitabî planlamalara dâhil edilmeyen-edilemeyen özellikleri yüzünden başarılı olamadı.

4.2. CEPHELER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

8 Ekim 1912'de Karadağ Hükümeti, sık sık yapılan sınır çarpışmalarını sebep göstererek Osmanlı devletine savaş ilan etti.³³⁴ Zaten çetelerle takviyeli Karadağ

³²⁹ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 162, Rahmi Apak, *a.g.e.*, s. 55.

³³⁰ Dönemin insan kalitesi hakkında gerçekçi bir tespit için bkz. Celal Nuri, *1327 Senesinde Selanik'te Münakid İttihat ve Terakki Kongresine Takdim Olunan Muhtıradır*, Müsterek Elmenfaa Osmanlı Şirketi Matbaası, İstanbul, 1328, s. 18-23. Ayrıca bu konuda dönemin tanıklarının yazdıklarından yola çıkılarak hazırlanan bir çalışma için bkz. Hasip Saygılı, “Balkan Harbi'nde Osmanlı Bozgununun Karanlık Yüzü: Dönemin Tanıklarının Gözüyle Müslüman Ahalide İnsan Kalitesi ve Sosyal Çözülme Problemi”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 112, Güz 2012, s. 136-146

³³¹ Rahmi Apak, *a.g.e.*, s. 52, 54.

³³² Savaştan önce eski Martini Hanri tüfeklerinin namluları mavzer namlusu ile değiştirilmiş ve mekanizmalarına yeni iğneler takılmıştı. Bkz. Rahmi Apak, *a.g.e.*, s. 53.

³³³ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 163.

³³⁴ ATASE BLH, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-94.

kuvvetleri, 7 Ekim'de Berana ve Maykovaç taraflarında sınırı geçerek ilerlemeye başlamıştı.³³⁵

Balkan İttifakı devletleri, 13 Ekim 1912'de Bab-ı Ali'ye ağır bir nota vererek kabulü olanaksız birçok taleplerle birlikte, seferberlik emrinin geri alınmasını istediler. 15 Ekim 1912'de İtalya ile çarçabuk barış yapan Osmanlı hükümeti, bu notaya cevap olarak, sınır üzerinde görülen Bulgar ve Sırp saldırılarına karşı koymaya ve diplomatik ilişkilerin kesilerek 16 Ekim'de harp ilanına karar verdi.³³⁶ Sırp 15 Ekim, Bulgarlar 17 Ekim, Yunanlılar ise 18 Ekim 1912 'de savaş ilan etti.³³⁷

Bu şekilde başlayan Balkan Harbi iki dönemde sürdürülmüştür. Birincisi, Balkan İttifakı devletleriyle Osmanlı devleti arasında Ekim 1912'de başladı. Aralık 1912 tarihinde yapılan ateşkesle 1913 Ocak'ına kadar savaşa ara verildi. Arnavutluk'ta iki kuşatılmış kentte (İşkodra ve Yanya), Trakya'da kuşatılmış bir kentte (Edirne) ve Doğu Trakya'da, 1913 ilkbaharına kadar devam etmek üzere tekrar başlayan muharebeler 30 Mayıs 1913'te Londra'da imzalanan antlaşmayla son buldu. İkincisi ise, Romanya'nın da dahil olduğu Balkan İttifakı devletleri ile Bulgaristan arasında 29 Haziran 1913'te başladı. Bulgarların bir aydan daha kısa bir süre içerisinde yenilgiye uğramasıyla Ağustos ayında Bükreş'te, Eylül ayında da İstanbul'da yapılan antlaşmalarla İkinci Balkan Savaşı sona erdi. İkinci savaşın Osmanlı devletini ilgilendiren kısmı Şark Ordusu'nun Edirne'yi geri almak amacını gözetilen harekâtıdır.³³⁸

Birinci Balkan Harbi'nde Osmanlı Ordusu iki ana cephede savaşmıştır. Rumeli'de başında Abdullah Paşa'nın bulunduğu Şark Ordusu Bulgarlara karşı savaşırken Makedonya ve Arnavutluk bölgesinde Ali Rıza Paşa komutasındaki Garp Ordusu Yunan, Karadağ, Sırp ve bir kısım Bulgar kuvvetlerine karşı mücadele etmiştir. Ordunun dağılımı ise şu şekilde olmuştur:³³⁹

³³⁵ **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-89, **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-91.

³³⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-12.

³³⁷ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, I.Kısım, s. 147-150.

³³⁸ Richard C. Hall, **a.g.e.**, s. 1.

³³⁹ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, I. Cilt, s. 216-217.

Şark Ordusu, Doğu Trakya'da Edirne-Kırklareli dolaylarında 4 Kolordu (Ömer Yaver, Şevket Turgut, Mahmut Muhtar ve Abuk Ahmet Paşalar kumandasında) ve Mehmet Şükrü Paşa komutasındaki Edirne garnizonu.

Garp Ordusu, büyük kısmı Zeki Paşa kumandasındaki Vardar Ordusu'yla İştip-Üsküp dolaylarında, Tahsin Paşa'nın komuta ettiği Kolordu Alasonya bölgesinde, Esat Paşa emrindeki Kolordu Yanya'da Yunanlara karşı, İşkodra'da Karadağlılara karşı Hasan Rıza Paşa ve harekât alanına yayılmış diğer kuvvetler.

Doğu Cephesi'nde 22-23 Ekim 1912 tarihlerinde Bulgarlarla Kırkkilise (Kırklareli) Muharebesi yapıldı. Önemli bir çarpışma olmamasına rağmen gece yarısı Osmanlı kuvvetlerinde meydana gelen panik nedeniyle zorunlu ricat gerçekleştirilmiş ve Ordu Lüleburgaz bölgesine kaydırılmıştı. Bulgarlar Kırkkilise'de 887 ölü, 4034 yaralı ve 824 kayıp verirken, Osmanlı Ordusu'nun zayıtı ise 1500 şehit ve yaralıyla beraber 2000-3000 civarında esirdi.³⁴⁰ Osmanlı ordusu, 28 Ekim 1912'de Lüleburgaz'da yapılan ikinci muharebede de mağlup olmuş ve tekrar geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bu defa ordunun sağ kanadı dört gün boyunca düşmanla başarılı bir biçimde çarpışmış ancak sol kanat ve merkezdeki açlık ile cephanesizlik yüzünden yaşanan ikinci panik gerilemeyi de beraberinde getirmişti.³⁴¹ Yapılan bu ikinci muharebe her iki taraf için de pahalıya mal olmuştur. Bulgarlar 2534 ölü ve 20.162 kayıp verirken Osmanlı ordusu ise en az 22.000 askerini kaybetmiştir.³⁴² Bu mağlubiyet sonrasında Çatalca önlerine çekilmek zorunda kalan Osmanlı Ordusu, burada kurduğu savunma hattı üzerinde Bulgarlara karşı mukavemet gösterebilmiştir. Bir hafta içinde İstanbul önlerine kadar gelmeyi başaran Bulgarlar, Çatalca'dan ileriye geçememişlerdir. Osmanlı Devleti 3 Aralık 1912 günü imzalanan ateşkes anlaşmasına kadar Çatalca'daki mevzilerini korumayı başarmıştır.³⁴³

Garp Ordusu ise 23-24 Ekim 1912 tarihleri arasında Kumanova'da yapılan savaşta Sırp kuvvetleri karşısında tutunamayarak Manastır'a çekilmek zorunda

³⁴⁰ Richard C. Hall, *a.g.e.*, s. 37.

³⁴¹ Mahmud Muhtar, *a.g.e.*, s. 43-44. Bu eserde Mahmud Muhtar Paşa Kırkkilise ve Lüleburgaz-Pınarhisar Muharebeleri sürecindeki gözlem ve anılarını detaylarıyla anlatmıştır.

³⁴² Richard C. Hall, Pınarhisar-Lüleburgaz Muharebeleri'nin savaşan asker ve verilen zayıtlar bakımından 1870-1914 arasındaki en büyük savaş olduğunu belirtmektedir. Richard C. HALL, *a.g.e.*, s. 41-42.

³⁴³ Bu cephede yapılan savaşlarla ilgili olarak Fransız savaş muhabiri Stephan Lauzan'ın hatıralarında cepheden manzaralar, Osmanlı devlet adamları ile yaptığı görüşmeler başta olmak üzere ilgi çekici bazı notlar yer almaktadır. Stephan Lauzan, *Osmanlının Bozgun Yılları*, Haz. Seyfettin Ünlü, Beyan Yayınları, İstanbul.

kalırken Yunanlar 8 Kasım 1912'de Selanik'i ele geçirmiş ve donanması vasıtasıyla Bozcaada, Limni ve Taşoz'u işgal etmiştir. Adaların yitirilmesiyle Osmanlı Devleti'nin Makedonya ile olan deniz yolu bağı kopmuştur.³⁴⁴ Yunan donanmasına Ege Denizi'nde sadece Rauf Bey³⁴⁵ (Orbay) kumandanlığındaki Hamidiye kruvazörü karşı koymaya çalışmıştır.³⁴⁶ Alınan seri yenilgiler sonucunda 22 Ekimde Priştine ve Yeni Pazar, 24 Ekimde Koçana ve İştip, 27 Ekim'de ise Üsküp işgale uğramıştır.³⁴⁷

Savaş Osmanlı Devleti için o kadar yıkıcı olmuştur ki İttihat ve Terakki'nin en önemli simalarından olan Talat Paşa, yaşanan bozgunu şu sözlerle anlatmıştır: “Yorgunluktan ve ümitsizlikten o kadar bitap bir haldeydim ki artık gözümde, ne vatan ne millet ne de devlet kalmamıştı. Bütün idealim, arzularım bir tek noktada toplanmıştı: Ah! Önüme bir köy çıksa da bir samanlığa serilsem ve yatsam! Uyusam, uyusam!”³⁴⁸ Görüldüğü üzere Osmanlı ordusu iki hafta içerisinde tam anlamıyla hezimete uğramış ve neredeyse bütün Rumeli'yi kaybetmiştir. Bölgede kaybedilmeyen üç Osmanlı şehri ise ana yurdu ile irtibatı kesilmiş bir hâlde bulunan ve düşman hattı dâhilinde kalan Yanya, Edirne ve İşkodra olmuştur. Yanya Yunanların, Edirne Bulgarların, İşkodra ise Karadağlıların kuşatması altında kalmıştır.

Epir Cephesini Yanya Kalesiyle birlikte savunmakla görevlendirilen Yanya Kolordu Komutanı Esat Paşa, Epir bölgesini adım adım savunduktan sonra Yanya Müstahkem Mevkiinde topladığı kuvvetiyle 19 Ekim 1912'den 6 Mart 1913'e kadar üstün Yunan kuvvetlerine karşı direnmiştir. Selanik'in tesliminden sonra serbest kalan Yunan tümenlerinin de kuşatmayı takviye etmesine rağmen kale düşmemiştir. Ancak Garp Ordusunun yeterli desteği sağlayamamasından kaynaklanan cephe

³⁴⁴ Zafer Toprak, “Cihan Harbi'nin Provası Balkan Harbi”, *Toplumsal Tarih*, S: 104, Ağustos 2002, s. 48. Ayrıca Batı Cephesi Vardar Ordusu Kumandanı olan Ferik Zeki Paşa'nın hatıratı bu cephedeki muharebeler hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Zeki Paşa, *Balkan Harbi'ne Ait Hatıratım*, Matbaa-i Askeriyye, Dersaadet, 1337. Balkan Harbi esnasında tutulan hatıratların kısa tanıtları ve içerik analizleri için bk. Hakan Bacanlı, *Balkan Savaşı'na Ait Hatıratların Muhteva Analizi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003. **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

³⁴⁵ 29 Şubat 1912 tarihinde Hamidiye kruvazörü süvariliğine atanan Hüseyin Rauf Bey, Balkan Savaşı'nın deniz cephesinde düşman birliklerine karşı başarıyla mücadele etmiş ve kamuoyunda “Hamidiye Kahramanı” olarak adlandırılmıştır. *Tasvir-i Efkar*, nu. 697, s. 1, 3 Mart 1329.

³⁴⁶ Balkan Harbi'nde denizlerde yaşanan mücadeleler hakkında Türk Silahlı Kuvvetlerinin yayımladığı eser haricinde bir çalışma için bkz. Umur Tuncer, *Balkan Harbi'nin Deniz Cephesi ve Osmanlı Donanmasının Durumu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991. **(Yayınlanmamış Doktora Tezi)**

³⁴⁷ Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000, s. 62.

³⁴⁸ Hasan Cemil Çambel, *Makaleler Hatıralar*, TTK Yayınları, Ankara, 1987, s. 108.

ve yiyecek kıtlığı nedeniyle, son mermi ve lokma da bittikten sonra, Esat Paşa 6 Mart 1913'te teslim koşullarını kabul etmek zorunda kalmıştır.³⁴⁹

Edirne Kalesi'ne 2'nci Bulgar Ordusunun 22-24 Ekim 1912'de yaptığı baskın girişimleri başarısızlığa uğramıştı. 16 Kasım'da kuşatmayı tamamlayan Bulgar Ordusu ile bir kısım Sırp kuvvetleri 21 Kasım'dan itibaren şehri aralıksız top ateşine tuttular. Kuşatılmış Edirne Müstahkem Mevki herhangi bir yardım ve destek olmadan altı aydır sürdürdüğü kahramanca muharebe ve çıkış girişimlerine rağmen, cephane ve yiyecek sıkıntısının da etkisiyle 26 Mart 1913 günü Bulgarların teslim koşullarını imzalamak zorunda kaldı. Edirne Kalesi, kendisinden beklenen bir aylık dayanma süresine karşın, Şükrü Paşa'nın kişisel özelliklerinin katkısıyla altı ay dayanmıştır.³⁵⁰

Hasan Rıza Paşa ise, savaşın başından, tertip edilen bir suikastla katledildiği³⁵¹ 30/31 Ocak 1913'e kadar, tahkimi yarım kalmış İşkodra Müstahkem Mevkiini kendi kuvvetinin üç katı kadar kuvvete karşı savunmuştur. Hatta 3 Aralık 1912 günü Osmanlı hükümetinin Balkan İttifakı devletleri (Yunanistan hariç) ile ateşkes antlaşmasını onaylamasına rağmen bu antlaşmayı tanımamış, mücadeleyi sürdürmüştür. Ancak yerine geçen Esat Toptani Paşa, 16 Nisan 1913'te Sırpların kuvvetlerini çekmesiyle Karadağlıların zayıflamasına rağmen, 22-23 Nisan 1913'te kaleyi teslim etmiştir. Kaleyi boşaltan Osmanlı kuvvetleri silahlarıyla birlikte Draç bölgesine çekildiler.³⁵² Nihayetinde, Osmanlı hükümetinin Midye-Enez hattının batısındaki topraklardan vazgeçtiği, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra'da imzalanan barış antlaşmasıyla savaşın birinci dönemi sona ermişti.³⁵³ Ancak kazandıkları toprakları paylaşma konusunda aralarında çıkan ihtilaflar³⁵⁴ nedeniyle, Bulgarlar, Sırbistan ve Yunanistan'a savaş ilan etti.³⁵⁵ Bab-ı Ali baskınıyla (23 Ocak 1913) iktidarı yeniden ele geçiren İTC, Bulgarların diğer Balkan devletleri karşısında hezimete uğramasını fırsat bilerek orduyu harekete geçirdi ve Edirne'yi işgalden kurtardı.³⁵⁶ Hatta resmi

³⁴⁹ **Tasvir-i Efkar**, nu. 694, s. 1, 28 Şubat 1328.

³⁵⁰ **Tanin**, nu.1553,s.1-2,20 Rebiü'l-Ahir 1329. Edirne Kale muharebeleri için bkz. Ali R. Yiğitgüden, **Balkan Savaşı'nda Edirne Kale Muharebeleri C: I-II**, Haz. Zekeriya Türkmen vd., Gnkur. Basımevi, Ankara,2006, Necdet Hayta, **Balkan Savaşları'nda Edirne**, Gnkur. Basımevi, Ankara,2010, Naci Efendi, **Balkan Savaşı'nda Edirne Kuşatmasına Ait Harp Ceridesi**, Çev. Hülya Toker, Alfa, İstanbul, 2012.

³⁵¹ Hasan Rıza Paşa'nın katli haberi için **Tanin**, nu. 1564, s. 2, 2 Cemaziye'l-Evvel 1331, 26 Mart 1329.

³⁵² **İkdam**, nu. 5809, s. 1, 11 Nisan 1329.

³⁵³ **Tasvir-i Efkar**, nu. 773, s. 1, 18 Mayıs 1329.

³⁵⁴ Bu devletlerin ihtilaf sahalarını gösteren harita için bkz. **Tasvir-i Efkar**, nu. 795, s.3, 8 Haziran 1329.

³⁵⁵ **İkdam**, nu. 5882, s. 1, 23 Haziran 1329

³⁵⁶ **Tasfir-i Efkar**, nu. 824-825, s. 1, 10 Temmuz 1329.

olarak destek vermese de el altından teşvik ettiği, gelecekte Teşkilat-ı Mahsusa'nın çekirdek kadrosunda yer alacak olan gönüllülerin³⁵⁷ komuta ettiği kuvvetler, bölge halkıyla da birleşerek Doğu Trakya'yı da işgalden kurtardı ve Gümülcüne'de Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi'ni tesis ettiler.³⁵⁸ Ancak bu hükümetin ömrü uzun sürmedi. Osmanlı Hükümeti'nin de baskısıyla Bulgarlar lehine feshedilerek bu topraklar tekrar Bulgar işgaline terk edildi.³⁵⁹ Diğer Balkan devletleri ile 10 Ağustos'ta Bükreş Antlaşmasını³⁶⁰ imzalayan Bulgarların, 29 Eylül'de İstanbul'da barış antlaşmasını onaylamasıyla savaşın ikinci dönemi de kapanmış oldu.³⁶¹

Osmanlı devletinin maruz kaldığı bu hezimetin nedenlerini ortaya koyabilmek maksatlı, savaş esnasında ve sonrasında birçok eser yazılmıştır. Bu eserlerde 'Balkan Harbi'nde Neden Münhezim Olduk?'³⁶² gibi sorulara cevap aranmıştır. Yenilgiyi tek bir sebebe bağlamak şüphesiz yanlış olacaktır. Bununla birlikte mağlubiyet sebepleri arasında gösterilen nedenlerden öne çıkanlar şunlardır: Seferberlikte yapılan hatalar, Orduda eğitim ve disiplin eksikliği, dönemin insan kalitesi, iç siyasi durum, ordunun siyasete bulaşması, alaylı mektepli gibi farklı kaynaklardan oluşan subaylar arasındaki çekişmeler vb.³⁶³

Salt yığınaklanma ve askerî strateji odaklı eleştirilerin yapıldığı çalışmalar da bulunmaktadır.³⁶⁴ Aynı alanda yayınlanan modern incelemelerden en popüler olanı ise Erickson'ın 'Defeat in Detail' başlıklı kitabıdır.³⁶⁵ 'Parça Parça İmha' anlamına gelen bu başlık, askerî bir terimdir. Kısaca, düşmanın bütün kuvvetine çatmak yerine, onun küçük parçalarını, tehdit önceliğine göre, sırayla yok ederek düşman

³⁵⁷ Bunlardan bir kısmının isimleri ve fotoğrafı için bkz. **Şehbal**, nu. 83, 1 Teşrin-i Evvel 1329.

³⁵⁸ **Tanin**, nu. 1714, s. 1, 27 Ağustos 1329.

³⁵⁹ **Sabah**, nu. 8663, s. 1, 16 Teşrin-i Evvel 1329, **Tanin**, nu. 1747, s. 1, 20 Teşrin-i Evvel 1329.

³⁶⁰ **İkdam**, nu. 5917, s. 4, 11 Ağustos 1913.

³⁶¹ **Tasfir-i Efkar**, nu. 886-887, s. 1, 17 Eylül 1329.

³⁶² A., **Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk?**, Yay. Tüccarzade İbrahim Hilmi, Kütübhane-i İslam ve Askerî, İstanbul, 1329. Eserin Ali İhsan Sabis tarafından yazıldığını ortaya koyan bir çalışma için bkz. Hasip Saygılı, "Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk", **Toplumsal Tarih S: 222, İstanbul**, Haziran 2012, s. 74-78.

³⁶³ Hezimetin nedenlerini Fatih ve Kanuni'nin gayrimüslimlere olan hoşgörülü politikasında arayan bir eser için bkz. M.E., **Niçin Mağlup Olduk? 500.000 Müslüman Kanına Öğrendiğimiz Acı Hakikatler**, Matbaa-i Cihan, İstanbul, Tarihsiz.

³⁶⁴ Strateji odaklı bir çalışma için bkz. Ahmet Suat, **Balkan Dar'ül Harbine Dair Tetkikat-ı Coğrafya ve Mutaalat-ı Sevk'ül Ceyşkiye**, Mühendishane-i Berri Hümayun Matbaası, Dersaadet, 1330 (İki Cilt). Ayrıca Erkan-ı Harbiye ikinci sınıf müdavimleri için hazırlanan el yazması için bkz. Şükrü Ali ve Şerafettin, **Balkan Harbi Tarih-i Harp Meseleleri**, Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası, Yıldız, 1926.

³⁶⁵ Bu kitabın Türkçe tercümesi için bkz. Edward J. Erickson, **Büyük Hezimet, Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu**, Çev. Gül Çağalı Güven, TİŞ, İstanbul, 2013.

kuvvetini imha etmek manasında kullanılır. Bu harekâtın uygulanmasında, merkezi, diğer deyişle iç hat durumunda bulunan ordular daima avantajlıdır. Balkan Savaşı'nda ayrı cephelerde farklı ordulara karşı savaşan Osmanlı ordusu da iç hat durumundaydı. Ancak Erickson'ın da tespit ettiği gibi, Osmanlı ordusu bu avantajı dezavantaj haline çevirdi. Çünkü tamamen prestij kaygısı ve siyasi bir fikirle, Makedonya'nın fiilen savunulmasına karar verilerek, Ordu Garp ve Şark Ordusu şeklinde ikiye bölünmüş, yekdiğerinden ayrı ve uzak iki harekât alanına sevk edilmişti. Bu da yetmezmiş gibi, Garp Ordusu'nun birlikleri, hasım devletler sınırı boyunca dağıtılmış ve doğal olarak her yerde zayıf kalınmıştı. Nihayetinde bu zayıf kuvvetler İttifak orduları karşısında parça parça imha oldu.³⁶⁶

Bu tespit ilk defa Erickson tarafından yapılmadı. Aynı eleştirilere ATASE'nin Balkan Harbi Serisi kitaplarında, dağınık da olsa rastlamak mümkündür.³⁶⁷ Bu dağınık tespitleri derleyip toparlayarak daha okunur hale getiren Erickson, Osmanlı Ordusu'nun yenilgisini, kadim bir askerî özdeyişle ifade edilen “Her şeyi savunan hiçbir şeyi savunamaz” ilkesinin ihmaline bağlamaktadır.³⁶⁸ Tespit doğru olmakla beraber, bu durum Osmanlı komutanlarının mezkûr askerî kuraldan bihaber oldukları veya askerî eğitim seviyelerinin yetersiz olduğu anlamına gelmez. Pek tabii bu evrensel ilkenin farkında olan Osmanlı komutanları, Balkan Harbi'nde ellerinden geldiği kadar –Makedonya'nın savunulması fikri hariç- mezkûr kurala sadık kalmaya çalıştılar. Bunun somut bir örneğini, altıncı maddesinde “...toplu kıtaat vücuda getirilerek düşman üzerine tesir icrasına çalışmak lazımdır. Her yeri muhafazaya çalışarak her tarafta zayıf bulunmak mahzuruna da katiyen ictinab edilmelidir.” ifadesi yer alan, Ustruma Kolordusu Kumandanı Mirliva Ali Nadir'in Nevrekop Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği emirde görebiliriz.³⁶⁹ Bu farkındalığa rağmen Osmanlı komutanları, “gerek Osmanlı hutût-û dâhiline ve gerekse ordusunun hutût-û muvasalasına sivrisinek misali haşereler gibi musallat olan çetelerin ordu etrafında müşkülât yaratmasına”³⁷⁰ karşı tedbir alabilmek için, çaresizce kuvvetlerini peyderpey dağıtmak zorunda kaldılar. Bu nedenle Osmanlı komutanlarının bu kuralı ihmal ettiğini değil, ihmal etmek zorunda kaldığını söylemek daha doğru olacaktır.

³⁶⁶ Edward J. Erickson, *Defeat in Detail*, s. xvii, 163-164, 331.

³⁶⁷ Bu tespitlerden bazıları için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 59, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 110-111.

³⁶⁸ Edward J. Erickson, *Defeat in Detail*, s. 331.

³⁶⁹ ATASE BLH, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-52.

³⁷⁰ Ömer Fevzi, *a.g.e.*, s. 4.

4.3. SONUÇ

Rusların yönlendirmesi ve İTC'nin ters tepen politikalarının da kısmi etkisiyle, aralarındaki sorunları bir kenara bırakan Balkan devletleri, Osmanlı devletine karşı ittifak arayışına giriştiler. Aralarında anlaşılan bu devletler sınır bölgelerinde ve Osmanlı topraklarında, Balkan Harbi'ne kadar sürecek olan çete faaliyetlerine hız verdiler. VMRO tarafından yapılan bombalamalar dışında eylemler özellikle Karadağ sınır bölgesinde yoğunlaşmıştı. Bundan maksat, şüphesiz Osmanlı kuvvetlerini harpten evvel kesin sonuç yeri olmayan Karadağ sınır boylarına çekerek asıl ilgi alanından uzak tutmaktır. Nihayetinde İttifak devletleri 30 Eylül'de seferberliklerini ilan ettiler. Osmanlı devleti ise, çok büyük bir karışıklık içinde ve sonsuz gecikmelerle yapılacak olan seferberliğini, bir gün sonra 1 Ekim'de ilan etti.

Hâlbuki seferberlik ilan edildiğinde Osmanlı ordusunun durumu pek iç açıcı değildi. Yemen, Arnavutluk ve Makedonya ayaklanmaları orduyu barış zamanında bile oldukça meşgul etmiş, birçok kuvvetlerin tedip harekâtına ayrılması, seferi ordunun kuruluşunda değişiklikler yapılmasına ve bu da seyyar ordunun ayrıca zayıflamasına sebep olmuştu. Buna ilave olarak çeşitli bombalama ve suikastlar yapılacağına yönelik alınan istihbarat raporları doğrultusunda bir kısım birlikler de İstanbul'da alıkonulmuştu. Sonuç olarak daha savaş başlamadan evvel organik kuruluşlarından alınan Osmanlı Ordusu'nun birlikleri, ayaklanmalar, asayiş problemleri ve muhtemel çete eylemleri nedeniyle İmparatorluk topraklarının dört bir yanına dağılmış vaziyetteydi.

Bununla birlikte Balkan Harbi öncesinde kazanılan tecrübeler ışığında sefer ve seferberlik planlarında gayrinizami harp ve karşı harekâta yönelik yönergeler yer verilmişti. Seferberliğin ilanı ile beraber yurtiçinde çıkması muhtemel ayaklanmalara karşı nizamiye, müstahfız ve jandarma birliklerinin işbirliği yapmaları planlarda yer almıştı. Ayrıca Ordu'nun seferberliğini ve yığınağını ikmal ederek harekâta başlamasından evvel, düşman çetelerinin ve keşif kollarıyla süvari kıtalarının hemen sınırı geçip seferberliği ve yığınağı bozmaya kalkışması ihtimaline karşı örtme için bir takım pasif tedbirler alınması sağlanmıştı. Aktif tedbir olarak da, harbin ilanı ile beraber düşman memleketleri içerilerine çeteler sokularak, ulaştırma hatlarının kesilmesi ve geri hizmetlerinin aksatılmasıyla, düşmanın seferberlik ve harekâtını sekteye uğratmaya yönelik yönergeler verilmişti. Bu maksatla teşkil edilecek

çetelere, askerî danışman veya müfreze kurmay subayı sıfatıyla muvazzaf subaylar görevlendirilmesi dahi düşünölmüştü. Ordu ve Kolordu Kumandanları da bu yönergelere göre payına düşen sorumlulukları yerine getirmek üzere bağı birliklerine emirler yayımlamıştı. Ayrıca Balkan devletlerinin seferberlik ve yığınak faaliyetleri hakkında gayri resmi yollarla bilgi alabilmek için bu devletlerin sınırlarından içeriye casuslar sokulmuştu.

Göröldüğü gibi sefer, seferberlik planları ile ordu ve kolordu emirlerinde her şey kusursuz olarak planlanmıştı. Kâğıt üstünde her şey mükemmeldi. Ancak uygulama safhasına geçildiğinde hiçbir şey planlandığı gibi gitmedi. Geylan Müfrezesi ve gayrinizami harp vazifeleri ile görevlendirilen diğer müfrezelerde olduğı gibi, dönemin insan kalitesi, martini tüfeklerinin yetersizliğı, çete harbine alışık olan müfreze personelinin daha yıkıcı olan konvansiyonel bir harbin şiddeti karşısında şaşkınlık ve korkuya düşmesi ve bunların başına buyruk hareket etmeye meyilli tavırları gibi nedenler, kusursuz gibi görünen plan ve emirlerin suya düşmesine sebep olmuştu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BALKAN HARBİ'NDE GAYRİNİZAMİ UNSURLARIN TEŞKİLAT VE LOJİSTİK FAALİYETLERİ

Bu bölümde ilk olarak, Osmanlı ordusu kuruluşu içinde ve dışında bulunan ve Balkan Harbi'nde gayrinizami görevler tevcih edilen unsurların teşkilatlanma şekilleri ve personel kaynakları incelenmiştir. Benzer şekilde İttifak devletlerinin gayrinizami unsurlarının da teşkilatlanma faaliyetleri açıklandıktan sonra, bölümün devamında, tarafların gayrinizami unsurlarının harp esnasında ikmal-iaşe işlerinde, modern teorinin esaslarından olan iç ve dış destek vasıtalarını ne denli uyguladıkları sorgulanmaya çalışılmıştır.

5.1. TEŞKİLATLANMA VE PERSONEL KAYNAĞI

Balkan Harbi arefesinde, Osmanlı devletinde askerlik işleri 'Kur'a Nizamnamesi' yerine geçmek üzere hazırlanan, 1886 tarihli asker alma kanununa göre yürütülmekteydi. Kanunda, ilk altı yılı muvazzaf (3 yıl muvazzaf-3yıl ihtiyat), sonraki sekiz yılı redif ve son altı yılı müstahfız olan askerlik hizmetinin toplam süresi 20 yıl olarak tanımlanmıştı.³⁷¹ Geniş bir muafiyet listesi içeren kanunun bu ve diğer bazı olumsuz özelliklerini ortadan kaldırmak için II. Meşrutiyet İlânı'ndan sonra askerlik hizmetine yönelik yeni bir kanun taslağı hazırlanmış olmasına rağmen, dönemin koşulları yüzünden, yürürlüğe konulamamıştı.³⁷² Yeni kanun yerine, 1909 yılında farklı dini ve etnik grupları daha fazla kapsayacak eklemeler ve coğrafi muafiyete sahip bazı bölgelerin askerlik kapsamına alınması gibi, muafiyetleri tamamen kaldırmayıp sadece sınırlayan çeşitli düzenlemelerle yetinilmişti. Bu kanunla vücut bulan Osmanlı Ordusu; Nizamiye Ordusu, Redif ve Müstahfız Birlikleri ile Aşiret Hafif Süvari Birlikleri olmak üzere üç kısımdan oluşuyordu. İkinci kısma dâhil edilen Gönüllüler ise bazı çalışmalarda, en azından Balkan Harbi süresi boyunca, dördüncü ve ayrı bir kategoride gösterilmektedir.³⁷³ Balkan Harbi'nde gayrinizami harp görevleri tevcih edilen kuvvetler ise nizami ordunun parçası olan Müstahfızlar ve Jandarma ile nizami ordu dışında teşkil edilen Gönüllüler ve Yerel Milislerden oluşuyordu.

³⁷¹ Kanun metni için bkz. Asâkir-i Nizâmiyye-i Şâhânenin Tertibât-ı Mütayemmene-i Cedîdeye Tevfikan Sûret-i Ahzını Mübeyyin Kanunnâme-i Hümâyûndur **Düstur**, Tertip I, cilt: 5, s. 656-694.

³⁷² Muafiyet listesi için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, I. Cilt, s. 82-84.

³⁷³ Mehmet Beşikçi, **a.g.m.**, s. 33.

5.1.1. Müstahfızlar

Daha önce olduğu gibi yeni örgütte de aynen muhafaza edilen Müstahfız Teşkilatının, gereğinde seferde istifade edilebilecek şekilde yeni baştan düzenlenmesine ancak 1911 yılı sonlarına doğru başlanabildiği. Verilen ilk emirlerde bu teşkilatın 1912 yılı Mart ayı sonlarına kadar tamamlanması istenmişse de bu mümkün olmamıştı.³⁷⁴ Teşkilatı yeniden düzenlemek için 1911 yılı sonuna doğru kurmay subaylar başkanlıklarında oluşturulan komisyonlar 1'inci ve 2'nci Redif Müfettişliklerinin Rumeli bölgesine gönderildi. Bu komisyonlar geçici müstahfız yönetmeliğine uyup yeniden örgüt yaparak giyecek, silah ve cephaneyi belli yerlere depo ettirdi. Komisyonların yaptıkları örgüt sonucunda, müstahfız teşkilatına yarar 106.000 kadar insan mevcut olduğu anlaşıldı. Bu mevcutla 2'nci Redif Müfettişliği bölgesinde 110 tabur, 3 bağımsız bölük ve yeteri kadar sınırları takviye edecek bölükler için gerekli miktarı sağlamak üzere müstahfız teşkilatına karar verildi ve seferberlikten yaklaşık bir ay önce 18 Ağustos 1912 tarihli İrade-i Seniyye ile teşkilatın yürürlüğe konması sağlandı.³⁷⁵ Bu İrade-i Seniyye ile yürürlüğe giren 'Müstahfız Teşkilatına Ait Talimat'³⁷⁶ başlıklı yönergede teşkilatın esasları düzenlenmişti. Buna göre Müstahfız taburları efradı şunlardan oluşacaktı:

- “1. 18-20 yaşındaki gençlerin gönüllü kayıt olmak isteyenlerinden,
2. 38-45 yaşındaki efrad-ı müstahfızdan,
3. 45 yaşını geçmiş veya henüz 45 yaşını geçmeyip askerlik hizmetinden muafiyet kazanmış olan şahıslardan dayanıklı olanlarının gönüllü olarak dahil olmak isteyenler. 1 ve 3'üncü maddelerdeki efrad gönüllü defterine kayıt edilir.”³⁷⁷

Talimatta teşkilatın subay kadrosu da düzenlenmişti. Buna göre müstahfız tabur, bölük ve takım komutanlığına bölgelerinde bulunan ve ordunun seferi ihtiyacından fazla olan ihtiyat ümera ve zâbitânından tayin edilecekti. Hatta jandarma subaylarının dahi müstahfız tabur ve bölüklerine tayin edilebileceği belirtilmişti. Yetmediği takdirde o yerin ileri gelenlerinden tayin yapılacaktı. Ahaliden biri tayin edilecekse, askerlik yapmış ve okur-yazar olanlar lehine tercihte

³⁷⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 104-105.

³⁷⁵ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I. Kısım, s. 27.

³⁷⁶ *Müstahfız Teşkilatına Ait Talimat*, Matbaa-i Askeriye, İstanbul, 1328.

³⁷⁷ *Müstahfız Teşkilatına Ait Talimat*, Kısım 3, Madde 9, s. 4.

bulunulması düşünölmüştü. Son olarak seferde müstahfız taburlarına ihtiyat veya muvazzaf zâbitândan mülazım rütbesinde bir tabur yaveri verilmesi planlanmıştı.³⁷⁸

Martini tüfekleri ile donatılacak olan taburların mevcudu nispetinde silah sayısı %10 noksan bırakılacaktı.³⁷⁹ Melbusat, kuyudat, tahsisat, talim ve terbiye gibi diğer konuların da düzenlendiği talimatta Müstahfız teşkilatına tevcih edilen görevler şu şekilde ifade edilmişti:

“Müstahfız kıtaatı kendi mıntıkalarında hudut, sahil ve demiryollarının ve emakin-i askerîye ve menzil hududunun ve askerî ambar ve depoların ve asayiş-i mahalliyenin ve sınaî müesseselerin muhafazasında ve mevaki-i müstahkeminin müdafaasında istihdam olunur. Ve bi’ttabii mıntıkları dâhilinde cereyan edecek her harekât-ı harbiyeye iştirak ederler.” Ayrıca “Huduttan azami iki ila üç saat mesafede bulunan karyede mevcut efrad-ı müstahfız hazar ve seferde hudutta zuhur eden hadisatta ve hudut muhafızlarını takviye ve huduttaki efrada muavenet hususunda istihdam olunurlar.”³⁸⁰

Bu görevler teşkil edilen müstahfız taburları arasında mevkileri esas alınarak paylaştırıldı, kimi taburlara ikiz görevler verildi. Örneğin Batı Ordusunun 1 Numaralı Harekât Planına göre, Devlen, Razlık, Osmaniye, Koçana, Komanova, Preşova, Priştine, Geylan, Lap, Vulçitrin, Yenipazar, Metroviça, Taşlıca, Prepol, Seniça, Akova, Tergoviştâ, Verjay, Gosina, Grebene, Nasliç müstahfız taburları sınır bölüklerini takviye ve sınır yönetmeliğine göre bu bölüklerin emri altında hareket edeceklerdi. İşeleri bakımından Devlen, Razlık, Osmaniye Taburları Ustruma Kolordusuna; Grebene, Nasliç taburları Kozana Tümenine; Akova, Tergoviştâ, Gosina taburları İpek Müfrezesine; diğerleri ise Vardar Ordusuna bağlı olacaktı.

Menlik, Bereketli, Tikveş, Kroşova, Kesriye, Bihlişte, Starova, Acarlar, Üsküp, Kalkandelen, Petriç, Ustrumca, Radovişte, Gevgili, Avrathisar, Doyran, Langaza, Yenice, Poliroz, Demirhisar, Serez, İştîp, Hotine müstahfız taburları köprüleri, telgraf hatlarını ve depoları çetelerin baskınlarına karşı koruyacak, bulundukları yerlerin

³⁷⁸ *Müstahfız Teşkilatına Ait Talimat*, Kısım 4, Madde 11-12, s. 5.

³⁷⁹ *Müstahfız Teşkilatına Ait Talimat*, Kısım 5, Madde 19, s. 7.

³⁸⁰ *Müstahfız Teşkilatına Ait Talimat*, Kısım 9, Madde 38,40, s. 11.

asayişini sağlamakla görevli bulunacak ve bölgelerindeki redif taburlarınca iaşe edileceklerdi.

Drama, Kavala, Selanik, Vodina, Üsküp, Köprülü, Filorina ve Manastır müstahfız taburları demiryollarının, Pirlape, Görice, Ohri, Kozana, Serfiçe, Kayalar, Soroviç, Manastır müstahfız taburları ise menzil hatlarının korunması ile görevlendirilmişti. İaşeleri menzil idare heyetince sağlanacaktı.³⁸¹ Bu görevlerin birçoğu, özellikle demiryollarının korunması vazifesi, barış zamanında, hat hangi kolordu bölgesine rastlıyorsa o kolorduya veya redif kıtalarına verilmişti. Seferde ise, Seferberlik Planının üçüncü kısmında ifade edildiği gibi, müstahfız taburlarının teşkilatı tamamlanıp demiryolu korunmasını yapacak surette yetiştirildikten sonra, nizamiye ve redif kıtalarının görevi bunlara devredip kuruluşlar gereğince seyyar ordudaki birliklerine katılmaları öngörülmüştü.³⁸²

Ancak ihtiyat ve redif askerleri silâh altına alındıktan sonra köylerde kalanlardan çıkarılacak askerî güç biraz zayıf olacaktı.³⁸³ Örnek olması bakımından, verilen talimatlara göre oluşturulan 2'nci Redif Müfettişliği bölgesindeki Rumeli müstahfız teşkilatının durumu şöyle idi: 27.000 eri askerlik çağında geri kalanı gönüllü olmak üzere 106.000'i aşkın müstahfız er kaydedilmişti. Bu mevcudun dörtte üçü kadarını kapsayan gönüllülerin % 60'dan fazlasını 45 yaşını geçkin yaşlılar, % 13'den fazlasını da 18-20 yaş arasındaki gençler oluşturunuyordu.³⁸⁴ Bu yaşlı kadroya komuta eden Subayların pek azı emeklilerden, kalanı yönetmelik gereği yerli halkın ileri gelen ağalarından tayin edilmişti. Martini silahları ile donatılan teşkilatın cephane, teçhizat, elbise ve ayakkabı gibi birçok ihtiyacının büyük bir oranı karşılanamamıştı.³⁸⁵ Ayrıca, 1912 yılı ikinci yarısında Arnavutluk bölgesindeki ayaklanmalar süresince birçok redif depolarındaki silah ve mühimmat yağma edildiği için seferi ordunun ihtiyaç duyduğu tüfek miktarı o oranda eksilmiş, müstahfız birliklerin silahlandırılması ve donatımı proje ve tasarıları altüst olmuştu.³⁸⁶ Bu durum, ihtiyaçlar sağlanmadan seferberlik ilan edilmesi karşısında karışıklığı ve birçok yazışmaları gerektirmiş ve geç kalan bu teşkilattan Balkan Harbi'nde yeteri

³⁸¹ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 86.

³⁸² Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 485.

³⁸³ Bekir Fikri, *Balkanlar'da Tedhiş ve Gerilla "Grebene"*, 3. Baskı, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul, 2008, s. 107.

³⁸⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 28.

³⁸⁵ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 106-107.

³⁸⁶ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 146.

kadar fayda sağlanamamıştı. Bunun sebeplerinden biri, müstahfız efradın geceleri evine gitmek gibi disiplinsiz davranışlarda bulunmasıydı.³⁸⁷ Diğer bir sebep ise, teşkilata dağıtılan martini silahların dönemin gelişmiş silahları karşısındaki yetersizliğidir. Çünkü bu silahların atış mesafesi kısa, bundan başka çıkardığı duman ve toz bulutu nedeniyle siper ile beraber atıcıyı da düşmana gösteriyordu. Hatta harp esnasında Bekir Bey, 10 mavzerin 500 martini ile savaşabileceğine kanaat getirmişti.³⁸⁸ Sonuçta çadırsız kaputsuz kalan müstahfızların yetersizliği sebebiyle altı taburdan fazla kuvvetini demiryolu korumasından bir türlü alamayan Selanik Redif Tümeni'nin düştüğü durumun benzerleri diğer birliklerde de meydana gelmişti.³⁸⁹ Dolayısıyla müstahfız teşkilatının, küçük çaplı bölgesel başarılar hariç, iflas ettiğini söylemek yanlış olmasa gerek.

5.1.2. Jandarma

Asayişten sorumlu zaptiye teşkilatının işlevini yitirmeye başlamasıyla, 93 Harbi sonrası yapılan teşkilat ve ıslahatta güvenlik kuvvetlerinin de bir düzene sokulmasına karar verilmişti. Bu amaçla yabancı devletlerin Jandarma Teşkilatı'ndan ve subaylarından faydalanmak üzere harekete geçildi. Zaptiye teşkilatı yerine Fransız Jandarma Teşkilatı model alınarak, 1903 yılı Ocak ayında Jandarma Teşkilatı Nizamnamesi yürürlüğe konuldu.³⁹⁰

Nizamname esaslarına göre, her ilde piyade ve süvariden kurulu jandarma alayları bütün ülke düzeyini kapsamaya başlamıştı. Her sancakta (mutasarrıflıkta) bir tabur, ilçelerde bir bölük bulundurulacaktı. Bölükler takımlara bölünmüş ve takımlar duruma göre karakol itibarıyla bucaklara ve köylere dağıtılmışlardı. Bölüklerin mevcutları mensup oldukları bölgenin önem derecesine ve ihtiyaçlarına göre, piyade ve süvari erlerinden tertip ve tayin olunmuştu. Karakollar genel olarak 4-10 erden ibaret olmak üzere hesap edilmişti.³⁹¹

³⁸⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002, 002-01, **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-02.

³⁸⁸ Martini ve Mavzer silahlarının detaylı bir karşılaştırması için bkz. Bekir Fikri, **a.g.e.**, s. 112-113, 338-339.

³⁸⁹ **ATASE BLH**, Klasör: 658, Dosya: H-12, Fihrist: 1-1. Benzer durumlar için bkz. **Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı**, s. 40.

³⁹⁰ Genelkurmay Başkanlığı, **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi**, s. 89. Kolluk kuvvetinin evrimi hakkında bir çalışma için bkz. Hikmet Tongur, **Türkiye'de Genel Kolluk ve Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişmesi**, TC İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara, 1946.

³⁹¹ Jandarma Nizamnâme-i Hümayûnu **Düstur**, Tertip I, cilt. 7, 1109-1167.

Her vilayette bulunan taburlardan hepsine, o vilayetin adı verilmiş ve bunlara vilayet jandarma alayları denilmiştir. Ayrıca jandarma alaylarına bağlı olmak üzere bazı vilayetlerde seyyar jandarma taburları da kurulmuştu. Seyyar taburlar yalnız eşkiya takip ve tenkiline memur edilmişlerdi. Gereğinde bunları kullanmak valilerin yetkisine bırakılmıştı. Ayrıca mutasarrıflıklara birer jandarma taburu verilmişti. Meşrutiyet'in İlanı'ndan sonra, genel olarak jandarmanın her türlü idari ve disiplin işleri Harbiye Nezareti'ne bağlı Jandarma Dairesi'ne aitti.³⁹² 30 alay ve beş bağımsız taburdan ibaret olan jandarma birliklerinin 1908 yılındaki mevcudu 2.371 zabıt ile 39.268 küçük zabıt ve erden oluşuyordu. Hayvan mevcudu ise 15.395 idi.³⁹³

Ancak sefer ve seferberlik planlarında jandarma birliklerinin emir komuta ilişkileri ile harekâtı düzenlenmemişti. Bu nedenle savaş esnasında jandarmanın orduyu takviye etmesi ve görev yerlerinin düzenlenmesiyle ilgili anlık gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda sonu gelmeyen yazışmalar yapıldı.³⁹⁴ Jandarma taburlarına, sanki görevlerini bilmiyorlarmış gibi, asayiş, yolların açık tutulması ve devriye vazifelerine yönelik yeni baştan verilen talimatlar ve koordinasyon tedbirleri ile sürekli hatırlatmalarda bulunuldu.³⁹⁵ Jandarma süvari ve piyadelerinin harp öncesi sağlıklı bir şekilde düzenlenmeyen emir komuta münasebetleri, yine harp esnasında yapboz gibi tekrar tekrar değiştirilerek düzenlenmeye çalışıldı.³⁹⁶ Bu anlamda Bekir Fikri'nin jandarma kuvvetleri hakkındaki ifadeleri dikkat çekicidir:

“Esasen bu muharebe bütün jandarma kuvvetlerinin savaş eğitimi bakımından yetişmemiş olduklarını gösterdi ki, Rumeli'nin 20, 30 binlik jandarma kuvveti asayiş koruyacağım diye ne asayiş ne de savaş becerebilmişti. Jandarma kuvvetinin de kötü kullanılışı balkan harbinde yenip yenilmemenin önemli sebeplerinden olmuştur. Hata, Başkomutandan sonra Batı Ordusu kumandanına aitti. Gerçekte jandarma kuvvetlerinin her ilçede toplanması emri verildi. Fakat bunların kime tabi olacağı ve hareket şekilleri belirtilmedi. Bunu her kumandanın kendinden bilmesi lazım, fakat jandarma komutanlarının ekseriya bunu bilmek istemedikleri görüldü ve muharebeyi askerden beklediler. Jandarma kuvvetleri tabur, bölük halinde esas birliği

³⁹² Hikmey Tongur, *a.g.e.*, s. 220-237, Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, s. 126, 149.

³⁹³ Edward J. Erickson, *Defeat in Detail*, s. 54-55.

³⁹⁴ **ATASE BLH**, Klasör: 277, Dosya: 370, Fihrist: 001-01 vd, **ATASE BLH**, Klasör: 674, Dosya: 21, Fihrist: 001-01 vd.

³⁹⁵ **ATASE BLH**, Klasör: 224, Dosya: 135, Fihrist: 006, 006-01,02.

³⁹⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 224, Dosya: 135, Fihrist: 006-03.

pekleştirecekken veyahut il merkezlerinde toplanması gerekirken hiçbir şey yapılmadı.”³⁹⁷

Bekir Fikri'nin de üzerinde durduğu bu sebeplerden dolayı, 3 Aralık 1912'de imzalanan mütarekeye kadar jandarma kuvvetlerinden yeterli seviyede istifade edilemedi. Hatalardan ders alan Başkomutanlığın 4 Aralık'ta verdiği emirler doğrultusunda Çatalca Ordusu, jandarma kuvvetlerinin harekâtını yeniden düzenlemişti. O güne kadar emniyet altına alınmadığı için türlü türlü bahanelerle casusların cirit attığı cephe gerisinde, alınan yeni tedbirlerle kontrol ve emniyet sağlanabilmişti. Buna göre mevcut jandarma kuvvetleri muhafız ve emniyet bölgelerine bölündüler. Her bölgede bir jandarma bölüğü yerleştirildi. Bu suretle harbin devamında jandarmalardan kısmen de olsa istifade edilmiş oldu.³⁹⁸

5.1.3. Gönüllüler³⁹⁹

Gönüllü olarak askerlik yapmak isteyenler asker alma kanununda belirtilen şartları taşımak ve seferberlik süresince aynı kanunun askerlik hükümlerine tabi olmak zorundaydı. Başvuranların en az 18 yaşında olması ve ailelerinin rızasını almaları gerekiyordu. Vatan sevgisi güçlü, bedenlen savaşımaya müsait ve silah kullanmayı bilmesi beklenen gönüllülerin, giyim kuşamını beraberinde getirmesi gerekiyordu. Bu şekilde kaydedilenler ilk olarak depo taburlarında kısa süreli avcılık ve atış eğitimlerine tabi tutuluyordu. Sonra, mevcutsa askerî kıyafet giydirilerek, yoksa kendi yerel kıyafetleriyle cepheye sevk ediliyordu.⁴⁰⁰ İlk gönüllü birlik İstanbul'da kuruldu. Olay çıkarmaya meyilli başıboş gezen gençlerden kurulan bu birliğin başına bir de tabur komutanı tayin edilerek askerî eğitime alındılar.⁴⁰¹

Münferit başvurular yanında kendi yerel liderleri komutasında birlik halinde katılmak isteyen gönüllüler de mevcuttu.⁴⁰² Ancak, özellikle seferberlik evresinde, muvazzaf ve mükellef kadrolar doldurulmadan münferit gönüllü taburlarının

³⁹⁷ Bekir Fikri, *a.g.e.*, s. 119.

³⁹⁸ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi Şark Ordusu İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, II. Cilt 2'nci Kısım 2'nci Kitap, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993, s. 37-40.

³⁹⁹ Balkan Harbi'nde Gönüllüleri esas alan bir çalışma için bkz. Mehmet Özdemir, "Balkan Savaşı'nda Gönüllü Birlikler", *Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri*, 22-24 Ekim 2003, İstanbul, Cilt: I, Gnkur. Basımevi, Ankara 2005, s. 423-435.

⁴⁰⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 106, Dosya: 5, Fihrist: 001, 001-37, 003-04, 10.

⁴⁰¹ Mehmet Özdemir, *a.g.m.* s. 425.

⁴⁰² **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-03.

kurulması uygun görülmüyordu. Bu nedenle başlangıçta savaşa katılmak isteyen gönüllüler ikmal, bütünleme efradı gibi nizamiye, redif veya müstahfız taburlarından birine kaydoldular. Bu sayede ikmal işleri de kolaylaştırılmıştı.⁴⁰³ Ayrıca bazı gönüllü talepleri de ikmal işi, intikal problemi gibi nedenlerle kabul edilmedi. Savaş esnasında ise ihtiyaçlar doğrultusunda münferit gönüllü taburları kurulması yoluna da gidildi.⁴⁰⁴ Teşkil edilen gönüllü taburlarından bazıları, intizamı bozmamaları ve ikmal işlerinin kolaylaştırılması bakımından, bölgelerine ait redif fırkalarına ya da diğer nizamiye fırka kuruluşlarına dâhil edildiler.⁴⁰⁵ Bu gruba giren gönüllü taburlarına daha çok savunma, taarruz, baskın gibi nizami harp görevleri verildi.⁴⁰⁶ Bunların dışında kalan diğer bağımsız diyebileceğimiz münferit gönüllü birlikleri ise, jandarma ve müstahfızlarla beraber veya münferiden hareket ederek asayiş temininde ve çete muharebelerinde kullanıldı⁴⁰⁷ ya da çeşitli sebeplerle dağılan müstahfız taburlarının boşalttığı bölgelere sevk edildiler.⁴⁰⁸ Örneğin, özellikle geceleri dağılan müstahfız efrattan bir fayda sağlanamadığından yakınlarda kuvvet talebinde bulunan Nasliç Müstahfız Tabur Komutanı'nın bu talebine karşılık, bölgesindeki eşkıyanın tenkili için, Resne gönüllülerinden Niyazi Bey kumandasında teşkil edilen 300 kişilik kuvvet gönderilmişti.⁴⁰⁹ Kendisinden cephe faydalanılamayacak durumda olan gönüllüler ise cephe gerisinde geri hizmetlerde istihdam edildiler.⁴¹⁰

Münferit olarak gönüllü yazılanlar arasında suç için organize olmuş, sonra çeteleri dağıtılmış olanlar ile cinayet, yol kesme, çetecilik gibi suçlarla hüküm giymiş mahkûmlar da bulunmaktaydı.⁴¹¹ Özellikle çete işlerine karışan mahkûmlar çete savaşını ve bölge arazisini bilmeleri dolayısıyla faydalı oluyorlardı. Münferit başvurular dışında sadece mahkûmlardan oluşan birlikler de kurulmuştu. Osmanlı ordusunun Çatalca hattına çekilmesinden sonra, ordu mevcuduna dokunulmadan

⁴⁰³ **ATASE BLH**, Klasör: 194, Dosya: 22, Fihrist: 001-20, 23, 65.

⁴⁰⁴ Mehmet Özdemir, *a.g.m.* s. 426-427.

⁴⁰⁵ **ATASE BLH**, Klasör: 127, Dosya: 25, Fihrist: 001-09, 16, 20, 23.

⁴⁰⁶ Trabzon, Amasya Gönüllü Taburları ile 12. Tümen ve Çatalca Gönüllü Müfrezelerine verilen görevler için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi, Şark Ordusu Birinci Çatalca Muharebesi*, II. Cilt 1'inci Kitap, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993, s. 193-194, 219, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, II. Cilt 2'nci Kısım 2'nci Kitap, s. 304, 339-345.

⁴⁰⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-22,29, **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-73.

⁴⁰⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-107.

⁴⁰⁹ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-02,03.

⁴¹⁰ Mehmet Özdemir, *a.g.m.* s. 431.

⁴¹¹ **ATASE BLH**, Klasör: 127, Dosya: 25, Fihrist: 001-01, **ATASE BLH**, Klasör: 268, Dosya: 331, Fihrist: 004-02,03, 04.

açıktan bulunacak bir kuvvetle, Marmara Denizi'ndeki hâkimiyetten de istifade edilerek Bulgar ordusunun gerisine yapılacak bir çıkarmayla baskın tesiri yaratılması kararlaştırılmıştı. Bu maksatla, Halil (Kut) Bey tarafından İstanbul hapisanelerinden, içlerinde hırsız, ayyaş, kumarbaz, dolandırıcı, katil ve canilerin bulunduğu, dört bin kadar gönüllü seçildi. 45 günlük silah kullanma, bomba atma ve avcılık eğitimini müteakip avcı teçhizatı ile donatılan bu birlik, bir haftalık erzakla denizden Kumburgaz sahiline çıkarma yapmıştı. Bu hareket Bulgarlar üzerinde kısmen baskın tesiri yaratmıştı. Ancak Bulgarların topçu ateşiyle karşılık vermesi üzerine talim ve terbiyeleri nizami bir harbe imkân vermeyen bu kuvvet, bulunduğu hatta durmak zorunda kaldı ve geriden süvari livası ile iki bataryanın gönderilmesini talep etmişti.⁴¹² Süvari birliğinin gelmesiyle Halil Bey bu müfrezeyle süvari kıtasının emrine verip İstanbul'a dönmüştü. Süvari birliğine dâhil edilen bu gönüllü birliğinin uğradıkları köyleri talan edip, sebepsiz adam öldürmeleri nedeniyle, bunlardan bir fayda sağlanamayacağı düşünülerek terhislerine karar verilmişti.⁴¹³ Savaş esnasında istihdam edilen bu ve diğer mahkûmlar, terhis edilince kalan cezalarını çekmek üzere belirlenen yerlere geri gönderilmişti.⁴¹⁴

Bab-ı Ali baskınından sonra iktidara geçen İTC, bütün memleket kuvvetlerini İmparatorluk topraklarının savunulmasında birleştirmek ihtiyacını duymuştu. Bu maksatla, ilk beyannamesinde kuruluş gayesini "Vatanı kurtarmak için uzanacak her ele sarılacağız, öpeceğiz ve vatani kurtaracağız" sözleriyle açıklayan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin kurulmasına, Ocak 1913'te, teşebbüs edildi.⁴¹⁵ Cepheye para, malzeme gibi birçok konuda destek olmak için çalışmalarına süratle başlayan cemiyet, müdafaa-i milliye gönüllü taburları oluşturulması için de, dönemin gazetelerine verdiği ilanlarla halkı teşvik ediyordu.⁴¹⁶ Kimi ilanlarda doğrudan etnik kimlikleriyle hitap ediyordu. Örneğin cemiyetin İkdâm gazetesinde yer alan 'Kürdlere Hitab' başlıklı bir ilanında şu ifadeler kullanılmıştı:

"Ey bahadır Kürdler! Sizler ki daima hamaset ve şecaatle maruf kaldınız, sizler ki her vakit vatana hücum eden düşmanların önünde bir istihkâm-ı zîruh oldunuz, agâh olunuz ki bu gün her zamandan ziyade vatan tehlikededir.

⁴¹² Halil Kut, *a.g.e.*, s. 99-103.

⁴¹³ Hüsnü Ersü, *1912-1913 Balkan Savaşı'nda Şarköy Çıkarması ve Bolayır Taarruzu*, Haz. Ahmet Tetik ve Çiğdem Aksu, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2006, s. 210-211.

⁴¹⁴ **ATASE BLH**, Klasör: 268, Dosya: 331, Fihrist: 004-02,03, 04.

⁴¹⁵ Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, I. Cilt, 3. Baskı, AKDİTYK TTK, Ankara, 1992, s. 66.

⁴¹⁶ Müdafaa-i Milliye "Vatan bütün evladını imdadına çağırıyor" **İkdâm**, nu. 5734, s. 4, 8 Şubat 1913.

Cismimizin, canımızın, varımızın, yoğumuzun mâderi müşfiki olan vatan bugün sine-i şefkatinde yetiştirdiği evlatlarından imdâd bekliyor, muavenet istihâm ediyor! Ey Kürdler mâder-i vatanın bu feryadına koşmayacak mısınız? Bu validenin davetine içinizde icabet etmeyecek hamiyetsiz var mıdır? ...”⁴¹⁷

Cemiyetin bu teşvikleri doğrultusunda, örneğin Aydın vilayetinde, Aydın Vilayeti Fedai Alayı namında teşkil edilen beş fedai taburu bunlardan yalnızca bir kısmıydı.⁴¹⁸

Teşkil edilen gönüllü birlikler bazı bölgesel başarılar sağlamışlardı. Özellikle çete ve çetelere karşı koyma harekâtlarında etkin görevler aldılar. Ancak birlik komutanlarının da dirayetine bağlı olarak eğitim ve disiplinlerinde bazı zaafiyetler meydana gelerek çoğu zaman emirlere kayıtsız kaldılar. Eğitime tabi tutulmayı çoğu zaman kabul etmediler. Hırsızlık, halka rahatsızlık verme, adam dövme gibi vukuatlar dışında silahlarını satmak, firar etmek gibi eylemlerde bulundular.⁴¹⁹ Bu tür gönüllülerden istifade edilmediği gibi terhis edilmemeleri, nizami birliklerde kalmaları sakıncalıydı. Olumsuz hareketleriyle, özellikle vakitsiz çekilmelerle bozguna sebebiyet veren davranışları diğer askerlere de sirayet ediyordu.⁴²⁰

5.1.4. Yerel Milisler

Yukarıda ifade edilen teşkilatlardan ayrı olarak, harp öncesinde ve esnasında, kendi bölgelerini savunmaları için, yerel halkın silahlandırılmasıyla milis kuvvetler oluşturulması düşünülmüştü. Milis teşkilatının oluşumu iki şekilde meydana geldi. Birincisi, Osmanlı idaresinin veya bölgede bulunan Osmanlı birliklerinin halkı teşvik ederek yönlendirmesiyle teşkil edilen milis kuvvetleriydi. Bu şekilde oluşturulan kuvvetlerden bazıları şunlardı: Kırcaali taraflarındaki Müslüman halkı silahlandırmak maksadıyla 10.000 martini tüfeği depolara gönderilmişti.⁴²¹ Yenipazar hudud bölüğü bölgesinde bulunan halk silahlandırılarak hududun emniyetine memur edilmişti.⁴²²

⁴¹⁷ Müdafaa-i Milliye “Kürdlere Hitab” başlıklı yazı için bkz. **İkdam**, nu. 5733, s. 3, 7 Şubat 1913. Ayrıca “Kahraman Lazlar” başlıklı başka bir ilan için bkz. **Haberdar**, nu. 274-165, s. 2, 3 Şubat 1913.

⁴¹⁸ “Beş Fedai Taburu” başlıklı yazı için bkz. **İkdam**, nu. 5729, s. 4, 3 Şubat 1913.

⁴¹⁹ Mehmet Özdemir, **a.g.m.** s. 431, Örnekler için bkz. Selanikli Bahri, **a.g.e.**, s.19, Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi**, III. Cilt, 3. Kısım, s. 104, 111.

⁴²⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 232, Dosya: 167, Fihrist: 001-77.

⁴²¹ **Abdullah Paşa’nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa’nın Cevabı**, s. 58, Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, I. Cilt, s. 194.

⁴²² **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-32.

Karadağ cephesinde ise, Obot bölgesi halkıyla Sukadayç ve yöresi halkı hükümet tarafından silahlandırılmıştı. Yine Selimiye ve Şingin'de Müslüman ve Katolik 100 kadar Malisör ile Yakova ve İpek halkı 500 silahla donatılmıştı. İşkodra bölgesinde de, Elbasan, Debre, Tiran ve Akçahisar dağ halkı bu maksatla teşkilatlandırılmıştı.⁴²³ Özellikle Osmanlı Ordusunun çekilerek boşaltmak zorunda kaldığı ve kısa süre sonra Balkan İttifakı kuvvetleri eline geçecek bölgelerde, ricat öncesi yerel halktan istifade edilerek milis kuvvetler kurulması yolunda emirler verilmişti.⁴²⁴ Bu kuvvetler yerleşim yerlerinin savunmasında özellikle çetelere karşı başarılı harekâtlar icra ettiler. Bölgesine gelen Osmanlı nizami birliklerine büyük kolaylık sağladılar. Ancak, yalnız kaldıklarında, kuvvet dengesizliğinden dolayı İttifak devletlerinin nizami ordularına karşı aynı başarıyı gösteremediler. Ayrıca Osmanlı idaresinin halkı silahlandırırken seçici davranmaması sebebiyle, Obot ve Sukadayç yöresi halkı gibi, kimi kuvvetler silahlarıyla beraber İttifak kuvvetlerinin safına geçtiler.⁴²⁵

Diğer bir yolla teşkil edilen milisler ise, harp esnasında İttifak devletlerinin ve onlara eşlik eden çetelerin taarruzları karşısında, yerel halkın meşru müdafaa veya öz savunmalarını sağlamak maksadıyla kendiliklerinden oluşturduğu gayrinizami kuvvetlerdi. Garp Ordusunun Pirlepe'ye çekilmesiyle boşaltılan İştip, Sırp çetelerine karşı, İştip halkının kendiliğinden teşkil ettiği milis kuvvetlerce başarıyla savunulmuştu. Bu mücadele Sırp Ordusu bölgeye gelene kadar sürdürülmüştü.⁴²⁶

İştip halkı gibi, kurduğu milis teşkilatıyla Sırp kuvvetlerine karşı koyan Luma halkının fedakâr ve vatanperver mücadelesini, Vardar Ordusu Komutanı Debre Mutassarıflığı'na yazdığı telgraf vasıtasıyla takdir etmişti.⁴²⁷ Ayrıca Lumalılar'ın talebi doğrultusunda Garp Ordusu Kumandanlığı, 13'üncü Nizamiye Fırkası Erkan-ı Harbiyesi'nde görevli, Mülazım-ı Evvel Lumalı Süleyman Efendi ile akrabası, 13'ncü Nişancı Taburunda gönüllü olarak hizmet eden, Lumalı Mustafa'nın, Sırplar aleyhine mücadeleye kıyam eden Lumalıların teşkilatını tanzim ve harekâtını idare etmek üzere bölge halkına katılmasını emretmişti.⁴²⁸

⁴²³ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, III. Cilt, 3. Kısım, s. 93, 109, 119, 144.

⁴²⁴ Düşman eline geçen illerde yapılacak faaliyetlerle ilgili yazışmalar için bkz. **ATASE BLH**, Klasör: 293, Dosya: 440, Fihrist: 001.

⁴²⁵ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, III. Cilt, 3. Kısım, s. 93.

⁴²⁶ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I. Kısım, s. 220.

⁴²⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-16, 19.

⁴²⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-10, 11, 12.

Sonuç olarak gayrinizami harp görevleri verilen müstahfız, jandarma, gönüllü ve milis kuvvetler mükelleflerden, gönüllülerden ve yerel halktan teşkil edilmekle beraber, sıkıntılı dönemlerde mahkûmlardan da faydalanılmıştı. Bu kuvvetlerin diğer bir personel kaynağı ise, dağınık bir şekilde ricat eden Osmanlı nizami birliklerinin döküntülerinden oluşuyordu. Bunlar arasında birliğinden ayrı düşenler, firariler ya da kendi birliği tamamen dağılanlar bulunuyordu.⁴²⁹ Müstahfız, jandarma, gönüllü ve milis kuvvetlere, çete muharebelerinde, münferit olarak veya bunların karışımından oluşturulan karma müfrezeler halinde görevler veriliyordu. Yurtiçinde, eşkıyalığa karşı takiplerde bulunmak ve özellikle Garp ordusunun ileri harekâtı sırasında ulaştırma hatlarına saldıracak olan Sırp ve Bulgar çetelerinin zararlı faaliyetlerine engel olmak maksadıyla tertip edilen seyyar müfrezeler, karma müfrezelere örnek olarak gösterilebilir. Modern karşı harekât doktrinde olduğu gibi, bu seyyar müfrezelerin görevlendirileceği harekât alanı, bu kuvvetlerin mevki ve çete eylemlerinin yoğun olduğu yerler de dikkate alınarak sorumluluk bölgelerine bölünmüştü. Örneğin Selanik ve Üsküp vilayetleri dört tali bölgeye ayrılmıştı. Bunlar:

1'inci Bölge: Serez, Razlık, Cuma-i Bala, Ustruma, Osmaniye. 1.130 kişi.

2'nci Bölge: İştîp, Köprülü, Tikveş. 1.700 kişi.

3'üncü Bölge: Gevgili, Karacaova, Yenicevardar, Vodina, Karaferye, Katerin. 950 kişi.

4'üncü Bölge: Kesendire ve dolayları, Beşike Koyu ile Halkidikya Yarımadasına kadar 300 kişi olmak üzere bu dört bölgeye toplamda 4.080 kişilik bir kuvvet ayrılmıştı.⁴³⁰

5.1.5. İttifak Devletlerinin Teşkilatlanma Faaliyetleri

Balkan İttifakı devletleri, harp öncesinde var olan komita ve çetelerden harp esnasında etkin bir şekilde faydalandılar. Bu çete ve komitalara ilave olarak değişik şekillerde gayrinizami birlikler teşkil ettiler.

Yunanistan, savaştan önce kurulan 3 gönüllü alayını Başkomutanlık emrinde toplamıştı.⁴³¹ İşgal edilecek yerlerin asayişi için işgal bölükleri kuruldu. Ayrıca gönüllü izci birlikleri meydana getirildi ve bunların yönetimi subaylar tarafından

⁴²⁹ Bekir Fikri, *a.g.e.*, s. 111, 130, 132, 146-147..

⁴³⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 104, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 110.

⁴³¹ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 56.

sağlandı.⁴³² 23 Kasım 1913'te Batı Makedonya çete gruplarının askerî birlik haline getirilmesine rağmen, bu çetelerin hiçbir işi başarmaya yeterli olmadıkları gibi tersine zararlı olduğu fikrine kapılan Yunanlılar, 31 Aralık 1912'den sonra, özellikle Epir bölgesindeki düzenli asker ve çeteleri bir Yunan komutanın emrine bağladı. Böylece çetelerin disiplin altına alınmaları sağlanmış oldu.⁴³³

Sırpların kendi sınır kulelerinin her birine 150-200'er kişilik olmak üzere verdikleri çetelerin toplamı 2.000 kişi kadardı. Çoğunluğu Pandor adıyla sınır muhafızı olarak kullanılanların teşkil ettiği bu çete örgütü, harp ilanından önce bütün sınır boyunca saldırarak etrafa korku ve dehşet saçtı.⁴³⁴ Sınırdan içeri giren bu çeteler, Sırp Ordusunun ileri hareketiyle eş zamanlı olarak, Osmanlı topraklarında da aynı anda "ihtilal-i dahiliye kıyam" etmelerini sağlamak için, Osmanlı uyruğu gayrimüslimlerini teşkilatlandırmışlardı.⁴³⁵ Sırp çetelerinin bu faaliyetlerine engel olamayan sınıra yakın birlikler ile Kosova Valiliği, çetelerin tenkili için ısrarla kuvvet talebinde bulunuyordu.⁴³⁶ Sırp da Yunanlılar gibi çetelerden etkin verim alabilmek için bunları nizami birliklere dâhil etmenin yollarını aramıştı. Gostivar'da bulunan üç tabur kuvvetindeki komitaya, iki tabur kadar kuvvetini Kırçova cihetindeki ordu birliklerine dahil etmesi yönünde emir verilmişti. Bu emre komitanın direnmesi karşısında Sırp, komita rüesasından üç kişiyi kurşuna dizmek suretiyle mezkûr kuvvetin hareketini sağlayabilmişti.⁴³⁷

Bulgarların gönüllülerden oluşturduğu Makedonya-Trakya Lejyonu'nun düzensiz birlikleri,⁴³⁸ birçok tedhiş hareketinde bulunmuştu.⁴³⁹ Ateşkes esnasında daha fazla gönüllü katılımıyla tümen seviyesine çıkan bu birlik, Makedonya-Edirne Milis Tümeni adıyla 4'üncü Bulgar Ordusu emrine verilerek, Bolayır'daki Osmanlı kuvvetlerine karşı konuşlandırılmıştı.⁴⁴⁰ Bulgar komitaları ise, günümüzde sıcak takip olarak ifade edilen, Osmanlı takip müfrezelerinin sınır ötesi eşkiya takip harekâtını

⁴³² Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, I. Cilt, s. 249.

⁴³³ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 377, 551, 584.

⁴³⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 157. "Sırp eşkiyasının taarruz ederek Osman oğlu Yusuf ve Ahmed oğlu Süleyman'ın hanelerine tecavüz ile Osman'ı cerh Süleyman'ı da katlettikleri ve katlinden sonra elleri bağlanarak burnunun kesildiği' olay bunlardan sadece bir tanesidir. **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-31.

⁴³⁵ **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-90, 93.

⁴³⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-05, 08, 10-13, 19, 36, 82, 86, 87, 88, 92, 95.

⁴³⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-21.

⁴³⁸ Richard C. Hall, *a.g.e.*, s. 57.

⁴³⁹ Richard C. Hall, *a.g.e.*, s. 107, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, II. Cilt 1'inci Kitap, s. 74.

⁴⁴⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, II. Cilt 2'nci Kısım 2'nci Kitap, s. 45-46.

engelleyen Mart 1911 tarihli itilafname sayesinde, harp ilanına kadar Osmanlı topraklarına rahatça girip çıkıyordu. Çünkü Osmanlı-Bulgar Hudud Muhafızlarının vazifelerini düzenleyen bu itilafnamenin 35'inci maddesinde, takip edilen eşkıyanın sınırın öbür tarafına geçmesi durumunda takibin diğer tarafa devredilmesi ve 36'ncı madde de ise, takip edilen eşkıya efradına sınırın öbür tarafına geçtiği andan itibaren hiçbir suretle ateş edilmesinin caiz olmadığı kararlaştırılmıştı.⁴⁴¹ Bu maddeleri istismar eden Bulgar komita ve çeteleri, harp ilanına kadar, Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslimleri teşkilatlandırma yoluna gitti. Sınırdan içeri giren komita elemanları, talimat almak üzere her köyden altışar kişi celp ederek, bunlar vasıtasıyla, Ustruma Redif Alay Kumandanı'nın verdiği rakamlara göre, toplam sayısı 4.000'i bulan çeteler teşkil etmişlerdi.⁴⁴² Kurulan bu çeteler, harp esnasında İttifak kuvvetlerinin harekâtını ziyadesiyle kolaylaştırmıştı.

Sonuç olarak, Balkan İttifakı devletleri gönüllü ve çetelerden daha etkin faydalanmanın yollarını aramışlar ve kimisi bunları askerî birliklere dönüştürerek, kimisi de tek bir komuta altında toplayarak, harekâtlarını disipline etmeye çalışmışlardı. İkinci Balkan savaşı döneminde, Enver Bey'in (Paşa) yönlendirmesiyle Osmanlı ordusunda da benzer bir uygulamaya gidilerek, geç de olsa, Müslüman çeteleri, Umum Çeteler Kumandanı sıfatıyla Eşref Bey (Kuşçubaşı) komutasında toplanmıştı.⁴⁴³

5.2. İKMAL İAŞE/LOJİSTİK

Harekât öncesinde ihtiyaçlarının büyük bir kısmını dost birliklerden temin eden taraf ülkelerin gayrinizami kuvvetleri, Balkan Savaşı'nın başlamasıyla beraber artan ikmal ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla, esaslarını ikinci bölümde açıklamaya çalıştığımız, iç destek ve dış destek vasıtalarının birçoğunu uyguladılar. Bununla birlikte harekât hatlarının ve ikmal yollarının uzamasıyla ana yurtlarına olan mesafesi artan bu kuvvetler, iç destek vasıtalarını daha çok kullanmak zorunda kaldılar. Özellikle, harbin devamında, Şark Ordusuyla, dolayısıyla Anadolu ile de, irtibatı kopan Garp Ordusu harekât bölgesinde bırakın gayrinizami unsurları, nizami ordu kuvvetleri dahi iç destek yoluyla ikmal yapmak durumunda kaldı.

⁴⁴¹ *Osmanlı-Bulgar Hudud Muhafızlarının Vezaifi*, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1328, s. 23-24.

⁴⁴² **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-13.

⁴⁴³ Eşref Bey'in bu unvanı kullandığı bir belge için bkz. **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-10.

Hatırlanacağı üzere iç destek, mahallinden ikmal ve düşmandan ikmal yöntemleriyle uygulanan bir ikmal şekliydi. Bunlardan mahallinden ikmal yönteminin gasp, gönüllülük, değiştirme, tekâlif-i harbiye veya satın alma usulleri Balkan Harbi'nde birçok uygulama alanı bulmuştur. Zaten Osmanlı ordusunda teşekkül edilen idare şubelerinin görevleri, harp tekâlifi yoluyla erzak toplama, bu mümkün olmayan yerlerde mübayaa (satın alma) ve temin edilen erzakla bulundukları bölgedeki veya gelip geçen kıtaları iâşe etme şeklinde belirlenmişti.⁴⁴⁴ Ancak savaş esnasında diğer usullere de başvurulmuştu.

Nizami kuvvetler gibi gayrinizami unsurlar da satın alma usulünü kullanarak ihtiyaçlarını sağlamaya çalışmışlardı. Ancak bazı bölgelerde çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştı. Bihlişte halkı, satın alınmasına lüzum görülen arpayı, parayı ellerine almadan veremeyeceklerini ağız birliği halinde ifade etmiş ve arpanın kilosuna dönemin parasıyla dört kuruş gibi fahiş bir fiyat istemişlerdi. Leskovik'te de durum bundan farklı değildi.⁴⁴⁵

Bulgaristan'ın 1 Ekim 1912'den itibaren yiyecek türünden erzakın gümrükten geçişini engellemeye başlamasına rağmen⁴⁴⁶, 19 Ekim 1912 tarihinde 800 kadar sığır ve birkaç sürü koyunun Bulgar sınırına doğru gizlice götürüldüğü süvari keşif kolu tarafından tespit edilmişti. Aslında seferberliğin başından itibaren birçok koyun ve sığır sürüsünün Bulgar çobanlarıyla sınıra doğru kaçırıldıkları görülmüş ve bir kısmı durdurularak ele geçirilmişti.⁴⁴⁷ Yaptığı katliamlarla Müslüman ahalinin göç etmesinin en büyük sebebi olan Bulgar komitaları bununla da yetinmeyerek, Sokullu mıntıkası dahilinde hicret edenlere taarruzlarda bulunup mallarını yağma ederek ikmal ihtiyaçlarının büyük bir kısmını bu şekilde sağlamıştı.⁴⁴⁸ Komitalar bölge halkından gasp yoluyla birçok para da temin etmişti. Ali İhsan Sabis'in de değindiği gibi, "seferberliğin ilanıyla beraber hemen bir iç borç düzenlenip alınabilseydi, daha sonra Makedonya'da komitacıların zorla aldıkları müthiş paraları Osmanlı devleti yasal bir şekilde toplayabilirdi."⁴⁴⁹

⁴⁴⁴ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, I.Kısım, s. 439.

⁴⁴⁵ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, I.Kısım, s. 438.

⁴⁴⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 165, Dosya: 19, Fihrist: 002-14.

⁴⁴⁷ Ali İhsan Sabis, **a.g.e.**, s. 217-218.

⁴⁴⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-23. Bulgar komitalarının Balkan Harbi'nde yaptıkları hakkında bir çalışma için bkz. Mahmud Belig, **Bulgar Komitalarının Tarihi ve Balkan Harbinde Yaptıkları**, Gnkur. X. Ş., Askerî Matbaa, İstanbul, 1936.

⁴⁴⁹ Ali İhsan Sabis, **a.g.e.**, s. 114.

Epir bölgesinde ayaklanan Rumlar çeteler kurup, Yanya'da savaşıyan Yunan ordusuna yardım ediyorlardı. Buradaki çetelerin tenkili için çekirdek kadrosunu 37'nci Alay'ın İkinci Taburu'nun oluşturduğu jandarma, müstahfız ve gönüllülerden mürekkep bir müfreze Koniçe'ye gönderilmişti. Müfrezenin ve bölgedeki diğer kuvvetlerin iaşesine yarayacak erzak tedarik etmek üzere, kendilerine 200 sarı lira para verilen, Leskovikli Cavit ve Rahmi Apak görevlendirilmişti. Satın alma usulü uygulanmasına rağmen ahalinin saklaması, erzak tedarikini oldukça güçleştiriyordu. Fakat birbirlerini sevmeyen ahali, düşmanlık etmek için birbirlerinin arpa, saman ve buğdayını ihbar ediyorlardı. Hatta baba oğlun bile birbirlerinin erzaklarını ihbar ettiği olmuştu. Bu davranış, askere yardımdan ziyade aralarındaki husumetten kaynaklanıyordu. Bu ana kadar satın alma usulünü kullanan müfrezenin ikmal yöntemi, ayaklanan Kirasova köyünde bulunan Rum çete liderinin müfrezeeye gönderdiği hakaret dolu bir mektupla gasp usulüne dönmüştü. Müfrezeden teşkil edilen bir kuvvet çeteyi tenkil edip köyü basmıştı. Çeteyle birlikte yerel halk da köyü terk etmişti. Evvela evlerin ambarlarında bulunan, daha sonra yeraltındaki gizli tünellerden çıkarılan erzak, temin edilen 40 kadar hayvan ile üç gün boyunca Koniçe'de bulunan ambara sevk edilmişti.⁴⁵⁰

Özellikle silah ve cephane temininde, iç destek vasıtalarından, düşmandan ikmal yöntemi taraflarca sıklıkla uygulanmıştı. Sırpıların Pandor adıyla sınır muhafızlarından oluşturduğu çete örgütü, Sırp ordusu ilerledikçe, özellikle Arnavutları silahtan tecrit etmek suretiyle zararsız hale sokmuşlar ve elde ettikleri bu silahlardan menzil korumasında kullandıkları adamlarını silahlandırma işinde yararlanmışlardı.⁴⁵¹ Ayrıca Rakayıbala'nın ünlü eşkıyalarından Hayri ve Yezit'in kılavuzluğuyla, Sırp subayları komutasında eski Rus gralarıyla müsella olan başka bir çete Rakayıbala köylerine gelerek ahaliyi tehdit edip silah toplamıştı.⁴⁵² 17 Kasım 1912 günü Vodina'dan yürüyüşe geçen, Yunan 1'inci Tümen birliklerinin girdiği Suboçko (Ardea) bölgesinde de eylemlerde bulunan bir Bulgar çetesi, yerli Müslüman halktan topladığı silahları Yunanlılara teslim etmişti.⁴⁵³ Yunan çeteleri de benzer şekilde girdikleri köylerdeki gayrimüslimleri silahlandırmak maksadıyla, Nasliç cihetlerinde yerel İslam halktan topladığı silahları kullanmışlardı.⁴⁵⁴

⁴⁵⁰ Rahmi Apak, *a.g.e.*, 74-78.

⁴⁵¹ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I. Kısım, s. 157.

⁴⁵² **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-21, 28. Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, III. Cilt, 3. Kısım, s. 120.

⁴⁵³ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 368.

⁴⁵⁴ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-101.

İkinci bölümde, dış desteğin, gayrinizami unsurların mensubu olduğu ülkenin varsa özel kuvvetleri eliyle, yoksa nizami kuvvetleri vasıtasıyla veya savaşa doğrudan iştirak etmeyen üçüncü bir dost ülke tarafından sağlanan bir destek şekli olduğunu ifade etmiştik. Balkan Harbi yıllarında orduların bünyesinde özel kuvvetler gibi birlikler bulunmadığı için, gayrinizami harp görevleri verilen unsurların dış desteği nizami birlikler tarafından sağlanmıştı. Örneğin müstahfızların bütün teçhizat, malzeme ve eşyalarının Redif taburları depo ve cephaneliğinde bulundurulması, emniyetli değilse jandarma karakolu veya nizamiye birliklerinde muhafaza edilmesi, harp zamanı müstahfızların bu yolla desteklenmesi sağlanmıştı. Ayrıca her türlü kayıt kuyûdat ve tahsisat işlemleri Redif Fırka ve Müfettişliklerine bırakılmıştı.⁴⁵⁵ Gönüllü ve yerel milis kuvvetlerine de, nizami kuvvetler tarafından destekte bulunulması konusunda harp esnasında bazı emirler verilmişti. Yerel milisler başlığında ifade ettiğimiz gibi Lumalılar'a hareketlerini tanzim için gönderilen iki subay, yapılan askerî personel desteklerinden yalnızca birisidir. Yine, Sol Cenah Erkan-ı Harbiye Reisi Kaymakam Enver Bey'in (Enver Paşa), Batı Trakya'ya girecek çetelere yiyecek ve cephane verilmesini tavsiye eden şu yazısı, dış destek konusunda güzel bir örnek teşkil etmektedir:

"Eşref ve Sami Beyler kumandasında bulunan çeteler hangi kıtaya müracaat edecek olurlar ise kendilerine erzak ve cephane verilmesi tavsiye olunur. 12 Ağustos 1329."⁴⁵⁶

Harb esnasında sürekli silah ve cephane ihtiyacı olan gayrinizami unsurların, nizami kuvvetlerden talep ettiği desteğin başında ateş destek vasıtaları geliyordu.⁴⁵⁷ Bu kapsamda talepleri doğrultusunda bu unsurlara hafif silah cephanesi ile birlikte, topçu birlikleri de gönderilerek ihtiyaçları kısmen karşılanmaya çalışıldı.⁴⁵⁸ Hatta bu unsurların, denizden düşman gerisine intikaline ve bir bölgeyi tahliyesine yardımcı olan donanma, coğrafyanın imkân verdiği yerlerde yaptığı isabetli top atışlarıyla da dış destek sağlamada etkin rol oynamıştı.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ **Müstahfız Teşkilatına Ait Talimat**, Kısım 5-6, Madde 20-22-26-28-30, s. 7-9. Redif Müfettişliklerinin vazifeleri için bkz. **Redif Müfettişliklerinin Vezâifine Dair Nizamname**, Matbaa-i Askeriye, İstanbul, 1328.

⁴⁵⁶ Tevfik Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, II. Cilt, Vesika 9. (Yayınlanmış Arşiv Belgesi)

⁴⁵⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002. Bekir Fikri'nin 3 Cebel topu talep ettiği telgraf.

⁴⁵⁸ Bekir Fikri, **a.g.e.**, s. 159, 553.

⁴⁵⁹ Osman Nuri, **Balkan Harbi Hatıratı**, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, 1926, s. 31-32, Mithat Işın, **Balkan Harbi Deniz Cephesi**, Deniz Basımevi, Ankara, 1946, s.105, Hüsnü Özlü, "Balkan Savaşı'nda Osmanlı Donanmasının Marmara Denizi Harekâtı", **ATAD**, Sayı:21, Şubat 2013, ATASE Yayınları, Ankara, s. 81-102.

Dış desteğin, savaşa doğrudan taraf olmayan, üçüncü bir ülke tarafından yapılması halinde, içlerinde uzman personel ve gönüllüleri ihtiva eden özel birlikler, komando birlikleri ve hatta nizami kuvvetlerin, gayrinizami unsurları takviye maksadıyla gönderilebileceğinden, yine ikinci bölümde bahsetmiştik. Balkan Harbi'nde, taraflar, bu şekilde savaşa doğrudan iştirak etmeyen başka bir ülkenin dış desteğinden de istifade etmişlerdi. Örneğin, Edirne Müstahkem Mevkii civarına mecburi iniş yapan uçağın pilotu Rus'tu. Sorguya çekilen pilotun ifadesinden, Bulgar ordusunda sözleşmeli olarak Fransız, İtalyan ve Rus pilotların istihdam edildiği anlaşılmıştı.⁴⁶⁰ Osmanlı makamları da benzer şekilde bir Fransız pilota teklifte bulunmuşsa da kabul etmemişti.⁴⁶¹ Buna karşılık, Alman İslah Heyeti üyelerinden istifade edilmişti. Bunlardan altısına, emir komuta görevlerinden ziyade, operatif ve taktik seviyede askerî danışmanlık vazifeleri verilmişti.⁴⁶² Ancak bütün bunlar nizami ordularda kullanıldı.

Savaşa taraf olmayan ülkeler tarafından harekât alanına, özellikle Balkan devletleri lehine birlik halinde birçok gayrinizami kuvvet ihracı da yapıldı. Harbin başından itibaren İttifak devletlerine her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Rusya'dan, münferit katılımlar haricinde, özellikle Bulgarların Çatalca hattında zorlandığı bir dönemde, mühimmat, erzak ve çok sayıda gönüllü birliği Bulgarları takviye için gönderilmişti.⁴⁶³

Bu maksatla oluşturulan önemli bir gönüllü birliği de Ermeni bölüğüydü. Bölüğün başında Taşnaksutyan Partisi üyesi bir ihtilalci olan Andranik Ozanyan bulunuyordu. Andranik çeteleri daha önce Muş bölgesindeki Ermenileri ayaklandırarak eylemlerde bulunmasına rağmen, 1904 yılında Osmanlı yönetiminin kararlılığı karşısında tutunamamış ve bölgeyi terk etmişti. Andranik'in sonraki durağı, Avrupa'nın dikkatini çekmek üzere Viyana olmuştu. Balkan Harbi'nin çıkmasıyla, Bulgarlar safında savaşmak üzere Sofya'dan cepheye gelen bu Ermeni Bölüğü 230 kişiden oluşuyordu. Aslında Andranik, Bulgar çeteleri ile irtibatını Muş bölgesindeyken Rusya üzerinden, Torkom adında bir Rus vasıtasıyla, çok önceleri

⁴⁶⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913, Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler*, II. Cilt 3. Kısım, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993, s. 286.

⁴⁶¹ Necdet Hayta, *a.g.e.*, s. 37.

⁴⁶² Jehuda L. Wallach, *a.g.e.*, s. 101-103. 6 Subayın isimleri: von Lossow, Lehmann, Veit, von Hochwaechter, Graf Preysing ve von Endres.

⁴⁶³ **BOA; BEO**, Dosya no:4117, Gömlek no:308751. Ayrıca Rusların sağladığı destek hakkında bilgi için bkz. Suat Zeyrek, *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 82-84. (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**).

tesis etmişti. Bu Ermeni bölüğü Makedonya Lejyonu'na dâhil edilerek Kırcaali bölgesine gönderilmiş ve Yaver Paşa'ya karşı yürütülen harekâta görev almıştı.⁴⁶⁴

İttifak devletleri lehinde, özellikle Yunanistan yanında Balkan Harbi'ne katılan diğer bir gönüllü birliği de İtalyan Garibaldi Alayı idi. Aslında Garibaldiciler Balkan Savaşı'ndan çok önce 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda da Yunan çetelerine destek olmuştu.⁴⁶⁵ General Giuseppe Garibaldi bu savaşta Yunanlılara destek olması için büyük bir gönüllü birliğinin komutanlığını yapmıştı.⁴⁶⁶ Benzer şekilde 1911 Malisör isyanında da aktif rol oynayan Garibaldi, 4 bin kişiyi bulan bir kuvvet toplamıştı.⁴⁶⁷ Balkan Harbi'ne gelindiğinde ise, Yunan Ordusuna destek veren Rum çeteleri ve Girit Gönüllülerinden oluşan gayrinizami kabileye, Garibaldiciler de dâhil olmuştu.⁴⁶⁸ Bu defa bu gönüllü birliğin başında, Giuseppe'nin oğlu olan İtalyan General Ricciotti Garibaldi bulunuyordu.⁴⁶⁹ Bu sayede General Sabuncakis komutasında bulunan Yunan Batı Ordusu, bir tümen ve Giritli Gönüllüler ile 1500 İtalyan Garibaldiciler'den oluşturulmuştu. İlk olarak Çurhlu taarruzuna katılan Garibaldi Alayı, 1 Kasım'da Nasliç saldırısında da yer almıştı.⁴⁷⁰ Bu gayrinizami kuvvetlerin ilk hedefi, "zengin Arda ovasını Türklerden korumak ve Preveze'yi zapt etmektir."⁴⁷¹ Niyetimiz burada Garibaldicilerin bütün faaliyetlerini izah etmek olmamakla beraber, bu kuvvetler, Meçova ve Konduvrakı muharebelerinden sonra Yanya üzerine yürümüşlerdi. Bu esnada Meçova'da bulunan Yunan karma kuvvetleri, Grebene'deki Garibaldiler müfrezesi, Atina'dan gönderilen bir piyade taburu, Kont Garibaldi'nin çoğu İtalyanlardan kurulu iki alaylık kuvveti, altı topluk bir dağ bataryası ve yerli çeteler olmak üzere 7 bin kişiyi buluyordu.⁴⁷²

Sonuç olarak, Garibaldi kuvvetleri Atina'da bir İtalyan subayın emrinde toplanan gönüllü kuvvetlerdi. Bunların 3 bin kadarı İtalyanlardan, bin kadarı da Yunanlılardan oluşuyordu. Sonradan İngiliz, Fransız ve Rus Garibaldi gönüllüleri de meydana getirilmişti. Bu kuvvetlere 4 bin civarı düzenli Yunan askerî de destek

⁴⁶⁴ Lev Troçki, *a.g.e.*, s. 357-369, Suat Zeyrek, a.g.t., s. 176-178.

⁴⁶⁵ Suat Zeyrek, a.g.t., s. 132.

⁴⁶⁶ Richard C. HALL, *a.g.e.*, s. 84.

⁴⁶⁷ Suat Zeyrek, a.g.t., s. 133.

⁴⁶⁸ Aram Andonyan, *Balkan Harbi Tarihi*, Sander Yayınları, İstanbul, 1975, s. 381.

⁴⁶⁹ Richard C. Hall, *a.g.e.*, s. 84.

⁴⁷⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 280.

⁴⁷¹ Aram Andonyan, *a.g.e.*, s. 427.

⁴⁷² Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 491-492.

veriyordu.⁴⁷³ Yunanistan bu gayrinizami kuvvetlere güvenerek 3 Aralık'ta Çatalca önünde yapılan mütarekeyi imzalamayıp savaşa devam etmeyi tercih etmişti.⁴⁷⁴ Yanya'daki Osmanlı kuvvetleri, bölgesindeki muharebelerde, sadece Yunan Epir Ordusu ile değil, Garibaldi Gönüllüleri ve isyan eden Epir köylüleri ile de savaşmak zorunda kalmıştı.⁴⁷⁵

Modern gayrinizami harp doktrininde, çekilen birliklerin silah ve mühimmatı düşmana kaptırmak yerine, düşman gerisinde kalan gayrinizami unsurlar tarafından kullanılabilmesi için gizlemesi gerektiğini ikinci bölümde açıklamaya çalıştık. Bozgun halinde ricat eden Osmanlı birlikleri, iki istisna hariç, bu yönde bir uygulamaya gidemediği gibi, birçok silah, cephane ve malzemeyi kullanılamaz hale bile getiremeden düşmanlarına terk etmişti.⁴⁷⁶ Birinci istisna Bekir Fikri tarafından uygulanmıştı. Uyguladığı taktik harekât gereği düşmanıyla birçok defa yer değiştireceğinin farkında olan Bekir Fikri, yanında taşıması halinde hareket kabiliyetini kısıtlayacak olan 120 sandık mavzer cephanesini Nasliç'te, 15 yük cephaneyi de Çorhlu'da, tekrar geldiğinde kullanmak üzere toprak altına gömerek gizlemişti.⁴⁷⁷

İkinci istisna ise, harbin sonunda icra edilmesi sebebiyle, faydası Balkan Harbi'ne yansımayacak olan bir uygulamaydı. İstanbul Antlaşması ile Osmanlı devleti, Batı Trakya'yı Bulgarlara bırakmıştı. Osmanlı idaresi, Cemal Paşa eliyle Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi ileri gelenlerini ikna ederek, kan akmadan bölgenin Bulgarlara terkini sağlamıştı. Batı Trakya Hükümeti ileri gelenleriyle Eşref, Hacı Sami, Çerkez Reşid ve onlarla beraber gelenler İstanbul'a dönmüşlerdi. Bulgar kuvvetlerinin ilerleyişine göre Osmanlı milis ve gönüllü kuvvetlerinin çekilişi, terhisleri, Osmanlı ordusundan katılanların İstanbul'a gönderilmesi, eldeki silah ve cephanenin emniyetli yerlerde gizlenmesi gibi dirayet ve dikkat isteyen işler, İskeçe'de Mülazım-ı Evvel Fuat Bey'e (Fuat Balkan) bırakılmıştı. Mülazım-ı Sani İskeçeli Arif ve Sadık Gümölcüne'de, Yüzbaşı Ali Rıza Bey de Dedeağaç'ta kalan Türk halkına emniyet sağlamak ve haklarını korumak üzere bırakılmışlardı. Bu

⁴⁷³ İsmail Hakkı Okday, **Yanya'dan Ankara'ya**, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1975, s. 71-72.

⁴⁷⁴ Aram Andonyan, **a.g.e.**, s. 424.

⁴⁷⁵ Suat Zeyrek, **a.g.t.**, s. 136.

⁴⁷⁶ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 345, Rahmi Apak, **a.g.e.**, s. 60. Ayrıca ricatın düzensizliği hakkında çarpıcı tespitler için bkz. Selanikli Bahri, **a.g.e.**, s. 24-25.

⁴⁷⁷ Bekir Fikri, **a.g.e.**, s. 170.

sayede Batı Trakya milislerinin ellerindeki silah ve cephane, ileride yine Batı Trakya davası için kullanılmak ümidiyle emniyetli ellerde saklanmıştı.⁴⁷⁸

Taraflar, hasımlarının ikmal iaşelerini sekteye uğratmak maksadıyla, birbirlerinin ambar ve depoları ile nakliye kollarına çete taarruzlarında da bulunmuşlardı. Örneğin, daha önce Tuz bölgesine sevk edilen Osmanlı taburlarının yük hayvanları ile yiyecek gibi ikmal maddeleri, gölden taşınarak Graboniça Kanalı ile Tuz'a götürülürken, 50 kadar Karadağlı çetecinin baskınına uğramıştı. Yakalanan kayıkçı ve mekkârecilerden birkaçının burnu ve kulakları kesilmişti. Amaç, bu yolla Tuz'a taşıma işlerine engel olmak ve özellikle kayıkçıları yıldırmaktı.⁴⁷⁹

1913 Şubat ayında Yanya Kolordusu çok büyük bir beslenme sorunuyla karşı karşıya kalmıştı. Kolorduya yapılan ikmal, sarfiyatı karşılayamaz duruma gelmişti. Bu nedenle mısır, bölge kaynaklarından temin edilerek, Velçişte değirmenlerinde (Müstahkem mevkiin kuzeybatısında) öğütülüyordu. Hâlbuki bu değirmenlerin bulunduğu bölgede genel bir ayaklanma başlatan çetelerin ilk hedefi bu değirmenlerin, 23 Şubat 1913 günü, tahrip edilmesi oldu. Altı değirmenin birden tahrip edilmesi, Kolordunun un ihtiyacının sağlanmasını sona erdiren büyük bir darbe olmuştu.⁴⁸⁰ Aslında Yanya Kolordusu bir ay evvel, çetelerin bu eylemi yapacakları hakkında aldığı bir istihbarata binaen, Galip Paşa kuvvetinden istihdam edilecek münasip müfrezelerle, Kalibaki ve Velçişte'de bulunan değirmenlerin emniyete alınmasını Garp Ordusu Kumandanlığı'ndan talep etmişti. Bu konudaki garp Ordusu'nun emrini alan Vardar Ordusu, Velçişte değirmenleri için Galip Paşa'ya, Kalibaki değirmenleri için de, 30 kişilik bir kuvvet gönderilmesi yolunda Kalibaki'de bulunan Mürettep Jandarma Taburu'na emir vermişti.⁴⁸¹ Bu tabur tarafından Kalibaki'ye 23 mevcutlu bir jandarma müfrezesi gönderilmişti. Ancak Yanya Kolordusu'nun Kalibaki ambar memuru Yüzbaşı İhsan Efendi, 35 mevcutlu kuvvetinin, değirmenlerin muhafazasına ziyadesiyle kafi olduğu ve ilave verilecek zâbitân ve efradı iskân edecek mahal olmadığı ve iaşelerini de temin edemeyeceği gerekçesiyle, bu 23 mevcutlu jandarma müfrezesini kabul etmemişti.⁴⁸² Kendisiyle beraber askerlerinin de rahatına pek düşkün olduğunu değerlendirdiğimiz İhsan

⁴⁷⁸ Tefik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, 86-87.

⁴⁷⁹ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, III. Cilt, 3. Kısım, s. 67.

⁴⁸⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 637.

⁴⁸¹ **ATASE BLH**, Klasör: 710, Dosya: 8, Fihrist: 012, 012-01.

⁴⁸² **ATASE BLH**, Klasör: 710, Dosya: 8, Fihrist: 012-02, 03, 04.

Efendi'nin bu davranışı, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Yanya Kolordusu'nun hayatı demek olan mezkûr değirmenlerin elden çıkmasına sebep olmuştur.

İstanbul için büyük bir önem taşıyan Terkos Su Bentleri ile bölgedeki sınaî tesislerin her türlü sabotajlara karşı korunması vazifesi, 11 Kasım 1912'ye kadar, Çatalca Müstahkem Mevki tarafından yerine getirilmişti. Ordunun Çatalca hattına çekilmesiyle bu görev 3'üncü Kolorduya verildi. Bir Müslüman köylünün ifadesine göre, Terkos ve Tayakadın havalisindeki Bulgar köylülerinin baltalarla silahlanmış olarak Belgrad Ormanı'na doğru gittikleri bildirilmişti. Bunların suyollarını bozma ihtimaline karşı tedbir olarak ilk etapta, Selimiye Redif Tümeni'ne emir verilmesi düşünülmüşse de, bunlar arasında koleraya yakalanmış olanlar bulunduğu gerekçesiyle vazgeçilerek, İstanbul'dan bu konuda çalışmış kumandanların komutasında yeni müfrezeler gönderilmesine karar verilmişti. Müfrezeler gelene kadar, bu hususta mahalli tedbirler alınması vazifesi, Denizli Tümeni'nin üç taburluk alayına verilmişti. Aynı zamanda kuzey yan emniyetini sağlamakla görevlendirilen bu alaya, Kolordu tarafından "...Terkos Su Bentleri ile tesislerinin, göl içinden ve yakınındaki fundalık sırtlardan gelmesi beklenen her türlü çete ve sabotaj hareketlerine karşı korunması" emredilmişti.⁴⁸³ Aldığı bu tedbirin zamanla yetersiz olduğunu düşünen Kolordu, 8'inci Süvari Alayı'nı Hacı Ömer çiftliğinden itibaren, Terkos köyüne kadar olan gölün bu sahil kısmını, çetelerin gölden içeri sızmalarına karşı sabit keşif kolları ile gözetlemeye memur etmişti.⁴⁸⁴

Son olarak taraflar, hasımlarının ikmal iâşe ve barınma ihtiyaçlarını karşılamasına engel olmak maksadıyla, çekilmek zorunda kaldıkları veya işbirlikçi olduğuna kanaat getirdikleri birçok köyü yakarak kullanılamaz hale getirmişlerdi.⁴⁸⁵

5.3. SONUÇ

Balkan Harbi'nde gayrinizami harp görevleri tevcih edilen kuvvetler nizami ordu teşkilatında bulunan Müstahfızlar ve Jandarma ile nizami ordu dışında teşkil edilen Gönüllüler ve Yerel Milislerden oluşuyordu. Gayrinizami harp görevleri verilen bu kuvvetler mükelleflerden, gönüllülerden ve yerel halktan teşkil edilmekle beraber,

⁴⁸³ Mahmud Muhtar, *a.g.e.*, s.146, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, II. Cilt 1'inci Kitap, s. 81-82.

⁴⁸⁴ Mahmud Muhtar, *a.g.e.*, s. 147, Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, II. Cilt 2'nci Kısım 2'nci Kitap, s. 282.

⁴⁸⁵ *ATASE BLH*, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-13. Bekir Fikri, *a.g.e.*, s.137, Rahmi Apak, *a.g.e.*, s. 78.

sıkıntılı dönemlerde mahkûmlardan da faydalanılmıştı. Bu kuvvetlerin diğer bir personel kaynağı ise, dağınık bir şekilde ricat eden Osmanlı nizami birliklerinin döküntülerinden oluşuyordu. Bunlar arasında birliğinden ayrı düşenler, firariler ya da kendi birliği tamamen dağılanlar bulunuyordu Müstahfız, jandarma, gönüllü ve milis kuvvetlere, çete muharebelerinde, münferit olarak veya bunların karışımından oluşturulan karma müfrezeler halinde görevler verilmişti. Modern karşı harekât doktrininde olduğu gibi, görevlendirilecekleri harekât alanı, bu kuvvetlerin mevki ve çete eylemlerinin yoğun olduğu yerler de dikkate alınarak, Selanik ve Üsküp vilayetlerinde olduğu gibi, sorumluluk bölgelerine bölünmüştü.

Ancak kurulmasına geç karar verilen ve martini silahları ile donatılan müstahfız teşkilatının cephane, teçhizat, elbise ve ayakkabı gibi birçok ihtiyacının büyük bir oranı karşılanamamıştı. Bu nedenle, ihtiyaçlar sağlanmadan seferberlik ilan edilmesi karşısında, geç kalan bu teşkilattan Balkan Harbi'nde yeteri kadar fayda sağlanamamıştı. Bunun diğer bir sebebi de, müstahfız efradın geceleri evine gitmek gibi disiplinsiz davranışlarda bulunmasıydı. Dolayısıyla müstahfız teşkilatının, küçük çaplı bölgesel başarılar hariç, iflas ettiğini söylemek yanlış olmasa gerek. Jandarma teşkilatının sefer zamanı emir komuta ilişkileri ile harekâtı ise sefer ve seferberlik planlarında düzenlenmemişti. Bu nedenle savaş esnasında jandarmanın orduyu takviye etmesi ve görev yerlerinin düzenlenmesiyle ilgili anlık gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda sonu gelmeyen yazışmalar yapılarak, görevleri konusunda sürekli olarak hatırlatmalarda bulunuldu. Bekir Fikri'nin de ifade ettiği gibi, Balkan Harbi "bütün jandarma kuvvetlerinin savaş eğitimi bakımından yetişmemiş olduklarını gösterdi ki, Rumeli'nin 20, 30 binlik jandarma kuvveti asayiş koruyacağım diye ne asayiş ne de savaşı becerebilmişti. Jandarma kuvvetleri tabur, bölük halinde esas birliği pekleştirecekken veyahut il merkezlerinde toplanması gerekirken hiçbir şey yapılmadı."

Gayrinizami harp görevleri verilen bir diğer unsur ise gönüllü birliklerdi. Özellikle cepheye para, malzeme gibi birçok konuda destek olması için harp esnasında kurulan Müdafaa-i Milliye cemiyeti, gönüllü taburları oluşturulması yönünde dönemin gazetelerine verdiği ilanlarla halkı teşvik ediyordu. Teşkil edilen gönüllü birlikler bazı bölgesel başarılar sağlamışlardı. Özellikle çete ve çetelere karşı koyma harekâtlarında etkin görevler aldılar. Ancak birlik komutanlarının da dirayetine bağlı olarak eğitim ve disiplinlerinde bazı zafiyetler meydana gelerek çoğu zaman emirlere kayıtsız kaldılar. Eğitime tabi tutulmayı çoğu zaman kabul etmediler. Hırsızlık, halka rahatsızlık verme, adam dövme gibi vukuatlar dışında silahlarını

satmak, firar etmek gibi eylemlerde bulundular Bu tür gönüllülerden istifade edilmediği gibi terhis edilmemeleri, nizami birliklerde kalmaları sakıncalıydı. Olumsuz hareketleriyle, özellikle vakitsiz çekilmelerle bozguna sebebiyet veren davranışları diğer askerlere de sirayet ediyordu. İştîp ve Luma halkının teşkil ettiği gibi yerel milis kuvvetler İttifak kuvvetlerine karşı etkin rol oynamıştı. Bu kuvvetler yerleşim yerlerinin savunmasında özellikle çetelere karşı başarılı harekâtlar icra ettiler. Bölgesine gelen Osmanlı nizami birliklerine büyük kolaylık sağladılar. Ancak, yalnız kaldıklarında, kuvvet dengesizliğinden dolayı İttifak devletlerinin nizami ordularına karşı aynı başarıyı gösteremediler. Ayrıca Osmanlı idaresinin halkı silahlandırırken seçici davranmaması sebebiyle, Obot ve Sukadayç yöresi halkı gibi, kimi kuvvetler silahlarıyla beraber İttifak kuvvetlerinin safına geçtiler

Balkan İttifakı devletleri ise, harp öncesinde var olan komita ve çetelerden harp esnasında etkin bir şekilde faydalandılar. Bu çete ve komitalara ilave olarak değişik şekillerde gayrinizami birlikler teşkil ettiler. Gönüllü ve çetelerden daha etkin faydalanmanın yollarını arayan İttifak devletlerinin kimisi bunları askerî birliklere dönüştürerek, kimisi de tek bir komuta altında toplayarak, harekâtlarını disipline etmeye çalışmışlardı. İkinci Balkan savaşı döneminde, Enver Bey'in (Paşa) yönlendirmesiyle Osmanlı ordusunda da benzer bir uygulamaya gidilerek, geç de olsa, Müslüman çeteleri, Umum Çeteler Kumandanı sıfatıyla Eşref Bey (Kuşçubaşı) komutasında toplanmıştı.

Harekât öncesinde ihtiyaçlarının büyük bir kısmını dost birliklerden temin eden taraf ülkelerin gayrinizami kuvvetleri, Balkan Savaşı'nın başlamasıyla beraber artan ikmal ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla modern teorinin öngördüğü iç destek ve dış destek vasıtalarının birçoğunu uyguladılar. Bununla birlikte harekât hatlarının ve ikmal yollarının uzamasıyla ana yurtlarına olan mesafesi artan bu kuvvetler, iç destek vasıtalarını daha çok kullanmak zorunda kaldılar. Nizami kuvvetler gibi bu gayrinizami unsurlar da satın alma usulünü kullanarak ihtiyaçlarını sağlamaya çalışmışlardı. Ancak bazı bölgelerde çeşitli güçlüklerle karşılaşmış, bu nedenle gasp usulü de uygulanmıştı. Harp öncesinde komitalar tarafından birçok hayvan sürüsü sınırın öbür tarafına kaçırılmıştı. Yaptığı katliamlarla Müslüman ahalinin göç etmesinin en büyük sebebi olan bu Bulgar komitaları bununla da yetinmeyerek, hicret edenlere Müslümanlara taarruzlarda bulunup mallarını yağma ederek ikmal ihtiyaçlarının büyük bir kısmını bu şekilde sağlamıştı. Komitalar bölge halkından gasp yoluyla birçok para da temin etmişti. İç destek vasıtalarından düşmandan ikmal yöntemi ise, özellikle silah ve cephane temininde taraflarca sıklıkla uygulanmıştı.

Harp esnasında gayrinizami harp görevleri verilen unsurların dış desteği ise nizami birlikler tarafından sağlanmıştı. Lumalılara yapılan askerî personel desteği bunlardan yalnızca birisidir. Ayrıca sürekli silah ve cephane ihtiyacı duyan gayrinizami unsurlara, hafif silah cephanesi ile topçu birlikleri yanında donanma desteği de sağlanmıştı. Savaşa taraf olmayan ülkeler tarafından harekât alanına, özellikle Balkan devletleri lehine dış destek bağlamında birlik halinde birçok gayrinizami kuvvet ihracı da yapıldı. Bunlar arasında Bulgarların yanında yer alan Rus gönüllü birliği, Ermeni bölüğü, Yunanistan yanında yer alan İtalyan Garibaldi Alayı ve sonradan kurulan İngiliz, Fransız ve Rus Garibaldi gönüllüleri bulunmaktadır.

Modern gayrinizami harp doktrininde belirtilen, çekilen birliklerin silah ve mühimmatı düşmana kaptırmak yerine, düşman gerisinde kalan gayrinizami unsurlar tarafından kullanılabilmesi için gizlenmesi usulüne Bekir Fikri ve Fuat Balkan uygulamaları güzel birer örnek teşkil etmiştir.

Taraflar, hasımlarının ikmal işlerini sekteye uğratmak maksadıyla, Kalibaki ve Velçişte değirmenleri ile Terkos Su Bentlerinde olduğu gibi, birbirlerinin ambar depo ve tesisleri ile nakliye kollarına çete taarruzlarında da bulunmuşlardı. Son olarak taraflar, hasımlarının ikmal işi ve barınma ihtiyaçlarını karşılamasına engel olmak maksadıyla, çekilmek zorunda kaldıkları veya işbirlikçi olduğuna kanaat getirdikleri birçok köyü yakarak kullanılamaz hale getirmişlerdi.

ALTINCI BÖLÜM

BALKAN HARBI'NDE GAYRİNİZAMİ HARP

Modern gayrinizami harp teorisinde, gayrinizami kuvvetlere harp esnasında verilecek görevleri ikinci bölümde izah etmiştik. Bu görevlerin neredeyse tamamına yakını, Balkan Harbi'nde faaliyet gösteren gayrinizami unsurlar tarafından uygulanmıştır. Bu bölümde ilk olarak, tarafların kendine müzahir komita, çete, milis veya benzeri diğer gayrinizami kuvvetlere verdiği vazifeleri çeşitli örnekler üzerinde açıklamaya çalışacağız. Bölümün diğer başlığında ise, Balkan Harbi'nde kazanılan gayrinizami harp deneyiminin harp sonrasına etkileri tartışılacaktır.

6.1. GAYRİNİZAMİ UNSURLARA BALKAN HARBI ESNASINDA VERİLEN GÖREVLER

Balkan Harbi'nde gayrinizami harp hareketleri belli bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bunlar Grebene, Nasliç ve Soroviç cihetleri, Yanya dolayları, Ustruma Kolordusu bölgesi ve harbin ikinci evresinde Eşref Bey (Kuşçubaşı) çetesinin müdahil olduğu Batı Trakya harekât alanıdır. Müteakip maddelerde bu bölgelerde gerçekleşen çete harekâtları ele alınacaktır.

6.1.1. Grebene, Nasliç ve Soroviç Cihetlerinde Çete Harekâtı

Harp esnasında, özellikle Grebene, Nasliç ve Soroviç dolaylarında yoğun çete muharebeleri yaşanmıştı.⁴⁸⁶ Seferberliğini yeterli seviyede tamamlayamayan Mürettep 8'inci Kolordu, harp başlamadan önce Grebene'deki kuvvetlerini çekmek zorunda kalmıştı. Bu nedenle, Köpriöz Sınır Bölüğü ile birlikte bölgedeki nizamiye birliklerini takviye vazifesi verilen Grebene Müstahfız Taburu'nun ayrıca, Çurhlu, Grebene, Pigaziçan, Yenice bölükleriyle Bağımsız Kranya takımlarına da genel olarak, bölgelerindeki asayişin temin etme görevi verilmişti. Bölgesindeki telgraf hatlarını, Paşa, Cennet Mustafa, Lefterihor köprülerini, Fili, Kublaraki, Zimeniça, Arap, Zimnaç geçitlerini ve şoselerini koruma, Manş yönünü gözetleme görevleri de bu taburun bağlı birliklerine tevcih edilmişti. Dolayısıyla bölgedeki Yunan kuvvetlerinin durdurulması sorumluluğu bölgenin müstahfız taburlarına bırakılmıştı. Bu arada Grebene Müstahfız Tabur Komutanlığı'na, bölge Jandarma komutanı olan Yüzbaşı Bekir Fikri tayin edilmişti. Grebene bölgesi Ulahlarından 2000 kişilik bir

⁴⁸⁶ Bu bölgelerde yaşanan Çurhlu, Nasliç, Soroviç, Komano, Horpişte ve Satišta muharebelerinin detayları için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 330-362.

“Osmanlı Çetesi”nin teşkili için görevlendirilen Teğmen Tarayan Maşo da, adı geçen komutanlığın emrine verilmişti.⁴⁸⁷ Görüldüğü gibi Meçve’den Dışkata’ya kadar olan Yunan hududunu muhafaza için yalnız Grebene Müstahfız Taburu bırakılmıştı. 25 Ekim’e kadar bu hattı Yunan çetelerine karşı başarıyla savunan Bekir Fikri, 8’inci Kolordunun bölgeden kuvvetlerini çekmesini hıyanet olarak nitelendirdikten sonra, üç cebel topu gönderilmesi halinde Grebene, Nasliç, Kesriye ve Horpeşte kazalarını elde tutabileceğini ifade ederek takviye talebinde bulunduyorsa da karşılık bulamamıştı.⁴⁸⁸

Yunanlılar ise, Evzon, izci, çete ve gönüllü birlikleri ile seyyar ordusunu takviye etmişti. Özellikle kiliseler, bu tür kuvvetlerin lojistik desteğinde büyük katkıları olan birer ikmal merkezi, silah, mühimmat, yiyecek ve giyecek deposu durumunda idiler. Ayrıca kiliseler, Yunan ordusu için gerekli haberlerin toplanıp, gizlice ulaştırıldığı bir haber toplama merkezi haline gelmişti. Osmanlı sınırlarından sızan bu izci ve çeteler, yerli Rum çetelerinin ve kiliselerin sağladıkları kolaylıklar ve yardımlar sayesinde Müslüman köyleri basmak, yakmak, kadın, çocuk, yaşlı gözetmeden katletmek, Osmanlı ordusunun harekâtına engel olmaları için yerli halkı isyana teşvik etmek ve Rum köylerinde yeni çete teşkileri kurmak gibi görevleri ustalıkla başarmıştı.⁴⁸⁹ İki bin haneli Satişta’ya gelen Yunan eşkıyası, otuz süvari ve iki yüzü aşkın muntazam asker ile birlikte yerel halkı zorla isyana teşvik etmişti. Bu isyan Seliça, Nasliç gibi büyük ve küçük umum Hristiyan karyelerine de sirayet etmeye başlamıştı. Gündüzleri mevcut olan Nasliç Müstahfız erleri geceleri “nefsi nefesine” diyerek hanelerine gittiği için, mücadele kasabanın milisleriyle sürdürülmüştü.⁴⁹⁰ “Grebene ve Sorpişte bila müdafaa sükût eylemiş, eşkıyanın Nasliç’e yönelerek ahaliyi isyana teşviki” Nasliç Polis Komiserini dahi vazifesini terke mecbur etmişti.⁴⁹¹

Bu arada, Boğaçko bölgesinde toplanan Yunan İzci Birliği, Bobusta köyüne saldırıp ele geçirmişti. Köyün kurtarılması için Nasliç Müstahfız Tabur Kumandanı’nın kuvvet talebine karşılık olarak, Resne gönüllülerinden silahlandırılan 300 kişilik bir kuvvet Niyazi Bey kumandasında gönderilmişti.⁴⁹² Resne gönüllüleri ile Nasliç’ten de gönderilen ilave kuvvetlerin müşterek olarak yaptığı taarruzlar

⁴⁸⁷ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2’nci Kısım, s. 330, 331, 333.

⁴⁸⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002.

⁴⁸⁹ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2’nci Kısım, s. 331-332.

⁴⁹⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-02.

⁴⁹¹ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-01.

⁴⁹² **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-03.

karşısında tutunamayan çeteler Bobusta karyesini ateşe vererek dağlık bölgeye çekilmişti. İsyanın diğer karyelere de sirayet etmesi karşısında Nasliç Müstahfız Tabur Kumandanı'nın tekrar kuvvet ve cebel topu talebine karşılık, Garp Ordusu bu defa, Soroviç'e gönderilecek fırkaya, bu bölgeye de muavenet etmesi konusunda emir verileceğini bildirmişti.⁴⁹³ İsyan çıkartan çetelerin, Kesriye civarındaki karyelere de giderek, nahiye müdürü ve jandarmadan teslim teklifinde bulunması üzerine, mezkûr karyelere muavenet için Kesriye'den ve Görice müstahfız efradından gönderilen yüz kişilik bir müfreze intikal esnasında Kotaniç karyesi üzerinde tesadüf ettiği başka çetelerle müsademeye tutuştuğu için asıl görev yerine gidememişti.⁴⁹⁴

İsyancı çetelerinin muhtelif cihetlerinde baş gösterdiği Kesriye kazasının telgraf telleri de kırılmış ve kaza merkezinde kuvvet kalmamıştı. Bu nedenle Kesriye kaymakamlığı ile Kuvve-i İmdadiye Kumandanlığı arasında, Soroviç'e gönderilecek fırkanın bu bölgeye de takviyede bulunması ve Kesriye'ye de kuvvet izamı konusunda makine başında muhaberat yapılmıştı. Çetelerin önü alınmaz ise, Manastır yolu ve şimendifer hattının da tehlikeye düşeceğinin farkında olan Görice Mutasarrıflığı'nca, bir miktar daha müstahfız efrat ile jandarma kumandanının Görice ve Bihlişte'den bulabildiği kuvvetler bölgeye sevk edilmişti.⁴⁹⁵ Bunun da yeterli olmayacağını düşünen Görice Mutasarrıfı Kesriye'ye bir fırka nizamiye ile top sevki talebinde bulunmuştu.⁴⁹⁶

Görüldüğü gibi, yerel halkı isyana teşvik eden çetelerin tenkili ve asayişin temin edilebilmesi için bölgedeki müfrezeler yetersiz kalmış, sürekli kuvvet talebinde bulunmuşlardı. Başlangıçta müstahfız ve jandarmalar kullanılarak müdahalede bulunulmaya çalışılmış, yetersiz kalınca da seyyar ordu aleyhinde, nizami kuvvetler peyderpey çeteler üzerine gönderilmişti. Çetelerin seyyar orduyu günden güne erittiğini fark eden Garp Ordusu Kumandanlığı, sürekli yapılan kuvvet taleplerinden de bunalarak, Filorina'da bulunan Mehmet Paşa'ya şu emri vermişti:

“Kesriye ve Nasliç civarında Yunan çetelerin Müslüman köylerini ve Müslümanları kadın ve çocuklarına varıncaya kadar yaktıkları haber alındı. Filorina civarında binlerce Debre, Ohri kahramanları varken Yunan çetelerinin icra-i faaliyet etmesi kahramanlık şanına mugayirdir. Her ne kadar gönüllüler o

⁴⁹³ ATASE BLH, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-13.

⁴⁹⁴ ATASE BLH, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-14.

⁴⁹⁵ ATASE BLH, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-15.

⁴⁹⁶ ATASE BLH, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-15a.

civardaki araziye tanımiyorlarsa da oralarını karış karış bilen Nasliç ve Kesriye’de birçok jandarma, müstahfız, hudut bölüğü efradı vardır. Gönüllülerden bu kılavuzlar vasıtasıyla yararlanılarak o civardaki eşkıyanın kökünün kurutulacağı ve binlerce Müslüman’ın ve dolayısıyla vatanın namusunun muhafaza edileceği şüphesizdir. Hemen serian hareketleri için gereken öğütlerde bulunulmasını tavsiye ederim.”⁴⁹⁷

Daha önce Manastır Mıntıka Kumandanı tarafından silahlandırılan 2500 kişilik Debre, Resne ve Ohri gönüllülerinden⁴⁹⁸ 700 kadarının, bu emir doğrultusunda, Grebene bölgesine gönderilmesi düşünülmüştü.⁴⁹⁹ Ancak Debre gönüllülerinin Grebene’ye gitmekten imtina etmesiyle boşa geçen vakit üzerine, Garp Ordusu tarafından bu defa, tez elden Kesriye’ye sevk edilmek üzere, Manastır’da bulunan Debre Müstahfız Taburu’na o havalide bulunan jandarma ve diğer müstahfız efradın da dahil edilip bölgedeki çetelerin tenkiline memur edilmesi emredilmişti. Bu emir doğrultusunda Manastır Mıntıka Kumandanı tarafından, silahlandırılan 350 kişilik Starova Müstahfız Taburu’nun Kesriye’ye, bir gün sonra da Debre Müstahfız Taburu’ndan 500’den fazla mevcutlu iki bölüğün Filorina’ya sevki sağlanmıştı. Böylece bu kuvvetlerle birlikte o havalide toplanacak müstahfız, jandarma ve diğer kuvvetlerin de Görice Jandarma Taburu Kumandanı emrinde olarak takip ve tenkil harekâtına başlaması, geç de olsa, sağlanmış oldu.⁵⁰⁰

O güne kadar edinilen tecrübeler ışığında Debre gönüllüleri ve Malisörlerden bir fayda sağlanamayacağı anlaşılmıştı. Garp Ordusu Karargâhı ise ısrarla bunlardan yararlanma çarelerinin aranmasını, mümkünse Kesriye dolaylarına gönderilmelerini, değilse kötülük yapmalarına meydan vermemek için liderleriyle görüşülerek zor ve şiddet kullanılacağıının anlatılmasını emretmişti.⁵⁰¹ Bu doğrultuda Debre gönüllüleri Kesriye bölgesindeki çetelerin tenkili göreviyle ve zorlukla adı geçen bölgeye gönderilmişti.⁵⁰² Ancak bunların askerlik ve görevle ilgileri olmadığı gibi, çapulculuk, tahripçilik ve insanlık dışı niteliklerinden dolayı yararlı değil zararlı hale gelmişlerdi. Çünkü Filorina Mevkii Kumandanı tarafından Kesriye’ye sevk edilen Debre gönüllüleri ile Malisörler, Kesriye’ye birkaç saat mesafede bulunan

⁴⁹⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-32.

⁴⁹⁸ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2’nci Kısım, s. 248.

⁴⁹⁹ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2’nci Kısım, s. 337.

⁵⁰⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-36.

⁵⁰¹ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2’nci Kısım, s. 350.

⁵⁰² **ATASE BLH**, Klasör: 745, Dosya: 16, Fihrist: 005-04.

karyelere girip oralarda birçok tahribat ve soygun icra ettikten sonra kendilerine tevcih edilen vazifeyle alakasız olarak Manastır yolunu takiben gitmişlerdi.⁵⁰³ Bu nedenle müfreze komutanlığınca bunların en kısa zamanda memleketlerine gönderilmeleri çaresine bakılması istenmişti.⁵⁰⁴

Bu arada Mürettep 8'inci Kolordu Kumandanı Hasan Tahsin Paşa, 1-2 Kasım'da, daha önce çetelere karşı asayiş ve devriye maksatlı kullandığı jandarma, müstahfız ve gönüllülerden mürekkep bir müfreze⁵⁰⁵, yapmayı planladığı küçük çaplı bir taarruz harekâtı için, taarruz istikametinde bulunan köprülerin işgal edilerek, çeteler tarafından tahrip edilmesinin engellenmesi görevini vermişti. Bu sayede taarruz istikametindeki yollar açık ve emniyette olacaktı.⁵⁰⁶ Daha sonra düşmanın yeri konusunda tereddüde düşen Kolordu Kumandanı, bu defa mezkûr müfrezeyi bir keşif kolu çıkarması için görevlendirmişti.⁵⁰⁷

Sistemli propaganda ve korkutmalar yoluyla, Grebene, Nasliç, Kesriye ve Hurpişte karyelerinde ayaklanmaları teşvik eden Yunan çeteleri, bölgeden toplatılan hayvanlarla, Nasliç'te ele geçirdiği Osmanlı silahlarını, Rum asıllı köylerden teşkil ettiği çetelere dağıtmıştı. Kurulan çetelerle Görice Yanya hattına taarruz edilerek buradaki Osmanlı birliklerinin sevkياتını sekteye uğratmak maksadı güdülmüştü.⁵⁰⁸

Nasliç savunmasına 40 jandarma eriyle beraber Görice Jandarma Bölük Kumandanı Banoş Hamdi'de katılmıştı. Banoş Hamdi'nin bildirdiğine göre, iki tabur Yunan askerî ile aynı miktarda eşkiyasının Nasliç kasabasına gerçekleştirdiği ani hücum üzerine 8 saatlik müsademe sonunda, Yunanlıların pek fazla telefata olmasına karşın kendileri de yüzden fazla şehit ve yaralı vermişti. Ayrıca Hurpişte'ye kadar düzenli ricat eden Osmanlı müfrezelerinin, bu noktadan itibaren Görice yolunu tutarak bozgun halinde firar ettiklerini bildirmişti.⁵⁰⁹ Savunmaya katılan Görice ve Grebene Müstahfız Kumandanlarının, 6 Kasım 1912'de Garp Ordusu'na gönderdikleri Nasliç mağlubiyetinin sebebini açıklayan raporda ise, Banoş Hamdi'nin görevini bir kenara bırakarak, Nasliç halkını "çekilme yolunuz kesilmiştir. Kaçınız"

⁵⁰³ ATASE BLH, Klasör: 745, Dosya: 16, Fihrist: 005-11.

⁵⁰⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 350.

⁵⁰⁵ ATASE BLH, Klasör: 224, Dosya: 135, Fihrist: 006.

⁵⁰⁶ ATASE BLH, Klasör: 224, Dosya: 135, Fihrist: 006-01.

⁵⁰⁷ ATASE BLH, Klasör: 224, Dosya: 135, Fihrist: 006-02.

⁵⁰⁸ ATASE BLH, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-101, 102.

⁵⁰⁹ ATASE BLH, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-50.

gibi telkinlerle bozgunculuğa kışkırttığı yazılmıştı.⁵¹⁰ Nasliç sonrası eylemlerini bırakmayan Yunan eşkiyası, 400 kişilik bir çeteyle Hurpişte ile Kesriye arasındaki karyelere de musallat olarak, Bihlişte cihetlerinde tecavüzlerde bulunmuştu.⁵¹¹

Buraya kadar anlatılan çetelerden ve bu çetelere her türlü hususta yardım ve kolaylık sağlayan bölgenin 80.000 kişilik Rum ahalisinden ayrı olarak⁵¹², Soroviç ve Kesriye bölgelerinde türeyen Bulgar (Çakalerof-Kesriye'nin Bulgar Voyvodası) çetesi de bölgeyi yakıp yıkmış, bir taraftan da Yunan emellerine hizmet ettiğini ilan etmişti.⁵¹³

6.1.2. Yanya Dolaylarında Çete Eylemleri

Yanya cephesinde de birçok çete muharebeleri yaşanmıştı. Yunan çete kolları her tarafta eylemde bulunmuş, il telgraf şebekesi bunlar tarafından tahrip edilmişti. Denizlerde hâkim olan Yunanlılar Korfo Adası karşısındaki Kataptos bölgesine tahrip maddeleriyle donatılmış çeteler çıkarmıştı. Bunlar köprüler ve telgraf şebekeleri gibi önemli her türlü taktik ve stratejik hedefleri tahrip etmekle görevlendirilmişti. Kolordu ise karşı tedbir olarak müstahfızları işler hale sokmayı planlamıştı. Bu maksatla Başkomutanlıktan emekli bir jandarma Albayı (Preveze eski Milletvekili Hamdi) Kolorduya gönderilmişti. Bütün müstahfız taburları Yanya Müstahfız Tugay Komutanı sıfatıyla Albay Hamdi emrinde toplanmıştı. İlk olarak, çete saldırılarına karşı savunulacak kritik yerler, sorumluluk bölgelerine ayrılarak müstahfız taburlarına paylaştırılmıştı. Buna göre; Yanya Müstahfız Taburu Yanya-Kalibaki, Leskovik Taburu Kalibaki-Şalis, Görice Taburu Şalis-Şur, Ergiri taburu Kalibaki-Ergiri ve Delvina Taburu da Kergosat-Sarandoz arasındaki bölgelerde görevlendirilmişti.⁵¹⁴

Deniz hâkimiyetinden istifade eden Yunanlıların çetelerle denediği ilk ciddi çıkarma Himara'ya uygulanmıştı. 18 Kasım 1912 günü, üç hafif harp gemisine bindirilmiş olan ve bir jandarma Binbaşısının komuta ettiği çete birliği, İspila Körfezine çıkarılmıştı. Kasabayı kuşatan çetenin başarısı üzerine bölgedeki Hristiyan köylülerden oluşan silahlı gönüllüler de bu çeteyi desteklemişti. Bölgedeki

⁵¹⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 340.

⁵¹¹ ATASE BLH, Klasör: 650, Dosya: 13, Fihrist: 002-116.

⁵¹² M. Fevzi ÇAKMAK, *Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik?*, haz. Ahmet TETİK, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 288.

⁵¹³ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 337.

⁵¹⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 436-437.

22 kişilik Osmanlı jandarma müfrezesi bu çetelere bir saat dayandıktan sonra geri çekilmişti. 25 Kasım 1912 akşamına kadar Dükat, Trimides köyleri bölgesinde Yunanlılara karşı bölgedeki Müslüman çeteleri mukavemet göstermişti. Bölgeye takviye maksadıyla gönderilen Tepedelen ve Delvina müstahfızları Pilur'a sevk edilmiş, Müslüman çetelerle de pekiştirilmişti. Bu kuvvetlerin gelmesiyle Yunan çetelerinin harekâtı durdurulmuştu. Yunanlıların maksadı çetelerin Himara'dan yapacakları çıkarmayla koordineli olarak asıl kuvvetlerini başka bir bölgeden karaya çıkarmaktı. Bu maksatla Avlonya bölgesi seçilmişti. Ancak Yunan gemilerini takip eden Garp Ordusu tedbir olarak bu bölgeye Fiyer, Tepedelen ve Avlonya Müstahfız taburlarını göndermişti. Bu taburlardan çeken Yunanlılar çıkarma bölgesini değiştirerek kuvvetlerini Sazan'a çıkarmıştı. Avlonya teşebbüsü sonuç vermeyince Yunanlılar bu defa çıkarmanın Aya Saranda'ya yapılmasına karar vermişti. Hiçbir Osmanlı kuvveti bulunmayan Aya Saranda'ya kolaylıkla çıkarma yapılmıştı.⁵¹⁵

Bu arada Mehmet Paşa müfrezesi, içinde Bekir Bey'in de dahil olduğu, kuvvetleriyle beraber 4 Aralık'ta takviye maksatlı Yanya Kolordusu emrine girmişti.⁵¹⁶ Gerçi Garp Ordusu, Yanya'yı, mütareke görüşmeleriyle eş zamanlı olarak, 29 Kasım'da Vardar Ordusu'nun bir kısım kuvvetleriyle takviye etmeye başlamıştı.⁵¹⁷ Dolayısıyla emre giren Mehmet Paşa kuvvetleri, bölgedeki diğer müfrezelerle de takviye edilerek, Aya Saranda'ya çıkan Yunan kuvvetlerini durdurmakla görevlendirilmişti.⁵¹⁸ Buna karşılık olarak, üzerine kuvvet çekmek maksadıyla, Himara'ya daha önce çıkarılan Yunan çeteleri tekrar eylemlere başlayarak bu defa Koç bölgesine saldırmıştı. Bölgesindeki kuvvetlerin birçoğunun Mehmet Paşa'ya gönderilmesi sebebiyle,⁵¹⁹ Ergiri Mevkii Kumandanlığı, Koç mevkiine saldıran çetelerin tenkili için sürekli kuvvet talebinde bulunmuştu. Çünkü Himara bölgesinde toplanan çetenin miktarı 2000 kişiyi bulmuştu.⁵²⁰ Top atışlarıyla Kalibaki tepelerinin bombardıman edilmesi karşısında, Mehmet Paşa kuvvetinden bir çete teşkil edilerek, Yunan top mevzilerine baskın yapılması kararlaştırılmıştı.⁵²¹ Yunan çetesinin, artan taarruzlarıyla beraber ahaliye teslim olmaları için 3 günlük süre

⁵¹⁵ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 501-503.

⁵¹⁶ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 489.

⁵¹⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 654, Dosya: 34, Fihrist: 001-08.

⁵¹⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-01.

⁵¹⁹ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-03.

⁵²⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-09.

⁵²¹ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-15, 17.

vermesi karşısında,⁵²² bölgenin kaybedileceğinden endişe duyan Ergiri Mevkii Kumandanlığı'nın ve Yanya Vali Vekili'nin talepleri doğrultusunda⁵²³, Mehmet Paşa müfrezesinin müdahalesine emir verilmişti.⁵²⁴ Bunun sebebi, Aya Saranda'ya çıkan Yunan kuvvetlerinin geri çekilerek kuvvetlerini Preveze'ye nakletmesiyle Mehmet Paşa kuvvetlerinin boşa çıkmasıydı.⁵²⁵ Sonuçta Himara ve Koç bölgesindeki çetelerin tenkili için, İştîp Alayı'nın Hotine Taburu ile Köprülü Taburu, Koç istikametine Mehmet Paşa tarafından sevk edilmişti.⁵²⁶ Sevk edilen kuvvetlerin, cebel topu gönderilmesi halinde eşkıyanın püskürtülebileceğini söylemesi üzerine, bir adi cebel topu ile iki mitralyöz gönderilerek bölgede sükûnet sağlanmıştı.⁵²⁷ Akıllıca yapılmış bir plan doğrultusunda, Koç bölgesinden taarruz eden çetelerin desteğine rağmen, Yunan çıkarma komutanı, cesaretsiz davranıp takviye kuvvet bekleyerek, Mehmet Paşa kuvvetlerinin müdahalesine neden olmuş ve ardında bütün ağırlıkları ile erzakını bırakan kuvvetlerini, Preveze'ye nakletmek zorunda kalmıştı.⁵²⁸ Kanımızca, bu durumda Osmanlı kuvvetlerinin karma seyyar müfrezeler teşkil ederek süratle ihtiyaç bölgesine sevk edebilme kabiliyetinin de payı büyüktür.

Mehmet Paşa kuvvetinde bulunan Bekir Bey Müfrezesi ise, Miçkel Dağları'ndan Yanya Gölü kıyılarına açılan geçitlerin karşısındaki Yunan çetelerinin yarattığı tehlikeyi önlemek üzere Zagor cihetlerinde görevlendirilmişti. Emrindeki Tarayan müfrezesi ile birlikte Bekir Bey, Yunan çetelerinin Zagor bölgesinde saldırgan durumlar yaratmasını önlemek ve Miçkel Dağı'ndaki Kamina, Kaluta Geçitleri'nin korunmasını sağlamakla görevlendirilmişti.⁵²⁹ Ancak bir süre sonra, Garp Ordusu yapılması düşünülen tali bir taarruz harekâtı için Galip Paşa müfrezesini oluşturmuştu. Bu müfrezenin takviyesi maksadıyla da, o güne kadar sürekli kuvvet talebinde bulunan, Yanya Kalesi aleyhinde bir kısım birliklerin bu müfrezeye katılmak üzere Koniçe'ye katılmasını emretmişti.⁵³⁰ İstenilen kuvvetler arasında Bekir Bey Müfrezesi de bulunuyordu. Yanya Kolordusu Kumandanı feryat ederek gönderdiği şu telgrafla müfrezenin kendinde kalmasını sağlamıştı:

⁵²² **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-22.

⁵²³ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-20, 27.

⁵²⁴ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-25.

⁵²⁵ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 504.

⁵²⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-29.

⁵²⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 653, Dosya: 32, Fihrist: 005-30, 31, 32.

⁵²⁸ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 504.

⁵²⁹ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 555-556, 593.

⁵³⁰ Genelkurmay Başkanlığı, **Balkan Harbi 1912-1913**, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 567-571.

“Düşmanla hayati bir teması olan Bekir Efendi Müfrezesi Zagor’da bulunmakla buradaki asilerin tardını ve bu cihetten kaleye karşı düşmanın harekât-ı askerîye icrasına engel olmaktadır. Bu müfrezenin Koniçe cihetlerine celbi her halde o cihetteki harekâta mühim bir surette icra-i tesir eylemesi muhtemel ise de Zagor’un tahliyesi ile Mişkel Silsilesi Geçitleri’nin her an ve zaman düşman tecavüzatına maruz kalması ve bu suretle Yanya-Kalibaki yolundaki mu ahalinin de düçar-ı inkitaa olması netice itibariyle Drisko’nun az zamanda sükutu muhakkak olacaktır. Bu şerait dâhilinde Yanya’nın şimal ile olan bağlantısı kesilir. Hâlbuki Yanya Kalesi’nin ikmal tedariki mecburiyetiyle Kalibaki’den bir gün irtibatsız kalmağa tahammülü bulunmadığından şark cephesinde bulunan müfreze-i mezkûrenin ne olursa olsun Koniçe’ye iğzâmı gayri caiz olduğu malum a’li kumandanileri bulunmakla arz-ı keyfiyet olunur.”⁵³¹

Kolordu Kumandanı’nın talebi doğrultusunda alınmasından vazgeçilen Bekir Bey Müfrezesi, Dristnik Muharebeleri ve diğer çete muharebelerinde başarıyla bölgesini savunmuş, hatta Yunan kuvvetlerinden ele geçirdiği ikmal maddeleriyle Kale’yi de desteklemiş, bu sayede Kale’nin ömrünün uzamasında büyük katkılar sağlamıştı.⁵³²

Koniçe dolaylarında da çete hareketleri artmıştı. Hatta bölgede 300 kişilik bir çete dolaştığı, gerek bu ve gerekse diğer mevkilerde bulunan çetelerin yılbaşında bazı kasabalara eylemlerde bulunacağı mahalli idarelerden Vardar Ordusu’na bildirilmişti. Ordu’nun bu istihbaratı, teyakkuzda bulunmaları için bağlı birliklere bildirmesi kıtalarda tedirginlik ve kaygı yaratmıştı.⁵³³ Zamanla sayısı artan bu çete grubu, bölgesine gelen Yunan birliklerine iltihak etmiş, teşkil edilen karma birliğin Molişte’den Sarandapor yönünde ilerlediği, 23 Şubat 1913 günü haber alınmıştı. Koordineli olarak başka bir çete grubunun da Pazis-Paluşel üzerinden Koniçe’ye yaklaştığı bildirilmişti. Bu sebeple, Ragıp Bey kumandasında teşkil edilen bir müfreze, Molişte ve Istranca yönünde bir harekât yapmak üzere, Viranişte-Molişte istikametinde hareket ettirilmişti.⁵³⁴ Molişte şimalinde ilerleyen kuvvetler Molişte önlerine muvaffakiyetle ulaşmış ve İstraçan sırtlarında yaptığı müsademe boyunca karşılarındaki kuvvetin 500-600 kişilik bir komitadan ibaret olduğunu bildirmişti. Buna

⁵³¹ ATASE BLH, Klasör: 654, Dosya: 34, Fihrist: 001-12.

⁵³² Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2’nci Kısım, s. 580-583, 643.

⁵³³ ATASE BLH, Klasör: 654, Dosya: 34, Fihrist: 001-14.

⁵³⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2’nci Kısım, s. 398.

ilave olarak da, çetenin şimale çekilmesi muhtemel olduğundan, o cihete Kolonya'dan bir tabur gönderilmesini talep etmişti.⁵³⁵ Viranişte cihetlerinde mücadele eden Ragıp Bey'in gönderdiği raporda ise, Yunan çetesinin, Molişte'nin cenup ve garbındaki sırtlarla İstraçan sırtlarında ve boğazlar ile vadilere hâkim sarp tepelerde mevzi alarak arazi avantajından istifade ettiği bildirilmişti. Ayrıca çetenin, bu çetin arazide grup grup küçük kısımlar halinde dağınık bulunmasından top atışlarının da etkisiz kalması sebebiyle ileriye gidilemediğini, Molişte'nin pek sarp bir mevkide bulunmasından dolayı İstraçan cihetindeki çetenin tardıyla o tarafın elde edilmesine karar verdiğini yazmıştı. Ayrıca çetenin kaçış istikametinin kapatılması için Borova'daki taburun bu istikamete sevki için Kolonya'daki Mustafa Paşa'ya yazıldığını bildirmişti.⁵³⁶ Sonuçta, Yunan çetesinin araziye etkin kullanması ve dolayısıyla top atışlarının isabet sağlayamaması nedeniyle Molişte harekâtı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu arada Yunanlıların, Himara'ya ve Serandoza bir iki gün içinde tekrar 500 kadar başıbozuk efrat ile Aya Saranda'ya bir miktar nizami kuvvet çıkaracağı istihbaratı alınmıştı.⁵³⁷ Aslında Yunanlılar Yanya'ya yapacakları taarruzları gizlemek ve aldatma maksadıyla böyle bir çıkarmaya yeltenmişti. Bu aldatma harekâtında başarılı oldular. Çünkü Garp Ordusu tarafından, Yanya aleyhinde kuvvet tasarrufuna gidilerek, bu bölgelere 10 tabur civarında birlik gönderilmişti.⁵³⁸

Yunanlılar Garp Ordusu harekât bölgesinde yoğun bir şekilde çete faaliyetleri yaparken, aynı zamanda gelecek planları da yapmaya başlamıştı. Daha Balkan Harbi sona ermeden, Batı Anadolu topraklarında da gözü olan Yunanistan, bu bölgeye birçok Rum çeteleri ihraç ederek, yeni çeteler teşkiline başlamıştı.⁵³⁹

6.1.3. Ustruma Kolordusu Bölgesi Çete Eylemleri ve Alınan Tedbirler

Çete eylemlerinin yoğunlaştığı ve Osmanlı ordusunun karşı tedbir geliştirmeye çalıştığı mevkilerden biri de Ustruma Kolordusu bölgesiydi. Bulgar Ordusu'nun Paşmaklı, Devlen ve Nevrekop bölgelerinden yapacağı taarruzla Batı Rumeli'yi başkente bağlayan İstanbul-Selanik demiryolunun herhangi bir noktasını ele geçirmesi halinde irtibat kesilmiş olacak ve Garp Ordusu pek güç duruma düşecekti.

⁵³⁵ ATASE BLH, Klasör: 654, Dosya: 34, Fihrist: 001-18.

⁵³⁶ ATASE BLH, Klasör: 654, Dosya: 34, Fihrist: 001-20, 22.

⁵³⁷ ATASE BLH, Klasör: 654, Dosya: 34, Fihrist: 001-41.

⁵³⁸ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, 2'nci Kısım, s. 643-645.

⁵³⁹ *İkdam*, nu. 5737, s. 3, 11 Şubat 1913.

Bu nedenle Dospat, Razlık, Cuma-i Bala arasındaki bölgeyi sınır boyundan itibaren savunma görevi Ustruma Kolordusu'na verilmişti. Paşmaklı, Devlen arasının korunması ise, daha doğuda bulunan Kırcaali Müfrezesi'nin bu bölgede bulunan bir kısım kuvvetlerine verilmişti. Bu doğrultuda, Ustruma Kolordusu Kumandanı, seferberliğini diğer birliklere göre erken tamamlayan bağlı birliklerini konuşlandırmıştı.⁵⁴⁰

Kolordu 16 Ekim 1912 tarihli emrinde, Nevrekop Müfrezesi'nden Devlen'deki kıtalar ile Paşmaklı'daki birliklerin işbirliği yaparak Perçepli'nin kuzeyindeki Perşenek Balkanı eteklerine ilerlemesi ve buralardan teşkil edilecek çetelerle Filibe Ovası'nda taciz hareketleri yapılmasını emretmişti. Aynı emirde çetelerle, Tatarpazarcığı istikametinde eylemlerde bulunulması ile Nevrekop ve Razlık dolaylarında Bulgar çetelerini önlemeye meyilli halkın teşkilatlandırılması için bırakılacak müstahfızların faal hareket etmesini emretmişti.⁵⁴¹ Buna ilave olarak, Nevrekop Müfrezesi de, Nevrekop'ta toplanan gönüllülere bir miktarda yerli gönüllülerin katılması suretiyle teşkil ettiği bir gönüllü müfrezesini, sınır birliği subaylarından Üsteğmen Hamit komutasında sınır bölgesine, 100 mevcutlu diğer bir gönüllü müfrezesini de Obirim'e göndermişti. Bunların görevi Bulgar harekâtını sabote ve bölgedeki çetelere tenkil harekâtı icra etmek olarak belirlenmişti.⁵⁴²

Alınan tedbirlere rağmen Bulgar öncü kuvvetleri 19 Ekim'de sınırdaki bulunan birçok karyeyi işgal etmişti.⁵⁴³ Üstün Bulgar kuvvetleri karşısında tutunamayan sınır bölükleri geri çekilmişti. Öyle ki Bulgarlar hızla ilerleyerek Cuma-i Bala'yı dahi kısa sürede işgal etmişti.⁵⁴⁴ Bu durum karşısında Kolordu emriyle, Ustrumca Alayı iki taburunu Trabonişte'ye sevk etmişti.⁵⁴⁵ Kolordu 19-20 Ekim tarihinde Nevrekop müfrezesine gönderdiği telgrafta, Cuma-i Bala cihetinden ilerleyen Bulgar kuvvetlerinin Kresne boğazını takip ettiğini, Kresne Boğazı'nı ise Bulgar çetelerinin sardığını, dolayısıyla Boğazın çetelerden temizlenmesi için aileleri ile birlikte geriye çekilen müstahfızların durdurularak ileri gönderilmesini emretmişti. Ayrıca Razlık tarafına gönderilecek takviye kuvvetlerin çete pusularına karşı ihtiyatlı hareket

⁵⁴⁰ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 314-315.

⁵⁴¹ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 317-318.

⁵⁴² Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 323.

⁵⁴³ ATASE BLH, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004.

⁵⁴⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I.Kısım, s. 320.

⁵⁴⁵ ATASE BLH, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-09.

etmesini istemişti.⁵⁴⁶ Keza Nevrekop Müfrezesi, Serez'e çekilmek zorunda kaldığı zaman, Bulgar sergesdesi Sandanski'nin 200 mevcutlu çetesiyle Taşevo'da olduğu, eşkiyanın Aşağı ve Yukarı Rondi'lere girmiş ve yolu kesmiş oldukları, yol emniyeti ile görevli müstahfızların Stariçeşte'yi terk ettiği haberinin almıştı. Bu haber üzerine müfreze kumandanı, ana yoldan veya kasaba üzerinden gitmeyi tehlikeli bulduğu için, daha uzun olmasına rağmen emniyet gerekçesiyle Görecik-Alısirat yolunu kullanmayı tercih etmişti.⁵⁴⁷

Bu arada Kresne boğazını tehdit eden çete ve Bulgar kuvvetlerine karşı Ustrumca Alayı'nın da iki taburuyla beraber Salih Ağa köprüsüne gitmesi emredilmişti.⁵⁴⁸ Ustrumca Alayı Bulgar kuvveti karşısında tutunamayınca Osmaniye'ye çekilmişti. Alay Kumandanı'nın buradan Kolorduya gönderdiği 19 Ekim tarihli telgrafta, Metraşim Balkanı'nda ve Gradeşince ile Ustruma mevkilerinde 4.000 kadar eşkiya bulunduğu ve bunların bugün yarın Osmaniye'yi ve Berve'yi basmak fikrinde oldukları bildirmişti.⁵⁴⁹ Osmaniye civarındaki vaziyetin öneminin farkına varan Kolordu, mıntikanın muhafazasının çok önemli olduğunu bildirmesine rağmen, tedbir olarak bölgeye bir süvari kıtası göndermekle yetinmişti.⁵⁵⁰ Demirhisar ve Kresne menzil hattının temini ve Kresne boğazının çeteler tarafından işgal ve tahribine mani olup boğazı Kolordunun ileri harekâtı için açık bulundurma vazifesini de Serez Umum Müstahfız Kıtaati Kumandanlığı'na vermişti.⁵⁵¹ Ayrıca, Nevrekop Müfrezesi kuvvetlerinin kamilen hududa gitmesinden dolayı, o bölgedeki çetelere karşı dâhili asayişin teminini için Kolordu emri doğrultusunda,⁵⁵² Serez Kumandanlığı'nca, gönüllülerden teşkil edilen 300 kişilik bir müfreze Drama'dan gönderilmişti.⁵⁵³ Menlik Müstahfız Tabur Kumandanı ise, 400 kişilik müstahfız efrada ilave olarak Müslüman ahaliyi de silahlandırıldığını, ancak kazada meskûn bilumum Bulgarların dağa firar ederek çetelere katıldığını ve birkaç gün içinde kazaya baskın yapacaklarını, hatta telgraf hattının direkleri ile beraber tahrip edildiğini, bu durumun halkta heyecana sebebiyet verdiğini bildirmişti.⁵⁵⁴ Bu arada, takviye olarak süvari

⁵⁴⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-30.

⁵⁴⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-50-51.

⁵⁴⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-31.

⁵⁴⁹ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-13.

⁵⁵⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-53.

⁵⁵¹ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-75.

⁵⁵² **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-54.

⁵⁵³ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-105.

⁵⁵⁴ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-83.

kıtası gönderilen Osmaniye'nin işgal edildiğini Ustrumca Kaymakamlığı'ndan gelen heyecanlı telgraflardan öğrenen Garp Ordusu, çetelerin buradan Ustrumca'ya ilerleyerek hattı tahrip etmelerinin kaygısıyla, bir tabur piyade ile iki topu Ustrumca istasyonuna göndererek, Ustruma Kolordusu'ndan bu kuvvetle eşkiyanın tenkil edilmesini emretmişti.⁵⁵⁵ Kolordu Kumandanı da, bir miktar seyyar müfrezeyi de dâhil ettiği Selanik'ten gelen bu kuvveti Ustrumca Redif Alayı Kumandanlığı'na göndererek, Alay'ın bütün kuvvetiyle Osmaniye'ye hareket etmesini emretmişti.⁵⁵⁶

Kresne tarafında bu tedbirler alınırken, Menlik, Petriç ve Ustrumca dolaylarında Bulgar çetelerinin Müslüman halkı heyecan ve korkuya düşüren faaliyetlerini önlemek ve geriden yapılmakta olan ikmal işlerini, bunların taarruzlarından korumak ihtiyacı da açıkça belirmiş bulunuyordu. Bu nedenle, Kolordu, Menlik, Petriç ve Ustrumca'ya gönderdiği telgrafta, Lekenove karyesine topçu ile takviyeli bir piyade taburu gönderdiğini ve bu kuvvetin her tarafa yetiştirebileceğini bildirmişti. Ayrıca kaza dâhilindeki çetelerin tenkili için de mevcut kuvvetlerini telaş etmeden istihdam etmelerini emretmişti.⁵⁵⁷ Buna ilave olarak, Kolordu, Serez ve Demirhisar'dan, Perin Balkanı'ndaki eşkiyayı tenkil eylemek üzere münferit seyyar kollar gönderileceğini, icabında Menlik Müstahfız Taburu Kumandanlığı'nca da muavenette bulunulmasını istemişti.⁵⁵⁸

3-4 Kasım tarihlerinde ise, alınan bir istihbarata nazaran Bulgarların askerî kuvve-i maneviyesini köreltmek maksadıyla Kolordu civarındaki köylerde bombalama eylemleri icra edecekleri anlaşıldığı için, korku ve telaşa mahal vermeden müteyakkız bulunulması Garp ve Vardar Ordusu tarafından bütün birliklere bildirilmişti.⁵⁵⁹

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Ustruma Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa, Nevrekop Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği telgrafta, "...toplu kıtaat vücuda getirilerek düşman üzerine tesir icrasına çalışmak lazımdır. Her yeri muhafazaya çalışarak her tarafta zayıf bulunmak mahzuruna da katiyen ictinab edilmelidir"⁵⁶⁰ emrini vermişti. Bu değişmez askerî prensibin farkında olmasına rağmen, şimdiye

⁵⁵⁵ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-101.

⁵⁵⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-113.

⁵⁵⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-104.

⁵⁵⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-114.

⁵⁵⁹ **ATASE BLH**, Klasör: 745, Dosya:16, Fihrist: 005-12, 13.

⁵⁶⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-52.

kadar yukarıda izah edilen Kolordu emirlerinden de anlaşılacağı gibi, bizzat Kolordu kumandanı bu kuralın hilafında, birliklerini peyderpey dağıtmıştı. Sefer planlarında bu eşkiyalara karşı önlemler alınmış olmasına rağmen, müstahfız ve jandarma birliklerinin yetersizliği, Kolordu kumandanının nizami kuvvetler kullanmaya mecbur bırakmıştı. Başka türlü binlerce Bulgar eşkiyasının eylemlerine engel olunamazdı.

Hatırlanacağı üzere, modern gayrinizami harp doktrininde esaslarını açıklamaya çalıştığımız Polis Harekâtı'nın birinci şeklinde, dost nüfusun güvenliği sağlanırken, düşmanla işbirliği halinde olan halkın kontrolünün amaçlandığını ifade etmiştik. Bu maksatla nizam ve asayiş muhafaza etmek ve gayrinizami unsurun sivil halk ile münasebetini ve bunun tarafından desteklenmesini önlemek için, sivil halkın faaliyet ve hareketlerinin, devriye veya kontrol noktaları ile tahdit ve kontrol edilmesi gerektiğini de belirtmiştik. Bu anlamda Ustruma Kolordu Kumandanı'nın, "Dâhildeki ahalinin düşmanla tevhid-i hareket etmemesi için gerekli tedbirlerin alınması"⁵⁶¹ şeklinde, bağlı birliklerine, özellikle asayiş görevinde istihdam ettiği jandarma ve müstahfız kıtalarına verdiği emir, bu birliklerden günümüzdeki manasıyla Polis Harekâtı'nı icra etmelerini beklemesi açısından önemlidir. Özellikle Kolordu'nun Petriç Kaymakamlığı'na gönderdiği 21 Ekim tarihli telgrafta, o günlerde "Kolordu'ya yapılacak en büyük hizmetin, Kresne cihetlerine doğru olan balkan köylerinde yaşayan Bulgarları kımıldatmamak ve çetelerin harekâtına meydan vermemekle beraber, Demirhisar-Kresne şosesinin temini olduğundan müracaat eden gönüllülerin derhal istihdamıyla bu önemli hizmetin" yerine getirilmesini istemesi, Petriç Jandarma Kumandanı'nı bu yolda tedbir almaya sevk etmişti.⁵⁶² Petriç Jandarma Yüzbaşı'sının, Göreme havalisinde kuvvetli müfrezelerle o cihet ahalisini başarılı bir şekilde kontrol altına alması Kolordu Kumandanı tarafından takdir edilmişti. Hatta bu başarıyı örnek göstererek, benzer görevlerin icra edilmesini istediği Serez Müstahfız Kıtaatı Kumandanı Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü Efendi'ye şu telgrafi göndermişti:

"Petriç Jandarma Yüzbaşı kuvvetli müfrezelerle Göreme havalisini taramaktadır. Mümaileyhanın şayan-ı takdir olan bu faaliyeti o cihet ahalisini kımıldatmıyor. Böyle bir tedbirin Menlik ve Nevreko'p'tan ileriye Razlık ve Kresneye doğru Perin mıntıkasında da icrası lazımdır. Müstahfız kıtaatına ait muamele-i külliye'nin Jandarma kumandanına devriye müstahfızlar,

⁵⁶¹ ATASE BLH, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-52.

⁵⁶² ATASE BLH, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-107.

jandarmalar ve gönüllü efrattan tertip edeceğiniz kuvvetlerle bizzat bu vazifeyi ifa ediniz. Nevrekop ve Razlık arası hala açık ve emin değildir. Perin garbındaki karyeler dahi heyecandadır. Perin balkanlarında çeteler dolaşüyor. Bulgar köylülerinden teşkilat yapıyor serian yetişiniz huzur ve sükûneti temin edecek bilcümle tedabir ve icraatta bulunmaya ahval-i harbiyenin müsaadesi derecesinde serbestsiniz.”⁵⁶³

Görüldüğü gibi Ustruma Kolordusu, bölgesinde etkin olarak Polis Harekâtı'nı icra etmişti. Ancak Bulgar nizami ordusunun üstün kuvvetlerle taarruzu ve Selanik'in teslim haberiyle bütün birliklerine sirayet eden bozgun halinde geri çekilmeler, Kolordu'nun bakiyesiyle birlikte Selanik'e çekilmesine sebep olmuştu.⁵⁶⁴

Dost birlik harekâtını tehlikeye atabileceği değerlendirilen önemli şahısların gerektiğinde harekât bitene kadar alıkonulmasının da Polis Harekâtı kapsamına girdiğini açıklamıştık. Bu hareket tarzı Bekir Fikri tarafından etkin olarak uygulanmıştı. Örneğin, harekât icra edeceği bölgelerde, Yunan Ordusu ve çeteleriyle işbirliği yapması muhtemel olan, bölgenin ileri gelen Rumlarını rehin almış, Metropolitleri ise daha çok kendi evlerinde gözaltında bulundurmuydu. Bölgeden ayrılırken de bunları tekrar serbest bırakmıştı.⁵⁶⁵

6.1.4. Eşref Bey (Kuşçubaşı) Çetesi ve Batı Trakya Hareketleri

3 Aralık 1912 tarihinde imzalanan mütarekeden sonra 23 Ocak 1913'te yapılan Bab-ı Ali baskınıyla, İTC iktidarı tekrar ele geçirmişti. Yeni kabine, Edirne'yi kuşatmadan kurtarmak amacıyla, Bulgar mütarekesine 2 Şubat'ta nihayet vererek, 8 Şubat'ta Bolayır taarruzuna ve Şarköy çıkarmasına teşebbüs etmişti.⁵⁶⁶ Daha çok, Hurşit Paşa komutasındaki 10'uncu Kolordu'nun Kurmay Başkanı, Enver Bey'in (Enver Paşa) ısrarıyla yapılan bu Edirne'yi kurtarma teşebbüsünün akim kalmasıyla, Edirne Kalesi, 161 gün direndikten sonra, 16 Mart'ta Bulgarların eline geçmişti. Bu koşullar altında 30 Mayıs 1913'te imzalanan Londra Barış Antlaşması ile Osmanlı hükümeti Midye-Enez hattının ötesindeki Trakya ve bütün Rumeli'yi Balkan

⁵⁶³ ATASE BLH, Klasör: 667, Dosya: 3, Fihrist: 004-73.

⁵⁶⁴ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi 1912-1913*, III. Cilt, I. Kısım, s. 343.

⁵⁶⁵ Bekir Fikri, *a.g.e.*, s. 112.

⁵⁶⁶ Şarköy Çıkarması ve Bolayır Taarruzu hakkında bilgi için bkz. Hüsnü Ersü, *1912-1913 Balkan Savaşı'nda Şarköy Çıkarması ve Bolayır Taarruzu*, Haz. Ahmet Tetik ve Çiğdem Aksu, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2006, Ali Fethi Okyar, *Bolayır Muharebesinde Adem-i Muvaffakiyetin Esbabı*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekası, İstanbul, 1330.

devletlerine bırakmayı kabul etmişti.⁵⁶⁷ Ancak Osmanlı devletinin bıraktığı geniş toprakların paylaşılmasında, İttifak devletleri arasında çıkan anlaşmazlık 29 Haziran 1913'te başlayan İkinci Balkan Harbi'ne sebep olmuştu. Bu durum Osmanlı efkârında Edirne'nin kurtarılması fikrinin uyanmasına sebep olmuştu. Bu fikri en ateşli savunulardan biri de Enver Bey'di. Çünkü Bulgarlar, Çatalca karşısındaki ordularının hemen hepsini, eski müttefiklerine karşı kullanmak üzere geri çekmişti. Benzer şekilde kuvvet tasarrufuna giden Yunanlılar da, Bulgarlarla mücadele etmek için, daha önce işgal ettiği adalardan bütün kuvvetlerini Selanik'e sevk etmiş ve bu adalarda yalnız çeteler bırakmıştı.⁵⁶⁸

Enver Bey, durumu aydınlatmak amacıyla Kolordu'ya bağlı Eşref Bey kumandasındaki 300 kişilik çeteye cepheden Lüleburgaz'a bir keşif yaptırmıştı. Bu çete kuvveti, Lüleburgaz'a kadar önemli bir Bulgar kuvvetine rastlamamış, üstelik Lüleburgaz'da bir Bulgar taburunu esir etmişti. Bu keşiften cesaret alan Enver Bey'in talimatıyla, Eşref Bey kumandasındaki 4.000 kişilik İslam çetesi, Draç Torpidosu'yla, Bafra Gambotu'nun himayesinde, 13 Temmuz 1913'te Ereğli ve Tekirdağ'a başarılı bir çıkarma yaparak aynı gün Muratlı'ya varmıştı. Cepheden de Enver ve Hafız Hakkı Beylerin idaresinde yapılan ileri hareketle Çorlu civarında Bulgar cephesi bozulmuştu. Osmanlı Ordusu da iki gün sonra Londra Antlaşması'nın öngördüğü Midye-Enez hattına varmıştı. Edirne'nin kurtarılması için antlaşmanın ihlal edilerek bu hattın geçilmesinde Osmanlı ileri gelenleri tereddüde düşse de, birçok münakaşadan sonra, nihayet Talat, Enver ve Cemal Beylerin teşvik, hatta baskısı neticesinde, Bab-ı Ali, Meriç Nehri'ne kadar Doğu Trakya'yı işgale karar vermişti.⁵⁶⁹

İleri harekât esnasında, çeteler öncü görevinde istihdam edilmişti. Midye-Enez hattını geçerek Edirne'ye doğru ilerleyen Osmanlı Ordusu'nun ilerisinde, 10'uncu Hurşit Paşa Kolordusu'na bağlı çeteler öncü vazifesinde, Enver Bey de süvari birliği ile bu çetelerin hemen ardında yürüyüşe geçmişti. Bu çete ve Enver Bey ile İbrahim Bey komutasındaki süvari tugayı 23 Temmuz'da Edirne'ye girdikten sonra, İslam çetesi çekilen Bulgarların peşinden Mustafapaşa'ya, hududa doğru takip göreviyle ileri sürülmüştü. Nizami kuvvetlerini çeken Bulgarlar, Osmanlı Ordusu karşısında daha çok çeteleri bırakmışlardı. Mustafapaşa'ya sürülen 3.000 mevcutlu İslam çetesi burada durmayarak kendiliğinden Bulgar çetelerini kovalamak üzere sınırın Bulgar

⁵⁶⁷ Yusuf H. Bayur, Türk İnkılâbı Tarihi, Cilt II Kısım II, TTK, Ankara, 1943, s. 313.

⁵⁶⁸ ATASE BLH, Klasör: 140, Dosya: 82, Fihrist: 015, 015-01.

⁵⁶⁹ Tefik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, s. 67-68.

tarafına geçmiş, Kaptan Tana ve Nikolaviç çetelerini bozmuş, Habibçe, Harmanlı ve Hasköy bölgelerinde dört gün süren takip harekâtı icra etmişti.⁵⁷⁰ Tabii bu durum Bulgaristan'ı, gerek büyük devletler nezdinde, gerekse doğrudan Osmanlı hükümetine şikâyetlerde bulunmaya sevk etmişti. Baskılar karşısında Başkumandan Vekili Ahmet İzzet Paşa, Enver Bey ve Hacı Adil Beylerin emir ve müdahalesiyle İslam çetesi Edirne'ye geri çekilmişti.⁵⁷¹

Bu sıralarda Bükreş'te Balkanlı devletler arasında başlayan barış görüşmeleri (31 Temmuz 1913) kısa sürede sonuçlanmış ve 10 Ağustos'ta Bükreş antlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşmaya göre Yunanlılar Batı Trakya'yı Bulgarlara bırakmıştı. Bulgarlara bırakılan Batı Trakya topraklarında, İslam çetesinin Edirne'ye dönüşünün de etkisiyle, Bulgar çetelerinin Müslümanlara zulüm ve tecavüzlerde bulunduklarına dair hudut hattında keşif maksatlı görevlendirilen çeteler ve süvari birliklerinden raporlar gelmeye başlamıştı.⁵⁷² Örneğin, Sokullu Müfrezesi tarafından keşif vazifesiyle görevlendirilen çetelerle takviyeli bir süvari bölüğünün gönderdiği rapordan, "Gümölcüne'den gelen muhacirlerin rivayetlerine nazaran Yunan askerinin Dedeagaç ve Gümölcüne'yi tahliye ederek Kavala üzerine çekildikleri ve Gümölcüne'nin beş kilometre şimalinde Bulgarların, içinde çetelerin de yer aldığı, 500 gayrimuntazam efradının bulunduğu"⁵⁷³ anlaşılmıştı. Gelen muhacirlerin göç sebebi de zaten bu 500 kişilik grupla beraber bölgedeki daha birçok Bulgar komitalarının, Yunan askerinin boşalttığı yerlerde ve Sokullu mıntıkasında Müslüman ahaliye saldırılarda bulunmasıydı. Yetmezmiş gibi, hicret halinde olan muhacirler dahi katledilerek malları yağma ediliyordu.⁵⁷⁴ Bu nedenle bölgeden muhacirlerin emniyeti için kuvvet talebinde bulunulmuştu.⁵⁷⁵ Bu taleplere karşılık olarak, Ahali-i İslamiyenin hicretine muavenet için Meriç'in sahiline geçilinceye kadar süvari birliği bölgede bırakılmıştı.⁵⁷⁶ Buna ilave olarak muhacirlerin emniyeti için Sokullu Müfrezesi'nden, jandarma, gönüllü ve Müslüman çetelerinden mürekkep bir kuvvet bu işle görevlendirilmişti.⁵⁷⁷

⁵⁷⁰ Tefik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, s. 69-70.

⁵⁷¹ Yusuf H. Bayur, Cilt II Kısım II, 1943, s. 434-435.

⁵⁷² Tefik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, s. 73.

⁵⁷³ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001.

⁵⁷⁴ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-12,15, 31, 32, 33.

⁵⁷⁵ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-21,23.

⁵⁷⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-01,02.

⁵⁷⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-23, 36, 37.

Bulgar komitalarının eylemleri Ortaköy kazasında da yoğunlaşmıştı. “Kazanın Bulgar hududuna tesadüf eden garp cihetindeki karye-i İslamiyeye komitalar tarafından taarruz ve tecavüz edilmekte olduğundan ahali havk ve heyecanda olup, her ne kadar devriyeler dolaşsa da altmış mevcutlu seyyar jandarma bölüğünün hem dahili hem de harici asayişini temini mümkün olmayacağından hudut bölüğünün mezkûr mıntıkaya memur edilmesi” kaza kaymakamının teklifi doğrultusunda Edirne Valisi tarafından Mürettep 9’uncu Kolordu Kumandanlığı’ndan talep edilmişti.⁵⁷⁸

Batı Trakya’da Bulgar komitalarının bu eylemleri ve bölgedeki Müslüman ahalinin yardım talepleri nedeniyle, Edirne’de bulunan Eşref Bey kuvvetlerinden, 116 kişilik bir çete, Enver Bey’in talimatıyla Ortaköy üzerine gönderilmişti. Umum Çeteler Kumandanı Eşref Bey kumandasında 16 Subay ve 100 seçme gönüllüden teşkil edilen bu çete 15 Ağustos 1913’te Batı Trakya topraklarına girmişti.⁵⁷⁹ Ortaköy’den sonra Papazköy civarına geçen çetenin kumandanı Eşref Bey, bu bölgede 1.200 kişilik Bulgar Domuzciyef çetesi tarafından katledilmiş 600 Müslüman’ın cansız bedenleriyle karşılaşmış ve bu çetenin tenkili için kendiliğinden Koşukavak üzerine yürüyerek giriştiği harekâtı, gönderdiği şu telgrafla bildirmişti:

“Koşukavak tarafına biray isnikşaf geçmiştım. Bulgar komitalarının oralarda Müslümanları ilan-ı katl ve hemen hemen kız namına bakire bırakmadıklarını haber aldım. Ezcümle Papazköy civarında altı yüz Müslüman’ın bir arada yerlerde kanlar içinde katledildiklerini haber alınca kendim icadı gördüm ve fotoğraflarını aldım ve bunları Koşukavak’da bulunan başıbozuk çetelerin icra ettiklerini anladım. Müslümanlara olan bu zulümden dolayı merkezleri olan Koşukavak’a girmek ve bu cani çeteleri def-i tenkil etmeğe azmettim ve girip müsademeyle yüz altmışını derdest eyledim ve geri kısmı firar eyledi. Bunlar arasında kaymakam ve iki zabiti dahi esir hakkıyla getirip Ortaköy’e teslim ettim. Şimdi Koşukavak’ta pek az kuvvetimiz vardır. Düşman oraya taarruz edecek olursa barınmak müşkül olacak geriye çekilirsek gene düşman çeteleri Müslümanları bu seferki vakadan kızarak katliam edeceklerdir. İçimizde başıbozuk kıyafetinde adamlar vardı. Onları civar köylüsü zannıyla köyleri yakacak ve İslamları berbat edeceklerdir. Ortaköy’den elli altmış kilometre uzakta

⁵⁷⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-11.

⁵⁷⁹ Tevfik Bıyıkloğlu’nun aktardığına göre Batı Trakya’ya ilk giren bu çetede bulunan subay ve çete liderleri şunlardı: Eşref Bey, kardeşi Hacı Sami, Kafkasyalı İbrahim Cihangiroğlu, Yüzbaşı İlyas, Üsteğmen Ömer Lütfi (Suman), Teğmen Besim, Beşiktaşlı Kemal, Ahmet Kapdan (Eşref’in küçük kardeşi), Çakır Efe, Tatar Hasan, Giritli İsmail Kapdan, Çerkez Sait Kapdan, Mamaka Mustafa Kapdan. Tevfik Bıyıkloğlu, **a.g.e.**, s. 74.

biz bir taarruza uğrayacak olur isek ordu ile aramızın uzaklığından biz değil Müslümanları kendimizi bile müdafaada aciz kalacağız. Hiç olmazsa Papazköy'e kuvvet gönderip bizi takviye ile vukusu muhakkak olan bu katliamların önünü almanız istirhamıyla iş bu rapor takdim kılındı.”⁵⁸⁰

Bu telgrafın altında kimin tarafından yazıldığı belli olmayan şu ifade dikkat çekicidir: “Bu zat da yaptığı işin ne fena netice vereceğini idrak eyleyebilmiş !!!” Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, Enver Bey gibi İTC mensubu subayların teşvikiyle yapılan bu tür çete harekâtları, üst komuta katında kimi karargâh subaylarınca desteklenmeyerek tasvip edilmiyordu. Bu durumun diğer bir göstergesi de, Eşref Bey'in takviye kuvveti talebine, üst komutanlık karargâhında muhalefet edenler olması sebebiyle böyle bir kuvvet gönderilmemiş olmasıdır.⁵⁸¹ Gerçi bölgede Bulgar nizami kuvvetleri bulunmadığı ve Bulgar çeteleri de Eşref Bey kuvvetinden çekindiği için böyle bir takviye kuvvete ihtiyaç da kalmamıştı. İlaveten Bulgar çetesinden ele geçen 1.200 tüfekte Koşukavak'ta yerli Müslümanlardan bir milis taburu oluşturulmuş ve Kamber Ağa isminde bir zat Koşukavak hükümet reisi tayin edilmişti. Dolayısıyla Eşref Bey çetesi, Koşukavak'ta durmayarak ilerlemiş ve 18 Ağustos'ta Mestanlı'yı muharebesiz, Kırcaali'yi ise 19 Ağustos'ta bir Bulgar süvari alayı ile yapılan başarılı ve kısa bir muharebeden sonra ele geçirmişti. Kırcaali'de de Talat Bey'in dayısı Emin Ağa ve Mustafa Bey'in yardımlarıyla 600 kişilik bir milis kuvveti teşkil edilerek, Mestanlı ve Kırcaali'de de yerli hükümet reisleri tayin edilmiş ve buralarda da asayiş sağlanmıştı.⁵⁸² Her ne kadar Başkumandanlık bu hareketleri tasvip etmemiş olsa da, Eşref Bey'in Ortaköy'e gidip Enver Bey ile yaptığı mülakat sonrasında, işgal edilen geniş bölgelerin idaresi için bazı subayların gönüllü olarak Eşref Bey kuvvetlerine katılmasına özel izin verilmişti.⁵⁸³

İlave gönüllü subayların da katılmasıyla, Kırcaali'de Dimitriyef kuvvetleriyle kısa bir çarpışmadan sonra, Gümülcüne 31 Ağustos'ta, ertesi günü de İskeçe ele geçirilmişti.⁵⁸⁴ Eğridere ve Darıdere cihetlerinde Müslüman çetelerinin, “gayet

⁵⁸⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-10. Aynı harekâtı izah eden başka bir telgraf için bkz. **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 010.

⁵⁸¹ **ATASE BLH**, Klasör: 551, Dosya: 7, Fihrist: 001-25.

⁵⁸² Tefik Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 74.

⁵⁸³ Bu safhada itibaren çeteye gönüllü olarak katılanların isimleri şöyleydi: Süleyman Askerî, Bölüğüyle birlikte Yüzbaşı İlyas ve Üsteğmen Ömer Lütfi, Yüzbaşı Kısıklılı Cemil, Yüzbaşı Fahri, İstihkam Yüzbaşı Akkalı Kasım, Üsteğmen İskeçeli Arif, Fuat (Balkan), Beykozlu Reşat, Şehreminli Sadık, Bölüğüyle birlikte Yüzbaşı Serfiçeli (Beşiktaşlı) Ekrem, Yüzbaşı İhsan, Hüsrev Sami ve Çerkez Reşit (Çerkez Ethem'in kardeşi. Tefik Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 75-76.

⁵⁸⁴ Tefik Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 76.

şiddetli bir muharebeye tutuştuğu, beraberinde top ve mitralyözler bulunan 5 bini aşkın Bulgar kuvvetiyle, 30 saatten fazla mücadele ettiğini” Enver Bey Başkumandanlığa bildirmişti.⁵⁸⁵ Meriç’in batısında Sofulu ve Ferecik civarında tutunmaya çalışan Bulgar kuvvetleriyle yapılan bu sert ve kanlı muharebelerden sonra Bulgarlar, hala Yunan işgalinde bulunan Dedeağaç’a sığınmak zorunda kalmışlardı.⁵⁸⁶ Bu arada, İslam çetesinin Gümölcüne ve Dedeağaç bölgesinde faaliyette bulunan unsurlarının, gereksiz bir şekilde, ötede beride kendilerinin asker ve zabıt olduklarını söylemesi Dedeağaç’ta bulunan Almanya, Avusturya ve Fransa konsoloslarının dikkatini çekerek, şikâyet içerikli bir tezkereyi Osmanlı hükûmetine göndermelerine sebep olmuştu.⁵⁸⁷

Gümölcüne’nin ele geçirilmesinden sonra Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi kurulmuş, daha sonrada Dedeağaç dahi Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi’ne dâhil olmuştu. Hükümetin teşkilatı, Garbi Trakya Kuvayı Milliye Kumandanı, Kuvayı Milliye Müfettişi gibi unvan ve makamlarla sağlamlaştırılmıştı.⁵⁸⁸ Ancak Osmanlı idaresinin baskısıyla, özellikle Cemal Bey’in (Cemal Paşa) Batı Trakya’ya geçip buraların mukavemetsiz Bulgarlara bırakılmasını sağlamasıyla, bu hükümetin ömrü kısa sürmüştü.⁵⁸⁹

6.1.5. Gayrinizami Unsurlara Verilen Diğer Görevler

Gayrinizami unsurlar harp esnasında ulaştırma hatlarını sekteye uğratmak için birçok köprüyü, haberleşme imkânlarını sekteye uğratmak için de telgraf telleri ile direklerini tahrip işinde etkin rol oynamıştı.

Bazı köprülerin tahribi harp öncesinden planlanmış, bazıları ise harp esnasında gelişen durum üzerine tahrip edilmek istenmişti.⁵⁹⁰ Bu işler için Osmanlı ordusu daha çok istihkâm sınıfına mensup personelini görevlendirmeye çalışmıştı. Birliklerden de bu yönde personel talebinde bulunulmuştu. Çünkü istihkâmcılardan

⁵⁸⁵ ATASE BLH, Klasör: 152, Dosya: 128, Fihrist: 014.

⁵⁸⁶ Tefik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, s. 76.

⁵⁸⁷ ATASE BLH, Klasör: 152, Dosya: 128, Fihrist: 005, 005-01.

⁵⁸⁸ Dönemin muhtelif gazetelerinden derlediğimiz 1913 Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesi temalı fotoğraflar için bkz. Ek-Ç.

⁵⁸⁹ Cemal Paşa, *Hatıralar*, haz. Alpay Kabacalı, TİŞ Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 61-62. Hükümetin kurulmasından sonraki serüveni için bkz. Tefik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, s. 78-93.

⁵⁹⁰ Osmanlı Ordusu tahrip işleri için 1910’da yayınlanan tahrip talimnamesini kullanıyordu. Bkz. *Tahrip Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye, İstanbul, 1326.

başka, elde tahrip işlerinden anlayan ehil personel mevcut değildi. Örneğin Vardar Ordusu'nun talebi doğrultusunda İstihkâm Mülazımlarından Mahmud Efendi, tahrip malzemelerini Yanya'dan tedarik etmek üzere Vardar Ordusu'na gönderilmişti.⁵⁹¹ Yine Vardar Ordusu'na bağlı 6'ncı Kolordu'nun talebiyle, geri çekilme esnasında Sırp ordusunun hareketini tehir için bölgesindeki iki köprüyü tahrip etmek üzere istihkâm taburundan personel görevlendirilmişti.⁵⁹² Fakat birçok köprü, ya bu işlerden anlayan personel bulunamadığı için ya da personel olmasına rağmen yeterli tahrip malzemesi temin edilemediği için, tahrip edilememişti. Bu ikisinin bir araya getirilmesi kronik bir problem haline gelmişti.⁵⁹³ Bununla birlikte Hristiyan çetelerin tahrip ettiği köprülerin onarımı da Osmanlı birliklerinin hem zaman hem de enerjisini harcamıştı.⁵⁹⁴

Osmanlı birliklerinin zaman ve enerjisini harcayan diğer bir konu da çeteler tarafından tahrip edilen telgraf tel ve direklerinin onarılması işiydi. Onarım işinin büyük kısmı Manastır Telgraf ve Posta Müfettişliği'nin sırtına yüklenmişti. Starova ve Soroviç gibi tamir edilemeyen bölgelerde ilave röleler kurulması yoluna gidilerek geçici tedbirler alınmıştı.⁵⁹⁵ Bazı bölgelerde telgraf makineleri dahi tahrip edilmişti.⁵⁹⁶ Bu nedenle Garp Ordusu, Manastır Telgraf ve Posta Müfettişliği'ne gece gündüz sürekli çalışma talimatı vermişti.⁵⁹⁷ Bunun üzerine Müfettişlik derhal Kayalar cihetindeki telleri onarmıştı.⁵⁹⁸ Ayrıca Ohri ve Manastır arasındaki tahribatın da giderilmesi için bölgeye görevli personel sevk edilmişti.⁵⁹⁹ Ancak tamir edilen telgraf hatları bir gün dahi geçmeden tekrar tahrip ediliyordu.⁶⁰⁰ Bununla birlikte Osmanlı kuvvetlerinin, ricat ederek boşaltmak zorunda kaldığı bölgelerde bulunan telgraf ve telefon hatlarını kullanılamaz hale getirip tahrip etmesi gerekiyordu. Ancak terk edilen silahlarda olduğu gibi bu hatlar da tahrip edilmeden ricat edilmişti. Bu durum sağlam hatları ele geçiren İttifak kuvvetlerinin Osmanlı ordusunun haberleşmesini dinleyerek kritik konularda istihbarat temin edebilmelerine olanak sağlamıştı.⁶⁰¹

⁵⁹¹ **ATASE BLH**, Klasör: 721, Dosya: 16, Fihrist: 001-01.

⁵⁹² **ATASE BLH**, Klasör: 721, Dosya: 16, Fihrist: 001-02.

⁵⁹³ **ATASE BLH**, Klasör: 721, Dosya: 16, Fihrist: 006.

⁵⁹⁴ **ATASE BLH**, Klasör: 721, Dosya: 16, Fihrist: 001-08.

⁵⁹⁵ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-02.

⁵⁹⁶ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-03.

⁵⁹⁷ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-04.

⁵⁹⁸ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-05.

⁵⁹⁹ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-06.

⁶⁰⁰ **ATASE BLH**, Klasör: 651, Dosya: 21, Fihrist: 001-07,08.

⁶⁰¹ Hüsnü Ersü, **a.g.e.**, s. 28.

Gayrinizami harp görevleri verilen unsurlar Kurtarma-Kaçırma harekâtı da icra etmişti. Yunanlılar Grebene'yi ele geçirdikten sonra 10 yaşından büyük bütün Müslüman erkekleri toplayarak, ancak 18 kişiyi alabilen cezaevinin bir odasına 95 kişiyi sıkışık vaziyette hapsedmişti. İçlerinde kritik personel bulunmasa da bu Müslümanlar, Grebene bölgesine geri dönen Bekir Bey müfrezesinden Abdül Efendi tarafından icra edilen harekâtla kurtarılmıştı. Bu kurtarma bölge hakkında büyük bir sevinç ve coşku yaratmış, nihayetinde Bekir Bey müfrezesine yerli halktan gönüllü katılımını arttırmıştı.⁶⁰²

Çeteler mütareke döneminde de etkin rol oynamıştı. Örneğin Mürefte ve Şarköy kazalarıyla Bolayır'ın kuzeydoğusundaki dağlık bölgede Hristiyan halktan kurulmuş düzensiz eşkiya çeteleri bulunmaktaydı. Bu çeteler mütareke hattını ihlal edip bölgedeki Müslümanlara her türlü eylemde bulunuyorlardı. Her ne kadar Bahr-i Sefit Kuva-yı Mürettebe Kumandanlığı Müslüman halkın, bu çetelerin tecavüzüne karşı korunması için Binbaşı komutasında bir müfrezeyi görevlendirmişse de mütarekenin imzalanması karşısında ne surette hareket edileceği konusunda tereddüde düşmüştü. Çünkü mütareke doğrudan doğruya düzenli birlikleri ilgilendirmiş olacaktı.⁶⁰³ Ayrıca 4'üncü Bulgar Ordusu Komutanı çetelerin eylemleriyle ilgili bir sorumluluk kabul edemeyeceğini beyan etmişti. Bu durum karşısında Osmanlı kuvvetleri de çare olarak, mütareke süresince çeteye karşı çeteye karşılık vermeyi kararlaştırmıştı. Bu maksatla Şarköy'e gönüllülerden teşkil edilen 250 kişilik bir İslam çetesi sevk edilmişti.⁶⁰⁴

Sonuç olarak, modern gayrinizami harp teorisinin öngördüğü görevlerin tamamına yakını, Balkan Harbi esnasında komita, çete, milis ve gönüllüler tarafından yoğun şekilde uygulama alanı bulmuştu.

6.2. BALKAN HARBI'NDEKİ GAYRİNİZAMİ HARP DENEYİMİNİN HARP SONRASINA BIRAKTIĞI MİRAS

Osmanlı Ordusu'nda gayrinizami harp yöntemleri, Balkan Harbi öncesinde ve esnasında, daha çok küçük rütbeli subaylar tarafından uygulanmıştı. Bu subaylar, rütbeleri yükselerek ordu ve yönetimde yüksek kademelere geldiğinde, edindikleri

⁶⁰² Bekir Fikri, *a.g.e.*, s. 193.

⁶⁰³ Genelkurmay Başkanlığı, *Balkan Harbi*, II. Cilt 1'inci Kitap, s. 270-271.

⁶⁰⁴ Hüsnü Ersü, *a.g.e.*, s. 26.

gayrinizami harp tecrübelerini daha yetkin bir şekilde uygulama imkânı kazanmışlardır. Bu nedenle, kazanılan tecrübeler, Balkan Harbi sonrasında, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda çarpıcı etkiler bırakmıştır. Bu başlık altında, Balkan Harbi öncesinde ve esnasında, Osmanlı zâbitânının edindiği gayrinizami harp tecrübesinin bu savaş sonrası dönemdeki etkilerini ortaya koymaya çalışacağız.

Osmanlı zâbitânının Balkan Harbi öncesi ve esnasında edindiği gayrinizami harp tecrübesinin, bu savaş sonrası döneme bıraktığı mirası görebileceğimiz kıymetli kaynaklardan biri askerî personel safahatlarıdır. Örneğin, çetelere karşı mücadele hakkında yazdığı eserden bahsettiğimiz, Ömer Fevzi'nin (Piyade, 1313-187) askerî safahatı bize çok şey anlatmaktadır.⁶⁰⁵ 24 Ocak 1898 yılında Mekteb-i Harbiye'den mezun olur olmaz Osmanlı-Yunan harbine katılan Ömer Fevzi 1902 yılına kadar, sırasıyla 2'inci Ordu, 5'inci Ordu ve 4'üncü Ordu nizamiye birliklerinde görev yaptıktan sonra, Makedonya'da artan komita eylemleri nedeniyle, diğer akranları gibi, 1902 yılında Mülazım-ı Evvel rütbesindeyken 3'üncü Ordu'ya atanmıştır. 1908 yılına kadar 3'üncü Ordu bünyesinde bölük komutanlığı vazifesiyle eşkiya-çete takip ve tenkil görevlerini başarıyla yerine getirmiştir. Çete harekâtındaki bu başarı ve tecrübelerinden dolayı olsa gerek, 1908 yılında jandarma tensikatına memur edilmiş ve aynı yıl Selanik Jandarma Alayı'nın 2'nci Gönüllü Taburu'na bölük komutanı olarak atanmıştır. Daha sonra, Mekteb-i Harbiye'de yeni yapılan kıta teşkilatı üzerine 1909'da Mekteb-i Harbiye Alayı'nda bölük kumandanlığına, 1910'da ise aynı yerin tabur kumandanlığına atanmıştır. Mekteb-i Harbiye'de görev yaptığı dönemde, subay adaylarının derslerinde okutulmak üzere birçok eser kaleme almıştır.⁶⁰⁶

1911'de Dersaadet Talimgâhı Kumandan Muavinliğine atanmasına rağmen, Trablusgarp Harbi'nin patlak vermesi üzerine, bu görevde bir ay dahi kalamadan Müstakil Hicaz Fırkası 128'inci Alay 3'üncü Tabur Kumandanlığı'na atanmıştır. İTC'nin bir ferdi olan Ömer Fevzi, Trablusgarp Harbi esnasında Hamidiye

⁶⁰⁵ Ömer Fevzi'nin askerî safahatı MSB Arşiv Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. MSB Arşiv Müdürlüğü; Piyade Yarbay Ömer Fevzi'nin Subay Şahsi Dosyası ve Emeklilik İşlem Dosyası. Ayrıca Ömer Fevzi hakkında biyografik bir çalışma için bkz. Mim Kemal Öke, **Ömer Fevzi Mardin Gazi ve Sufi**, İrfan Yayınevi, İstanbul, 2009.

⁶⁰⁶ Bu eserler için bkz. **Demiryolları ve Usul-ü Muhafazası**, Matbaa-i İkbal, İstanbul, 1325, **Muhafaza-i Asayişe Memur Zâbitânın Vezâifi: Usul-i Takib-i Eşkiya ve Çete Muharebeleri**, İkbal Matbaası, İstanbul, 1325, **Osmanlı Efradına Manevîyat-ı Askeriye Dersleri**, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul, 1325. Ayrıca Avusturya-Macaristan Atış Okulu'na eğitim için giden müellifin bu tecrübelerini kaleme aldığı eser için bkz. **Avusturya-Macaristan Endaht Mektebinde Gördüklerim**, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul, 1326. Bunlardan başka müellifin jandarma nizamnamesi, karakol görevleri, terbiye ve küçük zabıt görevleri hakkında yazdığı başka eserleri de bulunmaktadır.

Kruvazörü'ne sağladığı ikmal dışında, bölgedeki Osmanlı zabitlerine ve direnişçilere silah ve malzeme teminiyle görevlendirilmişti. Rauf Orbay Ömer Fevzi'nin bu desteğini şu sözlerle dile getirmişti: “Bu zatla Trablusgarp Harbi esnasında Enver Paşa, ben, üçümüz beraberdik. Mısırlıları çok iyi tanıdığım için gizlice silah temininde hayli yardımını gördük. Hamidiye'nin her türlü ihtiyacını Ömer Fevzi Bey her yere gider, tanıdıkları vasıtasıyla bulur, muhabere eder, gerektiğinde Süveyş'e gelir, bizimle buluşur temin ederdi.”⁶⁰⁷ Hatta Ömer Fevzi'nin temin ettiği silah yüklü bir gemiye İngilizler el koymuştu. Silahlar Libya'daki direnişçilere aitti. Ömer Fevzi, İskenderiyeli fedaileri örgütleyip bunlarla beraber İngiliz nöbetçileri etkisiz hale getirerek yükü boşaltmıştı. Rauf Orbay'ın yakın dostu olan Ömer Fevzi'nin Hamidiye'ye bu ikmal desteği Balkan Harbi'nde de devam etmişti.⁶⁰⁸

Ömer Fevzi Bey'in Balkan Harbi'ndeki yardımları hakkında Orbay hatıratında şu ifadeleri kullanmıştır: “2 Aralık 1912 günü başlayıp sekiz ay süren akıncı hareketimiz esnasında birçok müşkül durumlara, hatta batma tehlikelerine maruz kaldık. En büyük zorluğumuz su ve kömür tedarikiydi. On iki günde yüz elli ton kömür yakıyorduk. Kömürsüz kalmak, cephanenin infilakı bakımından büyük tehlike idi. Kömür tedarikinde Ömer Fevzi Beyin büyük yardımları oluyordu.”⁶⁰⁹ Bu yardımlarından dolayı Ömer Fevzi Hamidiye Kruvazörü Madalyası ile taltif edilmiştir. 1913 sonunda Binbaşı olan Ömer Fevzi'nin MSB'den alınan safahatında, 1914 başında Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye 3'üncü Şubeye tayin edildiği yazıyorsa da, aslında Umur-u Şarkıyye Dairesi (Teşkilat-ı Mahsusa) Müdürlüğü'ne atanmıştı. Bu görevinin başındayken, Enver Paşa tarafından Arabistan topraklarında araştırmalar yapmakla görevlendirilmişti. 13 Nisan 1914'te Harbiye Nezareti'ne gönderdiği bir telgrafta Katar'ın İngilizlere teslimi halinde Trablusgarp'taki gibi bir mukavemetin burada da vücuda getirilebileceğini, İngilizlerin bu bölgedeki nüfuzunu engellemek için aşiret şeyhlerini bir araya getirerek İbn Suud ile bir uzlaşma yapılmasını önermişti. Bu uzlaşma sağlanmasına rağmen Birinci Cihan Harbi'nin başlamasıyla antlaşma kadük kalmıştı. Buna rağmen İbn Suud tarafsız kalmıştı.⁶¹⁰ Bu faaliyetlerden sonra Ömer Fevzi, yine Enver Paşa tarafından teşkil edilen meşhur Rauf Bey Müfrezesi'nin hazırlıklarıyla ve müteakiben de kurmay başkanlığıyla

⁶⁰⁷ Feridun Kandemir, *Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1965. Bu hatıralar daha sonra önce, Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni -Siyasî Hatıralarım-*, I-II, Eko Ofset Emre Yayını, İstanbul, 1993, daha sonra da, *Siyasî Hatıralar*, Yaylacık Matbaa, İstanbul, 2003 adıyla tek cilt halinde tekrar yayınlanmıştır.

⁶⁰⁸ İkilin birliktelikte çekilmiş bir fotoğrafı için bkz. Ek-D.

⁶⁰⁹ Rauf Orbay, *a.g.e.*, Cilt I, s. 28.

⁶¹⁰ Zekeriya Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hâkimiyeti*, TTK, Ankara, 1998, s. 211-213.

vazifelendirilmişti. Daha Birinci Dünya Harbi başlamadan teşkiline başlanan bu müfrezenin amacı İran, Afganistan ve Hindistan'da İngiltere ve Rusya aleyhinde ihtilaller çıkarmaktı. Ancak müfreze heyette bulunan Almanlar ile aralarındaki sürtüşmelerin de etkisiyle kuruluş amacı doğrultusunda başarılı olamamıştı.⁶¹¹ Ömer Fevzi ise müfreze lağv edilmeden önce sağlık nedenleriyle İstanbul'a dönmüş, kısa süre sonra da, Haziran 1915'te, Tahran Ataşemiliterliği'ne atanmıştı. Müfreze lağv edilince bir kısım personel de Ömer Fevzi'nin emrinde bırakılmıştı.⁶¹² Vahdet Keleşyılmaz'ın verdiği bilgilere göre, Teşkilat-ı Mahsusa'dan Ali Murteza Bey, Tahran'daki Ömer Fevzi Bey'e gönderdiği raporda “ yeterli silah ve cephane sağlandığı takdirde Kafkaslarda ihtilal çıkarmak, köprüleri uçurmak, Bakü petrollerini yakmak mümkündür” demişti. Tahran'daki görevi esnasında Ömer Fevzi Beyle ilişki kuranlar arasında Azerbaycan Musavat Partisi lideri Mehmet Emin Resulzade de bulunuyordu. Resulzade gönderdiği raporda Ömer Fevzi Bey'den silah ve cephane yardımı talebinde bulunmuştu.⁶¹³ Tahran Ataşemiliterliği'ni müteakip Ömer Fevzi Bey, Aralık 1915'te beraberindekilerle birlikte Halil Paşa komutasındaki 6'ncı Ordu Erkan-ı Harbiye'sinde görevlendirilmiştir. 1916'da Yarbay rütbesine terfi eden Ömer Fevzi, Mart 1919'da Mekatib-i Askerîye Mufettişliği emrine, bir ay sonrada Mekteb-i Harbiye Piyade Alayı Kumandanlığı'na atanmıştır. Son olarak 28 Nisan 1923 tarihinde sıhhi nedenlerle emekliye ayrılmıştır.

Ömer Fevzi örneğinde olduğu gibi, Osmanlı subaylarının içerisindeki belli bir grup, Makedonya çetelerine karşı verdikleri mücadele sonrasında Trablusgarp ve Balkan Harpleri esnasında, ehil oldukları gayrinizami harp görevlerinde istihdam edilmişlerdi. Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde de, yine aynı şekilde nizami birliklerden ayrı olarak Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde teşkil edilen meşhur Osmancık Taburu gibi müfrezelerde görevlendirilmişlerdir.⁶¹⁴ İngilizlerin de ifade ettiği gibi, fedailer adı verilen Teşkilat, Balkan Harbi'nin ürünüydü.⁶¹⁵ Balkan Harbi'nde daha çok küçük rütbeli subayların önemsedığı gayrinizami harp, bu

⁶¹¹ Rauf Bey Müfrezesi hakkında bir çalışma için bkz. İsrail Kurtcephe ve Mustafa Balcıoğlu, “Birinci Dünya Savaşı Başlarında Romantik Bir Türk-Alman Projesi: Rauf Bey Müfrezesi”, *OTAM*, Sayı:3, Ocak 1992, s. 247-269.

⁶¹² Mustafa Balcıoğlu, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete*, Nobel, İstanbul, 2001, s. 79, 91.

⁶¹³ Vahdet Keleşyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s.

⁶¹⁴ Osmancık Taburu'nun faaliyetlerini anlatan bir hatırat için bkz. Hamza Osman Erkan, *Bir Avuç Kahraman*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1946.

⁶¹⁵ *Handbook of The Turkish Army*, Eighth Provisional Edition, Intelligence Section Cairo, 1916, The Imperial War Museum, London, 1996, s. 105.

subayların üst komuta katına gelmeleriyle, Birinci Dünya Savaşı'nda, Teşkilat-ı Mahsusa idaresinde daha fazla uygulama sahası bulmuştu.⁶¹⁶

Batı Trakya'da kurulan kısa ömürlü hükümetin feshedilmesinden sonra, İskeçe'de Fuat Bey'in (Balkan), Gümülcüne'de İskeçeli Arif ve Sadık'ın, Dedeağaç'ta da Yüzbaşı Ali Rıza Bey'in bölgedeki Müslümanların haklarını korumak ve emniyetlerini sağlamak üzere bırakıldığını, hatta milislerin elindeki silah ve cephanenin ileride tekrar kullanılması ümidiyle gizlendiğini daha önce ifade etmiştik. Batı Trakya'dan vazgeçmek istemeyen Enver Paşa bu işle Süleyman Askerî'yi görevlendirmişti. Süleyman Askerî, İstanbul'da, Muhacirin Müdürü ismi altında Batı Trakya ve Makedonya işlerini, Cihan Harbi başlayana kadar idare etmeye başlamıştı. Batı Trakya'da bırakılan Fuat Bey ve arkadaşları Süleyman Askerî'nin talimatlarına göre hareket etmişti. Birinci Dünya Savaşı'nda Fuat Bey ve arkadaşları bölgede gizli teşkilatlar yaptıkları gibi, Drama'ya gelen 50'nci Tümen'e, 20'nci Kolordu ile Galiçya'daki 25'inci Kolorduya toplamda sayısı 18 bini bulan personel temin etmişlerdi. Ayrıca yaptıkları tahribatlarla Sırbistan üzerinden Rusya'ya yapılan sevkıyatı kısmen sekteye uğratmışlardı.⁶¹⁷

Fuat Balkan, Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra başlayan İstiklal Harbi sırasında da, Batı Trakya'da, Yunanlıların Anadolu'ya sevk edecekleri kuvvetleri Rumeli'de oyalamakla görevlendirilmişti.⁶¹⁸ Batı Trakya işlerinden sonra Süleyman Askerî ise Irak'ta, Eşref Bey de Mısır'da görevlendirilmişti.⁶¹⁹ Bunlardan başka daha niceleri Balkanlar'da, İran, Afganistan, Hindistan ve Kafkasya'da gayrinizami harp yöntemlerini uygulamaya çalıştılar. Bu kişilerin ortak özelliği çoğunun Makedonya çete mücadelesi, Trablusgarp mukavemeti ve Balkan Harbi'nde özellikle kısa ömürlü Batı Trakya Hükümeti'nin kurulmasında etkin rol almış olmalarıdır. Ancak Birinci dünya Savaşı'nda teşkil edilen bu müfrezelere kapasitelerini aşacak görevler

⁶¹⁶ Teşkilat-ı Mahsusa hakkında literatür değerlendirmesi için bkz. Polat Safi, "History in the Trench: The Ottoman Special Organization-Teşkilat-ı Mahsusa Literature", *Middle Eastern Studies*, Vol.48, No.1, January 2012, s. 89-106.

⁶¹⁷ Vahdet Keleşyılmaz, "Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuruluşu, Başkanları ve Mustafa Kemal", *Türkler*, Cilt:13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 572-581, Tevfik Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, s. 89-93.

⁶¹⁸ Fuat Balkan'ın 1908-1923 arası Batı Trakya'daki faaliyetlerini kaleme aldığı hatıratı için bkz. Fuat Balkan, *İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları*, Haz.Metin Martı, Bilişim Yayınları, İstanbul, 1998.

⁶¹⁹ Süleyman Askerî ve Eşref Bey'in harekâtları için bkz. Philip H. Stoddard, *a.g.e.*, s. 87-110. Ayrıca Teşkilatın Sina, Mısır bölgesindeki harekâtı hakkında hamasetten uzak kapsamlı bir çalışma için bkz. Polat Safi, *The Ottoman Special Organization-Teşkilat-ı Mahsusa: A Historical Assesment With Particular Reference to Its Operations Against British Occupied Egypt (1914-1916)*, The Department of History, Bilkent University, Ankara, 2006. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

verilmesi ve bunların hareketlerinin nizami ordu harekâtı ile entegre edilememesi, beklentilerin altında performans göstermelerine neden olmuştur.⁶²⁰

Balkan Harbi'nden edinilen tecrübelerin Birinci Dünya Savaşı'na olan başka bir etkisi de, günümüzde kronik bir siyasi problem haline gelen, Ermeni Tehciri kararının verilmesinde olmuştur. Çünkü şimdiye kadar açıklamaya çalıştığımız gibi, Balkan Harbi'nde Osmanlı tebaası gayrimüslimler kurdukları komita ve çetelerle Osmanlı Ordusu'nun ulaştırma, haberleşme ve harekâtını sabote ederken, İttifak devletlerinin harekâtını ziyadesiyle kolaylaştırmıştı. Balkan Harbi'nde gayrimüslimlerin bu tür eylemlere geçebilmesinde, Fevzi Çakmak'ın da şiddetle eleştirdiği gibi, Osmanlı devletinin belli bir nüfus ve göç siyasetinin olmamasının etkisi büyüktü. 93 Harbi sonrası işgal görmemiş yerlere göç edenler hiçbir plan ve düşünceye dayanmadan rastgele yerleştirilmişti. Bosna-Hersek'ten gelen göçmenlerin durumu da bundan farksızdı. Çakmak'ın ifade ettiği gibi bu göçmenler Hristiyan ağırlıklı bölgelerde yerleştirilerek nüfus dengesi Osmanlı devleti lehine sağlanabilirdi.⁶²¹ Böyle yapılmadığı için gayrimüslimler, özellikle Hristiyan nüfusun ağırlıklı olduğu bölgelerde silahlanarak İttifak devletleri safında yer almış ve Osmanlı Ordusu'nu güç duruma sokmuştu. Benzer şekilde Ermeni komita ve çeteleri de Ruslarla işbirliğine giderek Birinci Cihan Harbi öncesinde ve esnasında Osmanlı Ordusu'nun harekâtını sekteye uğratmaya yönelik eylemlere girişmişlerdi.

Gayrinizami unsurlara karşı mücadelede bir yöntem olan Esirgeme Harekâtı'nda, sınırın çok geniş olması veya elde yeterli askerî birlik bulunmaması sebebiyle, özellikle harp zamanı, sınır boyunca askerî kuvvet yerleştirilemiyorsa sınır kontrol metotlarından yasak bölge ilanı veya dost nüfustan oluşan tampon bölge uygulamasına başvurulabileceğinden bahsetmiştik. Eğer dost nüfustan oluşan tampon bölge uygulaması icrasına karar verildiyse, harekât bölgesinde yaşayan sivil nüfus, sınır boyundaki bölgelerde devlet yanlısı bir yerleşim alanı oluşturmak üzere, gerektiği takdirde yeniden yerleşime tabi tutulur. Bu uygulama, gerillayı desteklediğinden kuşku duyulan nüfusu tecrit amacıyla yapılabileceği gibi söz konusu nüfusun başka bir bölgeye taşınıp yerine devleti destekleyen dost bir nüfusun yerleştirilmesi şeklinde de icra edilebilir. Aslında, gayrinizami kuvvetleri bölge halkının desteğinden tecrit amacını güden yeniden yerleştirme/iskân harekâtı, Erickson'ın da değindiği gibi, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başında batılı büyük

⁶²⁰ Polat Safi, a.g.t., s. 145-146, A. Kadir Varoğlu and Mesut Uyar, *a.g.m.*, s. 59.

⁶²¹ M. Fevzi Çakmak, *a.g.e.*, s. 2-3.

devletlerin de başvurduğu meşru bir uygulamaydı.⁶²² İspanyollar Küba'da, Amerikalılar Filipinler'de ve İngilizler Boer'de birçok insanı yeniden yerleşime tabii tutmuştu.⁶²³ İspanyolların 1896 yılında Küba'daki yeniden yerleştirme politikasının fikir babası General Valeriano Weyler y Nicolau idi. İspanyolların yeniden iskâna tabii tuttuğu yarım milyona yakın insanın yaklaşık dörtte biri ölmüştü.⁶²⁴ Amerikalıların, 1898 yılında başlayan Filipinler'deki mücadelesinde ise, savaş haricinde, 200.000 Filipinli sivil yeniden yerleştirme esnasında ölmüştü.⁶²⁵ İngilizler de Boer'de, Weyler'in Küba'daki yeniden iskân politikasını benimsemişti. İngilizlerin daha sistemli hareket etmesi ve halkı hareket ettirmeden önce kamplar kurması, diğer iki örneğe göre ölüm oranının 28.000 gibi daha düşük boyutlarda olmasını sağlamıştı.⁶²⁶ Osmanlı Gayrinizami Harp Doktrini başlığında da ifade ettiğimiz gibi, Makedonya çeteleriyle mücadele eden Osmanlı subayları dünyadaki bu gelişmeleri yakından takip ediyordu. Hatta 1908 yılında Dahiliye Nezareti tarafından imzalanan ve Rumeli'de Rum ve Bulgar eşkıyası ile mücadelede takip edilecek yöntemler hakkında talimatlar içeren irade-i seniyyede, dönemin Selanik Valisi Rauf Paşa'nın İstanbul'da meclise verdiği bilgilerden hareketle, büyük devletlerin, özellikle Rusya ve İngiltere'nin eşkıyalığın önlenmesi konusunda başvurdukları sert yöntemlerin Osmanlı devleti tarafından da uygulanması tavsiye edilmişti.⁶²⁷

Jandarma teşkilatının yetersizliği sebebiyle, Balkan Harbi'nde Osmanlı kumandanları, çetelere karşı tedbir geliştirebilmek için çaresizce seyyar ordu aleyhinde nizami kuvvetlerini tenkil ve tedip harekâtında görevlendirmek zorunda kalmıştı. Bu hatanın bedeli de kuvvetlerinin parça parça imhası olmuştu. Bu acı tecrübeler doğrultusunda, Birinci Dünya Savaşı'nda Ermeni çeteleri karşısında aynı hataya düşmemek adına, Osmanlı elitlerinin, batılı ülkelerin uygulamalarından da esinlenerek, tehcir kararını verdiğini söylemek mümkün.⁶²⁸ Zaten Esirgeme Harekâtı da, özellikle harp zamanı, çetelerle mücadele için askerî kuvvetler ayrılmayacağı öngörüsüyle, yeniden yerleştirme/iskân yöntemini meşru kılmaktadır.

⁶²² Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 80-81.

⁶²³ İspanya, ABD ve İngiltere'nin bu bölgelerdeki yeniden iskân uygulamalarının değerlendirilmesi için bkz. Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 81-95.

⁶²⁴ Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 82-84.

⁶²⁵ Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 89.

⁶²⁶ Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 90-92.

⁶²⁷ BOA; İrade Dahiliye, No:31, 10 Cemaziyelahir 1326/26 Haziran 1324. Aktaran Zekeriya Türkmen, bkz. Zekeriya Türkmen, *a.g.m.*, s. 311-312.

⁶²⁸ Ermenilerin eylemleri ve bu doğrultuda Osmanlı'nın hangi koşullarda tehcire karar verdiğini hakkında detaylı bilgi için bkz. Edward J. Erickson, *Ottomans and Armenians*, s. 143-223.

Balkan Harbi esnasında kurulan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı sırasında da Osmanlı vilayetlerinde bulunan şubeleri vasıtasıyla, Teşkilat-ı Mahsusa müfrezelerine personel temini konusunda etkin rol oynamıştır. Örneğin Ordu bölgesinde teşkil edilen gönüllü müfrezesi Müdafaa-i Milliye Şubesi'nce organize edilerek Kafkasya'ya gönderilmiştir. Konya ve Gönen şubeleri de bu konuda birçok çaba sarf etmiştir. Diyarbakır Müdafaa-i Milliye Cemiyeti de 500 kişilik bir gönüllü müfrezesini Erzurum'a göndermiştir.⁶²⁹ Tefik Bıyıklıoğlu, Balkan Harbi sırasında önemi pek anlaşılamayan bu cemiyetin, Birinci Cihan Harbi sonrasında bütün memleket ve vatanın varlığının tehlikeye düştüğü günlerde kurulan ve Türk İstiklal Savaşı'nda etkin rol oynayan bütün cemiyetlerin fikir ve isim itibarıyla, temeli ve öncüsü olduğunu öne sürmektedir.⁶³⁰

Balkan Harbi'nde İttifak devletleri uyguladıkları gayrinizami harp yöntemleriyle büyük başarılar kazandılar. Osmanlı devletinde ise, üst komutanlıkların pek tasvip etmediği bu harp türünü, daha çok çete muharebeleriyle yoğrulan küçük rütbeli subaylar önemsemişti ve harbin sonuna doğru Batı Trakya'da olduğu gibi bazı ucuz başarılar elde etmişlerdi. İttifak devletlerinin büyük kazanımları ile kendi bölgesel başarılarına tanık olan bu subaylar, rütbeleri yükselerek üst komuta kademelerine geldikleri Birinci Dünya Savaşı'nda gayrinizami harp türüne büyük önem verdiler ve savaşın birçok cephesinde müfrezeler teşkil ettiler. Ancak büyük beklentilerle teşkil edilen bu müfrezelere kapasitelerini aşacak görevler verilmesi ve bunların hareketlerinin nizami ordu harekâtı ile entegre edilememesi, beklentilerin altında performans göstermelerine neden olmuştu. Türk İstiklal Savaşı'na gelindiğinde ise, Balkan Harbi ve Birinci Dünya Savaşı'nın tecrübeleri ışığında, bu defa daha önce yapılan hatalar tekrarlanmamış, kapsamlı bir şekilde kurulan bölgesel Kuvayı Milliye teşkilatları görevini başarıyla yerine getirdikten sonra zamanla nizami birliklere dönüştürülmüş, yıllar sonra Mao'nun da savunduğu gibi⁶³¹, nihai zafer nizami orduyla kazanılmıştı.⁶³²

Balkan Harbi öncesinde ve esnasında kazanılan gayrinizami harp tecrübelerinin günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ne de bazı yansımaları olduğu kanaatindeyiz. O dönemde başvurulan bazı uygulamaların adeta temayül haline

⁶²⁹ Atilla Çeliktepe, Teşkilat-ı Mahsusa'nın Tarihi ve Siyasi Misyonu, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2001, s. 80-81. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁶³⁰ Tefik Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 66.

⁶³¹ Ergüder Toptaş, **a.g.e.**, s. 219-220.

⁶³² İstiklal Harbi'nde kurulan teşkilatlar ve başarılı gayrinizami hareketler hakkında bir çalışma için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, **Türk İstiklal Harbinde Gayri Nizami Harp**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1986.

geldiği ve günümüzde de benzer uygulamalara başvurulduğu söylenebilir. Örneğin 1980 yılından itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde artan terör eylemleri karşısında, örgütün bölge halkının desteğinden tecrit edilmesi maksadıyla, birçok köy boşaltılarak daha kontrollü bölgelerde yeniden yerleşime tabi tutulmuştur. Ayrıca yerel halktan gönüllü olanlar ile teşkil edilen korucu teşkilatının Osmanlı devletinin çetelere karşı Balkan topraklarındaki yerel halkı silahlandırmasıyla benzeşen yönleri bulunmaktadır.

Diğer bir örnek de gayrinizami unsurlara karşı nizami kuvvetlerin kullanılması meselesidir. Önceki bölümlerde, Balkan Harbi'ndeki mağlubiyetin sebeplerinden birinin, harp öncesinde nizami birliklerin birçoğunun seyyar ordu aleyhinde Makedonya, Arnavutluk ve Yemen'deki çete hareketlerine karşı gönderilmesinin olduğunu ifade etmiştik. Bu uygulama harp sonrasında başta Abdullah Paşa ve Hafız Hakkı Paşa olmak üzere birçok isim tarafından sert bir şekilde eleştirilmişti. Tarihten ders alınmamış olmalı ki, alışkanlık haline gelmiş olan bu uygulamaya günümüzde de başvurulmaktadır. Balkan Harbi öncesinde olduğu gibi, günümüzde de bu defa 1. Ordu, 3. Ordu ve Ege Ordusu birliklerinin birçoğu iç güvenlik harekâtına katılmak üzere 2. Ordu bölgesine sevk edilmiştir.

Günümüz subaylarının -özellikle Kara Kuvvetleri Piyade sınıfına mensup- tayin safahatının, Makedonya çetelerine karşı mücadele etmek için görevlendirilen Osmanlı subaylarınıninkinden pek bir farkı bulunmamaktadır. Bu subaylar, 3-4 yıllık rotasyonlar halinde iç güvenlik harekâtında görev almak üzere 2. Ordu birliklerine tayin olmaktadır. Bu durum onların mezuniyetinden itibaren, sadece iç güvenlik ve komando birliklerinde görev yapması veya mekanize birlikler gibi konvansiyonel harbe yönelik birliklerde çok kısa süreli çalışmasına sebep olmaktadır. Nasıl ki yalnızca çete muharebeleriyle tecrübe kazanmış olan Osmanlı birlikleri ve subayları Balkan Harbi'nde konvansiyonel bir harbin yıkıcı etkisi karşısında kısa süreli de olsa şaşkınlık yaşamışlarsa, sürekli olarak iç güvenlik harekâtında görevlendirilen günümüz subay ve birliklerinin de aynı seviyede olmasa da bazı olumsuzluklardan etkileneceği aşikârdır.

Şüphesiz bu durumda Jandarma ve Polisten oluşan kolluk kuvvetlerinin yetersizliğinin etkisi büyüktür. Balkan Harbi öncesinde ve esnasında da kolluk kuvvetlerinin yetersizliği sebebiyle ordu birlikleri kullanılmıştı. Aradan geçen yüz yıldan fazla sürede hala bu yetersizlikten söz etmek düşündürücü olsa gerek.

6.3. SONUÇ

Osmanlı sefer ve seferberlik planlarında gayrinizami harbe yönelik birçok aktif tedbir planlanmıştı. Ancak harbin genel seyri ve Osmanlı ordusunun sürekli geri çekilip savunma harekâtı icra etmiş olması inisiyatifin İttifak devletlerine ve onların gayrinizami unsurlarına geçmesini sağlamıştı. Bu nedenle harp esnasında Osmanlı ordusu aktif gayrinizami harpten daha çok, İttifak devletlerinin çeteleri karşısında, karşı-harekât esaslarını uygulamak zorunda kalmıştı. Bununla birlikte esaslarını ikinci bölümde açıklamaya çalıştığımız modern teoride gayrinizami unsurlara harp esnasında verilmesi öngörülen vazifelerle, Balkan Harbi'nde yaşananları karşılaştırdığımızda birçok benzerlik ortaya çıkmaktadır.

Örneğin Grebene, Naslıç ve Soroviç cihetlerinde yerel halkı isyana teşvik eden çetelerin tenkili ve asayişin temin edilebilmesi için başlangıçta müstahfız ve jandarmalar kullanılarak müdahalede bulunulmaya çalışılmış, yetersiz kalınca da seyyar ordu aleyhinde, nizami kuvvetler peyderpey çeteler üzerine gönderilmişti. Gönüllülerin de bu görevlerde kullanılması düşünülmüşse de, Debre ve Ohri gönüllülerinde olduğu gibi, bunların askerlik ve görevle ilgileri olmadığı gibi, çapulculuk, tahripçilik ve insanlık dışı niteliklerinden dolayı bir fayda sağlanamamıştı. Modern teoride olduğu gibi çetelere karşı asayiş ve devriye işlerinde kullanılan jandarma, müstahfız ve gönüllülerden mürekkep müfrezelere taarruz esnasında, taarruz istikametinde bulunan köprülerin işgal edilerek, çeteler tarafından tahrip edilmesinin engellenmesi ve keşif görevleri de verilmişti.

Yanya dolaylarında ise, Yunanlıların köprü ve telgraf şebekeleri gibi önemli her türlü hedefleri tahrip etmekle görevlendirdiği tahrip maddeleriyle donatılmış çetelerine karşı tedbir olarak, Yanya Kolordusu'nun bütün müstahfız taburlarını çete muharebelerinde tecrübeli bir subay komutasında toplaması ve bölgesindeki kritik yerleri bunlar arasında paylaştırması modern karşı harekât için muazzam bir örnektir. Yine Yunanlıların çeteleri de kullandığı başarısız Himara ve Avlonya teşebbüsleri sonrası Aya Saranda'ya yapılan çıkarmanın başarıyla engellenmesinde Osmanlı komutanlarının karma seyyar müfrezeler teşkil ederek süratle ihtiyaç bölgesine sevk edebilme kabiliyetinin payı olduğu aşîkârdır. Yine Mehmet Paşa kuvvetinden teşkil edilen çetelerle Yunan top mevzilerine yapılan baskınlar küçük birlik harekâtının esaslarından biridir. Ayrıca çetelere karşı girilen harekâtlarda, muhtemel kaçış istikametlerinin başka birliklerle kapatılması uygulaması 'Çekiç ve Örs' taktiği ile benzeşmektedir. Bekir Bey müfrezesine Zagor bölgesinde tevcih

edilen vazifenin de modern teorideki karşılığı, savunma esnasında sektörde savunma ve ileri karakol görevidir.

Ustruma Kolordusu bölgesinde ise, her ne kadar bir netice alınamasa da, müstahfızlar eliyle yerel halktan teşkil edilecek milis kuvvetler ve çetelere Bulgar harekâtını taciz, sabote ve eşkıyaların tenkili görevleri verilmişti. Bulgarlar ise teşkil ettikleri çetelere geçitlerin ve intikal yollarının ele geçirilmesi vazifesini vermişti. Keza bu çeteler yüzünden Nevrekop Müfrezesi intikal yolunu değiştirmek zorunda kalmıştı. Bu klasik vazifeler dışında, Kolordu Komutanının asayiş görevinde istihdam ettiği jandarma ve müstahfız kıtalarına verdiği emirler doğrultusunda özellikle Petriç Jandarma Kumandanının başarılı uygulamaları, modern teorideki Polis Harekâtının esasları ile bire bir örtüşmektedir. Ne var ki Bulgar nizami ordusunun üstün kuvvetlerle taarruzu ve Selanik'in teslim haberiyle bütün birliklerine sirayet eden bozgun halinde geri çekilmeler, Kolordu'nun bakiyesiyle birlikte Selanik'e çekilmesine sebep olmuş, bu başarıların sürekliliği sağlanamamıştır.

Eşref Bey Çetesi'nin Batı Trakya hareketleri ise başından sonuna kadar modern gayrinizami harp teorisinin esaslarını yansıtmaktadır. Başlangıçta keşif görevi verilen çetenin donanma desteğinde Tekirdağ'a çıkarma yaptığı sırada cepheden de nizami birliklerin hareket etmesi, nizami harple gayrinizami harbin Balkan Harbi'nde entegre edildiği ender bir uygulama olması bakımından dikkat çekmektedir. Edirne'ye ileri hareket esnasında öncü vazifesi verilen çete, Edirne sonrası tamamen bağımsız bir gayrinizami kuvvete dönüşmüştür. Bölgedeki birçok Bulgar çetesini etkisiz hale getirdikten sonra ilerleyen 116 kişilik bu çeteye sonradan gönüllü subayların takviye olarak verilmesi de dış destek yöntemine örnek teşkil etmektedir. Ayrıca çete geçtiği yerlerde kendine müzahir milis kuvvetler oluşturarak modern teorinin gereklerinden birini yerine getirmiştir. Yine modern teoride bahsi geçtiği üzere nizami birliklerin asıl görevlerine odaklanabilmeleri adına, bu ve bölgedeki diğer Müslüman çetelerinden bir kısmı, Bulgar eşkıyasının saldırılarına karşı hicret eden Müslüman ahalinin emniyetine memur edilmişti.

Gayrinizami unsurlar harp esnasında modern teorinin öngördüğü gibi ulaştırma hatlarını sekteye uğratmak için birçok köprünün, haberleşme imkânlarını sekteye uğratmak için de telgraf telleri ile direklerinin tahrip görevlerinin deverildiğini görmekteyiz. Fakat birçok köprü, ya bu işlerden anlayan personel bulunamadığı için ya da personel olmasına rağmen yeterli tahrip malzemesi temin edilemediği için, tahrip edilememiştir. Bu ikisinin bir araya getirilmesi kronik bir problem haline

gelmişti. Bu unsurların Bekir Bey müfrezesi örneğinde olduğu gibi Kurtarma-Kaçırma harekâtı da icra etmiş olması dikkat çekicidir.

Modern teorinin öngördüğü birçok görev planlanmış ve uygulamasına teşebbüs edilmesine rağmen, Banoş Hamdi örneğinde olduğu gibi kimi subayların bu müfrezeleri ve yerel halkı bozgunculuğa sevketmesi, üst komutanlığın bu tür çete hareketlerini tasvip etmemesi, birçok yönden teşkilatlanması eksik kalan müstahfızların göçe zorlanan ailelerini koruma niyetiyle firar etmesi, jandarma teşkilatının yetersizliği ve gönüllülerin de disiplinsiz davranışlara meyilli olması ve harbin genel seyrinin de Osmanlı ordusu aleyhine gelişmesi gibi nedenlerle, gayrinizami harbe yönelik hareketlerde bölgesel başarılar hariç istenen sonuç elde edilememiştir.

Bununla birlikte Balkan Harbi'nde Osmanlı subaylarının kazandığı tecrübelerin harp sonrası döneme yansıyan olumlu ve olumsuz birçok etkileri olmuştur. İttifak devletlerinin büyük kazanımları ile kendi bölgesel başarılarına tanık olan küçük rütbeli Osmanlı subayları, rütbeleri yükselerek üst komuta kademelerine geldikleri Birinci Dünya Savaşı'nda gayrinizami harp türüne büyük önem verdiler ve savaşın birçok cephesinde müfrezeler teşkil ettiler. Ancak büyük beklentilerle teşkil edilen bu müfrezelere kapasitelerini aşacak görevler verilmesi ve bunların hareketlerinin nizami ordu harekâtı ile entegre edilememesi, beklentilerin altında performans göstermelerine neden olmuştu. Türk İstiklal Savaşı'na gelindiğinde ise, Balkan Harbi ve Birinci Dünya Savaşı'nın tecrübeleri ışığında, bu defa daha önce yapılan hatalar tekrarlanmamış, bu defa gayrinizami harp harekâtı başarılı bir şekilde icra edilmişti. Kazanılan tecrübelerin Ermeni tehciri kararının verilmesinde de etkisi olmuştu.

Son olarak günümüzde Türk ordusunun koruculuk, yeniden iskân ve iç güvenlik harekâtında nizami birliklerin kullanılması gibi uygulamalarının da Osmanlı devletinden kalma alışkanlıklar olduğu gerçeği yadsınamaz.

SONUÇ

Öncelikle kökenlerini, daha sonra ABD eksenli dünyadaki evrimini ve Türkiye'ye olan yansımalarını açıklamaya çalıştığımız gayrinizami harp doktrininin günümüzde geldiği noktayı şu şekilde açıklamak mümkündür. Geçmişte zayıfların güçlülere karşı verdiği mücadelede, asimetrik etki yaratmak, onun teknolojik ve diğer bazı üstünlüklerini kullanmasını kısıtlamak maksadıyla başvurduğu bir yöntem olan gayrinizami harp, artık günümüzde, daha az maliyetli olması ve daha birçok özelliklerinden dolayı, güçlünün de (ABD gibi) zayıfa veya dengine karşı icra edeceği konvansiyonel bir harpten önce bu harekâtına meşruiyet kazandırmak için başvurduğu bir harp şekline dönüşmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nda büyük harbi destekleyen küçük savaş, İkinci Dünya Savaşı'nda büyük boy ölçüşür hale, soğuk savaş döneminde ise onu geçer duruma gelmiştir. Yakın tarihin mücadelelerinde, hem güçlü olanların ve/veya emperyalere hem de güçsüzlerin gayrinizami savaşının konvansiyonel savaşı aştığı ve ondan her yönüyle daha büyük bir hale geldiği kolaylıkla görülebilir. Dolayısıyla nizami harbin bağımsız değişken olduğu, gayrinizami harbin ise tali, tabi ya da yardımcı unsur olarak telakki edildiği durum değişmiş, 'nizami harpte gayrinizami harp' anlayışı tersine dönerek 'gayrinizami harpte nizami harp' anlayışına dönüşmüştür. Tezimizin konusunu teşkil eden Balkan Harbi de öncesi ve sonrasındaki mücadelelerle, gayrinizami harp içindeki bir nizami harptir.

Çalışmamızın teorik-kavramsal altyapısını oluşturmaya çalıştığımız ikinci bölümde üzerinde durduğumuz özel harp kategorisi, gayrinizami harp, psikolojik harp ve gayrinizami kuvvetlere karşı harekât bölümlerinden ibarettir. Askerî stratejinin bir parçası olarak ele alınan modern teorideki gayrinizami harp unsuru, çeşitli kaynaklardan istihdam edilerek oluşturulan gerilla kuvvetleri, yer altı teşkilatı ve yardımcı kuvvetlerden mürekkeptir. Bu şekilde teşkilatlanmış bir unsurun harekât tipleri ise gerilla harekâtı, yıkıcı faaliyetler ve kurtarma-kaçırma harekâtı şeklindedir. Kendine has kuruluşu, taktik ve teknikleri olan gayrinizami kuvvetlerin iç-dış destek yöntemleri kullanılan lojistik ve sıhhi işleri, emniyetli geri bölgeleri olmadığı için yumuşak karnı olmasına rağmen, nizami kuvvetlere nazaran daha az maliyetli ve kolaydır.

Gayrinizami kuvvetlere karşı harekâta askerî harekât bölümü polis harekâtı ve muharebe harekâtı olmak üzere iki şekildedir. Polis harekâtının amacı gayrinizami unsurların mahalli halk tarafından desteklenmesine engel olmak ve düşmanın yıkıcı

faaliyetlerini önlemektir. Bu nedenle hedefinde gizli mukavemet yapan yer altı ve kurtarma kaçırma kuvvetleri ile yardımcı kuvvetler vardır. Esas itibariyle gayrinizami kuvvetlerin açık mukavemet ve vurucu gücünü oluşturan gerilla unsurlarına karşı uygulanan Muharebe harekâtı ise Tepki, Taciz, Esirgeme ve İmha harekâtı şekillerinden biriyle veya bunların karışımıyla icra edilir. Bunun dışında muharebe harekâtı yerleşim bölgelerinde yer altı kuvvetleri tarafından geniş çapta oluşturulan ayaklanmaların bastırılmasında da kullanılır. Bu maksatla da Meskûn Mahallerde Harekât icrasına başvurulur.

Kanıtlamaya çalıştığımız tezlerden ilki Osmanlı askerîyesinin, resmi ya da gayriresmi, kendine has bir gayrinizami harp doktrini olduğu ve bunun Makedonya'daki çete muharebelerinde kazanılan tecrübelerle inşa edildiğidir. İkincisi ise Osmanlı gayrinizami harp tecrübesinin kümülatif olarak her defasında bir sonraki döneme, dolayısıyla modern Türk ordusunun uygulamalarına birtakım etkiler bıraktığıdır.

Osmanlı devletinin Balkan topraklarında, Makedonya Sorunu bağlamında, başını ilk modern gayrinizami örgüt olarak gösterilen VMRO'nun çektiği birçok örgüt kurulmuş ve bu örgütler 1912 yılına kadar kimi zaman kendi aralarında, kimi zamanda Osmanlı devletine karşı eylemlerde bulunduktan sonra Balkan Harbi başlayınca menşei oldukları Balkan devletlerinin ordularına, yardımcı kuvvet olarak katılmışlardı.

Osmanlı askerîyesinin gayrinizami harp doktrini ise, 1878-1912 yılları arasında, topraklarında meydana gelen ayaklanmaları organize eden bu milliyetçi gayrinizami örgütlere karşı verdiği mücadeleye paralel olarak şekillenmiştir. Osmanlı subayları 2. ve 3. Ordulara bağlı birliklerde görevlendirilerek çetelere karşı tenkil ve tedip harekâtlarına katılmak üzere rotasyona tabii tutulmuşlardır. Yönetimin desteğinden yoksun olarak kısa sürede gayrinizami harbin kendine özgü esaslarını kavrayan bu subaylar bölgedeki komitalarla etkileşim içine girmiş, bu durum onlarda komitacılığa meyyal bir psikolojinin doğmasına sebep olmuştur. Bu komitaların teşkilatları örnek alınarak, özellikle İTC'ye mensup subaylar tarafından, mahkemelerin delil yetersizliği ve diğer ülkelerin baskıları sebebiyle serbest bıraktığı komita üyelerinin ortadan kaldırılması için, kendi imkânlarıyla Müslüman çeteler teşkil edilmiştir. Abdülhamid döneminde askerî eğitim müfredatının bir parçası olmadığı için gayrinizami harp üzerine formel bir eğitim alamayan Osmanlı subayları bu eksikliklerini diğer ülkelerdeki gelişmeleri takip ederek tamamlamaya

çalışmışlardı. Özellikle İngilizlerin Boer tecrübeleri yakından takip edilmiş Blockhouse ve askerî üniformalarda haki rengin kullanılması gibi uygulamalar Osmanlı ordusuna adapte edilmişti.

İTC mensubu Osmanlı subayları, Makedonya komitaları ile işbirliği ederek iktidarı ele geçirdikten sonra yaptıkları çeşitli yasal düzenlemeler yanında, Abdülhamid döneminin aksine, o güne kadar gayrinizami harp hakkında edindikleri tecrübeleri askerî eğitim müfredatının bir parçası haline getirdiler. Artık kısıtlamalar olmadan tartışılabilen bu harp türü üzerine birçok makale ve kitap yazıldı. Bunlar arasında en önemlisi, harp okulunda ders kitabı olarak da kullanılan, Ömer Fevzi'nin, 1909 basımlı, "Muhafaza-i Asayişe Memur Zâbitânın Vezaifi: Usul-i Takib-i Eşkiya ve Çete Muharebeleri" isimli eseridir. Callwell'in kitabından sonra bu alanda yayımlanmış ikinci eser olarak gösterebileceğimiz bu kitapta gayrinizami harp üzerine birçok konu esasa bağlanmış, Osmanlı askerîyesinin gayrinizami harp tecrübeleri ilk defa yazılı hale gelmiştir. Eserin en büyük eksikliği, gayrinizami harp ile nizami harbin birlikte düşünülmeyp ayrı kulvarlarda değerlendirilmiş olmasıdır. Aslında Alman Islah Heyeti subaylarının bu harp türünü ve Osmanlı subaylarının bu konudaki tecrübelerini küçük görmüş olmasının da entegrasyonun sağlanamamasındaki etkisi görmezden gelinemez. Sonuç olarak, yönetimin desteğinden yoksun olarak Osmanlı subaylarının çeşitli taktik ve tekniklerden oluşan gayri resmi uygulamaları, bu subayların iktidara gelmesiyle resmi bir hal almıştır. Eksik veya fazla, oluşturulan bu gayrinizami harp doktrini ile Balkan Harbi'ne kadar gelinmiştir.

Çalışmamız boyunca özellikle 4, 5 ve 6. bölümlerde ayrıntıları ile görüleceği gibi, sefer ve seferberlik planlarında verilen yönergeler ile seferberlik evresinde ve Balkan Harbi esnasında tarafların, özellikle Osmanlı devletinin uygulamaları modern gayrinizami harp teorisinin esaslarını fazlasıyla yansıtmaktadır.

Harp öncesinde, daha seferberlik bile ilan edilmeden evvel, İttifak devletlerine müzahir çeteler yaptıkları eylemlerle Osmanlı kuvvetlerini kesin sonuç yeri olmayan bölgelere çekerek asıl ilgi alanından uzak tutmayı amaçlamıştı. Bununla birlikte seferberlik ilan edildiğinde Osmanlı ordusunun durumu pek iç açıcı değildi. Yemen, Arnavutluk ve Makedonya ayaklanmaları, asayişten sorumlu Jandarma teşkilatının yetersizliği sebebiyle, orduyu barış zamanında bile oldukça meşgul etmiş, birçok kuvvetlerin tedip harekâtına ayrılması, seferi ordunun kuruluşunda değişiklikler yapılmasına ve bu da seyyar ordunun ayrıca zayıflamasına sebep olmuştu. Buna

ilave olarak çeşitli bombalama ve suikastlar yapılacağına yönelik alınan istihbarat raporları doğrultusunda bir kısım birlikler de İstanbul'da alıkonulmuştu. Daha savaş başlamadan evvel organik kuruluşlarından alınan Osmanlı Ordusu'nun birlikleri, ayaklanmalar, asayiş problemleri ve muhtemel çete eylemleri nedeniyle İmparatorluk topraklarının dört bir yanına dağılmış vaziyetteydi.

Balkan Harbi öncesinde kazanılan tecrübeler ışığında sefer ve seferberlik planlarında gayrinizami harp ve karşı harekâta yönelik yönergelere yer verilmişti. Seferberliğin ilanıyla beraber yurtiçinde çıkması muhtemel ayaklanmalara karşı nizamiye, müstahfız ve jandarma birliklerinin işbirliği yapmaları planlarda yer almıştı. Ayrıca Ordu'nun seferberliğini ve yığınağını ikmal ederek harekâta başlamasından evvel, düşman çetelerinin ve keşif kollarıyla süvari kıtalarının hemen sınırı geçip seferberliği ve yığınağı bozmaya kalkışması ihtimaline karşı örtme için bir takım pasif tedbirler alınması sağlanmıştı. Aktif tedbir olarak da, modern teorinin öngördüğü gibi, harbin ilanıyla beraber düşman memleketleri içerilerine çeteler sokularak, ulaştırma hatlarının kesilmesi ve geri hizmetlerinin aksatılmasıyla, düşmanın seferberlik ve harekâtını sekteye uğratmaya yönelik yönergeler verilmişti. Bu maksatla teşkil edilecek çetelere, askerî danışman veya müfreze kurmay subayı sıfatıyla muvazzaf subaylar görevlendirilmesi dahi düşünülmüştü. Ordu ve Kolordu Kumandanları da bu yönergelere göre payına düşen sorumlulukları yerine getirmek üzere bağlı birliklerine emirler yayımlamıştı. Ayrıca Balkan devletlerinin seferberlik ve yığınak faaliyetleri hakkında gayri resmi yollarla bilgi alabilmek için bu devletlerin sınırlarından içeriye casuslar sokulmuştu. Görüldüğü gibi sefer, seferberlik planları ile Ordu ve Kolordu emirlerinde her şey kusursuz olarak yer almıştı.

Balkan Harbi'nde Osmanlı ordusunda gayrinizami harp görevleri tevcih edilen kuvvetler Müstahfızlar, Jandarma, Gönüllüler ve Yerel Milislerden oluşuyordu. Gayrinizami harp görevleri verilen bu kuvvetler, modern teorinin insan kaynaklarında da olduğu gibi, mükelleflerden, gönüllülerden ve yerel halktan teşkil edilmekle beraber, sıkıntılı dönemlerde mahkûmlardan da faydalanılmıştı. Bu kuvvetlerin diğer bir personel kaynağı ise, dağınık bir şekilde ricat eden Osmanlı nizami birliklerinin döküntülerinden oluşuyordu. Bunlar arasında birliğinden ayrı düşenler, firariler ya da kendi birliği tamamen dağılanlar bulunuyordu Müstahfız, jandarma, gönüllü ve milis kuvvetlere, çete muharebelerinde, münferit olarak veya bunların karışımından oluşturulan karma müfrezeler halinde görevler verilmişti. Modern karşı harekât doktrininde olduğu gibi, görevlendirilecekleri harekât alanı, bu kuvvetlerin mevkii ve

çete eylemlerinin yoğun olduğu yerler de dikkate alınarak, Selanik ve Üsküp vilayetlerinde olduğu gibi, sorumluluk bölgelerine bölünmüştü.

Harp esnasında, gönüllü birlikleri kurulması yönünde halkı teşvik eden Müdafaa-i Milliye gibi cemiyetler kurulmuştu. Teşkil edilen gönüllü birlikler bazı bölgesel başarılar sağlamışlardı. Özellikle çete ve çetelere karşı koyma harekâtlarında etkin görevler aldılar. İştîp ve Luma halkının teşkil ettiği gibi yerel milis kuvvetler de İttifak devletlerine karşı etkin rol oynamıştı. Bu kuvvetler yerleşim yerlerinin savunmasında özellikle çetelere karşı başarılı harekâtlar icra ettiler. Bölgesine gelen Osmanlı nizami birliklerine büyük kolaylık sağladılar.

Balkan İttifakı devletleri ise, harp öncesinde var olan komita ve çetelerden harp esnasında etkin bir şekilde faydalandılar. Bu çete ve komitalara ilave olarak değişik şekillerde gayrinizami birlikler teşkil ettiler. Gönüllü ve çetelerden daha etkin faydalanmanın yollarını arayan İttifak devletlerinin kimisi bunları askerî birliklere dönüştürerek, kimisi de tek bir komuta altında toplayarak, harekâtlarını disipline etmeye çalışmışlardı. Bu uygulamalardan esinlendiğini düşündüğümüz Osmanlı elitleri de benzer bir uygulamaya giderek, geç de olsa, Müslüman çeteleri, Umum Çeteler Kumandanı sıfatıyla Eşref Bey (Kuşçubaşı) komutasında toplamıştı.

Harekât öncesinde ihtiyaçlarının büyük bir kısmını dost birliklerden temin eden taraf ülkelerin gayrinizami kuvvetleri, Balkan Savaşı'nın başlamasıyla beraber artan ikmal ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla modern teorinin öngördüğü iç destek ve dış destek vasıtalarının birçoğunu uyguladılar. Bununla birlikte harekât hatlarının ve ikmal yollarının uzamasıyla ana yurtlarına olan mesafesi artan bu kuvvetler, iç destek vasıtalarını daha çok kullanmak zorunda kaldılar. Nizami kuvvetler gibi bu gayrinizami unsurlar da satın alma usulünü kullanarak ihtiyaçlarını sağlamaya çalışmışlardı. Ancak bazı bölgelerde çeşitli güçlüklerle karşılaşmış, bu nedenle gasp usulü de uygulanmıştı. Harp öncesinde komitalar tarafından birçok hayvan sürüsü sınırın öbür tarafına kaçırılmıştı. Yaptığı katliamlarla Müslüman ahalinin göç etmesinin en büyük sebebi olan bu Bulgar komitaları bununla da yetinmeyerek, hicret edenlere Müslümanlara taarruzlarda bulunup mallarını yağma ederek ikmal ihtiyaçlarının büyük bir kısmını bu şekilde sağlamıştı. Komitalar bölge halkından gasp yoluyla birçok para da temin etmişti. İç destek vasıtalarından düşmandan ikmal yöntemi ise, özellikle silah ve cephane temininde taraflarca sıklıkla uygulanmıştı.

Harp esnasında gayrinizami harp görevleri verilen unsurların dış desteği ise nizami birlikler tarafından sağlanmıştı. Geylan müfrezesi ile Lumalılara gönderilen askerî personeller bu kapsamdadır. Ayrıca sürekli silah ve cephane ihtiyacı duyan gayrinizami unsurlara, hafif silah cephanesi ile topçu birlikleri yanında donanma desteği de sağlanmıştı. Savaşa taraf olmayan ülkeler tarafından harekât alanına, özellikle Balkan devletleri lehine dış destek bağlamında birlik halinde birçok gayrinizami kuvvet ihracı da yapıldı. Bunlar arasında Bulgarların yanında yer alan Rus gönüllü birliği, Ermeni bölüğü, Yunanistan yanında yer alan İtalyan Garibaldi Alayı ve sonradan kurulan İngiliz, Fransız ve Rus Garibaldi gönüllüleri bulunmaktadır.

Modern gayrinizami harp doktrinde belirtilen, çekilen birliklerin silah ve mühimmatı düşmana kaptırmak yerine, düşman gerisinde kalan gayrinizami unsurlar tarafından kullanılabilmesi için gizlenmesi usulüne Bekir Fikri ve Fuat Balkan uygulamaları güzel birer örnek teşkil etmiştir.

Taraflar, hasımlarının ikmal işlerini sekteye uğratmak maksadıyla, Kalibaki ve Velçişte değirmenleri ile Terkos Su Bentlerinde olduğu gibi, birbirlerinin ambar depo ve tesisleri ile nakliye kollarına çete taarruzlarında da bulunmuşlardı. Son olarak taraflar, hasımlarının ikmal işi ve barınma ihtiyaçlarını karşılamasına engel olmak maksadıyla, çekilmek zorunda kaldıkları veya işbirlikçi olduğuna kanaat getirdikleri birçok köyü yakarak kullanılamaz hale getirmişlerdi.

Balkan Harbi'nde gayrinizami harp hareketleri belli bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bunlar Grebene, Naslıç ve Soroviç cihetleri, Yanya dolayları, Ustruma Kolordusu bölgesi ve harbin ikinci evresinde Eşref Bey (Kuşçubaşı) çetesinin müdahil olduğu Batı Trakya harekât alanıdır. Osmanlı sefer ve seferberlik planlarında gayrinizami harbe yönelik birçok aktif tedbir planlanmıştı. Ancak harbin genel seyri ve Osmanlı ordusunun sürekli geri çekilip savunma harekâtı icra etmiş olması inisiyatifin İttifak devletlerine ve onların gayrinizami unsurlarına geçmesini sağlamıştı. Bu nedenle harp esnasında Osmanlı ordusu aktif gayrinizami harpten daha çok, İttifak devletlerinin çeteleri karşısında, karşı-harekât esaslarını uygulamak zorunda kalmıştı. Bununla birlikte esaslarını ikinci bölümde açıklamaya çalıştığımız modern teoride gayrinizami unsurlara harp esnasında verilmesi öngörülen vazifelerle, Balkan Harbi'nde yaşananları karşılaştırdığımızda birçok benzerlik ortaya çıkmaktadır.

Örneğin Grebene, Nasliç ve Soroviç cihetlerinde yerel halkı isyana teşvik eden çetelerin tenkili ve asayişin temin edilebilmesi için başlangıçta müstahfız ve jandarmalar kullanılarak müdahalede bulunulmaya çalışılmış, yetersiz kalınca da seyyar ordu aleyhinde, nizami kuvvetler peyderpey çeteler üzerine gönderilmişti. Her ne kadar başarısızdıysa da, Debre ve Ohri gönüllülerinin de bu görevlerde kullanılması düşünülmüştü. Ayrıca, modern teoride olduğu gibi, çetelere karşı asayiş ve devriye işlerinde kullanılan jandarma, müstahfız ve gönüllülerden mürekkep müfrezelere taarruz esnasında, taarruz istikametinde bulunan köprülerin işgal edilerek, çeteler tarafından tahrip edilmesinin engellenmesi ve keşif görevleri de verilmişti.

Yanya dolaylarında ise, Yunanlıların köprü ve telgraf şebekeleri gibi önemli her türlü hedefleri tahrip etmekle görevlendirdiği tahrip maddeleriyle donatılmış çetelerine karşı tedbir olarak, Yanya Kolordusu'nun bütün müstahfız taburlarını çete muharebelerinde tecrübeli bir subay komutasında toplaması ve bölgesindeki kritik yerleri bunlar arasında paylaşması modern karşı harekât için muazzam bir örnektir. Yine Yunanlıların çeteleri de kullandığı başarısız Himara ve Avlonya teşebbüsleri sonrası Aya Saranda'ya yapılan çıkarmanın başarıyla engellenmesinde Osmanlı komutanlarının çete muharebelerinde kazandığı karma seyyar müfrezeler teşkil ederek süratle ihtiyaç bölgesine sevk edebilme kabiliyetinin payı olduğu aşîkârdır. Bu bölgede teşkil edilen çetelere küçük birlik harekâtının esaslarından baskın görevleri de verilmişti. Bekir Bey müfrezesinde olduğu gibi modern teorideki karşılığı sektörde savunma ve ileri karakol olan uygulamalara da başvurulmuştu. Ayrıca çetelere karşı girişilen harekâtlarda, muhtemel kaçış istikametlerinin başka birliklerle kapatılması uygulaması 'Çekiç ve Örs' taktiği ile benzeşmektedir.

Ustruma Kolordusu bölgesinde ise, harbin başlamasıyla beraber müstahfızlar eliyle yerel halktan teşkil edilecek milis kuvvetler ve çetelere Bulgar harekâtını taciz, sabote ve eşkıyaların tenkili görevleri verilmişti. Bulgarlar ise teşkil ettikleri çetelere geçitlerin ve intikal yollarının ele geçirilmesi vazifesini vermişti. Keza bu çeteler yüzünden Nevrekep Müfrezesi intikal yolunu değiştirmek zorunda kalmıştı. Bu klasik vazifeler dışında, yerel halkı kontrol edebilmek için Petriç Jandarma Kumandanı'nın sıkı tedbirlerle başvurduğu uygulamalar, modern teorideki Polis Harekâtına başarılı bir örnek olmuştur. Ne var ki Bulgar nizami ordusunun üstün kuvvetlerle taarruzu ve Selanik'in teslim haberiyle bütün birliklerine sirayet eden bozgun halinde geri çekilmeler, Kolordu'nun bakiyesiyle birlikte Selanik'e çekilmesine sebep olmuş, bu başarıların sürekliliği sağlanamamıştır.

Eşref Bey Çetesi'nin Batı Trakya hareketleri ise başından sonuna kadar modern gayrinizami harp teorisinin esaslarını yansıtmaktadır. Başlangıçta keşif görevi verilen çetenin donanma desteğinde Tekirdağ'a çıkarma yaptığı sırada cepheden de nizami birliklerin hareket etmesi, nizami harple gayrinizami harbin Balkan Harbi'nde entegre edildiği ender bir uygulama olması bakımından dikkat çekmektedir. Edirne'ye ileri hareket esnasında öncü vazifesi verilen çete, Edirne sonrası tamamen bağımsız bir gayrinizami kuvvete dönüşmüştür. Bölgedeki birçok Bulgar çetesini etkisiz hale getirdikten sonra ilerleyen 116 kişilik bu çeteye sonradan gönüllü subayların takviye olarak verilmesi de dış destek yöntemine örnek teşkil etmektedir. Ayrıca çete geçtiği yerlerde kendine müzahir milis kuvvetler oluşturarak modern teorinin gereklerinden birini yerine getirmiştir. Yine modern teoride bahsi geçtiği üzere nizami birliklerin asıl görevlerine odaklanabilmeleri adına, bu ve bölgedeki diğer Müslüman çetelerinden bir kısmı, Bulgar eşkıyasının saldırılarına karşı hicret eden Müslüman ahalinin emniyetine memur edilmişti.

Gayrinizami unsurlar harp esnasında modern teorinin öngördüğü gibi ulaştırma hatlarını sekteye uğratmak için birçok köprünün, haberleşme imkânlarını sekteye uğratmak için de telgraf telleri ile direklerinin tahrip görevlerinin de verildiğini görmekteyiz. Fakat birçok köprü, ya bu işlerden anlayan personel bulunamadığı için ya da personel olmasına rağmen yeterli tahrip malzemesi temin edilemediği için, tahrip edilememiştir. Bu ikisinin bir araya getirilmesi kronik bir problem haline gelmişti. Bu unsurların Bekir Bey müfrezesi örneğinde olduğu gibi Kurtarma-Kaçırma harekâtı da icra etmiş olması dikkat çekicidir.

Kâğıt üstünde her şey kusursuz planlanmasına rağmen, uygulama safhasına geçildiğinde hiçbir şey planlandığı gibi gitmedi. Geylan Müfrezesi ve gayrinizami harp vazifeleri ile görevlendirilen diğer müfrezelerde olduğu gibi, dönemin insan kalitesi, martini tüfeklerinin yetersizliği, çete harbine alışık olan müfreze personelinin daha yıkıcı olan konvansiyonel bir harbin şiddeti karşısında şaşkınlık ve korkuya düşmesi ve bunların başına buyruk hareket etmeye meyilli tavırları gibi nedenler, kusursuz gibi görünen plan ve emirlerin suya düşmesine sebep olmuş, müstahfız, jandarma, gönüllü ve milis kuvvetlerden etkin olarak faydalanılamamıştır.

Örneğin kurulmasına geç karar verilen ve martini silahları ile donatılan müstahfız teşkilatının cephe, teçhizat, elbise ve ayakkabı gibi birçok ihtiyacının büyük bir oranı karşılanamamıştır. Bu nedenle, ihtiyaçlar sağlanmadan seferberlik ilan edilmesi karşısında, geç kalan bu teşkilattan Balkan Harbi'nde yeteri kadar

fayda sağlanamamıştı. Bunun diğer bir sebebi de, müstahfız efradın geceleri evine gitmek gibi disiplinsiz davranışlarda bulunmasıydı. Dolayısıyla müstahfız teşkilatının, küçük çaplı bölgesel başarılar hariç, iflas ettiğini söylemek yanlış olmasa gerek. Jandarma teşkilatının sefer zamanı emir komuta ilişkileri ile harekâtı ise sefer ve seferberlik planlarında düzenlenmemişti. Bu nedenle savaş esnasında jandarmanın orduyu takviye etmesi ve görev yerlerinin düzenlenmesiyle ilgili anlık gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda sonu gelmeyen yazışmalarla vakit kaybedilerek, görevleri konusunda sürekli olarak hatırlatmalarda bulunuldu. Çetelere karşı faydalı olan Milis kuvvetler ise, yalnız kaldıklarında, kuvvet dengesizliğinden dolayı İttifak devletlerinin nizami ordularına karşı aynı başarıyı gösteremediler. Ayrıca Osmanlı idaresinin halkı silahlandırırken seçici davranmaması sebebiyle, Obot ve Sukadayç yöresi halkı gibi, kimi kuvvetler silahlarıyla beraber İttifak kuvvetlerinin safına geçtiler.

Gönüllüler ise, birlik komutanlarının da dirayetine bağlı olarak eğitim ve disiplinlerinde bazı zafiyetler meydana gelerek çoğu zaman emirlere kayıtsız kaldılar. Eğitime tabi tutulmayı çoğu zaman kabul etmediler. Hırsızlık, halka rahatsızlık verme, adam dövme gibi vukuatlar dışında silahlarını satmak, firar etmek gibi eylemlerde bulundular Bu tür gönüllülerden istifade edilmediği gibi terhis edilmemeleri, nizami birliklerde kalmaları sakıncalıydı. Olumsuz hareketleriyle, özellikle vakitsiz çekilmelerle bozguna sebebiyet veren davranışları diğer askerlere de sirayet ediyordu.

Başarısızlık nedenlerinden biri de şüphesiz nizami harp ile gayrinizami harbin bütünleştirilememesidir. İkisi ayrı kulvarlarda değerlendirilmiştir. Bu nedenle gayrinizami harp görevleri verilen müfrezeler münferit ve bağımsız olarak girdikleri mücadelelerde gösterdikleri başarıyı, nizami bir kuvvetin yanında katıldıkları muharebelerde gösteremediler.

Sonuç olarak modern teorinin öngördüğü birçok görev planlanmış ve uygulamasına teşebbüs edilmesine rağmen, Banoş Hamdi örneğinde olduğu gibi kimi subayların bu müfrezeleri ve yerel halkı bozgunculuğa sevketmesi, üst komutanlığın bu tür çete hareketlerini tasvip etmemesi, birçok yönden teşkilatlanması eksik kalan müstahfızların göçe zorlanan ailelerini koruma niyetiyle firar etmesi, jandarma teşkilatının yetersizliği ve gönüllülerin de disiplinsiz davranışlara meyilli olması ve harbin genel seyrinin de Osmanlı ordusu aleyhine gelişmesi gibi nedenlerle, gayrinizami harbe yönelik hareketlerde bölgesel başarılar hariç istenen sonuç elde edilememiştir.

Bu başarısızlıkta Balkan Harbi'nin genel seyrinin de büyük etkisi olmuştur. Erickson'ın da tespit ettiği gibi, iç hat durumunda bulunan Osmanlı ordusu bu avantajı dezavantaj haline çevirdi. Çünkü tamamen prestij kaygısı ve siyasi bir fikirle, Makedonya'nın fiilen savunulmasına karar verilmiş, Ordu Garp ve Şark Ordusu şeklinde ikiye bölünmüş, yekdiğerinden ayrı ve uzak iki harekât alanına sevk edilmişti. Bu da yetmezmiş gibi, Garp Ordusu'nun birlikleri, hasım devletler sınırı boyunca dağıtılmış ve doğal olarak her yerde zayıf kalınmıştı. Nihayetinde bu zayıf kuvvetler İttifak orduları karşısında parça parça imha oldu. Erickson, Osmanlı Ordusu'nun yenilgisini, kadim bir askerî özdeyişle ifade edilen "Her şeyi savunan hiçbir şeyi savunamaz" ilkesinin ihmaline bağlamaktadır. Stratejik seviyede bu tespit doğru olmakla beraber taktik ve operatif seviyede aynı şeyi söylemek kanaatimizce yanlış olur. Çünkü Ustruma Kolordu Kumandanı örneğinde olduğu gibi, Osmanlı komutanları bu pek tabii bu değişmez kuralın farkındaydı. Ancak "gerek Osmanlı hudud-u dâhiline ve gerekse ordusunun hudud-u muvasalasına sivrisinek misali haşereler gibi musallat olan çetelerin ordu etrafında müşkülât yaratmasına" karşı tedbir alabilmek için, çaresizce kuvvetlerini peyderpey dağıtmak zorunda kaldılar. Bu nedenle Osmanlı komutanlarının bu kuralı ihmal ettiğini değil, ihmal etmek zorunda kaldığını söylemek daha doğru olacaktır.

Bununla birlikte Balkan Harbi'nde Osmanlı subaylarının kazandığı tecrübelerin harp sonrası döneme yansıyan olumlu ve olumsuz birçok etkileri olmuştur. İttifak devletlerinin büyük kazanımları ile kendi bölgesel başarılarına tanık olan küçük rütbeli Osmanlı subayları, rütbeleri yükselerek üst komuta kademelerine geldikleri Birinci Dünya Savaşı'nda gayrinizami harp türüne büyük önem verdiler ve savaşın birçok cephesinde müfrezeler teşkil ettiler. Ancak büyük beklentilerle teşkil edilen bu Teşkilat-ı Mahsusa'ya bağlı müfrezelere, kapasitelerini aşacak görevler verilmesi ve bunların hareketlerinin nizami ordu harekâtı ile entegre edilememesi, beklentilerin altında performans göstermelerine neden olmuştu. Türk İstiklal Savaşı'na gelindiğinde ise, Balkan Harbi ve Birinci Dünya Savaşı'nın tecrübeleri ışığında, daha önce yapılan hatalar tekrarlanmamış, bu defa gayrinizami harp harekâtı başarılı bir şekilde icra edilmişti. Kazanılan tecrübelerin Ermeni tehciri kararının verilmesinde de etkisi olmuştu.

Son olarak günümüzde Türk ordusunun koruculuk, yeniden iskân ve iç güvenlik harekâtında nizami birliklerin kullanılması gibi uygulamalarının da Osmanlı devletinden kalma alışkanlıklar olduğu gerçeği yadsınamaz.

Sonuçta, Osmanlı askerîyesinin, İmparatorluk topraklarında türeyen ayrılıkçı ve milliyetçi gayrinizami örgütlerle mücadele sırasında kazanılan deneyimler yoluyla inşa ettiğı, etkileri modern Türk ordusunun günümüzdeki uygulamalarına da yansıyan, resmi ya da gayriresmi, kendine has bir gayrinizami harp doktrinine sahip olduğu görölmektedir.

KAYNAKÇA

1. ARŞİVLER

a. Milli Savunma Bakanlığı Arşivleri (Lodumlu, Ankara):

MSB Arşiv Müdürlüğü; Piyade Yarbay Ömer Fevzi'nin Subay Şahsi Dosyası ve Emeklilik İşlem Dosyası.

b. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (Kağıthane, İstanbul):

BOA; Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO), Dosya no: 4117, Gömlek no: 308751.

BOA; Dâhiliye Evrakı (DH), MUİ, Dosya no: 2-3, Gömlek no: 43.

BOA; DH, MUİ, Dosya no: 2-3, Gömlek no: 43, 1-8.

BOA; İrade Dâhiliye, No:31.

c. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivleri (ATASE) (Bakanlıklar, Ankara):

Kullanılan arşiv belgelerinin künyeleri ilgili sayfalardaki dipnotlarda verilmiştir.

2. GAZETELER

Haberdar

İkdam

Sabah

Şehbal

Tanin

Tasfir-i Efkâr

Tasvir-i Efkâr

3. KANUNNAMELER, NİZAMNAMELER, TÜZÜKLER VE TALİMNAMELER

a. Kanunnameler, Nizamnameler, Talimat ve Muhtıralar

4654 sayılı “Memleket içi Düşmana Karşı Silahlı Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu” (07.08.1949), 3/3169 sayılı kararname, 3/9709, 3/11571/, 4/3248 ve 4/4308 sayılı ek fıkralar.

Asâkir-i Nizâmiyye-i Şâhânenin Tertibât-ı Mütayemmene-i Cedîdeye Tevfîkan Sûret-i Ahzını Mübeyyin Kanunnâme-i Hümâyûndur (Düstur, Tertip I, cilt: 5, s. 656-694.)

Brut, Dahili İhtilal Komitasının Kavaid-i Esasiyesi, Ayasofya Matbaası, Sofya, 1904.

Celal Nuri, 1327 Senesinde Selanik'te Münakid İttihat ve Terakki Kongresine Takdim Olunan Muhtıradır, Müşterek Elmenfaa Osmanlı Şirketi Matbaası, İstanbul, 1328.

Cemiyetler kanunu, 29 Receb 1327/ 16.08.1909. (Düstur, Tertip II, cilt I: 1326-1327, Dersaadet, 1329, s. 604-608).

Elbise-i Askerîye Nizamnâmesi, 18.06.1909. (Düstur, Tertip I, cilt II, s. 279-297).

Jandarma Nizamnâme-i Hümâyûnu, (Düstur, Tertip I, cilt. 7, s. 1109-1167).

Müstahfiz Teşkilatına Ait Talimat, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1328.

Osmanlı-Bulgar Hudud Muhafızlarının Vezaifi, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1328.

Redif Müfettişliklerinin Vezaifine Dair Nizamname, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1328.

Rumeli Vilayâtında Şekavet ve Mefsedetin Men'i ve Mütecâsirlerinin Takip ve Tedibi Hakkında Kanun-i Muvakkat, 12 Ramazan 1327/ 27.09.1909. (Düstur, Tertip II, cilt I: 1326-1327, Dersaadet, 1329, s. 757-765).

Şekavetin men'i ve mütecâsirlerinin takip ve te'dibi hakkında kanun-i muvakkat, 19 Ramazan 1327/04.10.1909. (Düstur, Tertip II, cilt I: 1326-1327, Dersaadet, 1329, s. 767-773).

b. Osmanlı Ordusu Talimname ve Ders Kitapları

Menzil Hidematı Talimnamesi.

Ömer Fevzi, Avusturya-Macaristan Endaht Mektebinde Gördüklerim, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul, 1326.

Ömer Fevzi, Demiryolları ve Usul-ü Muhafazası, Matbaa-i İkbâl, İstanbul, 1325.

Ömer Fevzi, Muhafaza-i Asayişe Memur Zâbitânın Vezaifi: Usul-i Takib-i Eşkîya ve Çete Muharebeleri, İkbâl Matbaası, İstanbul, 1325.

Ömer Fevzi, Osmanlı Efradına Maneviyat-ı Askerîye Dersleri, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul, 1325.

Piyade Talimnamesi (Exerzier-Reglement für die Infanterie).

Sahra Topçu Talimnamesi (Exerzier-Reglement für die Artillerie).

Seferiye Nizamnamesi (Felddienst Ordnung).

Tahrip Talimnamesi, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1326.

c. İngiliz Ordusu Talimnameleri

CALLWELL Charles E., Small Wars: Their Principles and Practices. Third Edition, General Staff War Office, London, 1906.

CALLWELL Charles E., Small Wars: A Tactical Textbook for Imperial Soldiers, Novato, California: Presidio Press, 1990.

ç. ABD Ordusu Talimnameleri

ABD Ordusu talimnamelerinin pdf. formatında tam metinleri için bkz. <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-army.htm>. (Erişim Tarihi: 20.05.2014)

FM 3-05.130, Army Special Operations Forces Unconventional Warfare, Washington D.C.: HQDA, 2008.

FM 3-05.201, Special Forces UW Operations, Washington D.C.: HQDA, 2003.

FM 3-05.301, Psychological Operations Tactic, Techniques and Procedures, Washington D.C.: HQDA, 2003.

FM 3-24, Counterinsurgency, Washington D.C.: HQDA, 2006.

FM 21-50, Ranger Training and Ranger Operations, Washington D.C.: HQDA, 1962.

FM 21-77, Evasion and Escape, Washington D.C.: HQDA, 1958.

FM 31-15, Operations against Irregular Forces, Washington D.C.: HQDA, 1961.

FM 31-16, Counterguerrilla Operations, Washington D.C.: HQDA, 1963.

FM 31-20, Operation against Guerrilla Forces, Washington D.C.: HQDA, 1951, 1977.

FM 31-20, Special Forces Operations, Washington D.C.: HQDA, 1990.

FM 31-21, Organization and Conduct of Guerrilla Warfare, Washington D.C.: HQDA, 1951.

FM 31-21, Special Forces Operations, Washington D.C.: HQDA, 1969.

FM 31-22, US Counterinsurgency Force, Washington D.C.: HQDA, 1963.

FM 31-23, Stability and Support Operations, Washington D.C.: HQDA, 1972.

FM 90-8, Counterguerrilla Operations, Washington D.C.: HQDA, 1986.

FM 100-20, Military Operations in Low Intensity Conflict, Washington D.C.: HQDA, 1990.

FMI 3-24.2 (FM 90-8, FM 7-98), Tactics in COIN, Washington D.C.: HQDA, 2009.

JP 1-02, Dictionary of Military and Associated Terms, DOD USA, 2010.

JP 3-24, COIN Operations, USA, 2009.

TC 18-01, Special Forces Unconventional Warfare, Washington D.C.: HQDA, 2010.

U.S. Government Counterinsurgency Guide, Interagency Counterinsurgency Initiative, Ocak 2009, bkz. <http://www.state.gov/documents/organization/119629.pdf>. (Erişim tarihi: 20.05.2014)

4. HATIRAT VE GÜNLÜKLER

A., Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk?, Yay. Tüccarzade İbrahim Hilmi, Kütübhan-e İ İslam ve Askeri, İstanbul, 1329.

Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı, Çev. Hülya Toker vd., ALFA, İstanbul, 2012.

Ali İhsan Sabis, Balkan Savaşı'nda Neden Bozguna Uğradık?, Çev. Hülya Toker, Alfa, İstanbul, 2012.

APAK Rahmi, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, TTK, Ankara, 1988.

BALKAN Fuat, İlk Türk Komitacısı Fuat Balkan'ın Hatıraları, Haz.Metin Martı, Bilişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Bekir Fikri, Balkanlar'da Tedhiş ve Gerilla "Grebene", 3. Baskı, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul, 2008.

Cemal Paşa, Hatıralar, haz. Alpay Kabacalı, TİŞ Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

DEMİRHAN S. Pertev, Balkan Savaşı'nda Büyük Genel Karargâh , Çev. Sema Demirtaş, Alfa, İstanbul, 2012.

Enver, Enver Paşa'nın Anıları, Haz. H.Erdoğan Cengiz, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

ERKAN Hamza Osman, Bir Avuç Kahraman, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1946.

GÜNDÜZ Asım, Hatıralarım, Kervan, İstanbul, 1973.

Hafız Hakkı Paşa, Bozgun, Haz.1001 Temel Eser İlim Heyeti, Tercüman 1001 Temel Eser. (Tarihsiz)

KARABEKİR Kazım, Hayatım, Haz. Faruk Özerengin, Emre Yayınları, İstanbul, 1995.

KUT Halil, İttihat ve Terakki'den Cumhuriyete Bitmeyen Savaş, Der.Taylan Sorgun, Kum Saati, İstanbul, 2007.

LAUZAN Stephan, Osmanlının Bozgun Yılları, Haz. Seyfettin Ünlü, Beyan Yayınları, İstanbul.

Mahmud Muhtar, Üçüncü Kolordunun ve İkinci Doğu Ordusunun Muharebeleri, Haz. A.Basad Kocaoğlu, İlgi Kültür Sanat, İstanbul, 2012.

Naci Efendi, Balkan Savaşı'nda Edirne Kuşatmasına Ait Harp Ceridesi, Çev. Hülya Toker, Alfa, İstanbul, 2012.

OKDAY İsmail Hakkı, Yanya'dan Ankara'ya, Sebil Yayınevi, İstanbul,1975.

ORBAY Rauf, Siyasî Hatıralar, Yaylacık Matbaa, İstanbul, 2003.

ORBAY Rauf, Cehennem Değirmeni -Siyasî Hatıralarım-, I-II, Eko Ofset Emre Yayını, İstanbul, 1993.

Osman Nuri, Balkan Harbi Hatıratı, Matbaa-i Bahriye, İstanbul, 1926.

Resneli Niyazi, Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Hatıratı, Haz. İsmail H. Uzunçarşılı, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2004.

UZER Tahsin, Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi, TTK, Ankara, 1999.

Zeki Paşa, Balkan Harbi'ne Ait Hatıratım, Matbaa-i Askerîyye, Dersaadet, 1337.

Zeki Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı, Çev. Selma Demirtaş, Alfa, İstanbul, 2012.

5. KİTAPLAR

ANDONYAN Aram, Balkan Harbi Tarihi, Sander Yayınları, İstanbul, 1975.

ABADAN Yavuz, Mustafa Kemal ve Çetecilik, Varlık, İstanbul, 1972.

Ahmed Saib, Tarih-i Meşrutiyet ve Şark Mesele-i Hazırası, Gayret Kütüphanesi, İstanbul, 1328.

Ahmed Selahaddin, Makedonya Meselesi ve Balkan Harbi Ahiri, Kanaat Matbaası, İstanbul, 1331.

Ahmet Suat, Balkan Dar'ül Harbine Dair Tetkikat-ı Coğrafya ve Mütalat-ı Sevk'ül Ceyşiyye, Mühendishane-i Berri Hümayun Matbaası, Dersaadet, 1330. (İki Cilt).

AKYOL Cihat, Gayri Nizami Harp, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1970.

AKYOL Cihat, Gayri Nizami Kuvvetlere Karşı Harekât, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1971.

Atatürk'ün Not Defterleri V, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2005.

AYDEMİR Şevket S., Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.

BALCIOĞLU Mustafa, Teşkilat-ı Mahsusa'dan Cumhuriyete, Nobel, İstanbul, 2001.

Balkanlar El Kitabı, I. Cilt, Der. Osman Karatay ve Bigehan A. Gökdağ, Karam Yayıncılık, Çorum, 2006.

BAYO Alberto, Gerilla Nedir?, Çev. Metin Göneng, Ant Yayınları, İstanbul, 1968.

BAYUR Yusuf Hikmet, Türk İnkılâbı Tarihi, Cilt I Kısım I, 2. Baskı, TTK, Ankara, 1963.

BAYUR Yusuf Hikmet, Türk İnkılâbı Tarihi, Cilt II Kısım I, TTK, Ankara, 1943.

BAYUR Yusuf Hikmet, Türk İnkılâbı Tarihi, Cilt II Kısım II, TTK, Ankara, 1943.

Bekir Sıtkı, Garp Ordusu Harekâtı Cavid Paşa Kolu ve Vardar Ordusu, İstanbul, 1331.

BELİĞ Mahmud, Bulgar Komitelerinin Tarihi ve Balkan Harbinde Yaptıkları, Gnkur. X. Ş., Askerî Matbaa, İstanbul, 1936.

BIRTLE Andrew J., U.S. Army Counterinsurgency and Contingency Operations Doctrine 1860-1941, Center of Military History, Washington, D.C, 2009.

BIYIKLIOĞLU Tevfik, Trakya'da Milli Mücadele, I. Cilt, 3. Baskı, AKDİTYK TTK, Ankara, 1992.

BOWMAN Stephen Lee, The Evolution of United States Army Doctrine for Counterinsurgency Warfare, Ann Arbor, MI, University Microfilms International, 1985.

Bulgar Bilimler Akademisi, Macedonia, Tarih Enstitüsü Yayını, Sofya, 1978.

CLAUSEWITZ Carl van, Harp Üzerine, Çev. H. Fahri Çeliker, Cilt:2, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1984.

ÇAMBEL Hasan Cemil, Makaleler Hatıralar, TTK Yayınları, Ankara, 1987.

ÇAKMAK M. Fevzi, Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik?, haz. Ahmet TETİK, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

ÇE-TUNG Mao, Askerî Yazılar, Çev. N. Solukça, Eriş Yayınları, İstanbul, 2003.

DAFT Richard L., Organization Theory and Design, (Ninth Edition), Thomson South-Western, USA, 2007.

DEMİRCİOĞLU Halil, Roma Tarihi: Birinci Cilt, AKDITYK ve TTK yayınları, Ankara, 1987.

DIXON Aubrey ve HEILBRUNN Otto, Komünist Gerilla Savaşları, Çev. Alaattin Haydaroglu, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1968.

Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri, 22-24 Ekim 2003, İstanbul, Cilt: I, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2005.

Dördüncü Askerî Tarih Semineri-Bildiriler, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1989.

Dünya Savaş Tarihi Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918, Gültekin Yıldız (ed.), TİMAŞ, İstanbul, 2013.

ELDROV Svetlozar, Taynite Ofişerski Bratstva vo Bulgarskata Armiya i Osvoboditelnite Borbi na Makedoniya i Odrinsko 1897-1912, Sofya, 1993.

EMERSON James, The History of Modern Greece, Colburn and Bentley, London, 1830.

ERENSU Mükerrrem vd., Gayri Nizami Harp, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1968.

ERICKSON Edward J., Büyük Hezimet, Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu, Çev. Gül Çağalı Güven, TİŞ, İstanbul, 2013.

ERICKSON Edward J., Defeat in Detail, Greenwood Publishing Group, USA, 2003.

ERICKSON Edward J., Ottomans and Armenians: A Study in Counterinsurgency, Palgrave Macmillan, New York, 2013.

ERSÜ Hüsnü, 1912-1913 Balkan Savaşı'nda Şarköy Çıkarması ve Bolayır Taarruzu, Haz. Ahmet Tetik ve Çiğdem Aksu, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2006.

GALULA David, COIN Warfare Theory and Practice, Frederick A. Praeger, Inc, U.S.A., 1964.

GANN Lewis H., Guerrillas in History, Hoover Institution Press, Standford University, Standford, California, 1971.

Genelkurmay Başkanlığı, Balkan Harbi 1912-1913, Harbin Sebepleri, Askerî Hazırlıklar ve Osmanlı Devletinin Harbe Girişi, I. Cilt, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993.

Genelkurmay Başkanlığı, Balkan Harbi, Şark Ordusu Birinci Çatalca Muharebesi, II. Cilt 1'inci Kitap, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993.

Genelkurmay Başkanlığı, Balkan Harbi, Şark Ordusu İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması, II. Cilt 2'nci Kısım 2'nci Kitap, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993.

Genelkurmay Başkanlığı, Balkan Harbi 1912-1913, Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler, II. Cilt 3. Kısım, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993.

Genelkurmay Başkanlığı, Balkan Harbi 1912-1913, Garp Ordusu, Vardar Ordusu ve Ustruma Kolordusu, III. Cilt, I. Kısım, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993.

Genelkurmay Başkanlığı, Balkan Harbi 1912-1913, Garp Ordusu Yunan Cephesi Harekâtı, III. Cilt, 2'inci Kısım, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993.

Genelkurmay Başkanlığı, Balkan Harbi Garp Ordusu Karadağ Cephesi, III. Cilt, 3. Kısım, İkinci Baskı, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1993.

Genelkurmay Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III'ncü Cilt 6'ncı Kısım (1908-1920), Gnkur. Basımevi, Ankara, 1996.

Genelkurmay Başkanlığı, Türk İstiklal Harbinde Gayri Nizami Harp, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1986.

Gerilla ve Gerillaya Karşı Savaş, T.N. Greene (ed.), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1965.

GIAP Vo Nguyen, Halk Savaşı, Halk Ordusu, Sol Yayınları, Ankara, 1968.

GLADSTONE William E., Bulgarian Horrors and The Question of The East, London, 1876.

GRIFFITH Samuel B., Devrimci Gerilla Harbinin Yapısı Gerilla Harbi, İstanbul, 1967.

GUEVARA Ernesto Che, iki üç daha fazla vietnam, Çev. Günay Cem, Yar Yayınları, İstanbul, 1976.

HALL Richard C., Balkan Savaşları 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası, Çev. M. Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.

HAMMES Thomas X., The Sling and the Stone: On War in the 21st Century, Zenith Press, Osceola, 2004.

HANDBOOK OF THE TURKISH ARMY, Eighth Provisional Edition, Intelligence Section Cairo, 1916, The Imperial War Museum, London, 1996.

HANDEL Michael I., Masters of War: Sun Tzu, Clausewitz and Jomini, Frank Cass, Londra, 1992.

HANDEL Michael I., Savaşın Ustaları: Klasik Stratejiler, Doruk Yayınları, İstanbul, 2004.

HANİOĞLU M. Şükrü, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Zihniyet, Siyaset ve Tarih, Bağlam, İstanbul, 2006.

HANİOĞLU M. Şükrü, Preparation for a Revolution: The Young Turks, 1902-1908, Oxford University Press, New York, 2001.

HART B.H.Liddell, Strateji: Dolaylı Tutum, Çev. Cemal Erginsoy, ASAM Yayınları, Ankara, 2002.

HAYTA Necdet, Balkan Savaşları'nda Edirne, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2010.

HİLMİ Tunalı, Makedonya'nın Mazisi, Hali, İstikbalı, Kahire, 1908.

İŞİN Mithat, Balkan Harbi Deniz Cephesi, Deniz Basımevi, Ankara, 1946.

İNAN Afet, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, TİŞ, Ankara, 1968.

İŞTİP Hakkı, Gerilla Çete Muharebeleri, Harp Okulu Basımevi, 1949.

JOMINI Antoine Henri, Savaş Sanatının Ana Hatları, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayınları, İstanbul, 2002.

KADRİ Hüseyin Kazım, II. Meşrutiyetin Perde Arkası ve Makedonya, Arnavutluk, Ermenistan ve Suriye'nin Elden Çıkması, Türkiye'nin Çöküşü, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1992.

KANDEMİR Feridun, Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay, Sinan Matbaası, İstanbul, 1965.

KARABEKİR Kazım, Türkiye ve Türk Ordusunda Almanlar, Haz. O.Hülagü ve Ö.H. Özalp, Emre Yayınları, İstanbul, 2001.

KARAL Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, Cilt: VIII, TTK, Ankara, 1983.

KELEŞYILMAZ Vahdet, Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

KINSKY Franz, Über Emplacement der Festungen im Türkenkriege: erster Nachtrag zu den Elementarbegriffen, Wiener Neustadt, 1790.

KON Kadir, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın İslam Stratejisi, Küre Yayınları, İstanbul, 2013.

KURŞUN Zekeriya, Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hakimiyeti, TTK, Ankara, 1998.

LANGE-AKHUND Nadine, The Macedonian Question, 1893-1908: From Western Source, Columbia University Press, New York, 1998.

LAWRENCE Thomas E., Bilgiğin Yedi Sütunu, Çev. Bilal Çölgeçen, Çivi Yayınları, İstanbul, 2001.

LEVY Bert, Gerilla Savaşı, Çev. ve Yay. Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1947.

Macedonia Documents and Material, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, 1978.

Makers of modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age, 2nd edition, Petter Paret and John Shy (ed.), Princeton University, 1986.

MARKS-ENGELS-LENIN, Gerilla Savaşı, İsmail Boztepe (ed.), Akyüz Yayıncılık, İstanbul, 2001.

M.E., Niçin Mağlup Olduk? 500.000 Müslüman Kanına Öğrendiğimiz Acı Hakikatler, Matbaa-i Cihan, İstanbul, Tarihsiz.

NAGL John. A., Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons From Malaya and Vietnam, University of Chicago Press, 2005.

Nazım, 1326 Senesi Manevralarından Alınan Bazı Dersler, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1326.

NEIBERG Michael S., Dünya Tarihinde Savaş, Çev. Mehmet Tanju Akad, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011.

NEY Virgil, Gerilla Harbinin Prensipleri ve Tatbikatı Hakkında Notlar, Çev. Özel Harp Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1974.

OKYAR Ali Fethi, Bolayır Muharebesinde Adem-i Muvaffakiyetin Esbabı, Matbaa-i Hayriye ve Şürekası, İstanbul, 1330.

Osman Nuri, Abdulhamid-i Sani ve Devri Saltanatı, Cilt:3, Kütüphane-i İslam ve Askerî, İstanbul, 1327.

Osmanlı Askerî Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar, Der. Cevat Şayin ve Gültekin Yıldız, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.

ÖKE Mim Kemal, Ömer Fevzi Mardin Gazi ve Sufi, İrfan Yayınevi, İstanbul, 2009.

ÖZYANAR Mustafa, Gayri Nizami Harp Harekâtı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1971.

PERRY Duncan McVicar, The Macedonian Cause: A Critical History Of Macedonian Revolutionary Organization 1893-1903, Duke University Press, London, 1988.

PIMLOTT John, Guerrilla Warfare, Bison Books Ltd., London, 1985.

REID James J., Crisis of the Ottoman Empire: Prelude to Collapse 1839-1878, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, Germany, 2000.

Selanikli Bahri, Balkan Harbinde Garp Ordusu, Yeni Turan Matbaası, İstanbul, 1331.

Selanikli Şemseddin, Makedonya, Tarihçe-i Devr-i İnkılap, Artin Asaduryan Matbaası, İstanbul, 1324.

SHAW Standford J., The Ottoman Empire in World War I: Prelude to War, TTK, XVI No:109, Ankara, 2006.

STODDARD Philip H., Osmanlı Hükümeti ve Araplar 1911-1918: Teşkilat-ı Mahsusa Üzerine Bir Ön Çalışma, Çev. Tansel Demirel, Arba Yayınları, İstanbul, 1993.

SUMMERS Harry G., A Critical Analysis of the Vietnam War, Presidio Press, 1982.

Şükrü Ali ve Şerafettin, Balkan Harbi Tarih-i Harp Meseleleri, Erkan-ı Harbiye Mektebi Matbaası, Yıldız, 1926.

THAYER Charles W., Guerrilla, Harper and Row, New York, 1963.

TOKAY Gül, Makedonya Sorunu: Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908), AFA, İstanbul, 1996.

TONGUR Hikmet, Türkiye’de Genel Kolluk ve Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişmesi, TC İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, Ankara, 1946.

TOPTAŞ Ergüder, 21. Yüzyılda Savaş, Kripto, Ankara, 2009.

TROÇKİ Lev, Balkan Savaşları, Çev. Tansel Güney, TİŞ Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

TROTTER Lionel J., A Leader of Light Horse, Life of Hodson of Hodson’s Horse, W. Blackwood and Sons, Edinburgh and London, 1901.

TSE-TUNG Mao ve GUEVERA Che, Gerilla Harbi, Çev. Can Yücel, İstanbul, 1967.

TUNAYA Tarık Z., Türkiye’de Siyasal Partiler, İkinci Meşrutiyet Dönemi, Cilt: I, 2. Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

TZU Sun, Savaş Sanatı, Çev. Adil Demir, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2004.

UYAR Mesut and ERICKSON Edward J., A Military History of The Ottomans, From Osman to Atatürk, Praeger Security International, ABC-CLIO, California, 2009.

VALENTINI Georg Wilhelm von, Abhandlung über den kleinen Krieg und über den Gebrauch der leichten Truppen, Berlin, 1802.

WALLACH Jehuda L., Bir Askerî Yardımın Anatomisi 1835-1919, Çev. Fahri Çeliker, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1985.

YALÇIN Durmuş vd., Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

YILDIZ Gültekin, Neferin Adı Yok, Kitabevi, İstanbul, 2009.

YİĞİTGÜDEN Ali R., Balkan Savaşı’nda Edirne Kale Muharebeleri C: I-II, Haz. Zekeriya Türkmen vd., Gnkur. Basımevi, Ankara, 2006.

6. TEZLER

BACANLI Hakan, Balkan Savaşı'na Ait Hatıratların Muhteva Analizi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003. (Yüksek Lisans Tezi)

COX Alexander A., "The Strategic Use Of Military Force: Was the Strategic Use of Force in the Late 19th and the Early 20th Century A Model for the U.S. Army and Operations Other Than War?", School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College, Kansas, 1996. (Monograph)

ÇAYCI Sadi, Düşük Yoğunlukta Çatışma, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1989. (Yüksek Lisans Tezi)

ÇELİKTEPE Atilla, Teşkilat-ı Mahsusa'nın Tarihi ve Siyasi Misyonu, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, 2001. (Yüksek Lisans Tezi)

DOĞU Adnan, GNH ve Bu Harbin Doktrini Nedir?, Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul, 1967. (Silahlı Kuvvetler Akademisi Bitirme Tezi)

ER Serkan, Osmanlı Ordusu'nda Seferberlik Planı: Balkan Harbi Örneği, Harp Akademileri K.lığı SAREN, İstanbul, 2012. (Yüksek Lisans Tezi)

JORDAN Stephen T., Framework For Counter guerrilla Tactical Doctrine, School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College, Kansas, 1990, (Monograph).

SAFİ Polat, The Ottoman Special Organization-Teşkilat-ı Mahsusa: A Historical Assesment With Particular Reference to Its Operations Against British Occupied Egypt (1914-1916), The Department of History, Bilkent University, Ankara, 2006. (Yüksek Lisans Tezi)

SAFİ Polat, The Ottoman Special Organization-Teşkilat-i Mahsusa: An inquiry into its operational and administrative characteristics, The Department of History, Bilkent University, Ankara, 2012. (Doktora Tezi)

TUNCER Umur, Balkan Harbi'nin Deniz Cephesi ve Osmanlı Donanmasının Durumu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991. (Doktora Tezi)

UYAR Mesut, Gerilla Savaşı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995. (Yüksek Lisans Tezi)

ZEYREK Suat, Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012. (Doktora Tezi)

7. MAKALELER

BEŞİKÇİ Mehmet, "Balkan Harbi'nde Osmanlı Seferberliği ve Redif Teşkilatının İflası", Türkiye Günlüğü, No. 110, İstanbul, Bahar 2012), s. 27-43.

BEYDİLLİ Kemal, "II. Abdülhamid Devrinde Makedonya Meselesi'ne Dair", Osmanlı Araştırmaları, Cilt: 9, İstanbul 1989, s. 77-98.

ÇINARLI Özgür, "Balkanların Geo-Politik Yapılanması Işığında Makedonya sorunu", SAD Stratejik Araştırmalar Dosyası, Sayı:10, Ankara, 2002.

DİKİCİ Ali, "Osmanlı Makedonya'sında Kurulan İlk Uluslararası Polis Barış Koruma Misyonu: Mürzsteg Reform Programı", Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 24, Kış 2010, s.75-108.

HACISALİHOĞLU Mehmet, "Jön Türklerin Balkan Politikası (1908-1913)", Divan, C:13 S:24, 2008/1, s. 99-127.

İNAN Afet, "Gerilla Hakkında İki Hatıra", Belleten, Cilt:1, Sayı: 1, T.T.K., Ankara, Ocak 1937, s.10-14.

KATZENBACH E. L., "Zaman, Mekan ve İrade: Mao Tse-Tung'un Politik ve Askerî Görüşleri", T.N. Greene (ed.), Gerilla ve Gerillaya Karşı Savaş, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1965, s. 11-20.

KELEŞYILMAZ Vahdet, "Teşkilat-ı Mahsusa'nın Kuruluşu, Başkanları ve Mustafa Kemal", Türkler, Cilt:13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 572-581.

KILCULLEN David J., "Countering Global Insurgency", Journal of Strategic Studies, 28:4, 2005, s. 597- 617.

KURTCEPHE İsrail ve BALCIOĞLU Mustafa, "Birinci Dünya Savaşı Başlarında Romantik Bir Türk-Alman Projesi: Rauf Bey Müfrezesi", OTAM, Sayı:3, Ocak 1992, s. 247-269.

NEUMANN Sigmund ve HAGEN Marx von, "Engels and Marx on Revolution, War and the Army in Society", Petter Paret and John Shy (ed.), Makers of modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age, 2nd edition, Princeton University, 1986, s. 264-282.

OTTE Munter, "Gerilla Savaşı ve Terörizm", Çev. Fahri Çeliker, Silahlı Kuvvetler Dergisi, 1980, sayı:275, s. 34-42.

ÖZDEMİR Mehmet, "Balkan Savaşı'nda Gönüllü Birlikler", Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri, 22-24 Ekim 2003, İstanbul, Cilt: I, Gnkur. Basımevi, Ankara 2005, s. 423-435.

ÖZLÜ Hüsnü, "Balkan Savaşı'nda Osmanlı Donanmasının Marmara Denizi Harekâtı", ATAD, Sayı:21, Şubat 2013, ATASE Yayınları, Ankara, s. 81-102.

ÖZTOPRAK İzzet, " Türkiye'nin İşgali ve Millî Direniş Hareketleri", Genel Türk Tarihi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, Cilt: 8, S 135-172.

SAATÇİ Meltem B., "Makedonya Sorunu", Balkanlar El Kitabı, I. Cilt, (der. Osman Karatay, Bigehan A. Gökdağ), Karam Yayıncılık, Çorum, 2006, s. 553-567.

SAATÇİ Meltem B., "XIX'ncü Yüzyıl Sonunda Makedonya Sorunu ve Makedonya'da Kurulan Örgütler", Türkler, Cilt:13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 188-207.

SAFİ Polat, "History in the Trench: The Ottoman Special Organization-Teşkilat-ı Mahsusa Literature", Middle Eastern Studies, Vol.48, No.1, January 2012, s. 89-106.

SAFİ Polat, "Üç Tarz-ı Çete", Kebikeç, Şaki, Celali, Asi II, No:34/2012, s. 85-105.

SAYGILI Hasip, "Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk", Toplumsal Tarih S: 222, İstanbul, Haziran 2012, s. 74-78.

SAYGILI Hasip, "Balkan Harbi'nde Osmanlı Bozgununun Karanlık Yüzü: Dönemin Tanıklarının Gözüyle Müslüman Ahalide İnsan Kalitesi ve Sosyal Çözülme Problemi", Türkiye Günlüğü, Sayı 112, Güz 2012, s. 136-146.

SCHEBEN Thomas, "Schwendi, Montecuccoli, Kinsky: Analysen der osmanischen Kriegsmacht vom 16. bis zum 18. Jahrhundert", CIEPO Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslar arası Komitesi VII. Sempozyumu Bildirileri, Peç, 7-11 Eylül 1986, Haz. Louis Bacque, Grammont, İ. Ortaylı, E. Von Donzel, TTK, Ankara, 1994, s. 201-214.

SHY John and COLLIER Thomas W., "Revolutionary War", Petter Paret and John Shy(ed.), Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age, 2nd edition, Princeton University, 1986, s.815-862.

ŞAYİN Cevat, "Askerî Tarih Araştırmasında Yeni Bir Yaklaşım 3T (Teşkilat, Teçhizat, Tefekkürat)", Der. Cevat Şayin ve Gültekin Yıldız, "Osmanlı Askerî Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar", Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 58-88.

TOIT Deetlefs du, "South Africa's Boer Fighters in The Anglo-Boer War, 1899-1902 Part I-II", War College, 16 July 2012.

TOPRAK Zafer, "Cihan Harbi'nin Provası Balkan Harbi", Toplumsal Tarih, S: 104, Ağustos 2002.

TUGAY Esat Fuat, "1877-1878 Türk-Rus Savaşından Sonra Balkanlar'da Durum", Belleten, C. XXXVI/141, s. 15-30.

TÜRKMEN Zekeriya, "Makedonya Meselesi ve Osmanlı Ordusunun Makedonya Bölgesinde Eşkıya ile Mücadelesi", Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri, 22-24 Ekim 2003, İstanbul, Cilt: I, Gnkur. Basımevi, Ankara, 2005, s. 287-319.

UÇAROL Rifat, "Balkan Savaşı Öncesinde Terhis Olayı ve Seferberlik İlanı Sorunu", Dördüncü Askerî Tarih Semineri-Bildiriler, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1989, s. 257-277.

UYAR Mesut and VAROĞLU A. Kadir, "In Search of Modernity and Rationality, The Evolution of Turkish Military Curricula in a Historical Perspective", Armed Forces&Society, vol. 35, no. 1 (October 2008), p. 180-202.

ÜNAL Tahsin, "Atatürk ve Gerillacılık", Hayat Tarih Mecmuası, Sayı:10, 1966, s. 4-7.

VAROĞLU A. Kadir and UYAR Mesut, "The Impact Of Asymmetric Warfare On The Military Profession And Structure: Lessons Learned From The Ottoman Military", Giuseppe Caforio(ed.), Armed Forces and Conflict Resolution: Sociological Perspectives, Vol. 7, Emerald Group Publishing, 2008, s. 49-60.

YEŞİL Fatih, "Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar", Gültekin Yıldız (ed.), Dünya Savaş Tarihi Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918, TİMAŞ, İstanbul, 2013, s. 79-98.

YILDIZ Gültekin, Ottoman military organization (1800-1918), The Encyclopedia of War, First Edition, Gordon Martel(ed.), Blackwell Publishing, 2012.

ZEYREK Suat, "Balkan Devletlerinin İttifak Arayışı ve Osmanlı Devleti", Tarih Dergisi, Sayı 57, 2013/1, İstanbul, s. 69-103.

8. İNTERNET SİTELERİ

<http://www.armchairgeneral.com>
<http://smallwarsjournal.com>
<http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-army.htm>
<http://www.state.gov/documents>
<http://www.mevzuat.gov.tr>
<http://www.bwm.org.au/site/Blockhouses.asp>

9. BAŞVURU ESERLERİ VE DİĞERLERİ

AĞAOĞLU Bülent, Balkan Savaşları Kaynakçası, İstanbul, 2012.

AKBAYAR Nuri, Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

BACANLI Hakan, Balkan Savaşları Kaynakçası, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, XII/2 (Kış 2012), s.265-307.

DEVELİOĞLU Ferit, Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010.

İHSANOĞLU Ekmeleddin vd., Osmanlı Askerlik Literatürü Tarihi, C.1-2, IRCICA, İstanbul, 2004.

PAKALIN Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.

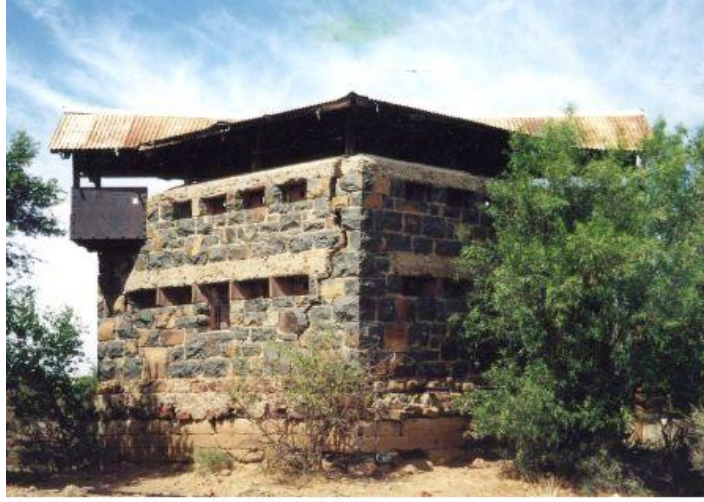
SAMİ Şemseddin, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2010.

**1928-1986 YILLARI ARASINDA GAYRİNİZAMİ HARP HAKKINDA YAYINLANAN
TELİF, TERCÜME ESERLER VE MAKALELER**

1. Ali Haydar Emir, **“Girit İhtilali”**, Deniz Basımevi, 1931,
2. Baki Vandemir, **“İstiklal Harbinde Demirci Akıncıları (Gerilla)”**, 1936,
3. Mahmut Belig, **“Bulgar Komitelerinin Tarihi”**, Askeri Basımevi, 1936,
4. Burhan Özkok, **“Osmanlı Devrinde Dersim İsyanları”**, As. Basımevi, 1937,
5. Rahmi Apak, **“İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl kuruldu”**, Güven, 1942,
6. Süleyman Külçe, **“Osmanlı Devrinde Arnavutluk”**, İzmir, 1944,
7. H. Sedes, **“Osmanlı Ordusu Savaşları Bosna-Hersek ve Bulgaristan İhtillalleri”**, İstanbul, 1946.
8. **“Eşkiya Muharebeleri ve Mağara Aramaları”**, Gnkur. Basımevi, 1946,
9. **“Doğu Bölgesinde Gelmiş Geçmiş İsyanlar ve Alınan Dersler”**, Gnkur. Basımevi, 1946,
10. Bert Levy, **“Gerilla (Çete) Savaşı”**, Çev. Gnkur. Basımevi, 1947,
11. **“Gerilla”**, Broşür No:14, Gnkur. Basımevi, 1948,
12. Fahri Uçantürk, **“1930 Ağrı Harekatına Karaköse’den Bakış”**, Hava Okul Basımevi, 1948,
13. Hakkı İştıp, **“Gerilla-Çete Muharebeleri”**, Harp Okulu Basımevi, 1949,
14. Pierre-De-Preval, **“Baltalamalar ve Çete Faaliyetleri”**, Çev. Gnkur. Basımevi, 1950,
15. Selahattin Ertürk, **“Propaganda ve Beşinci Kolun İkinci Dünya Harbinde Oynadığı Roller”**, Gnkur. Basımevi, 1951,
16. Mecit Güsar, **“Sabotajcılar-Sabotaj Maddelerini Tanıma ve Sabotajcılarla Mücadele”**, Gnkur. Basımevi, 1952,
17. Hüseyin Turgut, **“Gizli Düşman Faaliyeti”**, Gnkur. Basımevi, 1954,
18. **“Partizanlar Kitabı”**, Çev. Gnkur. Basımevi, 1963,
19. **“Topyekün Mukavemet”**, Çev. Gnkur. Basımevi, 1964,
20. Alexander Orlov, **“İstihbarat ve Gerilla Harbi El Kitabı”**, Çev. Gnkur. Basımevi, 1964,
21. **“Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri”**, Çev. Gnkur. Basımevi, 1965,
22. **“Vietminh ve Hindçini’de Komünist İhtilal Harbi”**, Çev. Gnkur. Basımevi, 1965,
23. T.N.Greene, **“Gerilla ve Gerillaya Karşı Savaş”**, Çev. Gnkur. Basımevi, 1965,
24. **“Vietkong Çetecileri Arasında”**, Tanju Gökçel, Acar Basımevi, 1966,
25. P.J. Rizzo, **“Sovyet Partizanları”**, Harp Akademileri, 1966,

26. J.B. Vallace, **“Yıkıcı Faaliyetlere Karşı Koyma Prensipleri”**, Harp Akademileri, 1967,
27. R. Tanaskovic, **“Modern Silahlar ve Partizan Harbi”**, Harp Akademileri, 1967
28. Aubrey dixon ve Otto Heilbrunn, **“Komünist Gerilla Savaşları”**, Çev. Alaattin Haydaroğlu, Gnkur. Basımevi, 1968,
29. Mükerrerem Erensu vd, **“Gayri Nizami Harp”**, Harp Akademileri, 1968,
30. **Akademi Haberler Bülteni**, Sayı: 67, 68, 69, 73, Harp Akademileri, 1968,
31. Mustafa Özyanar, **“Gayrinizami Harp Harekatı”**, Harp Akademileri, 1971,
32. Cahit Vural, **“Gerillaya Giriş”**, Ankara, 1971,
33. **“Dünyada Yıkıcı Faaliyetler ve Alınan Tedbirler”**, MİT, 1972,
34. Charles W. Thayer, **“Gerilla”**, Çev. Özel Harp Daire Bşk.lığı, 1974,
35. Virgil Ney, **“Gerilla Harbinin Prensipleri ve Tatbikatı Hakkında Notlar”**, Çev. Özel Harp Daire Bşk.lığı, 1974,
36. Cihat Özkök, **“Tunceli Uslandırma Harekatı”**, 1975,
37. **“Türk İstiklal Harbi’nde Gayrinizami Harp”**, Gnkur. Basımevi, 1986.

ÖRNEK BLOCKHOUSE RESİMLERİ¹

Standard pattern Orange River 2 storied blockhouse

Octagonal pattern Orange River Blockhouse (Riversford)

Standard pattern Blockhouse (Burgersdorp)

¹ Kaynak: <http://www.bwm.org.au/site/Blockhouses.asp> (Erişim Tarihi: 20.04. 2014)

Meşrutiyet'in İlânı'nda Rol Oynayan Manastır Çetesi Zabitanı¹

¹ Atatürk Kitaplığı, Krt_009429.

1913 Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesinden Resimler

Gümölcüne ve Havalisinde İlân-ı İstiklâl Eden Hükümet-i İslamiye'nin Dersaadet'te
Bulunan Heyet-i Murahhasası
Gümölcüne Hükümet-i İslamiyesinin İstiklâli Karşısında¹

Fotoğraftakiler: 1. Hafız Salih Efendi, 2. Mehmet Şükrü Paşa, 3. Binbaşı Süleyman (Askeri) Bey, 4. Hacı İsa Efendi, 5. Hilmi Paşa, 6. Ali Galip Efendi, 8. İbrahim Bey, 9. Hüseyin Paşa

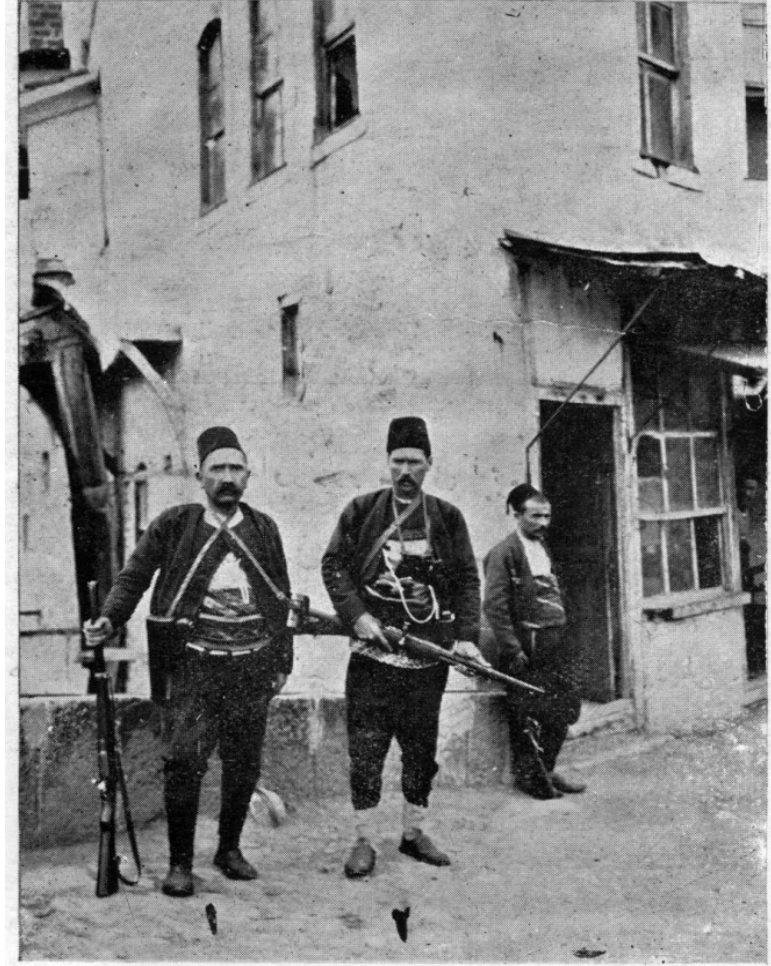
Kırcaali'de Hükümet-i Muvakkatenin Erkânı

¹ Fotoğraflar Şehbal gazetesinden derlenmiştir. Bkz. Şehbal, nu.83, 1 Teşrin-i Evvel 1329.

1913 Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesinden Resimler

Kırcaali'de Gönüllü Asâkir Rüesasından (1 Münir Bey, 2 Tahsin Ağa)

فیرجه علی ده کوکلاو عسا کر رؤساءندہ
۱ منیر بک، ۲ تحسین آغا.

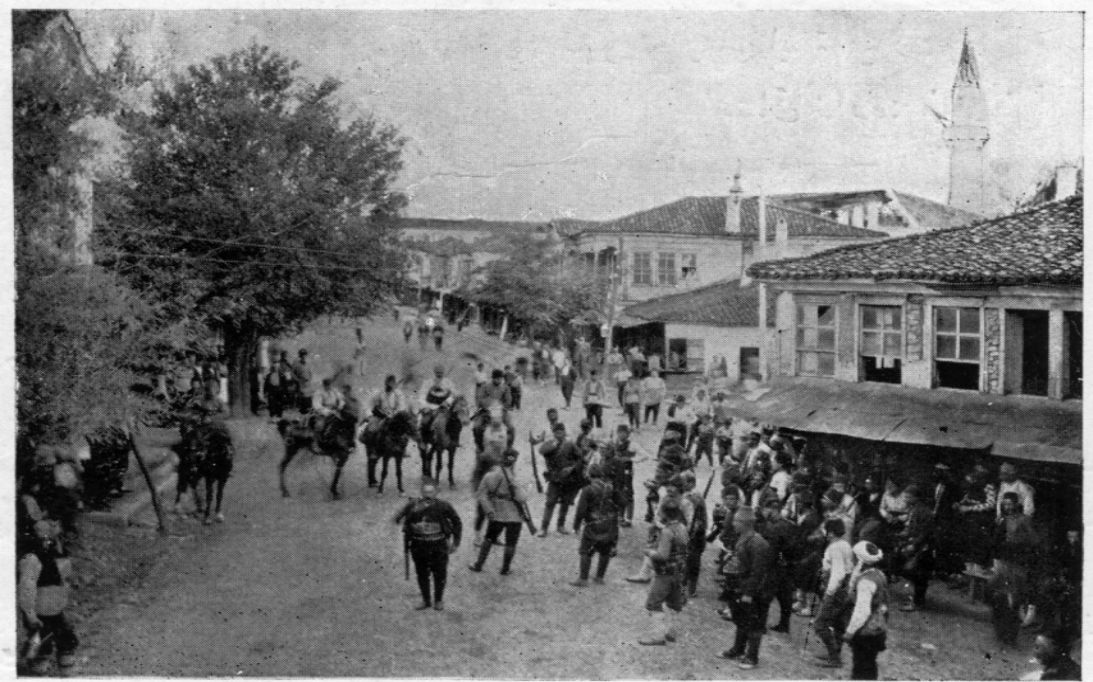
1913 Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesinden Resimler

Kırcaali'de Gönüllü Asâkirin Efrad ve Rüesası

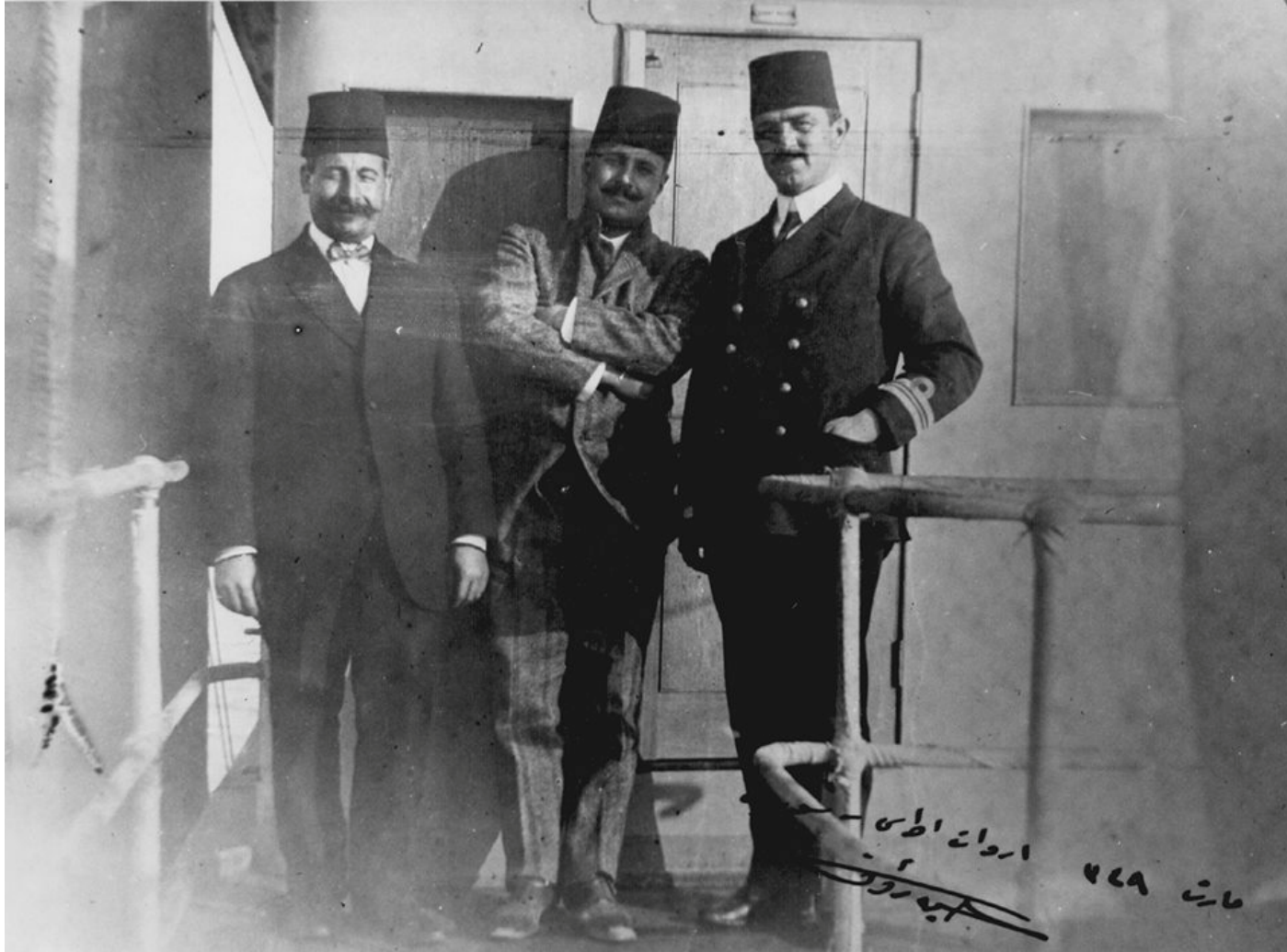
قیرجه علی ده کوکلو عساکرک افراد درؤیاسی

Kırcaali, Gönüllü Asâkirin Taht-ı Muhafazasında

قیرجه علی، کوکلو عساکرک تحت محافظه سمره

Rauf Orbay ve Ömer Fevzi'nin Birlikte Çekilmiş Bir Fotoğrafi¹
(Ortadaki Ömer Fevzi, solundaki de Rauf Orbay)

¹ Atatürk Kitaplığı, Krt_009451.

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Ankara’da doğan Ali GÜNEŞ, ilk ve orta öğrenimini Ankara’da tamamladıktan sonra, 2001 yılında Kuleli Askeri Lisesi’nden, 2005 yılında da Kara Harp Okulu’ndan piyade subayı olarak mezun olmuştur. Denizli, Şırnak ve Isparta illerindeki çeşitli kıta görevlerinin ardından 2011 yılında geçici görevle gönderildiği Afganistan’da, ilk olarak sivil-asker işbirliği timinde, daha sonra ISAF Müşterek Karargâhı Birleştirilmiş Müşterek Harekât Merkezi’nde (IJC CJOC) görev almıştır. Kara Kuvvetleri nam ve hesabına 2012 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı Harp Tarihi ve Strateji programında başladığı yüksek lisans eğitimini 2014 yılında tamamlamıştır. 2014 yılı atamalarıyla Şırnak ilinde bölük komutanlığına atanan Ali GÜNEŞ evli ve iki çocuk babası olup, iyi seviyede İngilizce ve Osmanlı Türkçesi bilmektedir.

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR.)